МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ ТА АСПІРАНТІВ
«УКРАЇНА І СВІТ:
ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНА ЕЛІТА
ТА СОЦІАЛЬНИЙ ПРОГРЕС»

Присвячена 140-річчю
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

18-19 квітня 2025 р.

Харків
НТУ «ХПІ»
2025

У45

УДК 321.01 (477)

Редакційна колегія:

Головний редактор: проф. Кіпенський А.В.

Заступник головного редактора: проф. Тверитникова О.Є.

Секретар: доц. Мотенко Я.В.

Члени редакційної колегії:

доц. Білоус О.В.

доц. Волоснікова Н.М.

проф. Горовий Д.А.

проф. Ігнатюк О. А.

проф. Савченко Л.П.

доц. Лисенко І.В

проф . Тараоєв Я.В.

проф . Терещенко Д.А.

доц. Фрадкіна Н.В.

доц. Шишкіна Є.К.

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту соціально-гуманітарних технологій Національного технічного університету «ХПІ» (протокол № 4 від 20 травня 2025 р.)

Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес: [Електронний ресурс] : матеріали всеукр.наук.-теорет. конф. студ. та аспірантів, присвяченої 140-річчю Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», 18-19 квітня 2025 року / гол. ред. А. В. Кіпенський ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т" . - Харків : НТУ «ХПІ", 2025. — 521с с. — Укр, англ., мовами

ISBN 978-966-593-534-6

Збірник містить тези доповідей студентів і аспірантів – учасників щорічної Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, присвяченої актуальним проблемам гуманітарної підготовки майбутніх фахівців, які становитимуть інтелектуальну еліту та впливатимуть на подальший розвиток економіки, соціальної та культурної політики своїх країн.

Для студентів, аспірантів, викладачів, усіх, хто цікавиться історичними, філософськими, психолого-педагогічними, морально-етичними, політико-правовими, мовознавчими, соціально-економічними проблемами сучасного українського суспільства.

Матеріали опубліковані у електронному репозитарії Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (ISSN 978-966-593-534-6). Дані репозитарію інтегровані до: проекту OpenAire, системи Bielefeld Academic Search Engine, системи пошуку у відкритих архівах України та індексуються Google Scholar.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Оргкомітет конференції може не поділяти висловлену авторами позицію.

ISBN 978-966-593-534-6 © НТУ “ХПІ”, 2025 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА **21**

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ **22**

Косс А.М. СПЕЦИФІКА ТІЛЕСНОСТІ В ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІЙ ПАРАДИГМІ 22

КРАМСЬКИЙ В. В. KEY AREAS OF CURRENT ACADEMIC RESEARCH ON HISTORICAL DIGITAL GAMES 24

Кліщук Д.В. ХУДОЖНИКИ «ХПІ»: МИКОЛА БУРАЧЕК 26

Кодикова П.В. ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЛІДЕРІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 28

Ломая І.П. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПЕРЕГОВОРІВ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ 30

Д'яченко К.С. РОЛЬ BIG DATA ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА 32

Павленко Р.В. ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ 34

Прасол А.Т. КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ 35

Саприкін Г. О. ЧАСОПИС «ПОЛІТЕХНІК» ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ НАУКОВОГО ПОСТУПУ ДОСЛІДНИКІВ НТУ «ХПІ» У ГАЛУЗІ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ 37

Свічкар О. С. АКАДЕМІК АНТОН ВАЛЬТЕР ЯК ЛЮДИНА (ПО СТОРІНКАХ ХАРКІВСЬКИХ ГАЗЕТ) 39

Барутчу Альперен ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСУ ДО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ТУРЕЧЧИНІ 41

СЕКЦІЯ 1. ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА УКРАЇНИ ТА СВІТОВА ФІЛОСОФІЯ **43**

Гончаренко Є. О. «ЖИТТЯ У ВУЛИКУ» ЯК МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО «СПОСТЕРЕЖНИЦЬКОГО КАПІТАЛІЗМУ» 43

Горбань Р. І. КАТЕГОРИЗАЦІЯ ЕТИЧНИХ АГЕНТІВ З ПОГЛЯДУ ЕТИЧНОЇ СКЛАДНОСТІ 45

Дюжева Є. НАВІЩО ЛЮДСТВУ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ? 47

Калініченко К.В. ПОНЯТТЯ КАТАРСИСУ У ФІЛОСОФІЇ ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ 49

Колеснікова А. Д. ЗАГРОЗИ КОСМОСУ ДЛЯ ЦИВІЛІЗАЦІЇ 51

Коляка А. В. ПОНЯТТЯ ІСТИННОСТІ В ЕПОХУ ПОСТПРАВДИ 54

Кравченко Н.В., Соколик М.М., Решетняк Б.П. КОНЦЕПТ "ПАРАДИГМИ" В ТЕОРІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ Т. КУНА 58

Ляхова І.С. ЕКОЛОГІЧНА ЕТИКА СУЧАСНОСТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА 59

Пшеничний М. О. СЕНС ЖИТТЯ: ВІЧНІ ПОШУКИ І СУЧАСНІ ВІДПОВІДІ 63

Родіонова П. ПРОБЛЕМИ СІМ'Ї. ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ 65

Струпинський Н.Ю., Дроздик Т.Р., Фиров К.Б. ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ НАУКИ, ТЕХНІКИ І КУЛЬТУРИ 67

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ..... 69

Автомонов О. П. УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЕТНОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У ЦІЙ КРАЇНІ 69

Бойченко П.С. ПРО УЧАСТЬ ПРАЦІВНИКІВ З УКРАЇНИ У НЕНІМЕЦЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ НА ТЕРИТОРІЇ ТРЕТЬОГО РАЙХУ У 1942-1944 РОКАХ 71

Бондар Н.В. ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ ЯК КАТАЛІЗАТОР ГЛОБАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН: УКРАЇНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ 72

Жаборовський Є.А. УКРАЇНА У ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА СУЧАСНІСТЬ: ПАРАЛЕЛІ Й ВІДМІННОСТІ 74

Іванишен В.О. ХРЕЩЕННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ 76

Калінчак А.Є. ШАХТАРСЬКІ СТРАЙКИ НА ДОНБАСІ: ПРОБЛЕМИ, АКТУАЛЬНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ 77

Коваленко Д. С. НЕП ЯК ПЕРЕХІДНИЙ ЕТАП ЕКОНОМІКИ І СУЧАСНІСТЬ 78

Лисенко К.О. ПРО РОБОТУ ПОЖЕЖНОГО ВІДДІЛУ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА НКВС УРСР У 20-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ 80

Масненко Н. С. ЕТНІЧНИЙ СКЛАД ТА ЧИСЕЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЖМЕРИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОКРУГИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПЕРЕПИСУ 1926 РОКУ)..... 82

Михасюк Є.Є. ГЕТЬМАНАТ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО ЯК ПРАВОКОНСЕРВАТИВНА ВЕРСІЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РР. 84

Орлов О.С. ПОЧАТОК РОСІЙСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ 2014-2015 РР. 85

Петлінська Ю. В. МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСТА ХЕРСОН В УМОВАХ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 РОКИ) 87

Сємєнєй В.О. 3D-РЕКОНСТРУКЦІЯ З ОДНОГО ЗОБРАЖЕННЯ 88

Скоропад С. МОНГОЛЬСЬКА НАВАЛА ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ЗОЛОТООРДИНСЬКОГО ІГА 90

Стішов В.О. АДАПТАЦІЯ В НІМЕЧЧИНІ ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ІЗ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІ 91

Телуха Є.В. БЛАГОДІЙНА ТА ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОБРОВОЛЬЦІВ: ПЕРЕДУМОВА ЗАРОДЖЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ 93

Ходак Є.О. ВІДОБРАЖЕННЯ ВНЕСКУ ВАСИЛЯ ДАНИЛЕВИЧА У РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ В СУЧАСНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ 95

Чернега І.В. РОЛЬ ТА ЗДОБУТКИ КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОГО БРАТСТВА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ 97

Чуб М.В. РУСИФІКАЦІЯ ОСВІТИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ 98

Kashuashvili M.K. THE ROLE OF WOMEN IN THE ARMY FORCES OF UKRAINE AND THEIR INTEGRATION INTO THE MILITARY SYSTEM 100

Stavitska V. CATACOMBS OF POLTAVA: A HISTORICAL AND ARCHAEOLOGICAL INSIGHT 102

СЕКЦІЯ 3. ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ: ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ 104

Алімова В. М. МАТЕМАТИКА ТА МАШИННЕ НАВЧАННЯ В ФІЛОСОФІЇ ТА ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ 104

Бражник Т.Т. РОК-МУЗИКА, ЯК СУБКУЛЬТУРА ОПОРУ 106

Бутурлакін О.В. ПРОСТІР І ЧАС У КУЛЬТУРІ МИНУЛОГО І СЬОГОДЕННЯ 108

Григоренко П.Е. ХУДОЖНИКИ «ХПІ»: МИХАЙЛО ПЕСТРИКОВ 110
Дронов Н.Р. ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ І ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ 112
Захарук Т.В. ЇЖА В ТРАДИЦІЙНІЙ НАРОДНІЙ КУЛЬТУРІ ЗА СПОГАДАМИ П. М. КОРОЛЮКА З ПОКУТТЯ 113
Каганський А.В. УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРТУРА У СУЧАСНОМУ СВІТОВОМУ ПРОСТОРІ 115
Карайбіда А.А. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СВІДОМІСТЬ МОЛОДІ 117
Костенко Г.К. ІМПЕРСЬКІ ДИСКУРСИ ТА НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА 119
Лівшиц Д.О. ЗАЛУЧЕННЯ ДО ОСВІТИ ЖІНОК ТА ЇХ РОЛЬ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ 121
Меркушина О.Д. ДИНАМІКА МОДНОГО ОБРАЗУ В КОВІДНІ ТА ПОСТКОВІДНІ ЧАСИ 123
Можаєва К.Є. ХУДОЖНИКИ «ХПІ»: ВАЛЕНТИН ФЕЛЬДМАН 125
Павлова М.Д. ХУДОЖНИКИ «ХПІ»: КОСТЯНТИН ПИНЄЄВ 127
Скубій А.В. МІСТО ЯК ТЕКСТ»: УРБАНІСТИЧНІ ПРОСТОРИ В КУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ 129
Стаднік Ю.О. ЗБІР ФОЛЬКЛОРНИХ МАТЕРІАЛІВ 1920-Х РОКІВ (НА ПРИКЛАДІ ДОСЛІДЖЕНЬ В. Ю. БІЛЕЦЬКОЇ) 130
Ярошенко О.Я. ТРАГЕДІЯ «РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ» 132

СЕКЦІЯ 4. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА УПРАВЛІНСЬКО-СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФАХІВЦЯ-ЛІДЕРА..... 135
Ведмедовська Є.М. РОЛЬОВА ГРА ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА 135
Ведмедовська Є.М. ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ СТРЕС У СТУДЕНТІВ ТА ВАЖЛИВІСТЬ ЙОГО ПОДОЛАННЯ 137
Вишневецький В.В. ІМІДЖ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА-ЛІДЕРА У ВИЩІЙ ШКОЛІ 138
Волобоєв К.В. ВПЛИВ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ НА ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 140

Грінченко П.К. ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ІГОР НА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ 141

Зільберг М.Б. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ-ЛІДЕРІВ 143

Кас'яненко А.І. РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 145

Кириченко М.В. РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЧЕРЕЗ ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ 147

Ковальова В.В. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ У МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-ЛІДЕРА 148

Кодикова П.В. РОЛЬОВА ГРА ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ДИСТАНЦІЙНИХ УМОВАХ 150

Новікова І.В. РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА СОЦІАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ 152

Панасенко А.Ю. КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЛІДЕРСТВА 154

Поліщук Д.В. САМООСВІТА ЯК КОМПОНЕНТ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ-ЛІДЕРІВ В УМОВАХ АСПІРАНТУРИ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ 156

Поліщук Д.В. ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ 157

Ревенко К.В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-ЛІДЕРА 159

Ревенко К.В. ГРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ДІАГНОСТИКИ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ПІД Скубанова О.О. КРОС-КУЛЬТУРНА ОСВІТА В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ 161

Скубанова О.О КРОС-КУЛЬТУРНА ОСВІТА В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ 163

Спірюгова В.А. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ ТА ПРОКРАСТИНАЦІЇ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЛІДЕРІВ 164

Тесленко М. В. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА УПРАВЛІНСЬКО-СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-ЛІДЕРА 166

Тесленко М. В. КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ У ФОРМУВАННІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-ЛІДЕРА 167

Усенко А.Д. ЕФЕКТИВНІ КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА-ЛІДЕРА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 169

Усенко А.Д. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-ЛІДЕРА 170

Фірсова Є.В. ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОСОБИСТІСНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ФАХІВЦЯ 172

Deulenko U. O. THE ROLE OF THE MANAGER IN PREVENTING AND RESOLVING CONFLICTS 174

Han Yong THE ROLE OF TEACHER LEADERS IN DISSEMINATING THEIR SCIENTIFIC AND TEACHING EXPERIENCE 175

Lupaltsova E. THE ROLE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN THE PREPARATION OF A SPECIALIST LEADER: PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL AND ADMINISTRATIVE-SOCIAL ASPECTS 177

Novykova A.V. THE ROLE OF MICROLEARNING IN OVERCOMING PROCRASTINATION AMONG FUTURE LEADERS 179

Sydorenko O. CREATIVITY AS A DRIVING FORCE IN THE FORMATION OF A TEACHER-LEADER: PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONTEXT 181

Sukaina Amkhaien ARABIC LEADERS IN EDUCATION AND THEIR SUCCESS STORIES 183

Wang Xing MODELS OF EFFECTIVE LEADERSHIP 185

СЕКЦІЯ 5. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ І СВІТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 187

Барсегян С.В. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УПРАВЛІННІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ 187

Баскакова Є.Д. ЕТАПИ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ СТАРТАП-ПРОЄКТУ 189

Бедринець Д.О. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОДУКТИВНА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ» ТА ЙОГО ВІДМІННОСТІ ВІД СУМІЖНИХ КАТЕГОРІЙ 190

Борисова Д. Є. ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН..... 192

Бугайова А.А. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ 194

Бугайова А.А. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ 196

Бурих Д. С. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ГРОМАД У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 198

Буша А.В. УКРАЇНА В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ: ВИКЛИКИ ВІЙНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 200

Васильєв Є.М. ЕКОНОМІЧНА ПІДТРИМКА ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ 202

Voita Mikhailo INTEGRATION OF UKRAINE'S DRILLING INDUSTRY INTO THE GLOBAL MARKET 204

Hanzha Yurij SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S DRILLING INDUSTRY 206

Гончарова К.С. ЕВОЛЮЦІЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УПРАВЛІННІ КРИЗАМИ ТА ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ ОРГАНІЗАЦІЙ 208

Гребенюк В.М. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ: КРОК У МАЙБУТНЄ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ 209

Гриценко Є.О. ІНТЕГРАЦІЙНІ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 211

Dmytruk Oleg OPPORTUNITIES FOR ECONOMIC GROWTH IN UKRAINE THROUGH INNOVATIVE TECHNOLOGIES 212

Дорожко В.В. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ВІДНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД 214

Євдокименко П.С. ВЕРТИКАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ ФІРМ ЯК ВАЖЛИВА ФОРМА ОБМЕЖЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ 216

Желтов О. М., Продаєвич О. А. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА 217

Ісадкова О. Г. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ 219

Калашник М.Ю. ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У ВОЄННИЙ ЧАС 221

Кобельнюк Ю.Д. НАЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ 223

Ленець Ю.П. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОНДОВИЙ РИНОК В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ 224

Луценко А.О. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ НА ЕКОНОМІЧНІ РІШЕННЯ СПОЖИВАЧІВ 226

Мащенко Р.В. ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ ЯК ОБ'ЄКТІВ РИЗИКУ 228

Мельник Д.В. РОЗВИТОК СИСТЕМ ЗОВНІШНЬОГО ІНВЕСТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ 230

Мельников Б.О. ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ 232

Міхєєв О.С., Варакута А.О. ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ ТА ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА 234

Мужайло Р. В. ЦИРКУЛЯРНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ 236

Наталуха Г.Д. ІННОВАЦІЙНІ КЛАСТЕРИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ 238

Новицький М.М. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ 239

Омарова Д.Р. ПРОБЛЕМИ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 240

Parkhomenko A.V. INTEGRATION OF UKRAINE INTO EUROPEAN UNION IN GLOBALIZING WORLD 242

Петренко А.С. ДІЯЛЬНІСТЬ ТНК В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ 244

Петрухнов О.В. МІСЦЕ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ 246

Пономарьова М.Ю. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУЦІЙ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ 248

Скляр О. С. ГЛОБАЛЬНЕ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ОДНА З РУШІЙНИХ СИЛ СВІТОВОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ 250

Скорик О. В. ЕВОЛЮЦІЯ ОБЛІКОВИХ МЕТОДОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДЕЗІНТЕРМЕДІАЦІЇ ТА ВІРТУАЛІЗАЦІЇ РИНКІВ 252

Скорупський К.С., Куриленко О.В. ВПЛИВ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА 254

Стукало Н.Ю. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МЕДИЧНИХ УСТАНОВ ЗА ЛІКАРСЬКІ ПОМИЛКИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ 256

Устименко О.О. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ ДИНАМІЧНИХ ЗДАТНОСТЕЙ КОМПАНІЙ 257

Харенко В. Ю., Скрипник Н. Є. МІСЦЕ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ РОЗРАХУНКІВ 258

Швидкий О.В. «ЗЕЛЕНІ» ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ПОВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ 260

Шевченко Є.Д. ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ СТАНДАРТІВ НА СТРУКТУРУ ЛОГІСТИЧНИХ ВИТРАТ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ 262

Щебликін Д.Г. ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЩОДО СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СТРУКТУРИ ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ 264

Зборовський М.О., Філозоп О.Ю. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ЯК БІЗНЕС-ПРОЦЕС 266

Брагіна О. С. ВПЛИВ ПРОЦЕСНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 268

Фролов А. Ю. ГЛОБАЛЬНІ ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕЛЕНИХ ОБЛІГАЦІЙ 270

Джурмій О. В. ВПЛИВ СКОРОЧЕННЯ ЧИСЕЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗ 272

Ковальова Д.Ю. СУЧАСНІ МЕТОДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРБУЛІНГУ В УКРАЇНІ 273

Демченко М.О. ВПЛИВ УПРАВЛІННЯ СОБІВАРТІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА 276

Винник Б.Р. ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 279

Лисяк Д. О. ОБГРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА 281

Ольховська О.Л. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ РОЗДРІБНОГО ТОРГІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ АПАРАТУ НЕЧІТКОЇ ЛОГІКИ 283

Мізіна К.С. СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ BIG DATA В СИСТЕМІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 285

Грачова Я. П. ЕВОЛЮЦІЯ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ 287

Бондаренко Г.Г. РОЛЬ ІНСТИТУЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ЕКОНОМІЧНІЙ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 289

Кущ Д.М. РОЛЬ ІННОВАЦІЙ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БІЗНЕСУ 291

Gardus Maksym INVESTMENTS IN RENEWABLE ENERGY AS A KEY FACTOR OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION 292

Юхименко В. П. ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЯ ВУМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ 295

Лантрат М.А. ОБҐРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 297

Мащенко В.В. ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА 299

Мащенко Д.Р. ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ 300

Гаркуша А.Є. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ 302

СЕКЦІЯ 6. СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТИ 305

Богун Д. В. МОЛОДІЖНІ НЕКОМЕРЦІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУЧАСНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ЛІФТ 305

Бондарчук Д. В. СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАСВОЄННЯ ТЕХНОЛОГІЙ SMART RETAIL 306

Гнутов А. В. РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ЗМІЦНЕННІ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ 308

Григор'єва С. В. ТЕОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК ЯК МЕХАНІЗМ ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУЧАСНИХ УКРАЇНЦІВ 310

Гуменюк Є. Є. ТІЗЕР-КАМПАНІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕКЛАМНИХ КОМУНІКАЦІЙ 311

Д'яченко К.С. РОЛЬ BIG DATA ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА 313

Каширова Н.М. РОЗВИТОК КОНЦЕПТА ДОВІРИ В СОЦІОЛОГІЇ 315

Кремінь Д. А. ТЕХНОЛОГІЇ ВНУТРІШНЬОКОРПОРАТИВНОГО PR У СУЧАСНИХ КОМПАНІЯХ УКРАЇНИ 317

Лаптій В.М. ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ 318

Ляшенко М. А. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ (ШІ) ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ 320

Мирошниченко А.Ю. РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 322

Музика Я. С. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ 324

Панасенко І. С. СОЦІАЛЬНІ БАР'ЄРИ ПРИЙНЯТТЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ 326

Петриківа Таїсія ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ В БІЗНЕСІ 328

Петруленко І.В. ПОЛІТИЧНИЙ АСТРОТУРФІНГ ЯК GR-ТЕХНОЛОГІЯ ТА ІНСТРУМЕНТ МАНІПУЛЯЦІЇ СУСПІЛЬНОЮ ДУМКОЮ 331

Прокопова Ю.О. СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО МЕДІА МАРКЕТИНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ 333

Радченко І. О. СОЦІОЛОГІЧНІ ВІЗІЇ РОЗРОБКИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ 335

Терещенко А.А. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЕФЕКТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ 337

Тимченко О. НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ 339

Тищук О.М. ПОТЕНЦІАЛИ Е-АКРЕДИТАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ 340

Ткаченко М. О. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ 343

Шанідзе О.Д. ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ 345

Шморгун А. С. СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ПЕРСОНАЛУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЇ 347

Яненко М. А ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІНСЬКОГО СПІЛКУВАННЯ 349

Haiduk P.O. VOLUNTEER MOVEMENT AS A PLATFORM FOR THE FORMATION OF SOCIAL LEADERSHIP IN MODERN SOCIETY 351

СЕКЦІЯ 7. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ 353

Baidakova A. E. THE CONCEPT OF TERRITORY IN PUBLIC INTERNATIONAL LAW 353

Bairamkulova D. V. JEREMY BENTHAM AND HIS CONTRIBUTION TO INTERNATIONAL LAW 355

Dehtiar A. O. INTERNATIONAL LAW ISSUES OF CITIZENSHIP 357

Deulenko U. ROLE OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN PROTECTING HUMAN RIGHTS AND THEIR IMPACT ON CITIZENS' ATTITUDES TOWARD STATE INSTITUTIONS 359

Fedorova D.V. INTERNATIONAL LAW FROM THE WESTPHALIAN CONGRESS TO THE FRENCH REVOLUTION 360

Hontar A. O. HUGO GROTIUS AND HIS CONTRIBUTION TO INTERNATIONAL LAW 362

Kaliuzhnyi D. L. INTERNATIONAL LAW FROM THE GREAT FRENCH REVOLUTION TO THE VERSAILLES SYSTEM 364

Lupaltsova. E. PROBLEMS OF CORRUPTION AND THE EFFECTIVENESS OF ANTI- CORRUPTION AUTHORITIES IN UKRAINE 366

Kosenko R. THE EVOLUTION OF INTELLECTUAL PRORERTY LAW IN THE DIGITAL ERA 367

Kosenko S. DATA PROVACY AND SECURITY IN THE DIGITAL AGE ... 369

Sydorenko. Y. A. INTERNATIONAL LAW OF THE PERIOD OF CONFRONTATION BETWEEN TOTALITARIANISM AND DEMOCRACY 371

Андрєєв О.Д. ЗМІНА ЗАКОНОДАВСТВА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ 373

Антонюк Є.О. ЩОДО СМАКУ ШОКОЛАДУ 374

Антонюк Є.О. ЩОДО ЕЗОТЕРИЧНИХ ПОСЛУГ ТА ЇХ БЕЗКОНТРОЛЬНОСТІ 375

Васютіна К.Г. ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В КОНТЕКСТІ 378

Гаєвая Е.Є. УКРАЇНСЬКА МОЛОДЬ СЬОГОДНІ, ЗОКРЕМА ПОКОЛІННЯ «Z»..... 379

Гуляєв Я.О. ВИБОРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕМОКРАТІЇ 381

Гусак О.В. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ: ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ 383

Даньшина А. О. ДІТИ ДЕРЖАВИ 385

Желавський А.С. ГОСПОДАРСЬКИЙ ТА ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКСИ УКРАЇНИ В РЕГУЛЮВАННІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 386

Кашанський Ю.В. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПАТЕНТНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ОЦІНКИ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ “РОЗУМНИХ МЕРЕЖ” 387

Ковтуненко В. В. ЗАХИСТ ПРАВ СУБ’ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ БАНКРУТСТВА 389

Краснопольський М. В. ПРОБЛЕМА ВВЕДЕННЯ ПРОГРЕСИВНОГО ПОДАТКУ В УКРАЇНСЬКУ ПОДАТКОВУ СИСТЕМУ 390

Куценко С.О. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У ЄС 392

Неповинних О. ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 394

Олос О. В. ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ 396

Орлов А.Д. ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРІВ ПОСТАВКИ, ПОЗИКИ ТА ОРЕНДИ 397

Павленко Р.В. ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ 398

Полтавцева М. КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ 400

Прасол А.Т. КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ 402

Пруць Д. П. ПРАВОСВІДОМІСТЬ І ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ 404

Ткач Д. О. РОБОЧИЙ ЧАС І ЙОГО ТРИВАЛІСТЬ 406

Трейтяк М. О. НЕДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ 407

Трейтяк М. О. КОРУПЦІЯ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕШКОДА 409

Фролова В. Є. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИСТВА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ 411

Хрущов Д.Ю. ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В НАФТОГАЗОВІЙ ГАЛУЗІ 412

Цицхвая В.М. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ 414

Цуркін Д. І. РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ 416

Шульга М. В. СВОБОДА СЛОВА ТА ІНФОРМАЦІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ 418

СЕКЦІЯ 8. ІСТОРІЯ НАУКИ ТА ТЕХНІКИ 421

Авдєєв А. О. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК КІБЕРНЕТИКИ ЯК НАУКИ ПРО УПРАВЛІННЯ Ї 421

Алімов Г. О., Косарім О. О. ВІКЕНТІЙ ХОМИЧ ГЕРБУРТ-ГЕЙБОВИЧ ТА ЙОГО ВНЕСОК В РОЗВИТОК ХТІ 423

Баришнікова Л. І., Сичова М. В. ПРО ПОЧЕСНОГО ЧЛЕНА ВЕТЕРИНАРНОГО ІНСТИТУТУ – П. А. СТОЛИПІНА 425

Гончаров В. І., Кравцов О. М. ВНЕСОК АКАДЕМІКА ВАСИЛЯ АТРОЩЕНКА В РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЇ ОТРИМАННЯ НІТРАТНОЇ КИСЛОТИ 427

Данилевич В. Ю. ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОБОТИ НАУКОВО-ДОСЛІДЧОЇ КАФЕДРИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИЦТВ (1921-1927)..... 429

Довбій Д. Ю. ВНЕСОК ННЦ ХФТІ У РОЗВИТОК НАУКИ І ТЕХНІКИ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ 431

Єна А. В. ІСТОРІЯ МУРАНСЬКОГО СКЛА 432

Зайчиков В. В. ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ ЩОДО РОБОТИ В КИЄВІ М. О. ДРАЙ-ХМАРИ 434

Іванов М. В. ЕВОЛЮЦІЯ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ 436

Кирилова Є. В. МІЖНАРОДНА СИСТЕМА ОДИНИЦЬ. ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ 438

Кондратьєв В. Ю. ВНЕСОК ОЛЕКСАНДРА ВОЛОДИМИРОВИЧА ПОТІЯ У ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ 439

Макаренко П. О. СТАНОВЛЕННЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ: ВІД ЕЛЕКТРОННИХ РОЗРАХУНКІВ ДО БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЙ 441

Макарова Є. О., Рогатюк Є. О. КОЗАЦТВО В ІСТОРІЇ ХАРКІВСЬКОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ 443

Меньшиков С. О. СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЕНЕРГЕТИЧНИХ МАШИН І СИСТЕМ ІМ. А. М. ПІДГОРНОГО НАН УКРАЇНИ 445

Москальчук О. О. НАУКОВА СПАДЩИНА П. П. КОПНЯЄВА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ІНЖЕНЕРНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ 447

Побук Ю. І. ДЕЯКІ НОВАЦІЇ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В 20 РОКИ ХХ СТОРІЧЧЯ 448

Саприкін Г. О. ЧАСОПИС «ПОЛІТЕХНІК» ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ НАУКОВОГО ПОСТУПУ ДОСЛІДНИКІВ НТУ «ХПІ» У ГАЛУЗІ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ 450

Свічкар О. С. АКАДЕМІК АНТОН ВАЛЬТЕР ЯК ЛЮДИНА (ПО СТОРІНКАХ ХАРКІВСЬКИХ ГАЗЕТ) 452

Тимофєєв А. В. ПІВДЕННОРОСІЙСЬКЕ ТОВАРИСТВО ТЕХНОЛОГІВ (М.ХАРКІВ): ПРИЧИНИ СТВОРЕННЯ ТА ПОЧАТОК ДІЯЛЬНОСТІ . 453

Цаплюк О. С., Запорожець В. М. ПРО ВНЕСОК ГІРНИЧОПРОМИСЛОВЦІВ У ВИЩУ ОСВІТУ ХАРКОВА 455

Шевченко А. В. МІРИ, ЇХ ПОХОДЖЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ. ВИДИ ВИМІРЮВАНЬ 457

Широков А. В., Скиртач О. Ю. ПРО ВІДКРИТТЯ ЖІНОЧОГО ПОЛІТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ ПІВДЕННО-РОСІЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА ТЕХНОЛОГІВ 460

СЕКЦІЯ 9. МІЖНАРОДНА ОСВІТА, МОВА ТА НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ СВІТУ 462

Безцінний В.Т. ПОЧАТОК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ 462

Бєлоброва А.О. КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ КРИТЕРІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УПРАВЛІНЦЯ 464

Білик Є.Ю. УКРАЇНСЬКА МОВА: ПОЧАТОК ФОРМУВАННЯ 465

Бондаренко В.С. СУЧАСНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ 467

Гой Д.Є. ВИВЧЕННЯ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ ТЕРМІНІВ І ТЕРМІНОЛОГІЙ ГАЛУЗІ «ОХОРОНА ПРАЦІ» НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ 468

Григоренко Є.В. ЯКІСТЬ ТА ТОЧНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНИХ ОНЛАЙН- ПЕРЕКЛАДАЧІВ 470

Гринь В.В. ВИНИКНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ПИСЕМНОСТІ 472

Гуйван Є.О. СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ 473

Керімов Мурад ФРАЗЕОЛОГІЯ ТА ПАРЕМІОЛОГІЯ ЯК ШЛЯХ ДО ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ 474

Лєвіна Ю.М. ЕТИМОЛОГІЯ НАЗВ ПТАХІВ-ТОТЕМІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ 476

Lievina Yulia THE USAGE OF CHATGPT IN THE TOURISM AND HOSPITALITY INDUSTRY 478

Маммадов Фуад ОСТВІТНІ, КУЛЬТУРНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ МІЖ УКРАЇНОЮ І АЗЕРБАЙДЖАНОМ 480

Михасюк Є.Є. ЗМІНИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОПИСІ (2019) 482

Мільшина А.В. УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС: ЗМІНИ 2019 РОКУ 484

Москаленко К.І. РОЗВИТОК ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ 486

Нафєєва З.Р. ФРАЗЕОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ 487
Орлов О.С. ОНЛАЙН ПЕРЕКЛАДАЧІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ 488
Pavlenko R.V. PLASTICS AND THE PROBLEM OF THEIR PROCESSING 490
Пилипенко П.О. МОВА - ІНСТРУМЕНТ МИСЛЕННЯ, ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ТА ГЛОБАЛЬГИХ ЗМІН У СУСПІЛЬСТВІ 491
Подопригора З.В. ВПЛИВ МОВИ НА СПРИЙНЯТТЯ РЕАЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ СЕМЕНТИЧНИХ ТА ГРАМАТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РІЗНИХ МОВ 493
Прокопенко А.П. ПОЧАТОК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ . 494
Ребрик Іван НЕДОЛІКИ ПЕРЕКЛАДАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ CHATGPT 496
Романюк Юлія ФОНЕТИЧНІ ЗМІНИ У СХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ДІАЛЕКТАХ 498
Роменський Михайло МЕТАФОРИ: ВЗАЄМОДІЯ МОВЛЕННЯ ТА МИСЛЕННЯ 500
Скабук В.І. ОСОБЛИВОСТІ ГОВОРІВ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ 502
Сластіхіна О.Є. МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ: ПОХОЖДЕННЯ, ПРИЗНАЧЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 504
Степанчук А.С. НЕДОЛІКИ ОНЛАЙН-ПЕРЕКЛАДАЧІВ 506
Турка Іван THE POTENTIAL OF RUNAWAY AI DEVELOPMENTS, INCLUDING DISRUPTIVE APPLICATIONS IN THE MILITARY DOMAIN 508
Філіпенко Д.П. ЯВИЩЕ МОВНОГО ПУРИЗМУ 511
Циган Я.О. ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ 513
Чорна Я.А. ФЕМІНІТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ 514
Шипунова А.В. ЯКІСТЬ ОНЛАЙН-ПЕРЕКЛАДАЧІВ 516
Шульцева Є.В. ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ ОНЛАЙН-ПЕРЕКЛАДАЧІВ 518

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ **520**

ПЕРЕДМОВА

Цього року НТУ «ХПІ»«Харківський політехнічний інститут» святкує свій 140-річний ювілей. Упродовж своєї історії НТУ «ХПІ» не лише формував інженерну еліту України, а й залишався флагманом наукової думки та інновацій. Сьогодні університет — це масштабний науково-освітній центр, який активно розвивається, зберігаючи при цьому свої традиції й послідовно інтегрується у європейський та світовий простір вищої освіти. Важливе місце у структурі його діяльності посідає науково-дослідна робота молоді. НТУ «ХПІ» створює всі умови для розвитку дослідницької діяльності студентів: тут функціонують 40 потужних наукових шкіл, активно працюють базові кафедри спільно з академічними інститутами, впроваджуються інноваційні освітні програми, а також активно підтримуються молодіжні наукові ініціативи. Університет співпрацює з понад 100 підприємствами та науковими установами, включаючи провідні інститути НАН України. Таке поєднання науки й практики відкриває унікальні можливості для самореалізації молоді в науковій сфері. Цьогорічна конференція, попри виклики воєнного часу, об'єднала 276 учасників із 25 закладів вищої освіти та наукових установ України і закордоння. Цей факт свідчить про стійкість академічної спільноти та її прагнення до інтелектуального зростання навіть у надзвичайно складних обставинах. Молоді науковці беруть активну участь у розв'язанні актуальних проблем сучасності — від філософських концепцій до інновацій в інженерії, від соціологічних досліджень до питань міжнародного партнерства. Саме міждисциплінарний підхід, креативне мислення і соціальна відповідальність є тим капіталом, який формує справжню гуманітарно-технічну еліту. Тому організація і проведення Навчально-науковим інститутом соціально-гуманітарних технологій НТУ «ХПІ» щорічної Всеукраїнської науково-теоретичної конференції студентів і аспірантів створює простір де народжуються ідеї та формується нове бачення світу. Організаційний комітет конференції висловлює щиру вдячність усім, хто долучився до підготовки й проведення цього заходу — студентам, аспірантам, викладачам, науковим керівникам, керівникам кафедр та ректорському корпусу закладів вищої освіти, які взяли участь у підготовці та проведенні конференції. Бажаємо вам натхнення, професійного зростання, нових наукових відкриттів, а головне — віри у власні сили та у майбутнє нашої держави.

З повагою,

Оргкомітет конференції

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Косс А.М.
науковий керівник: д-р філос. н., проф. Дольська О.О.
НТУ «ХПІ»

СПЕЦИФІКА ТІЛЕСНОСТІ В ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІЙ ПАРАДИГМІ

Історико-філософський порівняльний аналіз трансформації феномена тілесності дозволяє розібрати сутнісну модель людини в кожній епосі й дослідити напрямки цих перетворень.

В античний період людину розглядали як частину космосу, де фізична краса й привабливість тіла ототожнювались з духовною досконалістю, що підкреслювалося в зображеннях тілесних ідеалізованих пропорцій в архітектурі та мистецтві. В епоху Середньовіччя основний фокус змінився на часовість тіла та безсмертя душі, набула актуальності духовна боротьба з гріховними прагненнями тіла, що змінило зображення форми тілесної досконалості. Досконале тіло стало символом аскетичності, яка демонструвалася через пригнічення сексуальних тілесних форм, з одухотворенням тіла через зображення німбів на християнських іконах. Акцент перейшов від фізичної привабливості до внутрішнього змісту особистості та духовної краси.

Завдяки активному розвитку науки в епоху Ренесансу з’явилася нова сила, яка почала руйнувати релігійні забобони. Якщо в Середньовіччі Бог був в центрі світу, то в Ренесансі людина почала обожнюватись не через релігійність, а через владу, яку вона почала отримувати над природою завдяки розвитку науки. Наприклад, Дж. Хакслі поставив людину в центр всесвіту як керуючого директора «бізнесу еволюції». Цей період намагався взяти найкращі досягнення та ідеї Античності та Середньовіччя, зробивши їх синтез. Тіло стало символом захоплення, краси духовної цінності та об'єктом наукового вивчення, адже воно створено за образом і подобою Бога, тому бажання тіла перестали трактуватися як щось гріховне, а наукове вивчення тіла стало пізнання сутності Бога. Варто відзначити, що в епоху Середньовіччя фізичне тіло розглядалося як священне, а

анатомічне втручання викликало недовіру і, через відсутність наукових знань, часто асоціювалося з магією і чаклунством. Якщо Античність має міфологічний світогляд, Середньовіччя – релігійний, то Ренесанс отримує релігійно-наукову спрямованість, яка вплинула на розуміння тілесності. Художники прагнули передати ідеали краси та гармонії, надихаючись античністю (наприклад, Мікеланджело). Мистецтво та наука акцентували увагу на людському тілі як на ідеально організованій формі.

В епоху Просвітництва наука ще більше розвивається, а рівень освіти в суспільстві зростає. Людське тіло, яке раніше вважалося центром світобудови, почали розглядати як механізм та об'єкт наукового дослідження. З’явились деякі матеріалістичні моделі, в яких тіло може існувати незалежні від душі. Наприклад, Жульєн Офре де Ламетрі заперечував існування душі чи нематеріальної сили, що керує тілом, вважаючи, що всі аспекти повсякденного життя, включаючи свідомість і емоції, є результатами матеріальних процесів. Томас Гоббс стверджував, що всі прояви людської поведінки можна пояснити через механічні процеси в тілі. Раціональність виходить на перший план, а науковий світогляд став ведучим. Активний розвиток науки, фабрик та інших виробничих підприємств і раціоналістичні тенденції трансформували тілесну форму, необхідну для суспільства. Тілесність в епоху Промислової революції отримала механістично-функціональний характер, тіло стає не як щось сакральне залежне від души, а інструмент праці, символ споживання матеріальних благ, боротьби і продуктивності (за Карлом Марксом). Якщо в епоху Промислової революції тілесність була проявлена більше через колективні та раціональні структури, які орієнтовані на працю та продуктивність, то з приходом Модерну акцент змістився на суб'єктивність, індивідуальність, прагнення до свободи та самовираження. Хоча ця зміна відбувалася в межах механістично-функціональної парадигми, однак форма тілесності зазнала трансформацій, через збільшення уваги до екзистенційного досвіду та внутрішнього світу особистості.

В епоху Постмодерну тілесність розглядалася як історичний соціокультурний конструкт без чітких меж і фіксованих ідентичностей. Вона сприймається залежно від контексту та особистого вибору, критикує бінарність, проявляє фрагментарність і плюралізм, оскаржує традиційні уявлення про гендер і расу. В епоху Постпостмодерну людина стає як баланс між етичними питаннями, індивідуальністю та колективністю в умовах глобалізації та цифровізації. Відбувається інтеграція віртуальної та доповненої реальності з екзистенційним досвідом особистості, що призводить до нових видів симбіозу з комп'ютерами та ще більшим ускладненням і різноманіттям форм тілесності. Через постійне її ускладнення зростає інтерес до стабільних ідентичностей та форм, до осмислення традиційних спільнот та культурних норм, що може призводити до критичного осмислення мультикультуралізму та фрагментації.

Kramskyi V. V.
Academic supervisor: Candidate of Sc., Associate Professor, Shyshkina Y.
NTU "KhPI"

KEY AREAS OF CURRENT ACADEMIC RESEARCH ON HISTORICAL DIGITAL GAMES

Historical digital games have emerged as significant cultural artifacts, offering new ways to interact with and understand the past. Scholars have recognized the importance of studying these games to understand their impact on historical consciousness, pedagogy, and socio-political discourse. This thesis outlines key areas of current academic research into historical digital games, focusing on themes of accuracy, pedagogy, and socio-political implications. The rapid growth of research of historical digital games necessitates outlining key areas of inquiry into digital game for more efficient further advancement of the field.

One of the central debates in the study of historical digital games revolves around their accuracy, authenticity, and realism. Scholars such as A. Chapman and

K. Schut argue that games function as "historical simulations," offering interpretations of the past that are selective and mediated by design constraints and

commercial imperatives. A. Chapman's work highlights how games balance historical fidelity with gameplay mechanics to create engaging experiences, often prioritizing emotional resonance over strict adherence to historical facts. Similarly, K. Schut critiques the inherent biases in how games present history, noting that they often reinforce particular ideological perspectives. The concept of "selective authenticity" advanced by A. J. Salvati and J. M. Bullinger underscores how games carefully curate historical details to construct a convincing but necessarily incomplete representation of the past.

Digital games are increasingly recognized as valuable tools for teaching history. J. McCall emphasizes their potential to engage students through active learning, allowing players to "do history" by making decisions, interpreting evidence, and exploring historical contexts within game worlds. These interactive experiences can foster critical thinking and encourage players to consider multiple perspectives on historical events. K. Squire’s research further explores the pedagogical potential of games, arguing that their participatory nature aligns with contemporary theories of learning. Historical digital games offer opportunities to challenge traditional didactic methods by immersing learners in simulated environments that encourage exploration and experimentation. Historical digital games often serve as platforms for exploring and contesting political ideas that reflect and shape contemporary socio-political discourses. By engaging with historical events and themes, games allow players to navigate complex political landscapes, raising questions about power, identity, and agency. S. Mukherjee’s work highlights how these games often reproduce Eurocentric perspectives, marginalizing non-Western voices and perpetuating colonial ideologies. However, S. Mukherjee also identifies potential for resistance, as games provide spaces for reimagining history through postcolonial lenses, challenging dominant narratives and promoting alternative perspectives.

The area of research adjacent to the matters of politics, colonialism, and power over space is the representation and construction of identities. Nationalism and the construction of national identity are similarly central to the study of historical games.

A. Muñoz (2022) analyzes Civilization V as a case study, highlighting how the game simplifies complex historical processes to create a narrative of national development. The representation of ethnicity and race in historical digital games often reflects broader societal narratives about identity. For example, P. Martin (2016) argues that Resident Evil 5 conveys complex intersections of race, colonial history, and national identity through its portrayal of African settings and characters. Similarly,

D. E. McCoskey (2002) provides a historical lens for understanding how race and ethnicity were conceptualized in Assassin's Creed: Origins. J. Draycott and R. Tupline explore games reflect historical realities and modern attitudes toward gender and sexuality.

In conclusion, scholars show increasingly high interest in researching digital historical games in numerous aspects, most of which fall into one of the following categories: historical accuracy and authenticity, application of games for education, political messages and ideologies, representation and construction of identity.

Кліщук Д. В.
Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Красіков М.М.
НТУ «ХПІ»

ХУДОЖНИКИ «ХПІ»: МИКОЛА БУРАЧЕК

Український живописець, сценограф, актор, педагог, громадський діяч, письменник та історик мистецтва – всі ці визначення стосуються однієї людини. Микола Григорович Бурачек – один із визначних педагогів, що зробили чималий внесок у розвиток НТУ «ХПІ». Народився він 4 (16) березня 1871 р. в Летичеві, що нині знаходиться в Хмельницькій області. Микола розпочав свою творчість у театральному мистецтві та присвятив йому майже 17 років. Одночасно з акторською діяльністю він активно займався оформленням вистав, писав рецензії, які охоче публікували в газетах і журналах. Рішення щодо зміни професії Бурачек прийняв уже в зрілому віці. Він поступив до Київського університету в 1889 р. Пізніше відвідував Київську рисувальну школу М. Мурашка, де його педагогами були М. Пимоненко та Х. Платонов.

Завдяки рекомендації Я. Станіславського вступив до Краківської академії мистецтв, де навчався в класі Станіславського, а згодом – у класі Ф. Рушиці. У 1910 р. він працював у майстерні А. Матісса в Парижі, а пізніше продовжив навчання у Вільній академії мистецтв П. Рансона. З 1912 р. Бурачек оселився в Києві, став членом Київського товариства художників та Товариства українських художників. Він також був одним із засновників Української академії мистецтв, у 1918 р. став її президентом. З 1925 року працював у Харкові, де став одним із засновників АРМУ, членом Об'єднання сучасних митців України, експонентом АХЧУ і головою Харківського центрального бюро мистецтв. Найпоширеніший жанр у Бурачека – пейзажі, що відзначаються чіткими, енергійними мазками та теплою кольоровою палітрою. Ось як художник бачив свою творчість: «Я працюю на натурі, і моя майстерня переважно – поле, ліс, річка, берег моря тощо… Я малюю і в спеку, і в дощ, і в осінню негоду, і по пояс в снігу». Митець писав полотна майже у всіх областях України – на Київщині і Харківщині, на Полтавщині й Поділлі, на Донбасі й під Вінницею, біля Чернігова і в Криму. З 1925 р. почав викладати в Харківському технологічному інституті ім. В. І. Леніна, де нещодавно відкрився інженерно-будівельний факультет, що спочатку мав три відділення, а згодом їх кількість зросла до п'яти. Професорсько-викладацький склад інституту постійно оновлювався новими талановитими фахівцями, серед них був і Микола Григорович. Це стало значною віхою в його педагогічній діяльності, адже на той час Харків уже був одним із найбільших наукових і культурних центрів України. Він став викладачем на кафедрі рисунка та живопису, де передавав студентам не лише технічні навички, а й розуміння важливості художнього вираження в наукових і технічних проєктах. Педагог вважав, що технічні фахівці повинні розвивати естетичний смак, який допомагає їм глибше розуміти естетику та функціональність архітектурних проєктів. Його викладацька діяльність мала чималий вплив на тогочасну молодь, формуючи нове покоління художників та інженерів, які здатні поєднувати технічні та художні навички в своїй діяльності. Бурачек працював над поліпшенням

методик навчання, створюючи навчальні матеріали, що сприяли успіху студентів в опануванні основ рисунка та живопису. Він прагнув зробити кожне заняття насиченим та корисним, стимулюючи студентів розвивати творчий підхід до роботи. Окрім педагогічної діяльності, художник активно брав участь у культурному житті інституту, організовуючи виставки та заходи, що заохочували студентів займатися мистецтвом і були прекрасними просвітницькими проєктами. Виставки його робіт часто ставали подіями для студентського і наукового середовища, розвиваючи естетичні уявлення майбутніх інженерів та науковців. В останні роки свого життя Микола Бурачек поставив собі завдання – вивчення неба. «Дуже люблю я небо, – казав митець. – Воно для мене є основою тональності всієї картини, воно мусить жити разом з землею, яка виступає на фоні…». Душа його відлетіла до неба 12 серпня 1942 року в Харкові.

Кодикова П.В.
Науковий керівник: канд. пед. н., доц. Шаполова В.В.
НТУ «ХПІ»

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЛІДЕРІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Актуальність вивчення особливостей емоційних станів майбутніх фахівців-лідерів під час дистанційного навчання обумовлена зростанням популярності онлайн-освіти, що стало особливо помітним у період пандемії COVID-19, а згодом і воєнного стану в Україні. Перехід до дистанційної форми навчання супроводжується низкою викликів, які негативно впливають на психоемоційний стан майбутніх фахівців. У зв’язку з цим виникає необхідність розробки ефективних педагогічних та психологічних підходів, які сприятимуть не лише покращенню благополуччя, збереженню працездатності, а й формуванню ключових навичок лідерства, саморегуляції та відповідальності в умовах онлайн-навчання. Наприклад, успішна адаптація до дистанційного формату для майбутніх фахівців-лідерів потребує впровадження інноваційних методик, таких як інтерактивні технології навчання, персоналізовані стратегії

підтримки, організація регулярного зворотного зв’язку та розвиток стратегічного мислення й емоційного інтелекту. Це дозволить створити сприятливе освітнє середовище, яке мінімізує рівень стресу, сприятиме формуванню внутрішньої мотивації до навчання та забезпечуватиме оптимальне використання когнітивних і особистісних ресурсів для досягнення як навчальних, так і професійних цілей.

До особливостей емоційних станів майбутніх фахівців-лідерів під час дистанційного навчання можна віднести як позитивні переживання, так і негативні. Серед основних характеристик емоційних станів у контексті негативного впливу виділяють: підвищення рівня тривожності, стресу, почуття ізоляції, виникнення емоційного вигорання, а також несприятливі зміни в мотиваційній сфері. Тривожність часто зумовлена складнощами технічного характеру, відсутністю належного зворотного зв’язку з викладачами, колегами по групі та високими вимогами до самоорганізації. Психологічне навантаження може посилюватися через поєднання навчальних обов’язків із сімейними чи робочими завданнями, що призводить до емоційного вигорання. Почуття ізоляції може викликати соціальну відчуженість, зниження рівня мотивації та емоційного благополуччя. У деяких майбутніх фахівців це проявляється у формі депресивних станів чи апатії, що також негативно впливає на їхню навчальну активність. Що стосується позитивних аспектів впливу умов дистанційного навчання – це відчуття свободи в організації власного часу, зручність навчання з будь-якого місця та можливість зосереджуватися на індивідуальних завданнях. Майбутні фахівці-лідери, які мають високий рівень самоорганізації та адаптивності, часто відзначають підвищення задоволення від навчального процесу завдяки більшій автономії. Особливості емоційного стану також залежать від рівня підготовки до дистанційного навчання, як самого майбутнього фахівця, так і навчального закладу. Висока якість цифрових платформ, регулярний зворотний зв’язок із викладачами та створення інтерактивного освітнього середовища сприяють зниженню стресу та формуванню позитивного ставлення до навчання.

Отже, емоційні стани майбутніх фахівців-лідерів під час дистанційного навчання характеризуються великою варіативністю, що залежить від індивідуальних психологічних особливостей, рівня підтримки та якості організації навчального процесу. Комплексний підхід до моніторингу емоційного благополуччя майбутніх фахівців дозволяє вчасно виявляти негативні тенденції та сприяти створенню сприятливих умов для їх подолання, що є важливим кроком на шляху формування ефективних лідерських якостей.

Ломая І.П.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Волоснікова Н.М.
НТУ «ХПІ»

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПЕРЕГОВОРІВ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Дипломатичні переговори є одним із ключових інструментів у системі міжнародних відносин. Вони забезпечують можливість мирного врегулювання конфліктів, укладання взаємовигідних угод та налагодження співпраці між державами. Основу теоретичних аспектів дипломатичних переговорів становлять такі елементи, як сутність, принципи, функції та механізми їх реалізації. Сутність дипломатичних переговорів полягає у процесі комунікації між сторонами з метою досягнення домовленостей, які відповідають їхнім інтересам. Цей процес включає взаємодію, пошук компромісів і визначення спільних точок дотику. До головних принципів дипломатичних переговорів належить принцип добровільності, який забезпечує участь сторін без примусу. Принцип рівності гарантує всім учасникам рівні можливості для висловлення позицій, тоді як принцип взаємної вигоди спрямований на досягнення рішень, які задовольняють інтереси обох сторін. Важливим є також принцип конфіденційності, що передбачає захист інформації, яка обговорюється під час переговорів. Функції дипломатичних переговорів є багатогранними. Вони сприяють зміцненню міжнародних контактів, запобіганню конфліктам, регулюванню суперечностей, укладанню угод і створенню умов для подальшої співпраці. У рамках переговорного процесу формуються стратегічні відносини

між державами на довгострокову перспективу, а також вирішуються тактичні завдання короткострокового характеру. Механізми дипломатичних переговорів передбачають підготовку, проведення та завершення процесу. На підготовчому етапі здійснюється аналіз проблеми, визначення цілей і стратегій, а також формування команди переговорників. У процесі проведення переговорів важливо дотримуватись дипломатичного протоколу, проявляти гнучкість і здатність до компромісу. Завершення переговорів включає фіксацію досягнутих домовленостей у вигляді офіційних документів, таких як угоди чи меморандуми. Дипломатія як інструмент міжнародного співробітництва реалізується за допомогою низки методів. До них належать офіційні візити, участь у міжнародних організаціях, підготовка і укладання міжнародних договорів, дипломатичне листування, висвітлення урядових позицій у пресі та повсякденне представництво держави за кордоном через посольства і місії.

Дипломатичні переговори можуть мати різний характер: політичний, економічний, гуманітарний, військовий тощо. Вони поділяються на двосторонні та багатосторонні. Прикладом багатосторонніх переговорів є врегулювання конфлікту на Корейському півострові, коли через переговори між Північною і Південною Кореєю та залученням ООН було створено демілітаризовану зону. Іншим прикладом є Ялтинська та Потсдамська конференції, які визначили післявоєнний устрій Європи. Структура дипломатичних переговорів зазвичай включає чотири основні етапи: підготовку, вступну фазу, середню фазу та завершальну фазу. Підготовка передбачає визначення мети, завдань і місця проведення переговорів. Вступна фаза включає представлення сторін і окреслення теми обговорення. Середня фаза є основною і передбачає обговорення позицій, дискусії та узгодження деталей. Завершальна фаза спрямована на досягнення домовленостей, які можуть бути закріплені в офіційних документах. Якщо згоди не досягнуто, сторони визначають подальші дії або продовження переговорів у майбутньому.

Таким чином, успіх дипломатичних переговорів залежить від дотримання ключових принципів, чіткого розуміння їх функцій і ефективного застосування

механізмів. Це сприяє не лише вирішенню конфліктів, але й зміцненню міжнародної співпраці, що є основою глобальної стабільності та безпеки.

Д’яченко К.С.
Науковий керівник: д. держ. упр., проф. Круглов В.В.
НТУ «ХПІ»

РОЛЬ BIG DATA ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Сучасні процеси цифрової трансформації суттєво впливають на розвиток державно-приватного партнерства (ДПП). Інтеграція технологій штучного інтелекту (ШІ) та аналізу великих даних (Big Data) в межах ДПП відкриває нові перспективи для підвищення ефективності управління, забезпечення прозорості та якості прийняття управлінських рішень.

В умовах глобальної цифровізації державні інституції все частіше стикаються з необхідністю оптимізації ресурсів та ефективного управління інфраструктурними та соціальними проектами. Застосування інструментів ШІ дозволяє автоматизувати рутинні процеси, прогнозувати потенційні ризики та здійснювати моніторинг ефективності реалізації державних програм.

Світова практика свідчить про зростаючу роль цифрових технологій у сфері державного управління. Зокрема, використання алгоритмів аналізу великих даних дозволяє оптимізувати бюджетні витрати, підвищити прозорість діяльності державних органів та зменшити корупційні ризики.

Таким чином, інтеграція штучного інтелекту та аналізу великих даних в державно-приватне партнерство є перспективним напрямом для підвищення ефективності управління державними ресурсами та досягнення цілей сталого розвитку.

ШІ відкриває нові горизонти для аналітики, прогнозування та автоматизації процесів. Наприклад, у Великобританії технології ШІ активно використовуються для управління міською інфраструктурою та транспортними потоками, що дозволяє мінімізувати затори та оптимізувати витрати на підтримку доріг. Аналогічні рішення застосовуються в Німеччині, де ШІ

використовується для управління енергетичними мережами та прогнозування споживання ресурсів.

Big Data стає ключовим інструментом для моніторингу ефективності ДПП. В Іспанії великі масиви даних аналізуються для планування розвитку міської інфраструктури, дозволяючи оптимізувати розподіл ресурсів. У США, зокрема в Каліфорнії, технології Big Data застосовуються для моніторингу екологічного стану регіонів і прогнозування природних катастроф, що суттєво знижує ризики для інфраструктурних проєктів.

Попри очевидні переваги цифровізації, існують певні виклики. Наприклад, правові аспекти впровадження ШІ залишаються неврегульованими в багатьох країнах. Це створює ризики для конфіденційності даних та відповідальності за рішення, ухвалені на основі алгоритмів. Також важливим питанням залишається фінансування цифрових ініціатив у ДПП, адже впровадження нових технологій вимагає значних інвестицій.

Одним із перспективних напрямків дослідження є розробка адаптованої нормативно-правової бази для використання цифрових технологій у ДПП. Важливо також продовжувати вивчення найкращих міжнародних практик та їх інтеграцію в національні проєкти. Підвищення рівня кібербезпеки та розвиток методологій оцінки ефективності цифрових рішень у ДПП також залишаються пріоритетними завданнями.

Таким чином, цифрова трансформація ДПП є необхідною умовою для розвитку сучасної економіки та ефективного державного управління. ШІ та Big Data мають потенціал значно підвищити ефективність державно-приватного партнерства, зменшити ризики та забезпечити сталий розвиток інфраструктурних і соціальних проєктів. Водночас необхідно враховувати правові, етичні та фінансові виклики, пов’язані з їх впровадженням. Подальші дослідження мають зосередитися на розробці регуляторних підходів, підвищенні кібербезпеки та формуванні інноваційних моделей співпраці між державним і приватним секторами.

Павленко Р.В.
Науковий керівник: канд. юрид. наук, доцент Гаєвая О.В.
НТУ «ХПІ»

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми є однією з найгостріших проблем як в Україні, так і у світі. Це серйозний злочин, який порушує основні права людини і часто пов'язаний з насильством, експлуатацією, (особливо сексуальною), та примусовою працею.

В Законі України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 № 3739-VI (із змінами від 16.05.2013р.) говориться, що торгівля людьми – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визначаються злочином.

Статті 149 та 303 Кримінального Кодексу України зазначають, що до внутрішніх чинників належить: соціальна нерівність та низький рівень життя населення, насильство в сім'ї та інші прояви гендерної нерівності, девіантна поведінка членів сім'ї, викривлення моральних цінностей та відсутність духовних принципів певної частини населення, привабливість кращого життя за кордоном та погана обізнаність громадян щодо можливостей працевлаштування і перебування за кордоном та їх наслідки тощо. До зовнішніх чинників належить: спрощення можливостей для подорожування, лояльність законодавства до ескорту в багатьох країнах світу, попит на низькооплачувану працю та комерційну сексуальну експлуатацію, особливо дітей, попит на працю в галузях, де основна частина населення не бажає працювати через низку причин, зокрема небезпечні умови праці. З вище

сказаного зрозуміло, що основними факторам, що сприяють розвитку торгівлі людьми є: бідність та безробіття, конфлікти та війни та слабка правова база.

Виходячи з цього, стає зрозуміло, що для боротьби з цим злочином важливі: покращення законодавства, підвищення обізнаності громадян та співпраця з міжнародними організаціями.

Статистика про торгівлю людьми надає нам такі дані: з початку 2024 року статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми встановлено 119 громадянам, з них 44 – жінки, 65 – чоловіків та 10 дітей (5 хлопців та 5 дівчат).

Відповідно до видової статистики треба сказати наступне: 13 людей постраждали від сексуальної експлуатації, 8 – трудової експлуатації, 7 – втягнення у жебрацтво, 3 – втягнення осіб у злочинну діяльність, 1 – продаж дитини, 17 – використання у збройних конфліктах, 70 – інші види. Водночас – за видами торгівлі людьми – 72 особи постраждали від внутрішньої торгівлі, 45 - від торгівлі людьми в інших країнах та ще 2 – інші види.

На сьогоднішній день, основні країни, з якими Україна проводить торгівлю людьми є: Російська Федерація, Республіка Польща, Словаччина, Чехія, Італія, Республіка Туреччина , ОАЄ.

Отже, торгівля людьми є серйозним викликом, що потребує комплексного підходу. Це питання є не лише питанням Кримінального та Цивільного Законодавств, а й захисту прав людини, соціальної справедливості та стабільності суспільства.

Прасол А.Т.
Науковий керівник: канд. юрид. наук, доцент Гаєвая О.В.
НТУ «ХПІ»

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ

Корупція в Україні – це системна проблема, яка гальмує розвиток країни, підриває довіру громадян до державних інституцій та негативно впливає на всі сфери життя. Протягом багатьох років корупція була одним з найгостріших соціальних та економічних питань, що потребують негайного вирішення.

В Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 №1700-VII (зі змінами від 08.11.2024р.) говориться, що корупція - використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Статті 354, 368, 368^3, 368^4, 368^5 та 369 Кримінального Кодексу України формують основу кримінально-правової боротьби з корупцією в Україні. У статті 354 йдеться мова про підкуп працівника підприємства, установи чи організації. Ця норма права передбачає кримінальну відповідальність за дії, спрямовані на спонукання службової особи до вчинення певних дій (або бездіяльності) шляхом обіцянки чи надання неправомірної вигоди. Статті 368, 368^3, 368^4 детально розкривають поняття хабара, його форми (пропозиція, обіцянка, надання), а також передбачають посилену відповідальність за хабарництво у великих розмірах, систематичне хабарництво та хабарництво, вчинене за попередньою змовою групою осіб. Стаття 368^5 прямо вказує на те, що неможливість обґрунтувати законними доходами значне майно або кошти, набуті особою, яка обіймає відповідальну посаду, є кримінальним правопорушенням. Це означає, що особа повинна довести законність походження свого майна. Стаття 369 КК України передбачає відповідальність за використання службовим особою своїх повноважень всупереч інтересам служби в особистих цілях або в інтересах третіх осіб. Це може проявлятися у вигляді прийняття незаконних рішень, ухилення від виконання службових обов'язків тощо.

Можна сказати, що основними формами прояву корупції являються: хабарництво, зловживання владою або службовим становищем та незаконне збагачення.

Перша поява України в Індексі сприйняття корупції була у 1998 році. На той момент Україна отримала 2,8 балів з 10 можливих і посіла 69 сходинку з 85 країн.

У 2006 році про Україну казали, що вона була надто корумпованою країною на міжнародному рівні, про що свідчить її незмінно низький рейтинг за рівнем доброчесності, визначений за результатами досліджень, у 2005 році – 2,6 бали, у 2004 – 2,2 бали, у 2003 – 2,3 бали, а у 2002 році – 2,4 бали (до держав з небезпечним рівнем доброчесності належать ті, в яких значення індексу менше ніж 3).

Починаючи з «часів Януковича» і до сьогодення показники в Індексі сприйняття корупції зросли на 8 балів, у 2013 році з 25 балами ми посідали 144 місце зі 177 країн, у 2020 країна посідала 117 місце з 180 країн та мала 33 бали, і лише у 2019 році Україна втратила два пункти. 2023 рік – Україна отримує 36 балів зі 100 можливих (104 позиція поміж 180 країн).

Таким чином, з попередніх даних Україна значно просунулася у рейтингу сприйняття корупції, але все ще залишається однією з найгостріших проблем, що гальмує розвиток держави та негативно впливає на суспільство громадян країни. Щоб вирішити цю проблему потрібен глобальний підхід до цієї справи, насамперед потрібно змінити менталітет суспільства та потрібна активна участь громадськості.

Саприкін Г. О.
Науковий керівник: канд. іст. н., доц. Дворкін І. В.
НТУ «ХПІ»

ЧАСОПИС «ПОЛІТЕХНІК» ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ НАУКОВОГО ПОСТУПУ ДОСЛІДНИКІВ НТУ «ХПІ» У ГАЛУЗІ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ

Газета «Політехнік» вже давно стала традиційним часописом НТУ «ХПІ», що видається з далекого 1951 року. Зараз, в добу інтернету і наявності

розгалуженої мережі веб-ресурсів університету та кафедр, газета може виглядати як одне з джерел інформації. Але в умовах доінтернетної епохи вона виконувала роль головного інструмента збереження пам’яті про події університетського життя. Тож публікації в цій університетській газеті є надзвичайно цінним джерелом для історичних досліджень, зокрема вивчення історії розвитку університету, кафедр та внеску видатних науковців у галузь електротехніки. Газета охоплює широкий спектр тем, включаючи історичні нариси, спогади сучасників, біографічні замітки та хроніку важливих подій. Ці матеріали дозволяють простежити не лише технічний прогрес, а й соціокультурний контекст, у якому він відбувався.

Таким чином газета є виключним джерелом повсякденної історії університету. Публікації газети мають значення і в більш тематичних дослідженнях, таких як історіографічний галузевий аналіз з історії науки і техніки. Публікації про історичні постаті, такі як О. К. Погорєлко, П. П. Копняєв, М. П. Клобуков, В. Л. Кирпичов, а особливо корифеїв сучасності як то В. Т. Долбня, Б. В. Клименко, відображають важливі аспекти організації наукової діяльності та підготовки фахівців.

Так, наприклад, гортаючи архів часопису у пошуках інформації про Павла Петровича Копняєва, ми можемо знайти як суто біографічні публікації по типу «Внесок професора П.П. Копняєва у створення електротехнічної школи в Україні» (№16 від 12.09.2017 р.). У цій статті висвітлюється ключова роль вченого у створенні електротехнічної школи в Україні та підготовці фахівців для промисловості. Зокрема вказано, що під його керівництвом у ХТІ були засновані перші електротехнічні кафедри, організовані спеціалізовані лабораторії, а також створена власна електростанція. Завдяки його викладацькій та науковій діяльності сформувалась потужна база для розвитку електротехніки, метрології та електроприводу. Окрему увагу приділено внеску Копняєва в навчальний процес: він поєднував лекції з лабораторними демонстраціями, забезпечував практичний зв’язок із промисловими потребами.

Разом з тим, наскільки рельєфно відрізняються публікації виступів Л.Л. Товажнянського та професора В. Б. Клепікова (№2-3 від 15.02.2011 р.). Ці публікації відрізняється високою емоційністю та глибоко персоніфікованим підходом до опису особистості П. П. Копняєва. Так В.Б. Клепіков акцентує увагу на людських якостях Копняєва: його неймовірному трудолюбстві, сміливості у постановці великих цілей і непохитній цілеспрямованості. Публікація багата важливими деталями, такими як згадки про захоплення вченого фотографією, музикою і літературою, цитатами спогадів сучасників тощо. Вражає опис того, як Копняєв навіть після втрати зору щодня приходив на будівництво електрокорпусу, особисто перевіряючи роботу. Це не лише технічна історія, а й особиста трагедія і тріумф.

Окрім того, газета «Політехнік» виконує важливу функцію хроніки розвитку університету та його наукових шкіл. На відміну від суто наукових публікацій, вона зберігає спогади сучасників, що дозволяє реконструювати важливі етапи становлення таких напрямів, як електротехніка.

Таким чином, газета «Політехнік» є джерелом даних не лише про конкретні події чи досягнення, але й про еволюцію університету як наукової та освітньої інституції. Часопис відкриває можливості для глибоко «персоніфікованих» історичних розвідок і дає змогу побачити, як технічні ідеї впливали на розвиток промисловості та суспільства.

Свічкар О. С.
Науковий керівник: док. іст. н., проф. Робак І. Ю.
НТУ «ХПІ»

АКАДЕМІК АНТОН ВАЛЬТЕР ЯК ЛЮДИНА (ПО СТОРІНКАХ ХАРКІВСЬКИХ ГАЗЕТ)

Антон Вальтер був особистістю, в якій поєднувалися риси серйозного вдумливого фізика-дослідника та неординарної, чудакуватої людини. Його особистим життям жваво цікавились харківські журналісти. Проте рівень його засекреченості не дозволяв «акулам пера» вільно спілкуватися з вченим. І все ж деякі цікавинки про життя Антона Карловича можна знайти в тодішній

харківській пресі, особливо молодіжній. Так, дізнаємося, що він був людиною веселою, і просто не міг обходитися без жартів. Володів англійською, німецькою, французькою мовами, знав латину. Це давало йому можливість читати наукову літературу практично будь-якою європейською мовою. Займав активну громадянську позицію, декілька років обирався депутатом міської Ради. Прикметною рисою вдачі академіка А. Вальтера була прямота. Він завжди відкрито висловлював свою думку. Спокійно ставився до всіляких вшанувань, але на образу або недооцінку його зусиль реагував пристрасно та безкомпромісно. Не зважаючи на щільний графік роботи, цінував свій час та нікому не пробачав запізнень на заздалегідь домовлені зустрічі («Красное знамя», 15.07.1965).

Дослідницьку діяльність пов’язував з викладанням у Харківському державному університеті та на інженерно-фізичному факультеті політехнічного інституту м. Харкова. Підготував сотні спеціалістів, багато з яких надалі працювали в УФТІ та стали відомими вченими. Любов до молоді була особливою рисою Антона Вальтера. У своєму щільному графіку він завжди знаходив час на виховання молодого покоління. За його участі у палаці культури залізничників було проведено перше засідання клубу юних фізиків, і Антона Вальтера обрали почесним членом клубу («Ленінська зміна», 24.01.1964). А. Вальтер вважав клуб своїм дітищем та надавав йому велике значення. Слугував для учасників клубу взірцем скромності, працьовитості, прагнення до нових знань. Таким чином, клуб юних фізиків цікаво та з користю заповнював вільний час понад 120 підлітків. Антон Карлович полюбляв зустрічатися з молоддю, виступати перед нею, давати батьківські поради, особливо з приводу обрання життєвого шляху. Завдяки таким порадам харківська молодь обирала шлях науки та вступала на фізтех («Красное знамя», 09.02.1966).

Академік був спортивною людиною та захоплювався багатьма видами спорту, але особливо полюбляв прогулянки на лижах. Кожного ранку, не зважаючи на погоду, починав з пробіжки в одних плавках. Такий спосіб життя

зробив його одним з перших спортсменів УФТІ. Після його смерті спортсмени-фізики присвятили його пам'яті щорічні змагання з лижного спорту («Красное знамя», 29.02.1968; 21.03.1970; «Вечірній Харків», 17.03.1969).

Барутчу Альперен
Науковий керівник: канд. філос. наук, доцент Северин Н.В.
НТУ «ХПІ»

ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСУ ДО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ТУРЕЧЧИНІ

Між Україною та Туреччиною здавна існують культурні, соціальні та економічні зв'язки. Вектор зовнішньої політики Туреччини спрямований на підтримку національних інтересів країни в регіоні та світі. Стосовно відносин з Україною зазначимо, що Туреччина підтримує територіальну цілісність і суверенітет України. Туреччина зацікавлена в існуванні важливих маршрутів транспортування енергетичних ресурсів через Україну. Країни співпрацюють у сфері торгівлі. Туреччина імпортує зерно, сільськогосподарську продукцію, залізо, сталь з України, а експортує в Україну автомобілі, текстиль, товари хімічної промисловості. Країни уклали угоду про економічну та технічну співпрацю. Турецько-українські економічні відносини в останні роки стають дедалі міцнішими, особливо в рамках зовнішньополітичних стратегій Туреччини. Обидві країни збільшують обсяги торгівлі, інвестують в економіку одна одної та вивчають нові можливості в енергетичному секторі. Незважаючи на сучасні виклики, для Туреччини та України існує багато можливостей для подальшого зміцнення економічних відносин та співпраці в інших сферах. Туреччина розглядає Україну як важливу країну у своїх зусиллях стати регіональною державою, а Україна бачить Туреччину як потенційного партнера у своїх реформах та розвитку. Турецько-українські економічні відносини є перспективними, багатообіцяючими, і обидві країни мають потенціал стати важливими партнерами в регіоні та за його межами.

З початку повномасштабного російського вторгнення в Україну Туреччина засуджує російську агресію, надає військову і дипломатичну

підтримку, кредити та гранти для стабілізації економіки України, закликає до мирного врегулювання конфлікту. Україна також не залишається осторонь проблем Туреччини, у лютому 2023 року після землетрусу вона надала українських рятувальників для ліквідації наслідків землетрусу.

Завдяки активному розвитку українсько-турецьких відносин все більшої популярності в Туреччині набуває українська мова. Турецькі студенти, які навчаються в українських університетах, підтримують Україну та з задоволенням вивчають українську мову, тому що російська для них стала такою ж неприйнятною, як і для українців. І попит на вивчення української мови в Туреччині невпинно зростає. Так, в Анкарі створено мовні курси та інтернет-платформу «Вивчаю українську». Українська мова набуває престижності з різних причин: – з метою ведення туристичного/готельного бізнесу; – з метою навчання, праці та проживання в Україні після закінчення війни; – у контексті нових можливостей, досвіду становлення української нації, зростаючої ролі у боротьбі за справедливість, свободу і права людини; – у контексті географічної близькості країн; – спільної історичної спадщини; – спілкування з українцями, які на час війни виїхали до Туреччини; – створення інтернаціональних сімей з українками тощо. Також Україна цікавить і викликає захоплення у плані боротьби за територіальну цілісність, збереження історії, культури, ідентичності.

У нинішніх умовах українську мову в Туреччині вивчатимуть вже у школі, її додали до списку іноземних мов поряд з англійською, французькою, німецькою. Після закінчення школи можна продовжити вивчати українську мову в університеті Стамбула та в Карабюкському університеті, де вже відкрито спеціальності «Українська мова та література». Отже, інтерес до української мови в Туреччині невпинно зростає, і це є актом поваги до України, до її героїчного народу, який бореться за свою свободу і територіальну цілісність.

СЕКЦІЯ 1

ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА УКРАЇНИ ТА СВІТОВА ФІЛОСОФІЯ

Голова секції: проф. Тараоєв Я.В.
Секретар секції: доц. Дишкант Т.М.

Гончаренко Є. О.
Науковий керівник: д-р філос. н., проф. Дольська О.О.
НТУ «ХПІ»

«ЖИТТЯ У ВУЛИКУ» ЯК МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО «СПОСТЕРЕЖНИЦЬКОГО КАПІТАЛІЗМУ»

Сучасні філософські роздуми над станом суспільних змін пропонують не великий вибір для його аналізу. Але те, що пропонується, відкриває досі невідомі позиції, нові концептуальні положення і навіть невідомий, можна сказати, метафоричний понятійний апарат. У прикладі виступає робота відомої американської дослідниці Ш. Зубофф з її ідеєю «спостережницького капіталізму». Така назва стала можливою за умов соціальної трансформації, спричиненої цифровими технологіями. В центрі її уваги – основи, підґрунтя, на яких функціонує сучасна форма капіталізму.

Авторка описує життя у цифровому просторі, в якому усі структурні соціальні одиниці контрольовані, в якому індивіди втрачають автономію через механізми прогнозування та поведінкового моделювання. Зубофф розглядає ключові характеристики інформаційної асиметрії, автоматизації рішень та їх наслідки для свободи волі. Висвітлюються антропологічні та етичні виклики цифрового контролю, а також можливі шляхи альтернативного розвитку цифрової етики.

Знайомство з однією із метафор («життя у вулику»), що відображає принципи функціонування сучасного суспільства в умовах тотального збору даних і поведінкового прогнозування,

«Життя у вулику», за думкою Ш. Зубофф, виступає одночасно і метафорою, і елементом «спостережницького капіталізму», і поняттям для опису цифрового суспільства. Його поява була прив'язана до роботи цифрових корпорацій (таких, як Google, Facebook, Amazon), і ним вона описує механізми формування нових форм влади і контролю. Саме влада перетворює поведінку людей на сировину для алгоритмічного нагляду та комерціалізації.

Життя у Вулику має свої особливості. Їх можна сконцентровано представити у таких основних положеннях:

- користувачі взаємодіють автономно, але всі їхні дії спрямовуються і контролюються «центральним розумом» (алгоритмами корпорацій);
- індивіди (як бджоли у вулику) діють у межах заданих моделей поведінки, які оптимізуються цифровими платформами;
- кожна дія людини (клік, лайк, пошуковий запит, пересування) реєструється та стає ресурсом для прогнозування майбутніх рішень.

З цього можна зробити загальні висновки, що безгласно і постійно присутня децентралізована структура з централізованим контролем, який спирається на **колективну поведінку, прогнозованість і автоматизацію.** Ш. Зубофф намагається донести думку, що **«спостережницький капіталізм» як нова економічна модель** існує за рахунок такого основного активу, як поведінкові дані, які, у свою чергу, є основним активом, що монетизується. В такому суспільстві присутнє **алгоритмічне управління людиною**, яке здійснюється через персоналізовані рекомендації, контекстну рекламу та механізми «підштовхування» (nudging). Саме на цьому ґрунті і формується передбачувана, а не вільна поведінка. Але на цьому дії цифрових кампаній не завершуються. Вона впевнено доводить, що за працівниками (людьми) здійснюється психометричний контроль, який застосовують не тільки для комерційних цілей, а навіть і для політичного впливу (кейси Cambridge Analytica) «Життя у вулику» приводять до того, що користувачі не усвідомлюють масштабу спостереження та цілей обробки їхніх даних. Корпорації отримують необмежену владу над цифровим середовищем і

поведінковими патернами. Так формується «прозорість», але для системи, сама ж приватність замилюється і зникає. Комунікативні здібності слабішають, зацікавленість історичними контекстами знижується і, як слідство, критичне мислення деформується у бік нівелювання.

Отже, нові роботи, в яких описується стан сучасного суспільства дають можливість подивитися немов з гори на ті процеси, які відбуваються у реальній фізичній площині життя. Одночасно вони пропонують новий категоріально-понятійний апарат для опису досить нових для людини явищ.

Горбань Р. І.
Науковий керівник: д-р філос. н., проф. Тараоєв Я.В.
НТУ «ХПІ»

КАТЕГОРИЗАЦІЯ ЕТИЧНИХ АГЕНТІВ З ПОГЛЯДУ ЕТИЧНОЇ СКЛАДНОСТІ

У сучасному світі штучний інтелект (ШІ) продовжує невпинно інтегруватися в різні сфери людського життя, від освіти до медицини. Разом з тим, все нагальнішою стає потреба в забезпеченні дотримання ШІ етичних принципів у своїй роботі задля запобігання негативних наслідків, приклади яких, на жаль, вже існують. Одним із напрямів до розв'язання цієї проблеми є аналіз фундаментальних підходів до розробки і навчання ШІ, що робить наше дослідження актуальним як для наукової спільноти, так і для практиків, які займаються розробкою та впровадженням ШІ.

Вивчення етичних аспектів розробки, навчання та використання ШІ належить до парафії такої міждисциплінарної галузі як етика ШІ (або, як її ще часто називають на Заході, «машинна етика»). Розглядаючи дефініції цієї дисципліни, поволі постає питання, а що власне слід вважати етикою ШІ?

Так, на думку одних вчених це «дослідження наділення машин етичним міркуванням.» На думку інших це «галузь дослідження, яка прагне реалізувати моральні здібності до прийняття рішень у комп’ютерах і роботах.» На думку третіх «машинна етика пов’язана з наданням машинам етичних принципів або процедури для виявлення способу вирішення етичних дилем, з якими вони

можуть зіткнутися, що дозволяє їм функціонувати в етично відповідальний спосіб шляхом прийняття власних етичних рішень.»

Таким чином, можна побачити спільну рису – це прагнення розробити систему, яка здатна самостійно приймати етичні рішення. Разом з тим, в наведених визначеннях відсутня згадка про ступінь складності цих етичних рішень.

Частково відповідь на це питання дає Джеймс Мур, який описує категоризацією етичних машин з погляду саме етичної складності. Так, автор виділяє дві категорії етичних агентів: неявні (імпліцитні) і явні (експліцитні).

Імпліцитні (або неявні) етичні агенти – це машини, які не розроблялися безпосередньо для виконання етичних дій, менше з тим, вони це роблять в певному сенсі й в певних межах. Як приклад, Мур наводить банкомат, основна задача якого полягає в обслуговуванні клієнтів банку, а саме в допомозі із внесенням та зняттям правильних сум грошей з банківських рахунків клієнтів. Таку поведінку машини можна трактувати як етичну, адже тут можна прогледіти такі людські чесноти як чесність та добропорядність, проте банкомати роблять це тому, що вони створені та запрограмовані на це математично відповідним чином, а не тому, що вони запрограмовані бути чесними чи справедливими.

Експліцитні (або явні) етичні агенти — це машини, які розроблені для безпосереднього використання етичних концепцій в явному вигляді. Прикладом явного етичного агента Мур називає комп’ютер в лікарні, який запрограмований «надавати певному персоналу доступ до певної інформації та розраховувати, які дії має виконати особа та кого слід проінформувати про ці дії».

Таким чином, вивчення етичних аспектів функціонування ШІ залишається одним із найважливіших викликів сучасної науки та технологій. Проаналізована категоризація етичних агентів свідчить про дуальність поглядів на те, що ми вважаємо етичним міркуванням в автономних системах.

Відкритим залишається питання реалізації експліцитних етичних агентів, здатних самостійно розв'язувати складні моральні дилеми.

Дюжева Є.
Науковий керівник: д-р філософії (PhD), доц. Міщенко В.І.
НТУ «ХПІ»

НАВІЩО ЛЮДСТВУ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ?

Розвиток штучного інтелекту як сучасного явища є викликом і водночас суперечливим феноменом, що вимагає глибокого розуміння його філософських аспектів. Метою дослідження є виявлення філософських проблем, пов'язаних з розвитком ШІ, та аналіз шляхів їх вирішення. Завдання дослідження включають аналіз природи та сутності ШІ з філософської точки зору, визначення філософських дилем і парадоксів, а також пропозицію філософських та етичних підходів для вирішення проблем, що виникають у контексті розвитку ШІ.

Онтологічні аспекти штучного інтелекту (ШІ) охоплюють дослідження природи свідомості та самосвідомості, розглядаючи можливість наділення машин здатністю до усвідомлення власного існування і взаємодії з навколишнім середовищем. Це ставить питання про реальність та віртуальність, адже ШІ може створювати нові рівні реальності, які переплітаються з людським досвідом. Епістемологічні аспекти зосереджуються на ролі ШІ як засобу пізнання та аналізу інформації, що дозволяє отримувати нові знання та розуміння. Однак, це також піднімає проблеми щодо істинності та точності отриманих знань, адже ШІ може допускати помилки або створювати хибні висновки, що ставить під сумнів надійність його висновків і рішень.

Філософські проблеми, пов'язані з розвитком ШІ, включають проблему моральної відповідальності, де розробники і користувачі ШІ несуть відповідальність за етичні рішення, прийняті ШІ, що породжує численні етичні дилеми. Проблема автономії та контролю розглядає межі автономності ШІ та обмеження, необхідні для забезпечення контролю над його діями. Проблема антропоцентризму піднімає питання про моральні права та обов'язки ШІ, а

також про можливість гармонійного співіснування людства з розумними машинами.

З філософської точки зору, штучний інтелект (ШІ) має як етичні переваги, так і загрози: серед переваг - можливість значного покращення якості життя через автоматизацію та оптимізацію рутинних процесів, а також підвищення ефективності у вирішенні глобальних проблем, таких як охорона здоров'я і зміна клімату. Однак, існують суттєві загрози, включаючи ризик дегуманізації та втрати людської сутності, оскільки машини починають замінювати людські рішення та дії, а також небезпеку зловживань і експлуатації ШІ, що може призвести до посилення соціальної нерівності та використання технологій у шкідливих цілях.

Шляхи вирішення філософських проблем, пов'язаних з ШІ, включають розробку етичних кодексів та принципів, що регулюють створення та використання ШІ, впровадження філософії співпраці та гармонійного співіснування між людством і ШІ. Практичні підходи включають етичне навчання та підвищення обізнаності розробників щодо потенційних ризиків і відповідальності, а також створення регуляторних органів, які контролюватимуть розвиток і впровадження ШІ, забезпечуючи дотримання встановлених етичних норм і стандартів.

Майбутнє штучного інтелекту (ШІ) в контексті філософських роздумів охоплює як оптимістичні, так і песимістичні сценарії розвитку, де людство відіграє ключову роль у формуванні цих сценаріїв, спрямовуючи еволюцію ШІ в напрямку, що може як сприяти прогресу, так і становити загрозу. Філософські роздуми фокусуються на потенціалі ШІ сприяти еволюції людства, розширюючи межі людського знання та можливостей, водночас відкриваючи нові форми буття та співіснування, що можуть включати гармонійне поєднання біологічних і технологічних елементів, або ж створюючи ризики, пов'язані з автономністю ШІ та його впливом на людські цінності і соціальні структури.

Штучний інтелект є невід'ємною частиною майбутнього людства, що вимагає глибокого філософського підходу для розуміння і вирішення

пов’язаних з ним проблем. Для подальших досліджень важливо поглиблено вивчати філософські та етичні аспекти ШІ, а також розробляти нові концепції співіснування людства з ШІ. Це дослідження має велике значення для суспільства, оскільки сприяє формуванню філософського дискурсу навколо ШІ і підвищенню рівня обізнаності про етичні та філософські виклики, які постають перед нами в епоху розвитку штучного інтелекту.

Калініченко К.В.
Науковий керівник: д-р філософії (PhD), доц. Міщенко В.І.
НТУ «ХПІ»

ПОНЯТТЯ КАТАРСИСУ У ФІЛОСОФІЇ ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ

Катарсис грає важливу роль у формуванні та розвитку людської свідомості завдяки емоційному вивільненню і очищенню через переживання сильних емоцій. Цей процес допомагає більше зрозуміти себе, а розуміння себе та своїх емоцій неодмінно спричиняє ріст душі та особистісне зростання людини. Так звідки взагалі пішов цей термін? Поняття катарсису відомо ще з часів античності, його вживали у різних сферах життя і науки, таких як: філософія, естетика, медицина, філософія та інші. У кожній сфері визначення катарсису трохи відрізняються, наприклад, в медицині – це одужання, у релігії – очищення душі від чогось скверного та грішного, але якщо говорити про сучасну філософію, то катарсис розуміють як особливу, найвищу форму трагізму, коли втілення конфлікту та емоція потрясіння, що його супроводжує, не пригнічують своєю безвихідністю, а «очищують» і «просвітлюють» глядача чи читача. Якщо казати простіше, то це ефект полегшення, очищення та облагородження людської душі.

Першим про цей термін заговорив Аристотель, наголошуючи на тому, що катарсис є процесом визволення негативних емоцій, що ближче походить до психології, ніж філософії. У сучасній психології термін трактується як задоволення від емоційного стану людини, а також вивільнення емоційного

навантаження взагалі. Тобто те ж саме «очищення», але за допомогою власної уяви та ілюзій.

За Зигмундом Фрейдом, свідомість (тобто Его), розуміють, як вирішення конфлікту між Супер-его (моральні цінності) та Ід (бажання та мотиви). Так на що ж саме має вплив катарсис? Часто людина може навіть не усвідомлювати зв'язок між її емоціями та ризиком прояву психосоматичних захворювань, бо цей процес відбувається у підсвідомості людини, що дещо ускладнює зрозуміти причини недуг.

Роль катарсису у людській свідомості полягає в тому, що людина вивільнюється від негативних емоцій, і це спричиняє подальший ріст особистості. В іншому випадку, такі емоції будуть пригнічувати і спричиняти прояв різних психоматичних симптомів, що призупиняє її розвиток.

Особистісний розвиток завдяки катарсису відбувається через вираження або переживання негативних емоцій, під час чого людина осмислює власні почуття та розуміє джерела і ймовірні причини їх виникнення. Суть полягає саме у вираженні емоцій, а не їх придушенні, так людина зможе навчитись самоконтролю та розумінню себе. Усвідомлення своїх можливостей, здібностей та талантів допоможе розвинути здорову особистість з критичним мисленням завдяки керуванню та своєчасному урегулюванню своїх емоційних станів.

Отже, роль катарсису у людській свідомості доволі значуща, бо він сприяє емоційному визволенню емоцій чи страхів, що призводить до кращого розуміння себе, і надалі – розширенню кордонів особистісного розвитку. Аристотель пов’язує катарсис з літературою та театром, стверджуючи про очищення людської душі завдяки мистецтву, а катарсис у більш сучасній філософії сприяє гармонії та збалансованості, роблячи свідомість більш відкритою до нових ідей та переживань. У наші часи процес очищення душі складніший, тому катарсис особливо важливий для суспільства сьогодення. Тому люди повинні спілкуватися один з одним, читати та аналізувати думки і вчинки книжкових героїв, робити добрі справи, а найголовніше – вчитися регулювати і керувати своїми емоціями, треба також час від часу

насолоджуватися моментом та красою природи, що оточує, бо тільки так можна очистити душу та насолоджуватись життям.

Колеснікова А. Д.
Науковий керівник: д-р філософії (PhD), доц. Міщенко В.І.
НТУ «ХПІ»

ЗАГРОЗИ КОСМОСУ ДЛЯ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Космос завжди приваблював людство своєю таємничістю та нескінченними можливостями. З моменту, коли перший супутник вийшов на орбіту, а перший космонавт зробив крок у безмежний простір, наші амбіції та мрії про підкорення космосу лише зростають. Ми прагнемо вивчити нові планети, знайти нові джерела ресурсів і, можливо, одного дня колонізувати інші світи. Але разом з цими великими прагненнями ми стикаємося з серйозними загрозами, які не можна ігнорувати. Від зіткнень з астероїдами до космічного сміття і шкідливого випромінювання – всі ці фактори можуть суттєво вплинути на наше майбутнє. Ці загрози ставлять перед нами питання не тільки про нашу технічну здатність протистояти викликам, але і про наші філософські підходи до існування у космічному просторі. Чи готові ми об'єднати зусилля на глобальному рівні, щоб захистити наш світ від можливих катастроф? Чи можемо ми знайти баланс між дослідженням космосу та збереженням нашої планети? Це виклики, які стоять перед нами сьогодні, і відповіді на них визначать майбутнє нашої цивілізації.

Космічні об'єкти. Однією з найбільш серйозних загроз є можливість зіткнення Землі з космічними об'єктами, такими як астероїди чи комети. Падіння таких об'єктів може спричинити масштабні катастрофи, знищуючи міста та спричиняючи глобальні зміни клімату. Для нейтралізації загрози зіткнення з астероїдами та кометами необхідно розвивати системи раннього виявлення та моніторингу цих об'єктів. Важливим є створення та випробування технологій для зміни траєкторії небезпечних об'єктів, таких як кінетичні ударники або гравітаційні трактори.

Космічне сміття. Ще однією значною загрозою є накопичення космічного сміття, яке утворюється внаслідок діяльності людей у космосі. Ці уламки можуть стати перешкодою для космічних місій, пошкоджуючи супутники та апарати, а також ускладнюючи подальші запуски. Розробка та впровадження технологій очищення космічного простору є критично важливою для вирішення проблеми космічного сміття. Існують різні підходи, такі як використання спеціальних супутників для збору сміття, лазерних систем для знищення дрібних уламків або розробка матеріалів, що розкладаються в космічному середовищі.

Космічне випромінювання. Космічне випромінювання є серйозною загрозою для здоров'я астронавтів і цілісності космічних апаратів. Воно може призвести до радіаційних захворювань у космонавтів та пошкоджень електроніки на борту космічних апаратів, що може вплинути на успішність місій. Для захисту астронавтів і космічних апаратів від космічного випромінювання необхідно розробляти ефективні захисні системи. Це може включати використання спеціальних матеріалів, які блокують радіацію, створення штучних магнітних полів навколо космічних апаратів або розробку укриттів на космічних станціях та базах.

Нестача ресурсів. Зростаюча активність у космосі вимагає значних ресурсів, що може спричинити їх дефіцит та конкуренцію між країнами і корпораціями. Це може призвести до політичних конфліктів і економічних нестабільностей. Для запобігання дефіциту ресурсів необхідно розвивати технології, що дозволяють ефективніше використовувати наявні ресурси та знаходити нові джерела. Це може включати видобуток ресурсів на інших планетах та астероїдах, розвиток технологій переробки відходів та використання відновлюваних джерел енергії в космосі.

Проблеми зі зв'язком. У космосі існують ризики, пов'язані з порушенням зв'язку між Землею та космічними апаратами. Це може бути викликано як технічними проблемами, так і впливом космічних явищ, що ускладнює управління місіями та забезпечення безпеки. Для забезпечення надійного

зв'язку між Землею та космічними апаратами необхідно розвивати нові технології зв'язку та дублюючі системи. Використання лазерних комунікацій, мереж супутників для ретрансляції сигналів та розробка стійких до перешкод систем дозволить зменшити ризики втрати зв'язку.

Мікрогравітація. Тривале перебування у мікрогравітації може мати негативний вплив на здоров'я астронавтів, включаючи втрату кісткової маси, м'язову атрофію та проблеми з серцево-судинною системою. Це обмежує можливості для тривалих космічних місій і колонізації інших планет. Для запобігання негативним наслідкам мікрогравітації для здоров'я астронавтів важливо розробляти методи компенсації. Це може включати спеціальні вправи, використання центрифуг для створення штучної гравітації та розробку медикаментів для підтримки кісткової та м'язової маси.

Вплив на навколишнє середовище. Активність у космосі може мати негативний вплив на навколишнє середовище Землі. Наприклад, під час запусків ракет виділяються шкідливі речовини, що забруднюють атмосферу, а космічне сміття може впливати на орбітальні траєкторії супутників. Для мінімізації негативного впливу космічної діяльності на навколишнє середовище Землі важливо розробляти екологічно чисті технології запуску ракет, впроваджувати регуляції щодо використання орбітального простору та сприяти міжнародній співпраці у питаннях екологічної безпеки космічних місій.

Космос пропонує людству безмежні можливості для досліджень, розвитку та відкриттів, проте він також несе в собі серйозні загрози, які не можна ігнорувати. Від зіткнень з космічними об'єктами до накопичення космічного сміття, від шкідливого випромінювання до дефіциту ресурсів – всі ці виклики вимагають комплексного підходу та міжнародного співробітництва. Ефективне виявлення та відхилення астероїдів, очищення орбіт від сміття, захист від радіації, раціональне використання ресурсів, забезпечення надійного зв'язку, підтримка здоров'я астронавтів і мінімізація впливу на навколишнє середовище – все це є необхідними кроками для забезпечення безпеки та сталого розвитку космічної діяльності. Тільки об'єднавши зусилля, ресурси та

знання, ми зможемо подолати ці загрози та скористатися можливостями, які пропонує нам космічний простір, забезпечуючи процвітання нашої цивілізації у майбутньому.

Погляд на загрози космосу для цивілізації з філософської перспективи відкриває глибокі відображення про місце людини в безкрайності космосу та її взаємозв'язок з навколишнім світом. Зіткнення з космічними об'єктами, накопичення сміття та радіаційне випромінювання у космосі ставлять перед нами питання про наше місце у Всесвіті та наші обов'язки перед ним.

Відчуття вразливості та невизначеності перед космічними загрозами надихає нас до рефлексії про значення нашої екзистенції та значення кожного індивідууму в масштабах Всесвіту. Зіткнувшись з космічними загрозами, ми відчуваємо себе часткою природи, підкреслюючи важливість збереження та захисту нашої планети та всього живого на ній.

Філософія космосу нагадує нам, що ми є лише одним з багатьох елементів у великому пазлі Всесвіту, та закликає до взаємоповаги та згуртованості в обличчя загроз, які стоять перед нами. Розглядаючи космос з цієї точки зору, ми бачимо його як виклик та можливість для розвитку нашої цивілізації, який вимагає від нас мудрості, відповідальності та співпраці.

Отже, філософський підхід до розгляду загроз космосу для цивілізації надає нам глибокого розуміння нашого місця в ньому та нашої відповідальності перед ним. Відповідь на ці загрози вимагає не лише технологічних зусиль, а й духовного зростання та глибокого внутрішнього обґрунтування наших дій у просторі.

Коляка А. В.
Науковий керівник: д-р філософії (PhD), доц. Міщенко В.І.
НТУ «ХПІ»

ПОНЯТТЯ ІСТИННОСТІ В ЕПОХУ ПОСТПРАВДИ

Поняття істинності в епоху постправди є складним та багатоаспектним феноменом, що вимагає глибокого аналізу та розуміння соціокультурних,

політичних і технологічних змін, які супроводжують сучасне суспільство. Відхід від класичних концепцій істини та об'єктивності, котрі домінували у філософії та науці впродовж століть, став особливо помітним у контексті постмодерністських підходів, що акцентують на відносності та контекстуальності знання. В епоху постправди, коли інформаційне середовище перенасичене даними, новинами та думками, розрізнення між фактами та вигадкою стає дедалі складнішим завданням.

Істинність, як фундаментальна категорія епістемології, традиційно розглядалася через призму кореспондентської теорії, яка визначає істину як відповідність висловлювань реальному стану речей. Однак, у сучасному інформаційному просторі ця концепція піддається значній критиці. В умовах, коли медійні платформи сприяють поширенню суб'єктивних інтерпретацій, напівправд та відвертої дезінформації, відбувається розмиття меж між об'єктивною реальністю та її медіаційними відображеннями. Це призводить до зростання скептицизму щодо можливості досягнення об'єктивної істини взагалі.

Соціальні мережі та цифрові технології створюють нові умови для комунікації та обміну інформацією, де користувачі часто стають активними учасниками процесу створення та поширення контенту. Цей контент нерідко формується без належної перевірки фактів, що сприяє виникненню так званих "фейкових новин". Водночас, алгоритмічні механізми, які використовуються для персоналізації інформаційних потоків, призводять до формування інформаційних бульбашок, у межах яких користувачі отримують лише ті дані, що відповідають їхнім попереднім переконанням та уподобанням. Це ще більше ускладнює процес критичного осмислення отриманої інформації та сприяє зміцненню існуючих упереджень.

У контексті політики та суспільного життя, постправда проявляється через маніпуляції емоціями та використання риторичних прийомів для впливу на масову свідомість. Політичні лідери та рухи дедалі частіше апелюють до почуттів та ідентичності аудиторії, аніж до об'єктивних даних та раціональних аргументів. Це створює сприятливий ґрунт для поширення популістських ідей

та зміцнення поляризації в суспільстві. Відтак, істинність стає жертвою політичної доцільності та прагматизму, що значною мірою підриває довіру до інституцій, відповідальних за виробництво та поширення знань.

Освітня система також зазнає впливу постправди, оскільки вона стикається з викликами формування критичного мислення в умовах, коли студенти та учні постійно перебувають під впливом величезної кількості інформації з різноманітних джерел. Зростає потреба у розробці нових методів навчання, які б допомагали молодому поколінню розрізняти науково обґрунтовану інформацію від псевдонаукових концепцій, формувати навички критичного аналізу та самостійного мислення.

Зміст власних пропозицій. Одним із фундаментальних засобів боротьби з постправдою є підвищення рівня медіаграмотності. Введення курсів з медіаграмотності у навчальні програми сприяє розвитку критичної свідомості, необхідної для оцінки джерел інформації та розпізнавання фейкових новин. Філософи, такі як Юрген Габермас, підкреслювали важливість комунікативної раціональності, яка вимагає від нас ретельного та критичного підходу до отримуваної інформації.

Проведення тренінгів для викладачів має велике значення, оскільки вони стають провідниками цих знань, формуючи у студентів здатність до автономного та критичного мислення. Саме через навчання критичному мисленню ми можемо розвивати навички, необхідні для протистояння постправді.

Алгоритмічна прозорість та регулювання діяльності соціальних мереж є технічними заходами, які відповідають етичним принципам справедливості та прозорості. Регулювання платформ, на думку Джона Ролза, повинно базуватися на принципах справедливості та забезпечення рівного доступу до достовірної інформації.

Підвищення відповідальності користувачів соціальних мереж є важливим соціальним заходом у боротьбі з постправдою. Філософія відповідальності, як її розуміє Ганс Йонас, акцентує на моральному обов'язку кожної людини діяти

відповідально стосовно майбутнього. Через інформаційні кампанії та освітні ініціативи ми можемо стимулювати відповідальне використання соціальних мереж та формувати активне громадянське суспільство, здатне протистояти дезінформації.

Законодавчі ініціативи також відіграють важливу роль у боротьбі з постправдою. Введення законів, що карають за свідоме поширення фейкових новин, відповідає принципам етичної відповідальності та правосуддя. Захист прав громадян на доступ до достовірної інформації через підтримку високоякісної журналістики та незалежних медіа сприяє формуванню етично відповідального інформаційного середовища.

Таким чином, поняття істинності в епоху постправди набуває нових вимірів, що відображають складність та багатовимірність сучасного інформаційного та соціального ландшафту. Аналіз цього феномену потребує не лише філософського осмислення, але й міждисциплінарного підходу, який би враховував вплив соціальних, політичних, технологічних та освітніх факторів. Проблеми постправди в сучасному суспільстві зумовлені цифровими технологіями та соціальними мережами, які сприяють поширенню фейкових новин та створенню інформаційних бульбашок. Це ускладнює критичне осмислення інформації та посилює упередження. У політичній сфері маніпуляції емоціями підривають довіру до інституцій, а освітня система стикається з викликами у формуванні критичного мислення.

Рішення цих проблем включає підвищення медіаграмотності, навчання критичному мисленню, прозорість алгоритмів соцмереж та законодавчі ініціативи проти фейкових новин. Важливі також автоматизовані системи перевірки фактів та підвищення відповідальності користувачів. Ефективна боротьба з постправдою потребує узгоджених зусиль освітян, технологічних компаній, урядів та громадянського суспільства для створення суспільства, здатного критично оцінювати інформацію.

Кравченко Н.В., Соколик М.М., Решетняк Б.П.
Науковий керівник: к.філос.н., доц. Смоляга М.В.
НТУ «ХПІ»

КОНЦЕПТ "ПАРАДИГМИ" В ТЕОРІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ Т. КУНА

Після більш ніж 50 років підхід Т. Куна до проблеми прирощення наукових знань і розвитку науки взагалі залишається в філософії науки базовою моделлю. Центральний концепт цього підходу - концепт "парадигми", який Т.С. Кун презентує у його класичній натепер роботі "Структура наукових революцій", включає декілька пов'язаних між собою складових.

Кун вводить поняття «парадигми» як загальноприйнятої системи понять, методів та підходів, які визначають дослідження в певній галузі науки. Це концептуальний каркас, що включає основні теорії, методології та еталони, якими керуються вчені в межах конкретної дисципліни. В рамках парадигми наукове співтовариство поділяє загальноприйняті методи, що дозволяють проводити дослідження і досягати узгоджених результатів.

Під «нормальною наукою» Кун має на увазі період, коли вчені працюють у межах певної парадигми, розвиваючи та уточнюючи її. Під час цього етапу проводяться дослідження, які спрямовані на розширення та перевірку існуючого знання, а не на створення нових теорій. Нормальна наука відповідає періоду стабільності, коли наукове співтовариство загалом погоджується з основними принципами та підходами і продовжує їх застосовувати для вирішення науково-пізнавальних ситуацій.

Криза як необхідний елемент розвитку науки виникає тоді, коли існуюча парадигма більше не може ефективно пояснювати нові або аномальні явища, що накопичуються у процесі досліджень. Криза означає період, коли сумніви щодо ефективності парадигми зростають, і традиційні методи стають дедалі менш здатними відповідати на нові запитання. Це може призвести до зниження довіри наукової спільноти до наявних методів і теорій.

"Наукова революція". Коли стара парадигма не витримує випробувань, наука потребує нової парадигми, що здатна пояснити т. зв. "аномалії" - тобто,

пізнавальні ситуації, які не вирішуються (не пояснюються) з точки зору існуючих уявлень та традиційної інтерпретації нових експериментальних фактів. У процесі революції відбувається зсув парадигми, коли нові методи, ідеї та концепції витісняють старі, а наукове співтовариство адаптується до нового бачення. Цей зсув означає суттєву перебудову наукової дисципліни.

Парадигмальні зсуви та їх значення для розвитку науки.

Парадигмальні зсуви є рушійною силою наукового прогресу, оскільки вони сприяють зміні бачення і методу досліджень. Вони відображають ключові зміни у способі, яким наукове співтовариство розглядає фундаментальні концепції, формулює проблеми пропонує їх рішення, формує емпіричні процедури і т.і. Відповідно до Куна, науковий прогрес не є лінійним і поступовим, а радше складається із періодів стабільності (нормальної науки) та періодів радикальних змін (наукових революцій), коли нові ідеї замінюють попередні. Парадигмальні зсуви особливо важливі для формування сучасних наукових методів і підходів. Наприклад, перехід від класичної ньютонівської механіки до теорії відносності Ейнштейна чи/і до квантової теорії, змінив не лише фізику, але й основи сприйняття реальності. В рамках цього розуміння наукові дисципліни розвиваються, постійно оновлюючи спосіб дії, статус і вигляд відповідно до нових реалій і технологій.

Ляхова І.С.
Науковий керівник: д-р філософії (PhD), доц. Міщенко В.І.
НТУ «ХПІ»

ЕКОЛОГІЧНА ЕТИКА СУЧАСНОСТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У сучасному світі однією з найгостріших проблем є потреба у збереженні навколишнього середовища. Зміни клімату, забруднення атмосфери, води та ґрунтів, а також знищення біорізноманіття ставлять під загрозу не лише здоров'я, але й саме виживання людства. Ця екологічна криза має не лише фізичний, але й моральний вимір, вимагаючи від нас переосмислення наших

відносин із природою та відповідальності перед майбутніми поколіннями. Однією з найгостріших проблем, що постає перед людством сьогодні, є проблема екологічної кризи та збереження навколишнього середовища.

Екологічна криза, з якою ми стикаємося сьогодні, є наслідком тривалого періоду антропоцентричного підходу до використання природних ресурсів. Індустріальна революція, що почалася у XVIII столітті, започаткувала епоху безпрецедентного економічного зростання та технологічного розвитку. Однак цей прогрес мав свою ціну: виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та зміна клімату. Забруднення атмосфери призводить до утворення кислотних дощів, зниження якості повітря та підвищення рівня захворювань дихальної системи у населення. Забруднення водних ресурсів, викликане промисловими відходами, сільськогосподарськими стоками та побутовими відходами, загрожує здоров'ю мільйонів людей, які залежать від чистої питної води.

Зміни клімату є однією з найсерйозніших загроз для людства та навколишнього середовища. Підвищення середньої температури на планеті призводить до танення льодовиків, підвищення рівня моря та екстремальних погодних явищ, таких як урагани, посухи та повені. Ці зміни не лише руйнують природні екосистеми, але й негативно впливають на сільське господарство, що загрожує продовольчій безпеці мільйонів людей. Втрата біорізноманіття є ще однією критичною проблемою. Знищення лісів, деградація земель, надмірне виловлювання риби та полювання на дикі види призводять до вимирання тисяч видів рослин та тварин, що знижує стійкість екосистем і робить їх більш вразливими до змін.

Ця екологічна криза також має глибокий моральний вимір. Філософи, такі як Альдо Леопольд та Арне Несс, підкреслюють важливість екологічної етики, що передбачає моральну відповідальність людини перед природою. Леопольд пропонує концепцію "екологічного сумління", яка передбачає, що людина повинна ставитися до природи з повагою та турботою, розуміючи свою роль у підтримці екологічного балансу. Несс, засновник глибинної екології,

стверджує, що всі живі істоти мають внутрішню цінність і право на життя, незалежно від їх користі для людини.

У цьому контексті, вирішення екологічних проблем вимагає не лише технологічних і економічних змін, але й глибокого філософського переосмислення наших відносин з природою. Першим кроком у цьому напрямку є визнання нашої взаємозалежності з природним світом. Людина не є окремою від природи, вона є її частиною, і наш добробут безпосередньо залежить від стану навколишнього середовища.

Однією з основних проблем є нестача політичної волі та економічних інтересів. Незважаючи на міжнародні угоди та декларації, політичні лідери часто не вживають достатніх заходів для захисту навколишнього середовища. Економічні інтереси корпорацій і країн, що залежать від викопних палив, часто переважають над екологічними потребами. Другою значною проблемою є споживацька культура. Сучасне суспільство споживання сприяє надмірному використанню ресурсів та виробленню великої кількості відходів. Люди часто ставлять матеріальні блага вище за екологічну стійкість, що призводить до деградації природи. Також важливою проблемою є незнання та байдужість. Багато людей не усвідомлюють масштабів екологічної кризи або не відчувають особистої відповідальності за її вирішення. Відсутність екологічної освіти та низький рівень обізнаності створюють перешкоди на шляху до сталого розвитку. Технологічні обмеження також відіграють свою роль. Хоча нові технології можуть сприяти екологічній стійкості, їх впровадження часто обмежується високими витратами та технологічною складністю. Крім того, деякі технології самі по собі можуть мати негативний вплив на навколишнє середовище.

Для вирішення цих проблем необхідно впроваджувати комплексні заходи. Перш за все, потрібно розвивати екологічну освіту та культуру. Необхідно впроваджувати екологічну освіту з раннього віку, виховувати відповідальне ставлення до природи та формувати екологічну культуру. Це включає проведення інформаційних кампаній, розробку освітніх програм та

заохочення до екологічно відповідальної поведінки. Також важливо змінювати економічні моделі. Перехід до сталого розвитку вимагає переосмислення економічних моделей, які базуються на безмежному зростанні та споживанні. Необхідно впроваджувати принципи циркулярної економіки, де ресурси використовуються повторно, а відходи мінімізуються. Крім того, потрібні політичні реформи та міжнародна співпраця. Для ефективного вирішення екологічних проблем потрібна політична воля та міжнародна співпраця. Це включає підписання та виконання міжнародних угод, таких як Паризька угода, а також введення суворіших екологічних стандартів на національному рівні. Нарешті, необхідно збільшувати інвестиції в розвиток та впровадження екологічно чистих технологій, таких як відновлювані джерела енергії, енергоефективні будівлі та транспортні системи. Це також включає підтримку наукових досліджень та інновацій у сфері екології.

Таким чином, вирішення проблеми збереження навколишнього середовища вимагає комплексного підходу та поєднання зусиль на всіх рівнях – від індивідуального до глобального. Лише таким чином можна забезпечити сталий розвиток та збереження планети для майбутніх поколінь. У сучасному світі однією з найгостріших проблем є потреба у збереженні навколишнього середовища. Зміни клімату, забруднення атмосфери, води та ґрунтів, а також знищення біорізноманіття ставлять під загрозу не лише здоров'я, але й саме виживання людства. Ця екологічна криза має не лише фізичний, але й моральний вимір, вимагаючи від нас переосмислення наших відносин із природою та відповідальності перед майбутніми поколіннями.

Потреба у збереженні навколишнього середовища є однією з найважливіших у сучасному світі. Ця проблема вимагає комплексного підходу, що включає політичні, економічні, освітні та технологічні заходи. Необхідно забезпечити політичну волю для прийняття та впровадження екологічних стандартів, навіть якщо це суперечить короткостроковим економічним інтересам. Важливо змінювати споживацьку культуру, виховуючи відповідальне ставлення до ресурсів і зменшуючи обсяги відходів. Екологічна

освіта повинна стати невід'ємною частиною навчальних програм, щоб підвищити обізнаність та залученість громадян. Інвестиції в зелені технології допоможуть зменшити екологічний вплив промисловості та транспорту. Лише через поєднання зусиль на всіх рівнях суспільства можна досягти сталого розвитку та зберегти нашу планету для майбутніх поколінь. Таким чином, вирішення екологічної кризи вимагає співпраці, інновацій та довгострокового бачення.

Пшеничний М. О.
Науковий керівник: д-р філософії (PhD), доц. Міщенко В.І.
НТУ «ХПІ»

СЕНС ЖИТТЯ: ВІЧНІ ПОШУКИ І СУЧАСНІ ВІДПОВІДІ

Питання сенсу життя є одним з найдавніших і найглибших філософських питань, яке хвилювало людство протягом тисячоліть. Від давньогрецьких філософів до сучасних мислителів, люди намагалися знайти відповіді на питання про те, чому ми існуємо, яка наша мета і яке значення має наше життя. Відповіді на ці питання різняться в залежності від культурного, історичного та особистого контекстів, але всі вони спрямовані на те, щоб допомогти нам зрозуміти наше місце у всесвіті і знайти свій шлях.

Давньогрецькі філософи, такі як Сократ, Платон і Арістотель, розглядали сенс життя через призму моральних і етичних чеснот. Сократ вважав, що сенс життя полягає у самопізнанні та доброчинності. Його відомий вислів "пізнай самого себе" підкреслює важливість саморозуміння як ключа до морального життя. Платон розглядав сенс життя як прагнення до вищих ідей і форм. Він вважав, що справжнє щастя можна знайти у гармонії з вічними ідеями, такими як правда, краса і справедливість. Арістотель, у свою чергу, вважав, що сенс життя полягає у досягненні евдемонії, тобто повного і досконалого щастя, яке досягається через практикування чеснот і розумне життя.

Релігійні традиції також пропонують свої відповіді на питання сенсу життя. В християнстві, сенс життя часто пов'язується з виконанням волі Бога і

прагненням до вічного життя у спілкуванні з Ним. Ісус Христос навчав, що любов до Бога і ближнього є найважливішими заповідями, які надають сенс нашому існуванню. В буддизмі сенс життя розглядається через призму досягнення нірвани — стану просвітлення і звільнення від страждань. Це досягається через духовну практику, медитацію і моральне життя. Індуїзм пропонує концепцію дхарми, або обов'язку, що визначає сенс життя як виконання своїх обов'язків і гармонійне співіснування зі світом.

У XX столітті філософські підходи до сенсу життя стали більш індивідуалізованими і суб'єктивними. Екзистенціалісти, такі як Жан-Поль Сартр і Альбер Камю, вважали, що життя не має вбудованого сенсу, і що кожна людина повинна сама створити свій власний сенс. Сартр стверджував, що ми "засуджені до свободи", тобто ми повинні нести відповідальність за наші власні життя і вибори. Камю, у своїх роботах, таких як "Міф про Сізіфа", розглядав питання абсурду — невідповідності між людським прагненням до сенсу і безглуздістю всесвіту. Він вважав, що, незважаючи на абсурдність існування, ми можемо знайти сенс у бунті проти цього абсурду і в створенні власного значення життя.

У сучасній філософії питання сенсу життя часто розглядається в контексті науки, технологій і глобалізації. Деякі філософи вважають, що сенс життя можна знайти у прагненні до знань і наукових відкриттів, які розширюють наші горизонти і покращують умови життя. Інші підходи зосереджуються на соціальному і екологічному аспектах. Сенс життя може бути пов'язаний з прагненням до соціальної справедливості, захисту прав людини, або збереження довкілля. Ці підходи наголошують на необхідності колективних дій і відповідальності за майбутнє нашої планети.

Питання сенсу життя залишається відкритим і багатогранним, і кожен підхід додає нові виміри до нашого розуміння цього питання. Незалежно від того, чи ми шукаємо відповіді у філософських текстах, релігійних вченнях або через власний досвід, важливо продовжувати досліджувати і задавати питання.

Адже саме в цьому процесі пошуку і рефлексії ми знаходимо свій власний сенс і значення життя.

Родіонова П.
Науковий керівник: д-р філософії (PhD), доц. Міщенко В.І.
НТУ «ХПІ»

ПРОБЛЕМИ СІМ'Ї. ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ.

Сім'я є основною соціальною одиницею суспільства, яка відіграє ключову роль у формуванні особистості та соціальних відносин. Проте, сучасні сім'ї стикаються з численними проблемами, які впливають на їх стабільність та функціонування. Однією з важливих проблем є гендерний аспект, який включає питання гендерних ролей, нерівності та впливу на виховання дітей.

Головні аспекти.

1. Рівноправність чоловіків та жінок.

Гендерні ролі в сім'ї є однією з найважливіших складових, що впливають на функціонування родини. Традиційно, чоловіки вважалися годувальниками та захисниками, а жінки – домогосподарками та вихователями дітей. Однак, сучасне суспільство зазнало значних змін, що призвели до більш гнучкого підходу до розподілу сімейних ролей. Сьогодні чоловіки все частіше беруть активну участь у вихованні дітей та веденні домашнього господарства, тоді як жінки активно розвивають кар'єру. Важливо усвідомлювати, що такі зміни позитивно впливають на родинні відносини, сприяють гармонії та рівноправності.

2. Нерівність прав та обов'язків.

Нерівність та гендерна дискримінація залишаються серйозними проблемами у багатьох сім'ях. Хоча в багатьох країнах прийнято законодавство, яке забезпечує рівні права чоловікам та жінкам, реальна ситуація часто залишається іншою. Жінки часто стикаються з подвійним навантаженням: вони повинні виконувати свої професійні обов'язки і одночасно займатися домашньою роботою. Це призводить до фізичного та емоційного виснаження,

знижує якість життя і може спричинити конфлікти в родині. Нерідко жінки також мають обмежений доступ до кар'єрних можливостей та нижчу заробітну плату в порівнянні з чоловіками, що посилює фінансову залежність та нерівність.

3. Стереотипне мислення.

Вплив гендерних стереотипів на виховання дітей є ще одним важливим аспектом. Стереотипи, що дівчата повинні бути лагідними та турботливими, а хлопці – сильними та незалежними, обмежують розвиток дітей і їх можливості. Виховання у стилі гендерної рівності, що включає підтримку інтересів і здібностей дітей незалежно від їх статі, сприяє формуванню толерантності, взаємоповаги та ширших можливостей для самореалізації. Це дозволяє дітям вільно обирати свій життєвий шлях, без обмежень, нав'язаних стереотипами.

Заходи для подолання проблеми гендерного аспекту:

1. Створення інклюзивних робочих місць

Політика рівних можливостей. Роботодавці повинні розробляти та впроваджувати політики, що забезпечують рівні можливості для всіх працівників незалежно від їх статі. Це включає прозорі процедури найму, просування по службі, професійний розвиток та системи винагородження.

2. Законодавчі та політичні заходи

Рівна оплата праці. Законодавчі ініціативи повинні бути спрямовані на забезпечення рівної оплати праці за рівноцінну роботу для чоловіків і жінок. Це включає прозорість у зарплатах, регулярний моніторинг та звітність роботодавців щодо оплати праці.

3. Медіа та культурні ініціативи

Відображення гендерної рівності у медіа. Медіа мають значний вплив на формування суспільної думки, тому важливо, щоб вони відображали позитивні приклади гендерної рівності. Це може включати створення контенту, що показує успішних жінок у різних професіях, рівноправні сім'ї та інші приклади, що сприяють зміні стереотипів

Гендерна рівність є не лише питанням справедливості, але й ключовим фактором для створення гармонійного та процвітаючого суспільства. Лише завдяки спільним зусиллям у сфері освіти, законодавства, громадських ініціатив та міжнародної співпраці можна досягти справжньої рівноправності, яка забезпечить рівні можливості для всіх членів сім'ї. Це сприятиме створенню сімей, де кожен має можливість розвиватися і самореалізуватися незалежно від статі, що, в свою чергу, покращить загальний добробут суспільства та його стійкість до соціальних викликів.

Таким чином, гендерні аспекти у сім'ї є складною і багатогранною проблемою, що вимагає уваги як з боку законодавства, так і з боку суспільства в цілому.

Струпинський Н.Ю., Дроздик Т.Р., Фиров К.Б.
Науковий керівник: к.філос.н., доц. Смоляга М.В.
НТУ «ХПІ»

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ НАУКИ, ТЕХНІКИ І КУЛЬТУРИ

Актуальність проблеми взаємозв’язку науки, техніки та культури зумовлена сучасними глобальними викликами, що стоять перед людством. Швидкий технологічний прогрес впливає на соціальні, етичні та естетичні аспекти суспільного життя, змінюючи структуру культури та способи пізнання. Вивчення цієї взаємодії дозволяє сформувати комплексний підхід до оцінки науково-технічного розвитку та його наслідків.

Наука, техніка та культура утворюють єдину систему, в якій кожен компонент впливає на інші. Наука генерує нові знання, що втілюються у технологіях, які, у свою чергу, формують нові культурні практики. Філософське осмислення цього процесу дозволяє виокремити кілька ключових аспектів:

1. Наука як рушій культурних змін. Розвиток наукового знання змінює парадигму світосприйняття. Наприклад, теорія відносності Альберта

Ейнштейна не лише кардинально змінила уявлення про простір і час, а й сприяла трансформації філософських концепцій реальності.

2. Техніка як засіб і виклик для культури. З одного боку, технології створюють умови для культурного розвитку (Інтернет, штучний інтелект), а з іншого – утворюють нові етичні та соціальні проблеми (залежність від технологій, питання приватності, екологічні загрози).

3. Культура як регулятор науково-технічного прогресу. Культурні та етичні норми визначають прийнятність або неприйнятність певних технологічних інновацій. Наприклад, біоетичні дискусії щодо генної інженерії та штучного інтелекту демонструють роль культури у формуванні відповідального використання науки та техніки.

4. Глобалізація та науково-технічний розвиток. Взаємозалежність країн у науково-технічному прогресі зростає, що ставить нові виклики перед національними культурами. Інновації поширюються швидше, однак адаптація до них залежить від рівня розвитку суспільства та його культурних традицій.

5. Моральні дилеми технологічного розвитку. Застосування передових технологій, таких як штучний інтелект чи генна модифікація біологічних організмів, викликає суперечки щодо їхньої етичності. Питання відповідальності вчених і розробників постає як одне з ключових у сучасній філософії науки.

Висновки та перспективи дослідження. Подальше вивчення взаємозв’язку науки, техніки та культури потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує філософію, соціологію, етику та історію науки. Особливу увагу слід приділити питанням технологічної етики, формуванню наукової культури та оцінці довгострокових наслідків технічного прогресу для суспільства. Це дозволить розробити стратегії гармонійного розвитку науки та культури у XXI столітті.

СЕКЦІЯ 2.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Голова секції: доц. Шишкіна Є.К.
Секретар секції: доц. Дворкін І.В.

Автомонов О. П.
Науковий керівник: д.і.н. проф. Скляр В. М.
ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України

УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЕТНОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У ЦІЙ КРАЇНІ

Релігійний чинник є одним з базових шляхів формування та маркерів збереження національної ідентичності закордонних українців – поруч з українською мовою, культурою та історією України. Із початком російського широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. Україну залишило близько 7 млн. осіб. Близько 300 тис. осіб опинилися у Великій Британії, сформувавши четверту за чисельністю європейську діаспору.

Тому, досить актуальним є вивчення етноідентифікаційних практик українців у Великій Британії через необхідність розроблення і впровадження української державної політики. Ця політика повинна бути спрямована на системне протистояння асиміляційним процесам за кордоном і розроблення заходів задля повернення українців на Батьківщину.

Означена тема для вирішення не лише важливих наукових завдань, але й практичних проблем. Українська церква для українців-емігрантів є важливим містком зв’язку із Батьківщиною. Відвідування української церкви та провадження релігійних обрядів за українськими традиціями є однією із етноідентицікаційних практик українців. До 2022 року близько 70 % українців у Великій Британії були вірянами Української Греко-Католицької Церкви (УКГЦ), а близько 10 % були прихильниками Української Православної Церкви (УПЦ московського патріархату). Проте спровокована війною масова еміграція

українців, зокрема і до Великої Британії, призвела до нового важливого для національних інтересів України явища: Православна Церква України (ПЦУ) також послідувала за своїми вірянами до Європи, зокрема і до Великої Британії.

У цій європейській країні, як і у багатьох інших державах світу, де присутня потужна українська діаспора та новітня еміграція, створився конгломерат релігійних церков, який відображає релігійну ситуацію в Україні. Дві з них – УКГЦ та ПЦУ – тісно співпрацюють, проводячи усі релігійні служби та обряди винятково українською мовою, що відчутно сприяє консолідації місцевої української громади та її етноідентифікації. При всьому цьому домінантне становище посідає УКГЦ, оскільки вона має більш давні зв'язки з традиційною українською діаспорою та має 17 парафіяльних громад у всій країні. Тому УКГЦ у Великій Британії прагне відігравати головну роль у збереженні української національної ідентичності, адже її прихожани – це вихідці із західних регіонів України, де зосереджене найбільш релігійне населення переважно греко-католицької конфесії.

Але й ПЦУ набирає помітних успіхів у Великій Британії. Хоча її перша парафія існувала в Лондоні під проводом отця Мирослава (Пушкарука) ще з 14 жовтня 2021 р., але вже влітку 2022 р. Архиєпископ Тіатири та Великої Британії Нікітас заявив, що в його Архиєпархія, яка є частиною Вселенського Патріархату, йде інтенсивний процес створення нових парафій ПЦУ. Відтак, для патріотично налаштованих українців дуже важливим є існування у Великій Британії представництва церкви, яка поступово стає провідною в Україні. Водночас, УПЦ також відкрила свої дві парафії у містах Лондон та Фарнем.

Таким чином, незважаючи на загальносвітову тенденцію зменшення інтересу до релігії, патріотично налаштовані українські церкви відіграють важливу роль для духовного життя українських емігрантів у Великій Британії, зокрема через їх яскраво виражений національний характер, що дозволяє українцям відчувати зв'язок із Батьківщиною. При цьому, важливо, що в зазначених церквах Богослужіння відбуваються рідною мовою з дотриманням українських обрядів, відповідно вони є місцем зборів українців, містком із

Україною та осередком протистояння асиміляції, що є важливим етноідентифікаційним чинником для українців-прихожан, які перебувають у цій європейській державі.

Бойченко П.С.
Науковий керівник: д.і.н. проф. Харламов М.І.
НУЦЗУ

ПРО УЧАСТЬ ПРАЦІВНИКІВ З УКРАЇНИ У НЕНІМЕЦЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ НА ТЕРИТОРІЇ ТРЕТЬОГО РАЙХУ У 1942-1944 РОКАХ

В теперішній час питання співпраці українців із організаціями Німеччини в роки Другої світової війни набувають особливого актуального характеру. Війну Німеччини проти Радянського Союзу нацисти розглядали як зіткнення ідеологій та рас. Згідно націонал-соціалістичного світогляду мешканці Радянського Союзу розглядалися як расово неповноцінні люди та запеклі вороги Німеччини. Серед мільйонів примусових іноземних робітників, які працювали на економіку Німеччині під час Другої світової війни, остарбайтери були однією з най пригнічених та безправних груп. З самого початку східних робітників розглядали як військовополонених, і лише під тиском Східного та міністерства озброєнь та боєприпасів Німеччини їх прирівняли до цивільних.

Під час Другої світової війни опіку над остарбайтерами намагалося взяти Українське Національне Об'єднання (УНО) в Німеччині. Через опір нацистів УНО вдалося тільки організовувати концерти бандуристів для українських остарбайтерів. Велике значення у долі остарбайтерів мав Власівський рух. З самого початку свого існування цей рух боровся за права східних робітників, які працювали в Рейху та за зрівняння їх з робітниками з країн Західної Європи. В результаті дій руху, очолюваного Власовим, остарбайтери у січні 1945 року були прирівняні до «другої категорії» іноземних робітників. В останні місяці війни були спроби вербувати східних робітників до колабораціоністських збройних формувань, чому противилося керівництво військової промисловості Німеччини. За декілька тижнів до завершення війни в Німеччині було створено Український Національний Комітет, який репрезентував усіх українців у Рейху.

Ця акція мала слабший вплив, ніж створення Комітету визволення народів Росії (КВНРу) Власова, але сприяла консолідації українців у Німеччині. Тематика питання про остарбайтерів у роки Другої світової війни є одночасно і трагічною і має науково актуальний характер.

Бондар Н.В.
Науковий керівник: к.і.н., доц. Мотенко Я .В.
НТУ «ХПІ»

ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ ЯК КАТАЛІЗАТОР ГЛОБАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН:УКРАЇНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Індустріалізація стала важливим етапом у розвитку людства, суттєво змінивши економічну, соціальну та культурну структуру світу. Вона започаткувала процеси, що стали основою для змін у політиці, економіці та суспільстві. Індустріалізація принесла не тільки економічне зростання завдяки технологічному прогресу, а й соціальні трансформації, зокрема розвиток робітничих рухів, нових ідеологій, таких як соціалізм і комунізм, а також змінила міжнародні відносини.

Технологічний прогрес став основною ознакою індустріалізації, змінивши виробничі процеси, знижуючи витрати та прискорюючи економічну глобалізацію. Розвиток транспорту — залізничного і морського — дозволив швидше переміщувати товари, стимулюючи міжнародну торгівлю. Великі промислові країни, зокрема Велика Британія, стали лідерами у виробництві та експорті продукції, змінюючи політичні та економічні відносини між державами. Проте індустріалізація також принесла проблеми. Масова урбанізація призвела до переповнених індустріальних центрів, де поширювались бідність, хвороби та соціальна нерівність. Це спричинило виникнення робітничих рухів і профспілок, а також боротьбу за покращення умов праці та життя.

У контексті історії України індустріалізація відіграла вирішальну роль у трансформації економіки та соціального укладу. У другій половині XIX ст. завдяки розвитку промисловості, зокрема на Донбасі, у Дніпрі, Харкові, Запоріжжі, Кривому Розі Україна стала одним із важливих індустріальних центрів Східної Європи. Видобуток вугілля, сталі, машинобудування та розвиток транспортної інфраструктури забезпечили економічне зростання і водночас сприяли утворенню робітничого класу та посиленню соціальних суперечностей. Форсована індустріалізація 1930-х років призвела до створення низки великих промислових підприємств важкої індустрії, однак супроводжувалася жорсткою експлуатацією людських ресурсів, політичними репресіями та Голодомором 1932-1933 рр. Соціальні деформації зумовлені віддаленими історичними наслідками цих процесів і зараз впливають на економіку й демографію країни.

Плануючи заходи з інтеграції сучасного промислового комплексу України до світової економіки слід мати на увазі, що глобалізація, як похідний чинник індустріалізації хоча і сприяла науково-технічному розвитку людства, але водночас загострила і нерівність між країнами. Індустріалізація також призвела до тотального забруднення навколишнього середовища, що зумовило необхідність пошуку шляхів розв'язання екологічних проблем у глобальному масштабі. Перехід від індустріального до постіндустріального суспільства зумовлює зміни у виробництві та споживанні. Індустріальне суспільство зосереджувалось на масовому виробництві, тоді як постіндустріальне орієнтоване на високі технології, наукові дослідження та соціальні послуги. Економіка провідних країн світу переходить від виробництва матеріальних товарів до розвитку інтелектуальних ресурсів, а освіта і кваліфікація набувають ключового значення.

Таким чином, індустріалізація стала основою для сучасної економіки, але загострила проблеми соціальної справедливості та екологічної

відповідальності. Подолання таких викликів сучасності як планетарна зміна клімату та майнова нерівність, вимагають врахування уроків минулого.

Жаборовський Є.А.
Науковий керівник: к.психол.н., доц. Гонтаренко Л.О.
НУЦЗУ

УКРАЇНА У ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА СУЧАСНІСТЬ : ПАРАЛЕЛІ Й ВІДМІННОСТІ

Україна була однією з головних арен подій Другої світової війни (1939–1945). Її територія зазнала неймовірних руйнувань, а населення — численних втрат. Сьогодні, через майже 80 років після завершення війни, Україна знову перебуває у центрі військових подій через російську агресію. Аналізуючи ці два періоди, можна знайти багато спільного, а також суттєві відмінності.

У 1939 році, згідно з пактом Молотова-Ріббентропа, Західна Україна перейшла до складу СРСР. З 1941 року територія України була окупована нацистською Німеччиною.

Українці воювали в рядах Червоної армії, а також у лавах Української повстанської армії (УПА), яка боролася і проти нацистів, і проти радянської влади. Загалом близько 7 мільйонів українців брали участь у бойових діях, і мільйони загинули. Майже вся інфраструктура України була зруйнована. Загальні втрати населення України становили близько 8–10 мільйонів осіб, включаючи жертви Голокосту та Голодомору. УПА стала символом боротьби за незалежність, хоча її діяльність часто викликала неоднозначні оцінки через співпрацю з нацистами на початковому етапі. Партизанський рух також відігравав значну роль у боротьбі з окупантами.

У 2014 році Росія анексувала Крим і розпочала збройний конфлікт на Донбасі. У 2022 році Росія розпочала повномасштабну агресію проти України. Сучасні українці масово долучаються до лав Збройних сил України, добровольчих батальйонів, а також займаються волонтерською діяльністю. Як і під час Другої світової війни, значна увага приділяється національній єдності

та опору агресору. Знову зруйнована інфраструктура, особливо на сході та півдні країни. Втрати серед цивільного населення, а також військових, є масштабними, хоча точні цифри ще важко оцінити. У сучасній війні українці демонструють високий рівень згуртованості. Сучасна боротьба має чіткий демократичний і національно-визвольний характер.

Як у 1940-х, так і зараз, українці змушені боротися за своє право на існування як незалежної держави. Агресія спрямована на знищення української ідентичності. Масштаб руйнувань та жертви серед населення є спільними рисами обох періодів. У Другій світовій війні Україна була "театром бойових дій", і сьогодні ситуація повторюється. Під час Другої світової війни союзники допомогли СРСР перемогти нацистів. У сучасній війні Захід підтримує Україну постачанням зброї та санкціями проти агресора.

У Другій світовій війні Україна боролася проти двох тоталітарних режимів — нацистського та радянського. Сьогодні Україна протистоїть сучасній Росії, яка намагається відродити імперську політику. У 1940-х роках не існувало української державності, і боротьба мала здебільшого підпільний характер. Друга світова війна залишила глибокий слід в історії України, сформувавши передумови для подальшої боротьби за незалежність.

У сучасній війні Україна бореться як суверенна держава за свою незалежність і демократичні цінності. Сучасна війна значно більш технологічна: використовуються дрони, ракетні системи, кіберзброя. Сьогодні Україна знову бореться за своє майбутнє, але тепер воно має сильну національну ідентичність, підтримку міжнародної спільноти та прагнення інтегруватися в західний світ. Аналізуючи ці події, можна зробити висновок, що дух опору українського народу є незламним у будь-яку епоху.

У період важкого переосмислення цінностей світового суспільства та гарантій безпеки лідерів світових держав, людство розуміє хиткість умовного балансу та світового впливу на безпеку світу, яка є умовною в будь яку мить загального існування людської спільноти. Ми знаходимося в рухомому періоді

неспокою перед існуванням людської цивілізація у зв’язку зі зміною вимірів існування всього людства.

Іванишен В.О.
Науковий керівник: к.психол.н., доц. Гонтаренко Л.О.
НУЦЗУ

ХРЕЩЕННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Хрещення Київської Русі, яке відбулося в 988 році за ініціативи князя Володимира Великого, стало визначальним моментом в історії Східної Європи. Воно не тільки позначило перехід від язичництва до християнства, а й стало основою для формування нової політичної та культурної ідентичності Русі. Хрещення було важливим кроком у консолідації держави, зміцненні міжнародних зв'язків та розвитку культури. Християнство принесло на Русь нові форми писемності, літератури, архітектури, а також сприяло змінам у правовій системі та державному устрої. Крім того, вибір православної віри посилив зв’язки Київської Русі з Візантією, змінивши орієнтацію держави в міжнародній політиці.

Володимир Великий прагнув зміцнити свою владу, створити єдину релігійну основу для держави та покращити зовнішні зв'язки з європейськими державами, зокрема з Візантією.

Хрещення стало основою для розвитку писемності на Русі, що вилилося в створення літературних пам'яток та поширення кирилиці. З'являється перша писемна культура, що включала релігійні тексти, літописи та канонічні закони. Вибір православ’я. Київська Русь обрала православне християнство, що забезпечило глибокий культурний та політичний зв'язок із Візантією, а також сприяло розвитку монастирів і церковної архітектури.

Хрещення вплинуло на юридичну та соціальну структуру Київської Русі, сприяючи прийняттю християнських норм у праві та політиці, що зміцнило централізацію влади.

Прийняття християнства дозволило Київській Русі встановити дипломатичні та торгові зв’язки з іншими християнськими державами, зокрема з Візантією, Болгарією та Польщею. Хрещення Русі не обійшлося без супротиву частини населення, зокрема язичницької аристократії, однак наслідки цього опору були швидко подолані. Роль християнства у формуванні культури. Хрещення стало основою для розвитку християнського мистецтва та архітектури на Русі, зокрема будівництва перших кам'яних церков та монастирів.

Християнські ідеали змінили моральні норми, ставши основою для освіти, обрядів та організації церковного життя. Перехід до християнства вніс значні зміни в релігійні практики, замінивши язичницькі обряди християнськими святами, постами та богослужіннями. Володимир Великий не тільки організував хрещення, але й сам став важливим символом з'єднання духовної та світської влади в державі, що забезпечило стабільність Київської Русі.

Калінчак А.Є.
Науковий керівник**:** к.психол.н., доц., Гонтаренко Л.О.
НУЦЗУ

ШАХТАРСЬКІ СТРАЙКИ НА ДОНБАСІ: ПРОБЛЕМИ, АКТУАЛЬНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ

Тема шахтарських страйків на Донбасі є важливою не лише з історичної, але й з суспільної точки зору. Це питання, яке дозволяє нам зрозуміти коріння соціальних і економічних криз, що мали місце в минулому і впливають на сучасне суспільство. Говорячи про шахтарські протести, ми аналізуємо не лише дії окремої професійної групи, але й системні проблеми, характерні для цілих індустріальних регіонів.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що вона торкається не лише історії Донбасу, але й сучасних проблем індустріальних регіонів України. Шахтарські страйки стали символом боротьби за права трудящих, і їхній досвід може бути корисним для розуміння поточних соціальних і економічних процесів у країні.

Метою цього дослідження є аналіз причин, перебігу та наслідків шахтарських страйків на Донбасі, а також виявлення їхньої ролі у формуванні соціально-економічної і політичної ситуації в регіоні.

Основна ідея дослідження полягає у висвітленні шахтарських страйків як прояву системних проблем промислової політики, які є актуальними і сьогодні. Аргументами на підтримку цієї ідеї є: застарілість промислової інфраструктури, низький рівень соціального забезпечення, політична маргіналізація робітничого класу, а також екологічні наслідки надмірної експлуатації ресурсів.

У процесі дослідження використовувалися методи аналізу історичних джерел, порівняння різних соціально-економічних показників та синтез отриманих даних. Особливу увагу було приділено аналізу соціальних наслідків страйків та їхньому впливу на регіональну політику.

Шахтарські страйки на Донбасі висвітлили кризу радянської промислової політики, яка створила залежність регіону від збиткових підприємств. Протести стали реакцією на низький рівень соціального забезпечення та ігнорування прав трудящих владою. Закриття шахт і відсутність альтернативної зайнятості призвели до соціальної деградації регіону. Відсутність ефективної екологічної політики після закриття шахт спричинила катастрофічні наслідки для довкілля.

Підсумовуючи, слід зазначити, що шахтарські страйки Донбасу є не лише важливим історичним явищем, але й цінним джерелом досвіду для розуміння сучасних соціально-економічних викликів. Вирішення проблем індустріальних регіонів вимагає комплексного підходу, який повинен враховувати як історичні уроки, так і сучасні реалії.

Коваленко Д. С.
Науковий керівник: к.психол.н., доц. Гонтаренко Л.О.
НУЦЗУ

НЕП ЯК ПЕРЕХІДНИЙ ЕТАП ЕКОНОМІКИ І СУЧАСНІСТЬ

Нова економічна політика (НЕП), впроваджена в більшовицькій державі в 1921 році, була відповіддю на глибоку економічну кризу, викликану війною,

воєнним комунізмом і розрухою. Її суть полягала в поєднанні елементів ринкової економіки (приватне підприємництво, товарно-грошові відносини) з плановим державним регулюванням. У сучасному світі подібні підходи також використовуються для вирішення кризових ситуацій, особливо під час економічних потрясінь, таких як енергетичні кризи або наслідки війни. Постає питання: які паралелі можна провести між економічними викликами 1920-х років і сучасними реаліями? Який досвід НЕП може бути корисним для сучасної економічної політики?

У періоди нестабільності багато країн шукають способи поєднання ринкових механізмів із державним втручанням. Актуальність порівняння зумовлена тим, що багато сучасних економік постають перед проблемою нестабільності та потребують інноваційних підходів. Аналіз досвіду НЕП може дати нові ідеї для розв'язання актуальних економічних проблем.

Метою є порівняння ключових елементів НЕП із сучасними економічними моделями, визначення спільних рис, розуміння основних відмінностей та уроків, які можна застосувати для побудови ефективних економічних систем у сучасних умовах. Історичний метод: аналіз політичних документів, законодавчих актів та статистики періоду НЕП. Порівняльний аналіз: вивчення схожостей і відмінностей у підходах до регулювання економіки. Системний аналіз: виявлення взаємозв'язків між різними аспектами економіки, такими як приватна ініціатива, роль держави, фінансова стабільність.

Переваги і недоліки ринкових механізмів у кризовий період. НЕП продемонструвала ефективність відновлення економіки через лібералізацію малого і середнього бізнесу. У сучасному світі ця ідея знаходить відображення у розвитку публічно-приватного партнерства, стимулюванні підприємництва. Проте, як і в період НЕП, такі процеси можуть викликати зростання соціальної нерівності та залежність від ринкових коливань.

Вплив державного регулювання. НЕП включала сильне втручання держави у важку промисловість і фінанси, що нагадує сучасні тенденції до

зміцнення ролі держави в економіці під час криз, наприклад, через державні субсидії, регулювання цін і антикризові програми.

Фінансова політика та контроль над грошовою системою. Грошова реформа в період НЕП допомогла стабілізувати економіку. Сучасні аналогії можна знайти у використанні центральними банками інструментів монетарної політики для контролю інфляції та стимулювання економіки.

Соціальний аспект економіки. НЕП сприяла зростанню рівня життя, але водночас викликала соціальну напругу між багатшими і біднішими верствами населення. Сучасні економіки також стикаються з цією проблемою, що вимагає розробки механізмів соціального захисту та справедливого розподілу доходів.

НЕП була унікальним експериментом, який показав важливість балансу між ринковою економікою і державним втручанням. Сучасні економіки використовують подібний підхід, але з урахуванням нових викликів, таких як глобалізація, технологічний прогрес і міжнародна конкуренція. Перспективи подальших досліджень: дослідження ролі інновацій у поєднанні державного регулювання з ринковими механізмами, аналіз впливу цифровізації економіки на стабільність економічних систем, порівняння досвіду НЕП із практиками інших країн, таких як Китай чи скандинавські держави, які впроваджують змішані економічні моделі.

Лисенко К.О.
Науковий керівник: д.і.н., проф. Харламов М.І.
НУЦЗУ

ПРО РОБОТУ ПОЖЕЖНОГО ВІДДІЛУ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА НКВС УСРР У 20-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

В сучасній історії України вчені історики майже не звертають увагу на історію пожежно-рятувальної справи. Ми вважаємо, що ці питання зараз набувають особливо науково актуального характеру. Одним з таких маловивчених питань є діяльність пожежного відділу у складі Головного управління комунального господарства НКВС УСРР, що був створений у січні

1921 року і розташовувався у Харкові. З 1921 до 1927 року він залишався головним державним органом по боротьбі з пожежами в українській радянській республіці. Йому підпорядковувалися пожежні організації усіх відомств УСРР. Пожежний відділ передавав накази та настанови з пожежної безпеки до своїх структурних підрозділів: губернських пожежних підвідділів або секцій при губернських, міських, повітових відділах комунального господарства. Губернським пожежним органам були підзвітні міські пожежні управління, начальники пожежних команд та дружин у містах, волостях, селах; державні, приватні, суспільні підприємства в незалежності від підпорядкування останніх.

Пожежний відділ Головного управління комунального господарства (Головкомгосп) України керував загальною роботою усіх пожежних організацій, спрямовуючи, інструктуючи, контролюючи діяльність останніх; керував роботою усіх нижчих пожежних структурних підрозділів, через них доводив до населення усі обов'язкові державні постанови у сфері пожежної охорони, спостерігав за виконанням директив вищих владних органів. Також центральний відділ вирішував загальні питання, що стосувалися організації протипожежної охорони на місцях по відношенню до усіх без виключення виробництв та закладів цивільного та військового відомств, складав загальний план протипожежних заходів із запобігання та боротьби з пожежами, беручи участь у комісіях з вогнестійкого будівництва, розпланування міст та селищ тощо.

До обов'язків пожежного відділу Головкомгоспу відносилося об'єднання та спрямування діяльності місцевих органів влади шляхом інструктажу та контролю протипожежних установ та організацій, надсилання запитів до центральних фінансових установ для отримання коштів на утримання пожежних закладів у регіонах. А також перевірка кошторисів периферійних вогнеборчих організацій і надання останнім грошей (або не надання чи корегування суми), виходячи з реальних потреб та специфіки місцевості, організація курсів пожежних техніків та керівництво пожежною освітою.

Робота пожежного відділу Головного управління комунального господарства НКВС УСРР позитивно вплинуло на процеси організації гасіння пожеж в Україні у 20-х роках ХХ століття.

Масненко Н. С.
Науковий керівник: д.і.н., проф. Скляр В. М.
ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України

ЕТНІЧНИЙ СКЛАД ТА ЧИСЕЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЖМЕРИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОКРУГИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПЕРЕПИСУ 1926 РОКУ)

Важливою і актуальною темою в сучасній українській етнології є чисельність та етнічний склад населення в регіональному вимірі. Важливою складовою джерельної бази за цією тематикою є перепис населення 1926 року, статистичні матеріали якого дають змогу з’ясувати вказані проблеми в межах районів та сіл. Це стосується і визначення чисельності та етнічного складу населення Поділля, зокрема Жмеринського району Вінницької округи.

Варто підкреслити що наукових праць, які безпосередньо присвячені дослідженню чисельності та етнічного складу Жмеринського району Вінницької округи в 1926 році не існує. Лише в наукових працях Арсена Хоменка досліджено етномовні процеси за результатами перепису населення 1926 року в межах округ тодішньої УСРР. Однак А. Хоменко був репресований, а його науковий доробок зберігався в “спецсховищі” і не був доступним і тому не використовувався дослідниками в радянську добу. Певний доробок в дослідження етнічного складу Вінниччини вніс Назарій Масненко, який відображений у статтях “Етнічний склад населення окружних центрів Східного Поділля: Могилева та Тульчина (за матеріалами перепису населення 1926 року)” та “Етнічний склад сільського та сільських рад Східного Поділля (Вінницька, Могилівська, Тульчинська округи) за матеріалами перепису населення 1926 року”.

Жмеринський район створено 7 березня 1923 року до складу якого входили 11 сільрад, а станом на 1926 рік їх чисельність розширилася до 16 .

Центр району знаходився в Жмеринці, а сам район був у складі Вінницької округи. Жмеринський район розташовувався в південно-західній частині Вінницької округи та межував із Межиріцьким, Літинським, Вінницьким, Тиврівським та Краснянськими районами Вінницької округи, а також з Станіславчицьким районом Могилівської округи.

Згідно з постановами ВУЦВК і РНК СРСР від 23 липня 1930 р. "Про ліквідацію округ" і ВУЦВК і РНК УСРР від 2 вересня 1930 р. "Про ліквідацію округ і перехід на двоступеневу систему управління", ліквідовувалися округи. А 9 лютого 1932 р. IV позачергова сесія ВЦВК XII скликання ухвалила рішення про утворення Вінницької області. 17 липня 2020 року внаслідок адміністративно-територіальної реформи був утворений Жмеринський району Вінницької області у складі Барської міської, Джуринської сільської, Жмеринської міської, Копайгородської селищної, Мурафської сільської, Северинівської сільської, Станіславчицької сільської, Шаргородської міської територіальних громад.

До Жмеринського району у 1926 році входило 16 сільських рад. Окрім Жмеринки, яке мало статус міста, всі мешканці району належали до сільського населення. Чисельність населення Жмеринського району становила 54201 особи (7643 домогосподарств). Середня чисельність 1-го домогосподарства району становила 7 осіб, тобто 10 домогосподарств об'єднували 70 осіб. Частка Жмеринського району серед загальної чисельності населення Вінницької округи становила 7 % (54 201 особи із 775 618 осіб). Кожен 14-й мешканець округи проживав у межах Жмеринського району.

Абсолютну більшість серед населення цього району в етнічному складі становили українці – 71,97% (39 011 осіб із 54 201 особи). У цьому районі помітну частку населення становили євреї – 13,08 % (7090 осіб із 54 201 особи) та росіяни — 9,35% (5073 осіб із 54 201 особа). Досить незначною була частка поляків — 4,28% (2323 особи із 54 201 особи).

Отже, частка населення Жмеринського району серед населення Вінницької округи була досить незначною. Етнічний склад населення району

характеризувався тим, що більшість населення становили українці. Однак досить помітною була частка євреїв та росіян серед населення району. У 1932 році Жмеринський район увійшов до складу новоствореної Вінницької області. Досить перспективним є дослідження чисельності та етнічного складу населення усіх інших районів Поділля за статистичними матеріалами перепису населення 1926 року.

Михасюк Є.Є.
Науковий керівник: к.і.н., доц. Мотенко Я .В.
НТУ «ХПІ»

ГЕТЬМАНАТ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО ЯК ПРАВОКОНСЕРВАТИВНА ВЕРСІЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РР.

Перебіг політичних процесів в Українській Державі у 1918 р. є однією з найбільш дискусійних тем у вітчизняній історіографії. Це підтверджується неоднозначними оцінками даного етапу Української революції 1917-1921 рр. багатьма науковцями, зокрема і сучасними. Тому діяльність гетьмана Павла Скоропадського, заслуговує на особливу увагу, перш за все з огляду на його внесок в розбудову української державності.

Навесні 1918 року в УНР посилилися опозиційні настрої щодо Центральної Ради. Неспроможність Ради народних міністрів запровадити ефективний урядовий контроль над більшістю власної території дратувала українське суспільство та урядові кола союзників УНР – Німеччини та Австро-Угорщини. Це створило умови для державного перевороту очоленого генерал-лейтенантом Павлом Скоропадським (1873-1945), лідером політичної організації «Українська народна громада», яка об'єднала поміркована-консервативних підприємців, поміщиків та заможне селянство. У ході здійсненого 29 квітня 1918 року перевороту в Україні на зміну демократичній парламентській формі державного правління прийшов авторитарний правоконсервативний режим, який пропонував ідеологію, що визнавала непорушність права приватної власності, заперечувала доцільність класової боротьби та легітимізувала концепцію української спадкової монархії у вигляді

гетьманства. Таким чином, діяльність режиму військової диктатури Української Держави була спрямована на усунення наслідків соціалістичних експериментів у аграрному секторі країни та повернення представників української аристократії до активної участі у політичному житті суспільства. За сім з половиною місяців гетьманства П. Скоропадського було досягнуто певних успіхів в галузі державного будівництва, зокрема вдалося налагодити грошовий обіг, створити збалансований державний бюджет, запровадити численні новації в царині національно-культурного будівництва. Проте, режиму Гетьманату не вдалося виконати головного, декларованого ним завдання, а саме – консолідувати усі верстви українського народу з метою забезпечення стабільності української державності. Консервативний підхід уряду Української Держави до розв'язання земельного питання суперечив ліворадикальним настроям незаможної частини аграрного населення, провокуючи масовий селянський повстанський рух. Водночас виявилося неоднозначним бачення політичною елітою Гетьманату майбутнього власної держави, що засвідчила Грамота від 14 листопада 1918 р. У цьому зверненні до народу України П. Скоропадський декларував як стратегічну мету відродження всеросійської федерації де Українська Держава мала б посісти місце одного з основотворчих суб'єктів. Значна частина політично активного населення Української Держави сприйняла цей документ як доказ реваншу проросійських сил і стала прибічниками антигетьманського перевороту, що поклав край правоконсервативній версії Української революції 1917-1921 рр.

Орлов О.С.
Науковий керівник: к.і.н., доц. Шишкіна Є.К.
НТУ «ХПІ»

ПОЧАТОК РОСІЙСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ 2014-2015 РР.

Для України гібридна війна стала реальністю З 2014 р., коли росія розпочала агресію, поєднуючи військові та невійськові методи тиску. Гібридні методи включали використання нерегулярних збройних формувань,

інформаційні атаки, економічний вплив, дипломатичні маніпуляції. Це призвело до часткової окупації території України, чисельних людських втрат, глибокої економічної кризи та соціально-політичної дестабілізації, а наразі взагалі перетворилось у повномасштабне вторгнення. Для Європи цей конфлікт став показовим прикладом агресії, яка може бути застосована й проти інших країн.

Війна почалася 20 лютого 2014 р. коли російські військові без розпізнавальних знаків захопили Кримський півострів. У квітні 2014 р. на Донбасі розпочалися перші активні бойові дії, спровоковані російськими диверсійно-терористичними загонами та місцевими проросійськими незаконними воєнізованими формуваннями. Протягом 2014–2015 рр. росія активно використовувала пропаганду, інформаційні атаки та дезінформацію. Інформаційна кампанія була спрямована на створення ілюзії "громадянської війни" в Україні. Агресор продемонстрував нестандартний підхід, що дозволив уникнути прямої відповідальності, формально заперечуючи свою участь у конфлікті, а отже, зменшуючи можливість адекватної міжнародної відповіді. Окрім цього росія використовувала постачання енергетичних ресурсів як засіб тиску, щоб дестабілізувати українську економіку, вплинути на політичні рішення та послабити здатність України протистояти агресії.

Гібридна війна, розпочата росією проти України у 2014 р. стала першим етапом тривалого конфлікту, який перетворився на повномасштабну війну у 2022 р. Починаючи з анексії Криму та дестабілізації ситуації на Донбасі, агресор активно використовував поєднання військових та невійськових методів для досягнення своїх цілей. Однак, всупереч тиску, Україна змогла протистояти російському наступу, зміцнити власну армію та диверсифікувати енергетичні ресурси. Зростання міжнародної підтримки та згуртованість українського суспільства зміцнили опір українців. Відкрите повномасштабне російське вторгнення підтвердило, що гібридні методи були лише підготовчим етапом до повномасштабної війни, метою якої є повне підкорення України.

Петлінська Ю. В.
Науковий керівник: д.і.н., проф. Робак І. Ю.
НТУ «ХПІ»

МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСТА ХЕРСОН В УМОВАХ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 РОКИ)

Медичне забезпечення в окупованому Херсоні зазнало значного занепаду через систематичне знищення радянської інфраструктури, жорстку політику окупантів та катастрофічну нестачу ресурсів. Цей аспект життя місцевого населення є важливим для розуміння загальної картини гуманітарної кризи, спричиненої «новою владою».

Перед окупацією Херсон мав розгалужену мережу медичних установ, включно з лікарнями, поліклініками та санітарно-епідеміологічними службами. З початком бойових дій більшість медичних закладів була частково або повністю зруйнована, а частина персоналу евакуйована разом із радянськими військами. Під час окупації функціонували лише поодинокі лікарні, які перебували під контролем німецької адміністрації, і їхніми послугами користувалися переважно військові.

Окупаційна адміністрація зосереджувалася насамперед на забезпеченні медичними послугами німецьких солдатів, залишаючи цивільне населення напризволяще. Більшість медичних закладів обслуговували виключно військових. Для місцевих жителів було дозволено надавати лише найнеобхіднішу допомогу, переважно у випадках загрози розповсюдження інфекцій.

Однією з головних проблем була катастрофічна нестача медикаментів, обладнання та кваліфікованих кадрів. Німці конфіскували більшість запасів ліків, а також мобілізували медичних працівників для обслуговування німецьких підрозділів. Лікарі, які залишалися у місті, працювали в умовах гострої нестачі засобів діагностики та лікування, нерідко ризикуючи життям, щоб допомогти місцевому населенню.

Умови війни, недоїдання, антисанітарія та відсутність профілактичних заходів призвели до поширення інфекційних захворювань, таких як тиф, дизентерія, туберкульоз та грип. Брак вакцин, дезінфекційних засобів та санітарної освіти унеможливлював ефективний контроль за інфекціями.

Робота медичних працівників у Херсоні під час окупації була надзвичайно складною. Їм доводилося працювати без належної оплати, під постійним страхом репресій з боку окупантів. Будь-яка форма допомоги радянським підпільникам або євреям могла стати приводом для страти. Проте частина лікарів, ризикуючи життям, допомагала не лише хворим, але й тим, хто переховувався від окупаційної влади.

У відповідь на бездіяльність окупаційної адміністрації частина населення організовувала підпільні мережі для надання медичної допомоги. Народні цілителі та медики, які залишилися в місті, намагалися забезпечувати лікування, використовуючи обмежені ресурси та народну медицину. Такі ініціативи нерідко допомагали врятувати життя місцевих жителів.

Таким чином, медичне забезпечення в Херсоні під час німецької окупації характеризувалося крайньою недостатністю ресурсів, репресивною політикою окупантів та повною деградацією системи охорони здоров’я для цивільного населення. Це стало однією з ключових складових гуманітарної катастрофи, яка охопила регіон.

Сємєнєй В.О.
Науковий керівник: к.і.н., доц. Шишкіна Є.К.
НТУ «ХПІ»

3D-РЕКОНСТРУКЦІЯ З ОДНОГО ЗОБРАЖЕННЯ

Зараз через війну в Україні багато історичних пам'яток зруйновано або перебувають під загрозою знищення. Тому 3D-реконструкція з одного зображення стає важливим інструментом для збереження та відновлення культурної спадщини. Її метою є створення візуальних моделей історичних об'єктів для реконструкції зруйнованих пам'яток. Унікальність цього методу

полягає в можливості відтворення тривимірної структури об'єктів на основі лише одного зображення, що є особливо актуальним у випадках обмеженої візуальної інформації.

Традиційні методи 3D-реконструкції вимагали використання кількох зображень або спеціалізованого обладнання. Сучасні алгоритми, які базуються на нейронних мережах, таких як мережі кодер-декодер і згорткові нейронні мережі (CNN), дозволяють створювати 3D-моделі з одного зображення. Це відкриває нові можливості в комп'ютерному розпізнаванні, робототехніці та віртуальній реальності. Процес створення моделі включає аналіз зображення, обробку даних, моделювання та текстурування, що забезпечує реалістичний вигляд об'єктів.

Однак, така технологія має певні складнощі. Зокрема, одне зображення може містити недостатню інформацію про об'єкт, що ускладнює реконструкцію. Крім того, велике значення має якість навчальних даних для штучного інтелекту, який автоматично генерує моделі.

У реальних проєктах ця технологія вже продемонструвала свої можливості. У січні 2024 року в Києві було створено 3D-модель Десятинної церкви, першого кам'яного храму Києво-Руської держави, який було зруйновано в XIII столітті. Інформаційний стенд із QR-кодом дозволяє побачити відтворений храм у доповненій реальності. Також український стартап Chameleon Age створив додаток, який відтворює історичні пам'ятки у 3D, наприклад, у Львові, Хусті та Миколаєві.

3D-реконструкція є важливим інструментом дослідження історії України. Вона сприяє глибшому науковому аналізу минулого, популяризує вивчення історичної спадщини та допомагає зберегти візуальний образ унікальних пам'яток для майбутніх поколінь. Широке впровадження цієї технології може значно підвищити інтерес суспільства до історії та культури України.

Скоропад С.
Науковий керівник: к.психол.н., доц. Гонтаренко Л.О.
НУЦЗУ

МОНГОЛЬСЬКА НАВАЛА ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ЗОЛОТООРДИНСЬКОГО ІГА

Монгольська навала в середині XIII століття стала одним з найважливіших і найбільш руйнівних етапів в історії України. Протягом 1237–1241 років війська монгольського хана Батия знищили ключові міста, такі як Київ, Чернігів, Галич та інші, а також встановили контроль над величезною територією, включаючи землі сучасної України. Цей період відомий як золотоординське іго, яке спричинило значні зміни в політичній, економічній та соціальній структурі регіону. Визначення наслідків цієї навали допомагає зрозуміти подальший розвиток української історії та культури. Поява терміна "монголо-татари" зумовлена багатьма обставинами. Так, китайські хроністи, описуючи народи, що проживали на північ від Китаю, у Великому Степу, називали всі степові етнічні об'єднання одним іменем - "татари", так як ми називаємо "європейцями" французів, іспанців та ін.

Монгольська навала розпочалася в 1237 році, коли війська Батия вторглися на територію Південної Русі. За короткий час вони зруйнували численні міста та спустошили великі території. Одним із найбільших ударів для Київської Русі став падіння Києва в 1240 році, що стало символом краху старої руської державності. Після цього монголи продовжили свій наступ на Галичину, Волинь та Чернігівщину, а вже до середини 1240-х років встановили фактичний контроль над більшою частиною українських земель.

Під монгольським владарюванням українські землі стали частиною Золотої Орди, а місцеві князі були змушені сплачувати величезну данину монголам, втрачаючи свою політичну незалежність. Золотоординське іго стало системою васалітету, де місцеві правителі зберігали певну автономію, але залежали від монгольських ханів. Це призвело до значних змін у соціальній та економічній структурах, адже обтяжливі податки і терор з боку ординців

уповільнили розвиток місцевого господарства, а культурне життя зазнавало негативних впливів.

Незважаючи на труднощі, золотоординське іго мало й певні економічні переваги. Під владою Орди відновилися торгові зв'язки з іншими частинами монгольської імперії та Сходом. Однак цей період характеризувався великою кількістю спустошених територій і демографічними втратами, що значно ослабило українські землі.

Монгольська навала та встановлення золотоординського іга мали довготривалі наслідки для України. Цей період став початком тривалої політичної залежності українських земель від Орди, що позначилося на культурному, економічному та соціальному розвитку. Хоча існували й позитивні аспекти, такі як відновлення торгових зв'язків, загальні наслідки були вкрай негативними, і вони спричинили значний занепад старої руської державності. Проте саме після цього періоду розпочався поступовий процес відродження національної ідентичності та боротьби за незалежність, що стало основою для подальшого розвитку української державності.

Стішов В.О.
Науковий керівник: д.і.н., провідний
науковий співробітник, Рендюк Т. Г.
ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України

АДАПТАЦІЯ В НІМЕЧЧИНІ ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ІЗ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Адаптації емігрантів нині є глобальною проблемою світового масштабу. Її причиною можуть бути: стихійні лиха, техногенні катастрофи, війни та ін., що змушують мирне населення залишати місце проживання та шукати прихисток як в інших регіонах своєї держави, так і поза її межами.

Проблематику інтеграції вимушених переселенців у різних аспектах висвітлено в публікаціях як демографів, політиків, представників суспільної географії, психологів, економістів, так і етнологів (Е. Лібанова, Т. Рендюк, В. Скляр, Д. Дудка, О. Макарова, В. Мойсюк, Д. Лобанок, О. Позняк,

О. Цимбал та ін.). Однак окремого комплексного дослідження щодо адаптації українських емігрантів у Німеччині, спричинених широкомасштабним вторгнення рф в Україну 24 лютого 2022 року, не було, що й становить актуальність теми цієї розвідки.

Статистичні дані на грудень 2024 р. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців свідчать, що в Німеччині перебуває найбільше вимушених переселенців із України – понад 1,2 мільйона осіб. Уряд цієї держави подбав про розселення емігрантів: частині з них було надано соціальні квартири, приватні будинки, а також переселенців розміщено в гуртожитках і притулках, більшість із яких були тимчасовими (великі зали, ангари, колишні склади та ін., де розставлено ліжка та зроблено перегородки). Також органи влади ФРН виплачують щомісячну грошову допомогу прибульцям, організували збори гуманітарної допомоги (продукти, одяг, предмети особистої гігієни тощо) для постраждалих. Підтримкою українців-емігрантів і їх працевлаштуванням опікується Федеральне агентство зайнятості.

Більшість вимушених переселенців із України обрали в землях Німеччини саме малі міста, адже там є змога швидше знайти роботу, влаштувати дітей до навчальних закладів і швидше інтегруватися в німецьке суспільство. Для економіки ФРН кваліфіковані українські біженці є надто корисними, але нерідко їх працевлаштуванню заважає мовний бар’єр.

Значну роль у Німеччині в процесах адаптації (правових, соціально-економічних, культурних, побутових) вимушених переселенців відіграє українська діаспора у ФРН і громадські та волонтерські організації (відомо понад 50 інституцій – дипломатичні, конфесійні, скаутські, центри прийняття біженців та ін.). Вони виконують ряд важливих функцій – сприяння у наданні дозволу на проживання в країні зі статусом біженців, забезпечення державного утримання та житла, надання матеріальної й медичної допомоги, інформаційних і освітніх послуг, сприяння у працевлаштуванні тощо.

Варто окремо наголосити, що українські емігранти, незважаючи на те, чи вони перебувають за кордоном на постійній основі, чи тимчасово, ніколи не

забувають про свою країну, активно підтримують Збройні Сили України регулярними внесками, забезпечують патріотичне виховання молоді та ін.

Отже, російська агресія проти України викликала масові вимушені міграційні процеси, що вражають своєю масштабністю, географією й строками. Як наслідок, країна має значні втрати живої сили під час бойових дій із ворогами, а також із десятками тисяч загиблих серед мирного населення на лінії зіткнення та по всій українській території від нанесених агресором систематичних ракетних ударів і періодичних бомбардувань авіацією міст і сіл України. Як наслідок, чисельність людності нашої держави зазнає істотного скорочення. Проте значну втрату спричиняє примусова незворотна міграція на окупованих ворогом територіях, що негативно впливає на генофонд України. Найоптимальнішим виходом із цієї ситуації для всіх українських емігрантів – це якомога швидше повернення на Батьківщину для її відновлення за підтримки цивілізованих країн Європи та світу, що загалом сприятиме розбудові оновленої Української держави.

Телуха Є.В.
Науковий керівник: к.і.н., доц. Савченко Л.П.
НТУ «ХПІ»

БЛАГОДІЙНА ТА ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОБРОВОЛЬЦІВ: ПЕРЕДУМОВА ЗАРОДЖЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ

Історична перспектива дослідження виникнення волонтерства з урахуванням збереження історичного об’єктивізму та хронології, видається нам складною задачею за відсутністю повноцінної джерельної бази та термінології. Відокремити благодійництво від волонтерства наразі складно навіть дослідникам проблематики волонтерського руху, особливо враховуючи той факт, що називати добровольців, котрі зайняті у суспільно – громадській діяльності волонтерами стали тільки з останньої третини ХХ століття. Тому вважаємо, задля запобігання хибних тлумачень, потрібно використовувати термінологію досліджуваної тематики з урахуванням хронології виникнення та загального вживання понять та термінів.

Соціальні, політичні та економічні кризи XIX та XX століття, спричинили Світові та громадянські війни, революції, епідемії та голод, що у свою чергу дало небувалий поштовх для створення гуманітарних місій, благодійних організацій і виникненню волонтерського руху. Зарубіжні та вітчизняні дослідники виникнення волонтерства вважають датою заснування Міжнародного комітету Червоного Хреста – 17 лютого 1863 року. На нашу думку, зазначена дата є хибною, не відповідає вимогам принципів історичної об'єктивності та хронології і потребує додаткового сумлінного вивчення та проведення наукових дискусій. Також у своїй дисертаційній роботі Інна Мазій запевняє нас, що саме сьогодні можна впевнено вважати, що засновником волонтерства є швейцарський громадський діяч Жан Анрі Дюнан. Це твердження на нашу думку також є упередженим.

Однак, згідно з принципами історичних методів дослідження, нам потрібно зберігати і зважати на хронологічну послідовність. Майже все XIX століття було охоплено війнами на всіх континентах нашої планети і в кожній великій битві чи війні приймали участь добровольці. Професійну медичну допомогу з залученням добровольців організував головний хірург французької армії Домінік–Жан Ларрей, відповідно до нових положень про реорганізацію медичного відомства, він започаткував підрозділ «Ambulance» до якого входило: три хірурга та до дванадцяти медсестр. Саме за часів військових компаній під проводом Наполеона Бонапарта, був створений у складі армії рухомий медичний підрозділ «Летючій Амбуланс» (фр. Ambulance - «летючий польовий шпиталь») для вивозу поранених з поля бою і надання їм першої медичної допомоги. Саме у складі цих рухомих медичних підрозділів і зародилася професія медичного забезпечення війська з сестринської справи, така як військова медична сестра. Тогочасні правила медичних відомств чинили опір і навіть забороняли жінкам обіймати лікарські посади, тому жінки могли займати посади тільки медсестр. Талановиті жінки, маючи гарну освіту та польовий досвід роботи, часто організовувалися у конґреґації та в окремі сестринські корпуси, а медсестр – добровольців у другій половині XIX століття,

стали масово навчати та долучати до армійських медичних шпиталів по всьому світу.

Гуманітарні катастрофи і подолання наслідків війн за допомогою залучення добровольців у вирішенні цих питань, дало змогу отримати безцінний досвід та суспільний резонанс. Засоби масової інформації, різноманітні спілки, товариства та гуртки всебічно підтримували і заохочували доброчинну діяльність, завдяки чому зростала кількість благодійників, філантропів, меценатів, а насамперед і добровольців.

Ходак Є.О.
Науковий керівник: к.і.н., доц. Дворкін І. В.
НТУ «ХПІ»

ВІДОБРАЖЕННЯ ВНЕСКУ ВАСИЛЯ ДАНИЛЕВИЧА У РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ В СУЧАСНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Василь Юхимович Данилевич (1872 – 1936) – видатний український історик, археолог, нумізмат та музейник. Його діяльність суттєво вплинула на розвиток музейної справи в Україні наприкінці XIX — початку XX століття.Він був одним з небагатьох тогочасних музейників, що брали участь у розбудові та роботі одразу кількох музейних осередків у різних містах.В. Данилевич навчався на історичному відділенні історико-філологічного факультету Київського університету святого Володимира. Його керівником був видатний український історик Володимира Антоновича, який поміж іншого був директором університетського музею.

Вчений активно сприяв розвитку музейної справи в Україні. Він займався систематизацією та каталогізацією археологічних та нумізматичних колекцій, став автором робіт з історії музейної справи, зокрема присвячених музеям Харківського університету. Окрім наукової та музейної роботи, Данилевич займався педагогічною діяльністю. Він викладав у Харківському та Київському

університетах, де читав курси з історії, археології та нумізматики. В. Данилевич під час роботи у Харківському університеті був хранителем Етнографічного музею Харківського історико-філологічного товариства. Після переїзду до Києва він брав участь у роботі комітету, що опікувався справами Київського художньо-промислового музею, фактично став засновником Музею Вищих жіночих курсів у Києві.

В сучасній українській історіографії історії музейної справи постаті такого масштабу виникають чималу зацікавленість дослідників. Таким вченим як В. Антонович, М. Біляшівський, В. Сумцов та ін. присвячені окремі спеціальні дослідження, їм присвячені цілі монографії, що висвятлюють і музейну діяльність. Не став винятком і В. Данилевич.

Сучасні українські дослідники присвятили кілька спеціальних публікацій, присвячених внеску В. Данилвича у розвиток музейництва. Серед них можна виділити роботи Ірини Івахненко та Ігоря Дворкіна. Чимало публікацій мають просвітницький характер, вони узагальнюють внесок вченого у розвиток музейництва та інших галузей знань. Зокрема, до 150 річчя з дня народження, у 2022 р. Національна історична бібліотека України презентувала віртуальну виставку «Науково-педагогічна діяльність Василя Юхимовича Данилевича (1872-1936)»: на відзначення 150-річного ювілею видатного українського історика, археолога, нумізмата». У 2023 р. була опублікована монографія Надії Шип «Наукова еволюція Василя Данилевича в часі та українському просторі (кінець XIX – 30-ті роки XX століття)». Робота широко висвітлює зокрема і музейну діяльність вченого.

Василь Юхимович Данилевич зробив значний внесок у розвиток музейної справи в Україні імперського періоду. Його наукова, педагогічна та музейна діяльність сприяла збереженню та популяризації історико-культурної спадщини, а також формуванню національної ідентичності українського народу. Про це, серед іншого, свідчить перейменування однієї з вулиць в Шевченківському районі м. Києва на честь В. Данилевича у 2022 р.

Чернега І.В
Наукові керівники: к.і.н., доц. Дворкін І.В.
НТУ «ХПІ»

РОЛЬ ТА ЗДОБУТКИ КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОГО БРАТСТВА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Саме єдність та рівність народів, братерство та гуманність є складовою творення та буття держави, без цих чинників вона не буде існувати. Ми, українці, завжди намагалися вибороти своє право на існування як незалежна країна. В різні часи існувало багато українських політичних та культурно-просвітницьких організацій. Особливо це стосується «довгого» XIX століття, коли українські землі були поділені між імперіями та не мали власної державності. Яскравим прикладом такої організації може бути саме Кирило-Мефодіївське товариство, учасниками якого були Т.Шевченко, П.Куліш, М.Костомаров та ін. Після відкриття Київського університету у 1834 р. саме Київ стає важливим центром українського національного руху.

Кирило-Мефодіївське братство – це таємна політична та культурно-просвітницька організація, яка дія лише 14 місяців (1846-1847 рр.) в Києві. Організація, створена молоддю та патріотами власного народу, зробила достатньо досягнень, щоб навіть зараз про них говорили з гордістю. Саме воно відігравало важливу роль у формування української національної свідомості. Крім того, було одним із перших проявів політичного руху за незалежність та культурне відродження України. Щодо їх мотивів гарно відповідає назва, адже вони символічно вшанували діяльність святих Кирила та Мефодія, які були просвітниками слов'янських народів.

Головною метою своєї справи вони вбачали у відновленні української державності у федеративній формі в межах вільного слов'янського союзу. Крім того, багато уваги приділялось поширенню ідеї рівності народів та свободи особистості. Варто зауважити, що братство також прагнуло сприяти відродженню мови та культури, сприяли закладанню основ для національної свідомості українців.

Зокрема, слід згадати головний документ братства «Книга буття українського народу», написаний М.Костомаровим. Він пропагував ідею щодо історичної місії українців у звільненні від російського гніту та заснували нову, справедливу та демократичну країну.

М.Костомаров, який був істориком, докладав зусиль, щоб створював наукові основи національної ідеї. Письменники Т.Шевченко та П.Куліш постійно працювали над створенням українських творів, спрямованих на формування національної свідомості. Варто зауважити, що саме П.Куліш був творцем українського алфавіту, одним із перших перекладачів Біблії українською мовою та автором першого українського роману «Чорна Рада».

На жаль, у березні 1847 року російська влада викрила проукраїнське братство, в результаті чого багатьох учасників заарештували. Причетні були заслані, покарані та перебували під наглядом поліції. Як це було багато разів в історії, через російські репресії, діяльність української організації була припинена.

Підсумовуючи, можна сказати, що Кирило-Мефодіївське братство залишило глибокий слід в історії та культурі України. Саме П.Куліш, Т.Шевченко та М.Костомаров стали натхненниками боротьби за свободу та справедливість, а їхні ідеї лягли в основу українського національного відродження та надихнули наступні покоління провідників українського національного руху.

Чуб М.В.
Науковий керівник: асп. Стаднік Ю.О.
Харківський соціально-економічний фаховий коледж

РУСИФІКАЦІЯ ОСВІТИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

У 2022 році світ став свідком нової повномасштабної війни в Європі між Україною та Російською Федерацією. Плани швидкої окупації української держави зазнали краху і призвели до інтенсивного використання інших форм

загарбання. Зокрема, російською владою були розроблені нові освітні програми для захоплених територій. Це зумовлює потребу у вивченні проблеми організації освітнього процесу під окупаційним управлінням. Тож метою дослідження є аналіз і доведення фактів злочинної русифікації окупованих українських територій у контексті окупаційної політики Російської Федерації.

З початком бойових дій на території України у 2022 році російська окупаційна адміністрація та колаборанти встановили контроль над системою освіти. Чітких нормативних документів щодо організації освітнього процесу не було. Однак уже на початку квітня 2022 року російська окупаційна влада розпочала звернення до вчителів і директорів шкіл із пропозиціями щодо співпраці. Оскільки 2021/2022 навчальний рік добігав кінця, вчителям спочатку було дозволено продовжити викладання за українською програмою, здебільшого в онлайн-форматі через ситуацію із безпекою. Проте до вересня 2022 року окупаційна адміністрація зобов'язала педагогічні колективи повністю перейти на російську навчальну програму та проводити заняття російською мовою. За даними Управління ООН з прав людини в Україні, адміністрації шкіл змушували подавати офіційні документи про передачу закладів освіти у підпорядкування російської системи, а також перепідписувати трудові договори відповідно до російського законодавства.

Освітня програма, запроваджена на окупованих територіях України, зазнала суттєвих змін, особливо у викладанні гуманітарних і суспільствознавчих дисциплін. Для цього у 2022 році було випущено додаткові наклади підручників, які згодом завезли до окупованих регіонів України. Так, у вересні 2022 року у місті Куп'янськ Харківської області волонтери отримали видання «Географія, 8 клас», у якому містяться твердження про визнання незаконних ДНР та ЛНР. У листопаді 2022 року у звільненому селищі Борова на Харківщині співробітники СБУ також виявили партію підручників. Зокрема, в «Історії Росії, 11 клас» згадується про так зване «велике возз'єднання Криму з РФ», а в підручнику з новітньої історії Україну представлено як «неонацистську державу» з «київським режимом».

Внесення Росією змін до системи освіти на окупованих територіях є грубим порушенням низки міжнародних стандартів у сфері прав людини. Зокрема, Конвенції ООН про права дитини, яка гарантує право кожної дитини на освіту, що сприяє розвитку поваги до «власної культурної ідентичності, мови та цінностей», а також до «національних цінностей» країни походження. Окрім цього, порушуються й інші міжнародні норми: заборона на пропаганду війни, право дитини на освіту рідною мовою та право батьків обирати форму навчання для своїх дітей. Численні свідчення протиправних дій російської окупаційної влади надходять як від батьків, так і від дітей. Наприклад, Ксенія, мати 15-річного Кирила з окупованого села на Херсонщині, повідомила про погрози з боку військових, що її сина можуть примусово депортувати до дитячого притулку в Росії у разі відмови йти до русифікованої школи. Інший очевидець, учень 10-го класу з Мелітополя, свідчить про заохочення дітей додатковими балами на державних іспитах за участь у політизованих заходах, а також за проросійський активізм та волонтерську діяльність.

Отже аналіз освітньої політики Росії на окупованих територіях України дозволяє простежити зміни в організації навчання: перехід на російську мову викладання, інтерпретацію історії з позицій країни-агресора та порушення прав дитини. У подальших дослідженнях планується аналіз проявів опору російській системі освіти на тимчасово окупованих територіях України.

Kashuashvili M.K.
Scientific advisor: Candidate of Sc., Associate Professor, Dvorkin I. V.
NTU "KhPI"

THE ROLE OF WOMEN IN THE ARMY FORCES OF UKRAINE AND THEIR INTEGRATION INTO THE MILITARY SYSTEM

Since the beginning of the Russo-Ukrainian war, the role of women in the army has grown significantly. Many women serve, occupy command positions, and participate in the media. The topic is timely due to the ongoing war and crucial for

understanding how military and social transformations can foster gender equality, enhance national defence, and meet global standards.

The role of women in the Ukrainian army has evolved since independence in 1991. Initially, women performed limited functions, but with changing views on gender equality and the growing need for military personnel, Ukraine has made notable progress in enhancing women's roles in its military, especially following reforms that have broadened access to combat and leadership positions. In 2018, the Verkhovna Rada introduced legislation granting women the right to serve on equal terms with men in the Ukrainian Armed Forces (UAF). This shift came as a result of advocacy from initiatives like the "Invisible Battalion" campaign, which exposed barriers faced by women in combat, including ingrained stereotypes and restricted career advancement. With these legislative updates, women now hold positions as officers and leaders across various units, moving beyond prior limitations that confined them mainly to supportive, non-combat roles. Since then, the number of women in the UAF has surged, with over 67,000 women currently on active duty, of whom many occupy combat and specialized technical roles, including artillery and drone operations.

Women also play an important role on the information front, participating in diplomatic missions, supporting social movements and representing Ukraine abroad. Many women veterans have become social activists and political figures, increasing support for the country abroad and drawing attention to the situation in Ukraine.

The participation of women in high-risk, visible roles has not only helped redefine the image of the military but has also provided women with an opportunity to challenge stereotypes about their abilities and roles in society. The portrayal of women as heroes and warriors in media, including documentaries and news coverage of the war, has helped present a more nuanced image of the Ukrainian military that recognises both genders' contributions. This, in turn, supports the broader narrative of national unity and resilience against external threats.

Stavitska Valeriia
Scientific advisor: Candidate of Sc., Associate Professor, Dvorkin I.V.
NTU "KhPI"

CATACOMBS OF POLTAVA: A HISTORICAL AND ARCHAEOLOGICAL INSIGHT

The catacombs of Poltava represent the historic-cultural importance of centuries, a combination of defensive architecture, the hardihood of people, and mystery all at once. These underground networks are remnants of past conflicts and civilian life; they provide insight into the lives of people who built and used them. Lately, interest in preserving historical sites in Ukraine has made the research of such catacombs very accurate.

These catacombs reflect not only the architecture and survival strategy of earlier centuries but also attract attention regarding their structural implications on modern urban areas. The ground thaws every spring, and sinkholes dot Poltava, often tracing the paths of these tunnels beneath the city. The above-mentioned cases remind us of layers of history under the streets of the modern city and make one stress systematic research and measures concerning preservation.

After chronicles and archaeological observations, the catacombs in Poltava performed several functions. First built as shelters during Tatar invasions in the 17th century, they were extended with time and provided storage facilities, possibly acting as escape routes. Tunnels that come to a depth from 3 up to 6 sazhens, about 6.4 to 12 meters - have an arched structure and allow comfortable movement. In some places, these tunnels were strengthened with wooden and brick arches to show the engineering skills of that time.

Some peculiar features are "listening windows" or vents that permit air circulation in the tunnels. This would have been a necessary feature in the damp conditions found underground. In general, archaeological excavations showed very different finds-from pottery and glass bottles to remnants of personal items that could give some ideas about the everyday life of its inhabitants and the time of its use. For instance, remains of French porcelain give evidence of foreign influences on this

area; Polish and Swedish coins manifest all the versatility of contacts in Poltava at different moments of its history.

A study of the catacombs in Poltava testifies to the resistance of its people to everything that happens around them and the functions of these constructions, which changed over centuries. Initially built to react to external threats, these underground networks later evolved into complex storage and refuge systems reflective of the fluid socio-political landscape. These are not just matters of historical curiosity; they are a physical testament to the layered history of Poltava and the continuing need for preservation efforts.

Further research is needed regarding the complete mapping of these tunnels and full cataloguing of any artefacts that may exist within them. This would allow for a greater future understanding of construction and usage and the community interacting with these spaces. Such catacombs must also be considered during urban development projects within Poltava to avoid structural damage and retain historical integrity.

СЕКЦІЯ 3
ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ: ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

Голова секції: доц. Фрадкіна Н.В.

Секретар секції: асп. Стаднік Ю.О.

Алімова В.М.
Науковий керівник: д.ф.н., проф. Титар О.В.
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

ЛІТЕРАТУРНА МАТЕМАТИКА ТА МАШИННЕ НАВЧАННЯ В ФІЛОСОФІЇ ТА ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У останні десять років з’явився новий напрям гуманітарних та філософських досліджень – літературна математика, точніше методи машинного навчання в сфері текстології, оскільки нова галузь більше досліджує тексти, ніж власне літературу. Так, література – це вид мистецтва, заснований на тексті, але не будь-який текст є літературою. У соціальних науках вчені вже розробили багатий технічний словник для опису подібностей для предметів, але для мистецтва такі розробки починають з’являтися лише з 2005-2006 роках. Цьому сприяв розвиток інформаційних наук, де є доступна складна структура для опису вимірних зв'язків. Зокрема, були відкриті структурні особливості тексті, які реагують на культурно-історичний контекст. М. Гавін визначає нову науку наступним чином: «Літературна математика називає точку дотику між культурологічною аналітикою та теорією літератури, де вчені з’єднують вимірне зі значущим. Тоді як кількісний літературний аналіз є інструментальним і орієнтованим на результат, літературна математика є теоретичною та концептуальною».

Головна гіпотеза роботи полягає в тому, що подібні слова, як правило, з’являються в документах із подібними метаданими. Наприклад, навряд чи в одному тексті чи одному контексті будуть зустрічатись слова «дракон» і «детектив». У кримінальному жанрі чи оповідях середини XX століття ми зустрінемо «детектив», а в фантастичних легендах чи літературі Відродження

ми – слово «дракон». Водночас, цей критерій швидше можна назвати текстологічним, а отже він не відповідає певним критеріям мистецтвознавства, філософії мистецтва та літературознавства. На нашу думку, ця гіпотеза може бути використана до «звичайних» історичних та літературних творів, але не «шедеврів». Хоч серед емпіричного матеріалу дослідження згадується корпус шекспірівських творів, ми вважаємо, що автор «профанізує» літературну математику та літературну статистику. Що більш оригінальна особистість автора, то більш оригінальним є його твір (використання не шаблонних слів).

Так, схожі слова дійсно з’являються у документах зі схожими метаданими, але для літератури та мистецтва цінною є саме несхожість цих слів, що говорить про діалектику творчості – повторення метаданих і виділення серед них унікальних слів та новотворів. Наприклад, Данте створює італійську мову, Гегель – німецьку. Саме після таких титанічних подвигів окремих особистостей ми вже можемо говорити про повторюваність та метадані. М. Гавін [James M. Gavin] абсолютно вірно співвідносить свою теорію з машинним навчанням. Крім машинного навчання серед основних методів дослідника методи наук про мережі, кількісна географія, комп'ютерна лінгвістика, математичні науки, теорія інтертекстуальності Ю. Крістевої, теорія діалогізму М. Бахтіна. Основна функція аналізу корпусу полягає в вимірюванні та описі – як дискурс розташований у світі. Основне питання полягає не в тому, «Що означає цей текст?», важливіше «Хто, що, коли і де написав?».

Таким чином було виявлено фундаментальну співвимірність між атрибутивними властивостями речей і реляційними властивостями їх розподілу (те, серед чого вони функціонують). Тому корпус текстів є способом поєднання речей та слів, тобто не лише колекцією оцифрованих книг чи газет, але й величезною мережею спільного розташування слів, людей, місць і часу. Зміст текстових об'єктів і факти, що описують їх виробництво і поширення, тепер можуть бути представлені як єдине ціле. Замість архіву, який збирає справжні книги, написані реальними людьми, побудована структурована система, де книги та люди існують разом у щільній тканині взаємозв’язку. Тож літературна

математика, нова наука, заснована на дистанційованому читанні, це практика представлення критичних понять за допомогою формальних виразів, які описують зв'язки між обчислювальними характеристиками літератури.

Бражник Т.Т.
Науковий керівник: д.ф.н., проф. Титар О.В.
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

РОК-МУЗИКА, ЯК СУБКУЛЬТУРА ОПОРУ

Рок-музика виникла в середині минулого століття як потужний культурний феномен, що відображає суспільно-політичні настрої часу. У боротьбі за права людини, свободу слова та протест проти авторитаризму рок став символом опору. Його вплив на суспільство, молодіжну культуру та політичні рухи робить тему актуальною. Вивчаючи рок як жанр важкої музики та усі жанри та течії, які були створені на його основі, як субкультуру опору, ми можемо краще зрозуміти, як музика може стати інструментом соціальних змін та вираженням колективного досвіду.

Рок-музику досліджувала низка науковців та культурних критиків. На особливу увагу заслуговують праці Г. Дебора («Суспільство видовища»), С. Крага («Музика як протест») та Р. Кунца («Культурнадинамікароку»). Концепції цих авторів були використані як частина теоретичної основи для нашого дослідження і допоможуть нам проаналізувати роль рок-музики в суспільстві.

Об'єкт дослідження – рок-музика як культурний феномен, що відіграє роль субкультури опору в різні історичні періоди. Метою роботи є дослідження, як рок-музика функціонувала як форма опору та протесту, а також проаналізувати її вплив на соціально-політичні зміни.

Основною темою дослідження є вивчення рок-музики з точки зору її розвитку, соціокультурної функції та впливу на формування молодіжних субкультур, ідентичностей та політичних поглядів. Одним із центральних аспектів дослідження є аналіз історичного контексту рок-музики як

субкультури опору Особливу увагу приділено тому, як рок-музика відображала соціальні зміни між 1950-ми та 1970-ми роками, коли вона стала голосом покоління, яке прагне змінити усталені соціальні та політичні норми Рок-музика стала формою протесту проти традиційних цінностей і стала популярною серед молоді, яка хотіла висловити своє невдоволення умовами життя, війною, расизмом, соціальною несправедливістю та політичним гнобленням Розглядаючи рок-музику як субкультуру, важливо відзначити її здатність до самоорганізації та ідентифікації. Ми прагнемо досліджувати різні аспекти цієї ідентичності, від проявів протесту молоді до гендерної та культурної різноманітності, притаманної року Це показує, як рок-музика сприяла створенню своєрідної «вторинної» ідентичності, яка дозволяла молодим людям обходити традиційні соціальні та культурні стереотипи та створювала нові можливості для самовираження.

Нами також розглядаються соціокультурні функції рок-музики, зокрема її роль як засобу соціальної критики та форми протесту проти існуючого ладу. Рок-музика відображає деякі з найсерйозніших проблем сучасного світу, від економічних криз до соціальних рухів за права людини. Наприклад, потестні пісні стали способом публічного вираження невдоволення політичною ситуацією та створили протестні настрої серед широкої аудиторії. Ключовою частиною цього дослідження є дослідження змін у розповсюдженні рок-музики за допомогою нових медіа, зокрема Інтернету та цифрових технологій.

У нашій роботі ми досліджуємо, як ці технології змінили спосіб споживання музики, розширюючи аудиторію та створюючи нові форми взаємодії між музикантами та шанувальниками. В умовах глобалізації рок-музика стала доступною для слухачів у всьому світі, сприяючи не тільки популярності музичного жанру, але й поширенню культурної ідеології, притаманної рок-субкультурі.

Таким чином, тема цього дослідження охоплює широкий спектр питань, пов’язаних із розвитком року як субкультури опору, його соціальною роллю та взаємодією з іншими культурними явищами та технологіями Це дає змогу

поглиблено дослідити рок-феномен з точки зору його значення для сучасної культури та суспільства.

Бутурлакін О.В.
Науковий керівник: к.філос.н., доц. Міщенко-Рава М.М.
НТУ «ХПІ»

ПРОСТІР І ЧАС У КУЛЬТУРІ МИНУЛОГО І СЬОГОДЕННЯ

Простір і час є фундаментальними категоріями, які визначають людське існування і впливають на формування культури. Кожна культура створює свої уявлення про простір і час, які відображаються у філософії, релігії, мистецтві, соціальних інститутах і повсякденному житті. Ці концепції допомагають людям орієнтуватися в світі, будувати відносини з навколишнім середовищем і створювати суспільні структури. Уявлення про простір та його символізація дозволяють розподіляти місця на священні і побутові, що впливає зокрема на архітектуру. Час також відіграє важливу роль у культурі, оскільки визначає ритми життя суспільства. У західній традиції (християнство, юдаїзм, іслам) час сприймається лінійно, тобто з чітким початком (створення світу) і кінцем (апокаліпсис). Натомість в індуїзмі та буддизмі час сприймається як циклічний, де кожен цикл світу постійно відновлюється. Календарні системи різних народів відображають їхнє розуміння часу. Пам’ятаємо, як стародавні майя створили одну з найточніших і по сьогодні легендарну і загадкову систему вимірювання часу, де було враховано не лише сонячні цикли, але й тривалість різних астрономічних явищ.

У сучасну епоху глобалізації простір і час зазнали значних трансформацій. Технології, такі як Інтернет, чи надшвидкі засоби транспорту, значно «стиснули» відчуття простору та часу. Відстані стали долатися швидше, а комунікації стали миттєвими. Це вплинуло на культуру, змінюючи спосіб взаємодії людей між собою і з навколишнім світом. Миттєва передача інформації, доступність онлайн-сервісів і глобальна економіка зміщують акцент з циклічного сприйняття часу до лінійного, в якому важливі терміни і дедлайни.

Цей прискорений ритм життя може викликати відчуття тривоги та стресу, оскільки люди намагаються встигнути більше за коротший проміжок часу. Простір у глобалізованому світі також змінюється. Розвиток інформаційних технологій та глобальних мереж руйнує традиційні уявлення про фізичний простір. Наприклад, віртуальні простори, створені завдяки інтернету, дозволяють людям взаємодіяти, не покидаючи своїх домівок. Соціальні мережі, форуми і платформи створюють нові «простори» для спілкування і взаємодії, які не обмежені географічними кордонами. Культурні концепції простору також змінюються через міграцію та глобалізацію. Люди все частіше подорожують між країнами, що призводить до культурного збагачення і взаємодії. Однак це також може викликати конфлікти між місцевими та глобальними ідентичностями. У цьому контексті, простір стає не лише географічним поняттям, а й соціальним, культурним і політичним.

Зміни у сприйнятті часу і простору також відображаються у культурних продуктах, таких як література, мистецтво та кіно. Велику роль простір і час відіграють в мистецтві. Наприклад, у живописі і кінематографі час можна зобразити через рух, послідовність подій або зміну світла. Простір у мистецтві часто символізує внутрішні стани людини або відображає соціальні структури. Музика, зі свого боку, є мистецтвом, що безпосередньо працює з часом, оскільки ритм і тривалість звуків створюють певний настрій і впливають на слухача. Але вже у сучасній літературі можна помітити експерименти з нелінійним наративом, де час не слідує традиційній структурі. Це дозволяє авторам досліджувати складні взаємозв'язки між минулим, теперішнім і майбутнім, відображаючи постмодерністське сприйняття часу. Мистецтво також відображає нові концепції простору. Сучасні художники часто використовують нові технології, такі як віртуальна реальність та цифрове мистецтво, щоб створювати інтерактивні простори, де глядачі можуть брати участь у процесі створення. Це підкреслює, що простір у сучасному мистецтві стає активним, динамічним і взаємодіючим. Таким чином, культурні практики

стають новими формами взаємодії, які поєднують різні традиції у новий контекст.

Григоренко П.Е.
Науковий керівник: к.філ.н., проф. Красіков М.М.
НТУ «ХПІ»

ХУДОЖНИКИ «ХПІ»: МИХАЙЛО ПЕСТРИКОВ

Михайло Родіонович Пестриков (1864–1930) – визначний український художник, педагог і організатор мистецького життя, який зробив значний внесок у розвиток культури та освіти Харкова. Народжений у Калузі в родині купця, він змалку проявляв інтерес до мистецтва, що зрештою визначило його життєвий шлях. У 1893 р. Михайло завершив навчання в Імператорській академії мистецтв у Санкт-Петербурзі, отримавши звання класного художника 1-го ступеня. Цей титул свідчив про високу професійну підготовку та майстерність у малярстві. Після закінчення академії він переїхав до Харкова й присвятив своє життя розвитку мистецтва та освіти. У Харкові Пестриков обіймав кілька важливих посад. У 1895 році він став завідувачем школи малювання М. Д. Раєвської-Іванової, провідної мистецької освітньої установи міста. У наступні роки працював викладачем у міській школі малювання та живопису (1896) і Харківському ремісничому училищі (1898). Його педагогічна діяльність охоплювала широкий спектр дисциплін, що сприяло формуванню нового покоління художників і ремісників. З 1900 року Михайло Пестриков почав працювати у Харківському технологічному інституті. Спочатку він був запрошений як позаштатний викладач, проте його внесок у навчальний процес швидко став помітним, і у 1907 році він увійшов до основного складу викладачів інституту. У ХТІ Пестриков викладав архітектурне креслення, проєктування, а також спецкурси з малювання та акварелі. Викладання малювання в інженерному навчальному закладі на той час було новаторським підходом, воно розвивало у студентів просторове мислення, естетичний смак і здатність візуалізувати складні проєкти. Пестриков був також активним

учасником культурного життя ХТІ-ХПІ. У 1923 році його призначили завідувачем кабінету малювання, а у 1924 році – музею інституту, який служив місцем збереження культурної та історичної спадщини закладу. Він долучився до предметної комісії з архітектурно-будівельного мистецтва, спрямовуючи свої зусилля на вдосконалення освітніх програм. Під його керівництвом студенти отримували не лише технічні, а й естетичні знання, що було важливо для майбутніх архітекторів. До його обов'язків входила розробка навчальних матеріалів, підготовка креслень та ескізів, а також організація виставок студентських робіт. Паралельно з викладацькою роботою Пестриков займався творчістю. Він спеціалізувався на портретному жанрі, але також активно працював у галузі монументального живопису. Відома його участь у створенні Каплунівської церкви в Харкові: у 1912 році художник виконав настінні розписи та образи іконостасу, створивши твори, що стали окрасою храму. Його творчість відзначалася глибиною емоційного вираження, майстерною роботою зі світлом і кольором. Картини Пестрикова демонстрували високий рівень реалізму, що поєднувався з м'яким ліризмом. Значущою сторінкою в житті Михайла Родіоновича була його дружба та співпраця з Олексієм Миколайовичем Бекетовим, який залучав Пестрикова до розробки художнього оформлення своїх архітектурних проєктів. Один із прикладів їхньої співпраці – будівля Каплунівської церкви, де Бекетов відповідав за архітектурну частину, а Пестриков – за художню. Пестриков мешкав у будинку, зведеному за проєктом Бекетова на вулиці Садово-Куликівській (нині – Дарвіна). На другому поверсі жив Бекетов, на першому кілька кімнат займав Пестриков. За плідну діяльність Пестриков отримав нагороди – ордени Анни 3-го ступеня та св. Станіслава 2-го і 3-го ступенів. Він мав чин статського радника, що відповідало його статусу в суспільстві. Пестриков помер у 1930 році, залишивши багату художню спадщину. Творчість митця цікава й сьогодні, а його внесок у розвиток ХПІ назавжди залишиться в історії цього закладу. Роботи та освітні ідеї М. Р. Пестрикова є цінними не лише як історичний спадок, а й як джерело натхнення для нових поколінь художників, архітекторів і педагогів.

Дронов Н. Р.
Науковий керівник: д.ф.н., проф. Титар О. В.
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ І ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Актуальність. Стрімкий розвиток технологій і комп'ютеризація суспільства вимагають переосмислення філософсько-антропологічних аспектів цього процесу. Сучасна цифрова епоха впливає на всі сфери людського життя, включаючи культуру, соціальні та економічні структури. Разом з позитивними змінами, комп'ютеризація та диджиталізація піднімають низку етичних і філософських питань, що потребують глибокого дослідження та аналізу.

Мета дослідження. Дослідити філософсько-антропологічний вимір комп'ютеризації та диджиталізації людства, зокрема їх вплив на культуру, ідентичність, соціокультурні відносини та етичні настанови. Метою роботи є виявлення та оцінка соціальних, культурних та етичних наслідків цих процесів. Ґрунтуючись на міждисциплінарному підході, дослідження спрямоване на вироблення рекомендацій для сталого розвитку суспільства у цифрову епоху.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження виступає взаємодія людини з процесами комп'ютеризації та диджиталізації, а також вплив технологічних змін на людську культуру, спосіб життя, етичні настанови та соціокультурні відносини.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є філософсько-антропологічний вимір комп'ютеризації та диджиталізації, що охоплює аналіз впливу цифрових технологій на формування особистості, соціальну поведінку та самосвідомість людини в умовах цифрової трансформації. Дослідження передбачає вивчення сучасних концепцій філософії техніки, технологій та їхньої ролі у формуванні інформаційного суспільства, а також аналіз змін культурної та соціальної динаміки під впливом цифрових комунікаційних систем. Окрему увагу приділено проблематиці технологічного постгуманізму, зокрема автономності штучного інтелекту, етичним викликам цифрової

взаємодії та трансформації людського існування в умовах технологічного детермінізму. Також досліджується комп'ютеризація як фактор емансипації, що сприяє формуванню нових форм самовираження та взаємодії людини з навколишнім світом. Важливою складовою є оцінка ризиків та можливостей, які відкриває цифрова епоха для майбутнього розвитку людства, зокрема через призму формування цифрової культури, перегляду традиційних соціальних інститутів і змін у сприйнятті реальності.

Захарук Т.В.
Науковий керівник: к.філ.н., проф. Красіков М.М.
НТУ «ХПІ»

ЇЖА В ТРАДИЦІЙНІЙ НАРОДНІЙ КУЛЬТУРІ ЗА СПОГАДАМИ П. М. КОРОЛЮКА З ПОКУТТЯ

В інтерв'ю від 02.12.24 з Параскою Миколаївною Королюк, 1942 р. нар., корінною мешканкою с. Задубрівці Коломийського р-ну Івано-Франківської обл., ми отримали унікальну картину життя українського села минулого століття. Їжа займала центральне місце в традиційній народній культурі, формуючи основу не лише для фізичного виживання, а й для підтримки соціальних зв'язків, збереження звичаїв і ритуалів, а також глибокого зв'язку з природою. Їжа того часу значно відрізнялася від сучасної. Основу раціону становили продукти, які вирощували та збирали самостійно: каші, зокрема кукурудзяна, гарбузова, рідше гречана. Особливим делікатесом були ягоди та мед, якими підсолоджували прості страви. Бідність змушувала використовувати майже всі доступні природні ресурси: їстівні дикі трави (щавель, кульбабу), польові рослини, дикі фрукти. Лісові дари відігравали вагому роль: діти ласували квітами акації, ягодами, а бузину, шипшину та липу використовували як ліки. Чаї заварювали з гілочок фруктових дерев і лікарських трав. Харчування було пов'язане із сезонністю: взимку споживали сушені фрукти, а навесні – першу зелень. Традиції були важливими не тільки в приготуванні їжі, але й у збереженні соціального порядку. Різдвяна вечеря, з її обов'язковими 12 стравами, мала глибоке сакральне значення. У цій традиції переплітались

християнські вірування та язичницькі обряди, як-от стукання ложками для пророкування шлюбу. Навіть залишки страв використовували з певним символізмом, наприклад, сіно під столом для «щасливих курчат». Важливу роль відігравали «поминальні вечері», коли їжа ставала способом підтримати зв’язок із померлими. Суспільство дотримувалося принципів взаємодопомоги: багатші родини ділилися вечерею з нужденними**.** Господарство села базувалося на максимальному використанні природних ресурсів. Люди знали про лікарські властивості багатьох рослин, що замінювали сучасні медикаменти. Чай з бузини або липи допомагав при застуді, а шипшина, звіробій і чебрець використовувалися для зміцнення здоров'я. Коноплі та льон були незамінними для одержання олії. Із дарів природи також виготовляли іграшки та інструменти: сопілки з бузини, маски з гарбузів. Деякі аспекти господарського життя, такі як виготовлення самогону, були суворо заборонені радянською владою. Однак це не зупиняло людей, які знаходили способи зберігати свої традиції, хоча й наражалися на небезпеку. З розвитком цивілізації та появою доступу до магазинних продуктів багато традицій втратили актуальність. Зникли звичаї пити чай із засушених трав, використовувати дикі ягоди, адже їх замінили сучасні напівфабрикати та заморожені продукти. Те, що колись було звичайною частиною побуту, стає об’єктом краєзнавчих досліджень.

Тема Голодомору у спогадах Параски Миколаївни висвітлюється через призму особистого досвіду та колективної пам’яті мешканців села. Королюк описує складні умови життя в 1946–1947 роках. У селах катастрофічно бракувало їжі, і люди змушені були виживати за рахунок трав, жолудів і коріння рослин. Цей вимушений раціон свідчить про глибоку кризу, яка позбавила населення елементарних ресурсів для існування. Звичні продукти, навіть такі як хліб чи крупи, перетворювалися на розкіш. Голод був викликаний не природними чинниками, а політикою «поставок», коли селяни змушені були здавати врожай, навіть якщо самі залишалися без їжі. Це було частиною репресивної радянської стратегії, яка означала вивезення зерна та інших продуктів із сільської місцевості, що обрікало місцевих мешканців на голодну

смерть. Але навіть у кризових умовах люди намагалися знайти будь-які способи виживання. Це свідчить про велику стійкість і винахідливість українських селян. Голодомор залишив глибокий відбиток у свідомості людей. Ті, хто пережили цей період, зберігали надзвичайну повагу до їжі та матеріальних ресурсів.

Каганський А.В.
Науковий керівник: к.і.н., доц. Олешко Н.П.
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРТУРА У СУЧАСНОМУ СВІТОВОМУ ПРОСТОРІ

Після початку повномасштабної російсько-української війни не тільки Україна, а й українська культура набула підвищеного інтересу з боку міжнародної спільноти. Велика кількість українських митців та діячів культури активно підтримували і продовжують підтримувати свою країну у боротьбі з російськими окупантами за свободу і незалежність. Популяризація української культури відбувається шляхом активної співпраці українських митців зі своїми іноземними колегами. Ця співпраця та міжнародна підтримка сприяє привернення уваги до тих проблем і злочинів в Україні, які спричинила та продовжує чинити нашій країні й українському народу країна-агресор Росія. Дане питання наразі залишається досить актуальним і заслуговує на увагу. Українських митців та представників української культури у країнах світу знали й до повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Але війна внесла свої корективи, коли весь світ дізнався про повномасштабну російську агресію проти України. Поряд із тим, мільйони українців після 24 лютого 2022 р. зберігаючи свої життя і життя своїх дітей, виїхали за кордон і почали знайомити інші народи як з українськими національними традиціями, фольклором, історією, так і з сучасною українською культурою. В усьому світі стають популярними твори українських письменників. Зокрема протягом 2022 р. попит на українських авторів та їхні книги за кордоном виріс майже удвічі.

Письменника Сергія Жадана за кордоном знали давно. Його твори перекладені 20 мовами. Громадська та літературна діяльність Жадана відмічена міжнародними преміями: отримав німецьку Премію миру (23 жовтня 2022 р.) за фейсбук-щоденник «Небо над Харковом» (він у соцмережах описував майже щодня всі події війни у Харкові, під Харковом, у бомбосховищі, та під час зустрічей з воїнами), премію Ганни Арендт за політичне мислення (2022 р.), премію свободи від швейцарської фундації. На думку українських критиків, першим українським письменником, який викликав цікавість у західного читача, став Юрій Андрухович. Сьогодні його книги перекладено теж багатьма мовами. Західний світ знає Андруховича не тільки як письменника, а й також як блискучого перекладача: саме він переклав українською мовою «Гамлета» та «Ромео і Джульєтту». Перекладені багатьма іноземними мовами книги Катерини Бабкіної. У 2023 р. у вроцлавському видавництві Warstwy в електронному вигляді вийшла її нова книжка «Мам, пам'ятаєш?» - історія про дівчину Діану, яка тікає з окупації в Ірпені з двомісячною сестрою на руках. Сьогодні нашим голосом залишається й Оксана Забужко, допис якої у фейсбуці у 2022 р., присвячений страшним вбивствам в Бучі та інших селах на Київщині, розійшовся світовими виданнями. Вона наголошувала, що Росія має припинити своє існування. У 2022 р. отримала нагороду міської ради Кракова «Премія імені Станіслава Вінценза» (за видатні заслуги в популяризації культури Центрально-Східної Європи). У 2023 р. потрапила до списку 100 жінок року за версією ВВС. Після початку повномасштабного вторгнення Росії в іноземців зріс інтерес до української ветеранської літератури та авторів, які приєдналися до лав ЗСУ або стали волонтерами. До таких, наприклад, як Артем Чех, Артем Чапай, Олександр Михед, Валерій Маркус, Андрій Любка, Катерина Калитко, Мар’яна Савка, Тамара Горіха Зерня. На початку літа 2024 р. у Великобританії, в імпринті відомого видавництва Penguin під назвою Allan Lane «Позивний для Йова» вийшла англійською мовою книга Олександра Михеда, де він розповідає про свій особистий досвід війни та його рідних і друзів у 2022 р. До речі, його публіцистичні тексти, в яких розповідається світові про російсько-українську

війну, можна прочитати в багатьох західних виданнях – зокрема, Guardian. Популярними є твори для дітей, насамперед – «Хто зробить сніг» Мар'яни й Тараса Прохаськів, що увійшла до рейтингу найкращих книжок для дітей та підлітків 2023 р. від The New York Times.

Отже, наведені приклади діяльності наших літературних митців, свідчать про те, що вони мають вагоме значення не тільки для національної культури, а відіграють важливу роль у світовому культурному просторі.

Карайбіда А.А.
Науковий керівник: к.філос.н., доц. Фрадкіна Н.В.
Військовий інститут танкових військ НТУ «ХПІ»

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СВІДОМІСТЬ МОЛОДІ

У XXI столітті соціальні мережі стали не просто розважальною платформою, а й важливим фактором формування особистості, способу мислення та світогляду молоді. Instagram, TikTok, Facebook, Twitter та інші платформи значно впливають на поведінкові моделі, комунікацію, самооцінку та навіть політичні погляди молодого покоління. З одного боку, соціальні мережі сприяють поширенню знань, розвитку креативності та самореалізації, але з іншого – можуть стати джерелом дезінформації, викликати залежність та негативно впливати на психічне здоров'я користувачів. На сьогодні соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя молоді, формуючи їхні цінності, світогляд та стиль спілкування. Вони слугують не лише засобом комунікації, а й джерелом новин, освітнього контенту, розваг і навіть можливостей для кар'єрного зростання. Однак, поряд із позитивним впливом, соцмережі несуть і низку ризиків, які можуть мати значні наслідки для психічного здоров'я, соціалізації та критичного мислення молодих людей.

Позитивний вплив соціальних мереж. 1. *Доступ до освіти та інформації.* Молодь має змогу швидко отримувати інформацію з різних джерел, використовувати навчальні ресурси та онлайн-курси. Наприклад, платформи Coursera, Khan Academy або освітній контент у TikTok та YouTube дають змогу

здобувати нові знання у зручному форматі. 2. *Можливості для кар'єри та самовираження.* Соціальні мережі допомагають молоді будувати кар'єру в онлайн-просторі: блогінг, маркетинг, фриланс, онлайн-продажі – усе це стало доступним завдяки цифровим платформам. Наприклад, багато молодих підприємців використовують Instagram та Facebook для просування власного бізнесу. 3. *Соціальна активність та благодійність.* Молодь активно бере участь у суспільних і соціальних ініціативах, поширюючи важливі ідеї, організовуючи благодійні збори та підтримуючи різні рухи. Наприклад, під час пандемії COVID-19 у соціальні мережі поширювалсь інформація про заходи безпеки.

Негативний вплив соціальних мереж. 1. *Психологічні проблеми та самооцінка.* Соціальні мережі формують ідеалізований образ життя, через що у молоді може виникати почуття неповноцінності. Відомий психолог Жан Твенге у своїх дослідженнях вказує, що постійне порівняння себе з іншими в Instagram призводить до зниження самооцінки та депресивних станів. 2. *Залежність від соціальних мереж.* Надмірне використання соцмереж може викликати залежність. Дослідження Американської психологічної асоціації (APA) показало, що молодь у середньому проводить у соціальних мережах 3-5 годин на день, що може призводити до прокрастинації, проблем з навчанням та соціальної ізоляції. 3. *Кібербулінг та онлайн-агресія.* Анонімність у соціальних мережах сприяє розвитку кібербулінгу – цькування та образ в інтернеті. Наприклад, випадок Моллі Рассел у Великобританії став яскравим прикладом небезпеки впливу негативного контенту на психічний стан підлітків. Дівчина скоїла самогубство після перегляду великої кількості контенту, що романтизував депресію та самотність. 4. *Фейкові новини та маніпуляції.* Соціальні мережі є середовищем для поширення фейків та маніпуляцій. Наприклад, під час виборів у різних країнах можна спостерігати активне використання соцмереж.

Один із яскравих прикладів впливу соцмереж на молодь – це глобальний екологічний рух #FridaysForFuture, започаткований Гретою Тунберг. Завдяки

активному поширенню інформації в соцмережах молодь у різних країнах об’єдналася задля боротьби з кліматичними змінами, вимагаючи дій від світових лідерів. Це показує, що соціальні мережі можуть бути потужним інструментом для змін у суспільстві. Вплив соціальних мереж на молодь має дві сторони: вони можуть бути корисним інструментом для освіти, активізму та кар’єрного зростання, але водночас несуть загрозу у вигляді залежності, маніпуляцій та психологічних проблем. Важливо навчати молодь медіаграмотності, критичному мисленню та усвідомленому використанню соцмереж, щоб мінімізувати їхні негативні аспекти та використовувати можливості з користю.

Костенко Г.К.
Науковий керівник: д.ф.н., проф. Титар О.В.
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

ІМПЕРСЬКІ ДИСКУРСИ ТА НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА

Дискурси – спосіб відображення імперських ідентичностей, і навпаки – без аналізу функціонування тих чи інших дискурсів та наративів, панівних у модерному суспільстві, ми не зможемо висвітлити механізми побудови та функціонування імперії. Головним способом відображення та побудови ідентичності, на переконання Е. Саїда, є наративи. З одного боку, тут присутні колоніальні, імперські наративи, з іншого наративи Просвітництва, що спонукали людей у колоніальному світі до опору, повалення імперської залежності та побудови нових ідентичностей. Тому гранднаративам Просвітництва та взагалі незалежній національній освіті як основі національної держави відводиться велика роль у відстоюванні власної ідентичності, їх руйнування під час постмодерної деконструкції дало змогу відновлюватись колоніальним наративам та дискурсам у новій формі, або взагалі примітизувати наративні практики. Тут у дослідника з’являється два основних варіанта – ігнорувати деструктивну роль постмодерністських дискурсів або розглянути їх

як продовження наративної практики Просвітництва, в тому числі вираження національної держави.

Також останнім часом виходять праці, які говорять про новий антропологічний напрям – антропологію глобалізації, оскільки явища глобалізації змінюють не тільки сутність світової культури, але й сучасну людину. Антропологи все більшою мірою спрямовують свою увагу до так званого «голосу пригнічених» – точки зору людей постколоніального світу та способом сучасного донесення досвіду суб'єктивності декласованих та пригнічених елементів усього світу – це засвідчує, що різноманітні люди відповідають на глобальні тиски дуже різними шляхами.

Питання пост колоніалізму ставить на новому етапі питання універсальності, оскільки метрополії вважали себе втіленням універсальним цінностей та космополітичної культури. Це питання по-новому освітлюється у працях Г. Співак, Д. Батлер, Х. Бхабха, С. Жижека, що використовують для аналізу постколоніалізму неомарксистську та психоаналітичну методологію, в тому числі лаканівський психоаналіз. Саме унікальність цього «одвічного досвіду» усвідомлює та оспівує імперська література, а постколоніальна література, відмовляючись від імперського досвіду залишається зачарована цією імперською темпоральністю одвічного, в українській культурі ця темпоральність стає темпоральністю старого козацького вічного світу з його «садком вишневим коло хати» та козаками-культурними місіонерами (культуртрегерами).

Питання постколоніалізму ставить на новому етапі питання універсальності, оскільки метрополії вважали себе втіленням універсальним цінностей та космополітичної культури. Найперше, чим приваблює імперія – вона проголошує себе втіленням універсального та розуму. Ностальгічні мотиви пов'язані з тим, що нові національні культури намагаються виправдати себе як універсальні та раціональні, але використовують фактично дискурсивний словник самої імперії. Антропологи, досліджуючи різні аспекти глобалізації, все більшою мірою спрямовують свою увагу до так званого

«голосу пригнічених» – точки зору людей постколоніального світу, та способам донесення досвіду суб'єктивності декласованих та маргіналізованих елементів усього різноманіття світу – це свідчення, що люди, відповідно до досвіду поколінь і націй, відповідають на тиски глобалізованого суспільства дуже різними шляхами.

Лівшиц Д.О.
Науковий керівник: к.філос.н., доц. Міщенко-Рава М.М.
НТУ «ХПІ»

ЗАЛУЧЕННЯ ДО ОСВІТИ ЖІНОК ТА ЇХ РОЛЬ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

Освіта – це лінза, крізь яку людина бачить світ, і компас, за допомогою якого вона себе в ньому знаходить. Для жінок освіта є особливо важливою, оскільки вона дозволяє їм подолати гендерні стереотипи, розширити свої горизонти та реалізувати свій потенціал. Інвестиції в освіту, особливо жіночу, – це інвестиції в майбутнє людства. Згідно з позицією та звітами УВКБ ООН, освіта – це не лише право, а й інвестиція в прогрес людської цивілізації.

Історично склалося так, що доступ жінок до освіти був обмежений. Ще століття тому в Україні, як і в багатьох інших країнах, жінкам було складно отримати якісну освіту. Це було однією з найефективніших форм дискримінації, яка обмежувала їхні можливості для самореалізації та участі в суспільному житті. Сьогодні ситуація значно змінилася. Однак, незважаючи на досягнення, питання рівності в освіті залишається актуальним.

Традиційно становлення системи жіночої освіти на українських землях датують кінцем XI століття, коли з'явилися перші школи для дівчат при Андріївському жіночому монастирі в Києві. Отож однією з перших форм навчання для жінок поза домом була наука при монастирях, де їх готували до очікуваних від них ролей – майбутніх дружин, матерів і господинь дому. Пріоритетність цих вимог зумовлювала й перелік основних предметів: Закон Божий, етикет, танці, гра на лютні чи клавесині, базові знання з арифметики, астрономії, філософії, риторики. Протягом XII–XVII століть монастирська

освіта була одиноким можливим (і в принципі не обов'язковим) освітнім доповненням до звичного домашнього навчання дівчат. Світська жіноча освіта почала формуватися з другої половини XVIII століття. На початку XIX століття освітні заклади типу інститутів шляхетних дівчат з'явились у великих містах України – у Харкові, Полтаві, Одесі та Києві. Головними вадами таких інститутів була їхня становість (а отже й замкнутість), та велика плата за навчання, що робило їх майже недосяжними для більшості охочих учитися. Ініціатива створення першого жіночого навчального закладу в Україні належала дворянству. У 1812 році, за підтримки Харківського губернатора, було відкрито Харківський інститут шляхетних дівчат. Одним із його засновників став видатний український письменник Григорій Квітка-Основ'яненко, який особисто долучився до організації навчального процесу.

З середини XIX століття почалися зміни в освіті і для найбідніших верств тогочасного суспільства – селян. Після скасування кріпаччини і ліберальних реформ 1860-х років у Російській імперії дівчата здобули можливість навчатися в початковій школі спільно з хлопцями. У 1872 році закон про обов'язкову трирічну освіту для дівчат ухвалили і в Австро-Угорщині. Але непопулярність освіти для дівчат у селянських сім'ях існувала і була зумовлена переконанням про її меншу порівняно з хлопцями доцільність.

Як важко доводилося жінкам боронити своє право на освіту (а потім і на професію) навіть перед батьками, ілюструє історія однієї з найвідоміших українських художниць XX століття Катерини Білокур. Нагадаємо: художницею Білокур стала всупереч батькам, котрі свого часу відмовили дівчині в освіті.

Горизонтальна сегрегація в освіті, тобто наявність «чоловічих» і «жіночих» галузей, спеціальностей, напрямів і по сьогодні є дуже виразною, через що не стихають феміністські протести. Найпоширеніші напрямки їхніх студій – гуманітарні науки, мистецтво, соціальні науки, медицина, педагогіка. Саме в цих галузях частка студенток переважала кількість студентів. Натомість інформаційні технології й інженерія залишаються пріоритетними серед

чоловіків. Майже рівна пропорція жінок і чоловіків у вишах однаково не означає таку саму рівність у їхніх майбутніх кар'єрних позиціях. Озираючись на шлях, який подолали жінки, щоб здобути рівні можливості вчитися, неважко припустити, що їхня дорога до однакових можливостей є не менш складною. Йдеться не про законодавство (формально права рівні у всіх), а радше про культурні фрейми, за якими суспільство й надалі трактує жінок.

Меркушина О.Д.
Науковий керівник: д.ф.н., проф. Титар О.В.
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

ДИНАМІКА МОДНОГО ОБРАЗУ В КОВІДНІ ТА ПОСТКОВІДНІ ЧАСИ

Мода – це не просто одяг, це мова на якій говорить весь світ, вона відображає цінності, погляди та стан суспільства. Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на переоцінку поняття того, що є модним, а що необхідним. Ізоляція, тривога та невизначеність призвели до того, що одяг став не лише засобом самовираження, але й інструментом для копінгу зі стресом. Одночасно з цим, розвиток соціальних мереж та віртуальної реальності надав поштовх до експериментів з формами та дизайном. Дослідження динаміки модного образу в цей період (2019-2020 років) дозволить нам проаналізувати, як соціальні зміни, психологічні фактори та технологічний прогрес вплинули на уявлення про красу, а також дозволить зробити прогноз розвитку моди в довгостроковій перспективі.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати як пандемія вплинула на динаміку модного образу, яку трансформацію стилю завдав ковід як культурний феномен, і до яких кардинальних змін в модній індустрії це може призвести в майбутньому.

Об'єкт дослідження*:* Модний образ сучасної людини в період пандемії COVID-19.

Предмет дослідження: Зміни в стилях, поведінка споживачів моди, вплив соціальних мереж та загальні тенденції в моді, що виникли в результаті пандемії.

Ця робота базується на комплексній теоретичній основі, яка поєднує соціологічні, психологічні та семіотичні підходи до вивчення моди. Зокрема, особливу увагу приділено концепції Ролана Барта, через призму якої мода розглядається як система знаків та символів. У контексті пандемії COVID-19, медична маска перетворилася на новий знак або символ (страху, ізоляції, протесту), який використовується індивідом для створення бажаного іміджу та самопрезентації.

Дослідження апелює до соціологічної концепції соціальної конструкції реальності, згідно з якою знання про світ є соціально обумовленим. Пандемія, як соціальна трансформація, спричинила зміну соціальних норм та цінностей, що відобразилося на зміні модного дискурсу та поведінки споживачів. Психологічний аспект дослідження фокусується на впливі моди на самооцінку, самовираження та емоційний стан людини. Концепції споживчої поведінки допомагають зрозуміти, як соціальні зміни та пандемія вплинули на мотивацію та рішення споживачів у галузі моди. Пандемія стала своєрідним культурним шоком, який прискорив зміни в культурних кодах і вплинув на те, як ми розуміємо та інтерпретуємо модні образи.

Пандемія COVID-19 прискорила процес цифрової трансформації модної індустрії, стимулюючи перехід від традиційних форматів показу колекцій до інтерактивних онлайн-презентацій. Потреба в комфорті та функціональності призвела до зростання популярності спортивного стилю та «loungewear» (одягу для дому), що відображається в зміні асортименту багатьох брендів.

Стійкість та етичність стануть ключовими факторами, які визначатимуть вибір споживачів. Мода все більше орієнтуватиметься на використання екологічно чистих матеріалів та прозорі виробничі ланцюжки.

Розвиток технологій, таких як віртуальна реальність та доповнена реальність, відкриє нові можливості для персоналізації модного досвіду та створення інтерактивних шопінг-досвідів.

Можаєва К.Є.
Науковий керівник: к.філ.н., проф. Красіков М.М.
НТУ «ХПІ»

ХУДОЖНИКИ «ХПІ»: ВАЛЕНТИН ФЕЛЬДМАН

Валентин Августович Фельдман, народжений у 1864 році під Санкт-Петербургом, став видатним архітектором, художником і педагогом, чия діяльність справила вагомий вплив на культурний розвиток Харкова, Києва та Криму. Його кар'єра охоплює багато важливих проєктів, які не лише відзначаються технічною майстерністю, але й естетичним чуттям. Фельдман поєднував традиційні архітектурні форми з інноваційними підходами, створюючи гармонійні простори, які відображали культурні цінності свого часу. Він навчався в Імператорській Академії мистецтв у Санкт-Петербурзі, що стало основою для його подальшої архітектурної кар'єри. Після закінчення навчання розпочав свою діяльність у Криму, де реалізував ряд значних проєктів. Серед них – Покровський собор у Севастополі. Одним із найзнаменитіших його досягнень є пам'ятник затопленим кораблям у Севастополі, створений у співпраці з інженером Оскаром Енбергом та скульптором Амандусом Адамсоном. Цей пам'ятник символізує героїзм моряків під час Кримської війни 1854–1855 років і донині залишається одним із найбільш впізнаваних об'єктів Севастополя.

У 1905 році Фельдман переїхав до Харкова, де з 1906 р. почав викладати архітектурне креслення в Харківському технологічному інституті. Його діяльність у цьому навчальному закладі сприяла розвитку архітектурної освіти в Україні. Він поєднував технічну майстерність із творчим підходом, що сприяло формуванню нових поколінь архітекторів. Однією з найзначніших його робіт у Харкові є проєкт 1907 року – будинок І. Романенка (відомий також як

«будинок Шапара»), виконаний у стилі еклектики з елементами модерну. Ця будівля стала однією з прикрас міської архітектури початку XX століття, а її декоративні елементи відображають характерний стиль тієї епохи.

У 1912-1913 роках Фельдман разом з М.Ф. Піскуновив керував будівництвом Харківської хоральної синагоги за проєктом Я.Г. Гевірца. Синагога стала значним релігійним і культурним центром Харкова, її архітектура в немавританському стилі поєднала традиційні релігійні форми з модерними архітектурними рішеннями. Архітектори використали весь свій досвід, щоб створити простір, що відповідав потребам громади і мав високу естетичну цінність. Після переїзду до Києва у 1910 р. В. Фельдман продовжив викладацьку діяльність, спочатку в Київському технологічному інституті, а згодом – у художньому та архітектурному інститутах міста. Його лекції та практичні заняття виховали багато видатних архітекторів і художників, які стали ключовими фігурами в українській архітектурі. Фельдман приділяв особливу увагу практичним навичкам, поєднуючи їх із знаннями культурної історії. Окрім архітектури, він займався живописом. Його акварельні роботи, особливо пейзажі Києва та Криму, отримали визнання на багатьох виставках, зокрема в Товаристві художників-киян. Техніка передачі світла й тіні в його роботах створювала ефект глибини та реалізму, що робило їх особливо привабливими. Дослідниця художньої творчості В. Фельдмана К. Щербакова зауважує, що митцю були притаманні ідеальна техніка та відчуття кольору, що дозволяло йому напрочуд переконливо передавати емоційне враження від зображуваних об’єктів. Майстер навіть сам виготовляв фарби, випробовуючи їх на стійкість до світла і прискіпливо працював над відтінками.

Відійшов у засвіти Валентин Августович 28 липня 1928 р. у Києві. Художні роботи та архітектурні проєкти В. А. Фельдмана є частиною нашої культурної спадщини, а його педагогічні методи та принципи продовжують використовуватися і в сучасній архітектурній освіті України. І ми, харківські політехніки, пишаємося тим, що така людина причетна до ХПІ.

Павлова М.Д.
Науковий керівник: к.філ.н., проф. Красіков М.М.
НТУ «ХПІ»

ХУДОЖНИКИ «ХПІ»: КОСТЯНТИН ПИНЄЄВ

Костянтин Петрович Пинєєв (1868–1922) – видатний український художник та педагог, який зробив помітний внесок у розвиток живопису та культурного життя Харкова та всієї України. Пов’язаний він і з харківським Політехом.

Костянтин Пинєєв народився в селі Карабаново Олександрівського повіту Володимирської губернії, де спочатку відвідував художню майстерню місцевої фабрики, пізніше опановував іконопис в майстерні Троїце-Сергіївської лаври, а з 1887 року став спочатку вільним слухачем, а через три роки студентом Московського училища живопису, скульптури та зодчества. У 1893 році він закінчив училище, отримавши дві малі срібні медалі за свої досягнення. За час навчання в училищі Костянтин зарекомендував себе як амбітний та перспективний учень. Далі продовжив удосконалювати свою майстерність в Академії мистецтв під керівництвом відомого художника В. Маковського. Академію він закінчив зі срібною медаллю й був нагороджений поїздкою до Європи для удосконалення в майстерності. Побував у Франції, Німеччині та Італії, де познайомився з новими мистецькими тенденціями й збагатив свій художній досвід.

У 1900 році Пинеєв переїхав до Харкова, де почав викладати в Харківському реальному училищі. Також він працював у міській школі малювання та живопису, сприяв вихованню нової генерації талановитих художників. У 1903 році Пинєєв увійшов до складу Опікунської ради Міського художнього училища, що засвідчило його високий статус і авторитет у харківському культурному середовищі. Художник брав активну участь у різноманітних виставках, таких як виставки Московського товариства шанувальників мистецтва, Імператорської Академії мистецтв, Товариства

пересувних художніх виставок. З 1891 року роботи Пинєєва систематично демонструвалися на виставках, що сприяло поширенню його творчості. Він також брав участь у виставках Товариства художників Харкова в 1908, 1910, 1911, 1912, 1913, 1915 і 1916 роках, тобто був помітною постаттю в місцевому мистецькому середовищі. Загалом Костянтин Пинєєв створив понад 200 картин, серед яких і жанрові сцени, і історичні мотиви, і реалістичні пейзажі, демонструючи глибоке розуміння життя звичайних людей і вміння передавати рух та емоції. Його картини отримали визнання глядачів, але, на жаль, багато з них було втрачено під час воєн і соціальних потрясінь. Одним із його творів, відомих широкому загалу, є майстерно написана картина «Копиця сіна», яка не загубилася серед безлічі подібних зображень, створених за останнє століття. За педагогічну діяльність Пинєєв був нагороджений орденом Св. Станіслава III ступеня й здобув чин статського радника. У 1921-1922 роках художник викладав на робітничому факультеті Харківського технологічного інституту. Помер він у 1922 році.

Спадщина Пинєєва відіграє помітну роль в історії культури й становить цінну частину національного культурного надбання. Сьогодні роботи майстра зберігаються в музеях України, а також пострадянських країн. У 2018-2019 рр. в Харківському художньому музеї демонструвалася виставка робіт художника з музейної колекції, яка нараховує близько 100 творів. Відвідувачі, роздивляючись жанрові композиції Пинєєва, зокрема «Самотні» та «Жанрова сцена», могли переконатися у вмінні художника відобразити атмосферу та дух свого часу.

Коли Костянтин Пинєєв їхав до Харкова, В. Маковський та І. Рєпін подарували йому кілька своїх етюдів «за усердие и преданность искусству». Вірність мистецтву та високим ідеалам своїх Учителів Костянтин Петрович довів усім своїм життям, у чому нас переконує його художня спадщина.

Скубій А.В.
Науковий керівник: д.ф.н., проф. Титар О.В.
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

«МІСТО ЯК ТЕКСТ»: УРБАНІСТИЧНІ ПРОСТОРИ В КУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ

Міста стають не лише фізичними просторами, а й важливими культурними та соціальними конструктами. Аналіз міста як тексту дозволяє зрозуміти, як урбаністичні простори формують і відображають культурні ідентичності. Місто- зустрічі різних культур, і вивчення його як тексту дозволяє дослідити, як культурні наративи переплітаються, взаємодіють і впливають на формування міського середовища. Це актуально в контексті глобалізації та міграційних процесів. Аналіз міста як тексту допомагає виявити, як ці контексти формують повсякденне життя мешканців і їхню ідентичність. Підхід до міста як тексту дозволяє розглянути простір не лише як географічну одиницю, а й як культурний одиницю, що містить символіку, значення та наративи. Це особливо актуально в умовах швидких змін, які переживають сучасні міста. (наприклад, зміна назв вулиць)

Тема «Місто як текст: урбаністичні простори в культурологічному вимірі» активно досліджується в ряді наукових дисциплін, зокрема культурології, соціології, урбаністики та географії. Останніми роками значна увага приділяється аналізу міст як культурних текстів, що відображають соціальні, політичні та економічні процеси. Зокрема дослідженнями на які можна спиратись в аналізі теми - Мішель де Серто у своєму творі «Про простір» (1998), Ханна Арендт у своїй роботі «Людина в сучасному світі» (1958) аналізує взаємозв’язок між публічним простором і суспільною життєдіяльністю, Норман Фостер у «Світі, якого не було» (2003) аналізує еволюцію міст через призму архітектури та соціальної динаміки.

Згідно урбаністичної теорії – місто розглядається як соціальний текст, в якому переплітаються різні культурні наративи, що формують повсякденне життя мешканців. Це підхід відображає ідеї Мішеля Фуко про простір і владу.

Семіотика урбаністичних просторів є аналізом міста через призму семіотики, яка дозволяє виявити символічні значення, закладені в міських просторах. Це дослідження ґрунтується на працях Умберто Еко та Ролана Барта.

Об’єкт дослідження: місто та урбаністичні простори, культурні наративи (тексти, символи і значення, що пов’язані з цими просторами)

Предмет дослідження: культурні значення та символіка урбаністичних просторів. Дослідження того, як фізичні елементи міст (вулиці, площі, будівлі) створюють і відображають культурні наративи та символи.

Мета дослідження: визначити, як урбаністичні простори представлені в літературі, мистецтві та медіа, і які наративи та значення вони формують у суспільстві, одиниці впливу міських просторів на соціальні практики, як дизайн і організація міських просторів впливають на повсякденне життя, взаємодію та культуру мешканців, як фізичні елементи міст, такі як архітектура, публічні простори та інфраструктура, формують культурні значення та символіку.

Завдання, основні проблеми та очікувані наукові результати дослідження: визначити взаємодію урбаністичних просторів і культурних наративів, які формують сприйняття міста та його символічний зміст, оцінити роль урбаністичних просторів у створенні ідентичності та колективної пам'яті міських спільнот, дослідити, як урбаністичні простори та архітектура взаємодіють з літературою, мистецтвом та іншими формами культурної продукції, які створюють "текст міста". Для вирішення проблеми нами застосовується культурологічний аналіз, історичний та соціологічний методи.

Стаднік Ю.О.
Науковий керівник: д.і.н, проф. Скляр В.М.
НТУ «ХПІ»

ЗБІР ФОЛЬКЛОРНИХ МАТЕРІАЛІВ 1920-Х РОКІВ (НА ПРИКЛАДІ ДОСЛІДЖЕНЬ В. Ю. БІЛЕЦЬКОЇ)

Вивчення народної творчості має велике значення для відображення змін у суспільних процесах та культурних трансформаціях. Певні аспекти розвитку

фольклорних жанрів можна зафіксувати на етапі їхнього виникнення або поширення. Саме тому деякі етнологічні дослідження, проведені десятиліття і навіть століття тому, залишаються актуальними. Серед них – праці В. Ю. Білецької, присвячені заробітчанським пісням.

В. Ю. Білецька (1894–1933) – етнологиня, фольклористка та мистецтвознавиця. До її наукових зацікавлень належали методологія вивчення матеріальної культури, кушнірство, народний одяг та вишивка. Тему пісенної народної творчості, зокрема у середовищі робітників Віра Юхимівна почала розробляти після вступу до аспірантури Науково-дослідної кафедри історії української культури імені Д. І. Багалія при ХІНО (травень 1923 р.). Упродовж 1923–1925 рр. дослідниця підготувала промоційну (дисертаційну) працю на тему «Заробітчанські пісні». Приєднавшись до складу наукових співробітників етнолого-краєзнавчої секції зазначеної кафедри, вчена урізноманітнила досліджувану тематику.

В. Ю. Білецька була однією з тих, хто започаткував вивчення цього фольклорного напряму. Відповідно до плану на 1929–1930 академічний рік, предметом дослідження була «поетична продукція найманих робітників, що походила з побуту й психології цієї соціальної групи». За спостереженнями дослідниці збирачі українського фольклору частіше цікавилися матеріалами, що мали давнє походження і належали до традиційної культури. А у тих випадках, коли заробітчанські пісні записувалися опосередковано бракувало пояснювальних текстів до них. Тож обмеженість джерельної бази вимагала постійних експедиційних виїздів для запису пісенної творчості заробітчан.

У 1923 р. В. Ю. Білецька записала та пізніше дослідила одну з харківських міських пісень. Упродовж 1924–1925 рр. вона збирала зразки заробітчанського фольклору у Харкові та Богодухові. Влітку 1926 р. була у відрядженні в Сталінській окрузі на Донеччині, де записувала шахтарські пісні та частушки. Опитування проводилися як серед кобзарів, так і безпосередньо серед працівників заводів і шахт. Частина джерел формувалася із записів інших дослідників, зокрема це стосувалося наймитських пісень.

Опрацювання первинного матеріалу, як зазначає В. В. Маліков, відбувалося із застосуванням порівняльного та генетичного методів. В. Б. Білецька виявила чотири типи заробітчанських пісень: бурлацькі, чумацькі, наймитські та шахтарські. На думку дослідниці, у наймитських піснях використовували давні художні засоби та композиційні прийоми. При цьому всі типи заробітчанських пісень, як прояв народної творчості, були формою соціальної критики умов життя робітників. Вчена також звернула увагу на гендерний аспект міської народній творчості, зокрема виділила групу жіночих наймитських пісень.

Таким чином, понад п’ятирічна праця В. Ю. Білецької зі збирання та вивчення заробітчанського фольклору дала можливість зафіксувати унікальні народні пісні, які відображали суспільні зміни у традиційній українській культурі. До сьогодні актуальність праць вченої не зникає через фундаментальність її наукових праць. Подальші дослідження теми будуть присвячені ролі збирацької роботи В. Ю. Білецької у колективній «польовій» роботі етнолого-краєзнавчої секції Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені Д. І. Багалія.

Ярошенко О.Я.
Науковий керівник: к.і.н., доц. Маліков В.В.
НТУ «ХПІ»

ТРАГЕДІЯ «РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ»

«Розстріляне відродження» – трагічна сторінка української історії, яку радянська влада, як і багато інших своїх злочинів, замовчувала. Сьогодні ця тема актуальна як ніколи, адже зв’язок між терором, що відбувається сьогодні, та його корінням, що простягається у далеке минуле, має бути усвідомленим.

Дослідження має на меті осмислити творчу силу й потенціал української інтелігенції, яку вона проявляла в 1920-ті – 1930-ті рр., попри те, що багатьом це коштувало життя, та розкрити сутність злочинів, які Радянський Союз свідомо чинив тоді проти неї.

«Розстріляне відродження» – це літературно-мистецьке покоління 1920-х – початку 1930-х рр. в Україні, передумови виникнення якого почали формуватися після поразки Української революції 1917–1921 рр. та встановлення контролю більшовицької влади над Україною. Місцеве населення не сприймало радянську владу. Тому для вирішення цього питання було впроваджено політику коренізації, що передбачала залучення місцевих національних еліт до державного управління, підтримку розвитку української мови, літератури, мистецтва й науки. Однак більшовики нічого не робили просто так: за цим «просвітом» стояло приховане спостереження органів НКВС, які збирали дані про культурних діячів, щоб за потреби нейтралізувати тих, хто міг би загрожувати радянській владі. Згодом сталінський режим побачив небезпеку в зростанні української свідомості, тому швидко змінив політику, і цей розквіт швидко обірвала тоталітарна машина. Багато письменників, науковців, художників та культурних діячів зазнали переслідувань, арештів, заслань та розстрілів.

Символом періоду «Розстріляного відродження» став будинок «Слово» в Харкові, де проживало багато культурних діячів. Спершу він розглядався як простір для спільного життя і творчості, проте незабаром перетворився на місце контролю та стеження з боку НКВС: у квартирах встановили прослуховувальні пристрої, а серед мешканців та персоналу діяла мережа інформаторів. Мешканці перебували під постійним тиском і страхом доносів. Будинок «Слово» став для інтелігенції «золотою кліткою». Якщо більша частина письменників заселилася в 1930 р., то вже в 1931 р. почалися арешти: однією з перших затримали Галину Мневську, у 1932 р. – Івана Багряного, а в 1933 – Михайла Ялового. Наступного дня після арешту Ялового вкоротив собі віку Микола Хвильовий, ніби попереджаючи друзів: хороший письменник – мертвий письменник. Серед причин самогубства називають усвідомлення письменником того, що голод був штучно організований радянською владою та, звісно, арешт друга. У передсмертній записці він писав: «Арешт Ялового – це розстріл цілої генерації». Смерть письменника стала початком масових

репресій. За 1933–1937 рр. були арештовані М. Зеров, Л. Курбас, В. Підмогильний, М. Семенко, М. Куліш, О. Вишня, сім'я Крушельницьких та багато інших видатних митців. У 1937 р. в урочищі Сандармох в період з 27 жовтня по 4 листопада НКВС розстріляло 1111 людей, серед інших – 287 українців чи близько пов'язаних з Україною осіб. Якщо в 1930 р. в Україні друкувалося 259 письменників, то в 1938 р. їх залишилось 36. З письменників, що жили в будинку «Слово», був розстріляний кожен другий.

Історія «Розстріляного відродження» має стати рушійною силою для того, щоб усвідомити всю серйозність минулого й уникнути раніше скоєних помилок, адже митці цієї доби поклали свої життя за те, щоб українська культура жила. Вони говорили правду, якій у «дружбі народів» не було місця, та зазнали занадто багато болю, тортур і втрат для того, щоб ми їх просто забули. Це – величезний урок, який має завжди триматися в пам'яті, ігнорувати його ми просто не маємо права. Перспективним напрямом подальшої наукової праці є дослідження життєвого і творчого шляху кожного представника української інтелігенції, репресованого радянським режимом.

СЕКЦІЯ 4

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА УПРАВЛІНСЬКО-СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФАХІВЦЯ-ЛІДЕРА

Голова секції: проф. Ігнатюк О.А.
Секретар секції: доц. Костиря І.В.

Ведмедовська Є.М.
Науковий керівник: канд. пед. н. Костиря І.В.
НТУ «ХПІ»

РОЛЬОВА ГРА ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Гра традиційно асоціюються з дитячою діяльністю, спрямованою на розважальний аспект, проте потенціал гри як інноваційного педагогічного інструменту значно ширший. Рольова гра є ефективною освітньою технологією, яка застосовується в освітньому процесі для активізації когнітивної діяльності, соціальної взаємодії та особистісного розвитку здобувачів освіти у вищій школі. Правильна організація рольової гри забезпечує під час заняття системний позитивний вплив на студентів, стимулюючи їхню інтеграцію у навчальний процес.

У сучасній педагогіці рольова гра розглядається як методологічний інструмент, що сприяє реалізації когнітивного, оцінювального та діяльнісного підходів у навчанні. Вона спрямована на підвищення рівня засвоєння знань, розвитку творчого мислення та формування практичних навичок. Дослідження свідчать, що до 75% навчальної інформації засвоюється через інтерактивні методи, включаючи дидактичні рольові ігри. Застосування рольової гри мінімізує рівень стресу у студентів, допомогає створенню сприятливого емоційного клімату в колективі, покращує якість сприйняття та інтеграції нових знань.

Рольова гра також є ефективним засобом підвищення комунікативної компетентності, інтелектуальних та творчих здібностей студентів. Завдяки нівелюванню психологічного бар'єру, вона сприяє розвитку вміння адаптуватися до умов інтерактивного навчання, формує здатність до командної роботи та вдосконалює навички ефективної міжособистісної взаємодії, лідерські навички. Саме такий потенціал має створена нами під час практичних занять з дисципліни «Методи гри в психології» рольова гра «Що ж там?».

Авторська гра «Що ж там?» є унікальним засобом для формування інтегральних компетентностей студентів-психологів. Її правила спрямовані на розвиток асоціативного мислення, творчої уяви та вміння працювати в команді. В грі можуть брати участь від 3 до 10 осіб. На початку гри обирається тематика (наприклад, фільм, пісня, вірш, книга чи історична подія). Перший учасник отримує 3 хвилини на створення малюнка, що символізує обрану тему. Наступний учасник аналізує зображення протягом 1 хвилини, формулює одне уточнююче запитання та створює своє доповнення до малюнка за 3 хвилини. Цей процес повторюється до завершення черги учасників. Останній гравець має ідентифікувати обрану тему, а перший учасник підтверджує чи спростовує правильність відповіді. Гра стимулює когнітивно-оцінювальну діяльність, сприяє розвитку рефлексивних умінь та комунікативної адаптації. Розвиваючими аспектами гри є:

1. Розвиток командної роботи: Гра формує навички колективної взаємодії, толерантності до інших стилів мислення та творчості.

2. Швидкість адаптації: За обмежений час учасники мають інтерпретувати отриману інформацію, поставити релевантне запитання та візуалізувати свою інтерпретацію.

3. Стимулювання креативності: Завдання гри сприяють розвитку уяви, творчого мислення та вміння опрацьовувати складні концепти.

4. Релаксація та арт-терапія: Малювання як інтерактивна діяльність сприяє зняттю напруги та емоційному розвантаженню.

Таким чином, на прикладі рольової гри «Що ж там?» можемо зробити висновок щодо ефективності гри як педагогічного інструменту, що сприяє розвитку особистісних і соціальних компетентностей студентів. Використання інтерактивних ігор дозволяє формувати стійкі соціально-рольові відносини, підвищувати рівень когнітивної діяльності та мотивації до навчання. Рольова гра є інноваційним інструментом розвитку майбутніх психологів-лідерів.

Ведмедовська Є.М.
Науковий керівник: канд. пед. н., доц. Шаполова В.В.
НТУ «ХПІ»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ СТРЕС У СТУДЕНТІВ ТА ВАЖЛИВІСТЬ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Ментальне та психологічне здоров’я студентів, а також їхнє загальне благополуччя часто піддаються значному стресу через академічні вимоги та великий обсяг навчальної нагрузки, особливо в екзаменаційні періоди та під час дистанційного навчання. Сучасні студенти стикаються з новими викликами, що можуть впливати на їхній емоційний стан, зокрема у контексті сучасних соціальних та освітніх умов. Студентський період є важливим етапом життя, коли молоді люди відчувають значне психологічне, емоційне та інтелектуальне навантаження. Екзамени, як необхідна частина освітнього процесу, можуть стати джерелом стресу, що впливає на академічний розвиток, самопочуття та загальну якість життя студентів. З огляду на це, важливо для кожного студента, який проходить через екзаменаційний період, ефективно управляти своїми емоціями та забезпечувати себе підтримкою для успішного навчання.

Дослідження показують, що під час екзаменаційних періодів у школах та вищих навчальних закладах 48 % юнаків та 60 % дівчат помітно втрачають у вазі, а їхній кров’яний тиск підвищується до 140-155 мм рт. ст. Екзаменаційний стрес може проявлятися у вигляді головного болю, запаморочення, прискореного пульсу, нудоти, діареї, шкірних висипів, паніки, тривожності, страху, дратівливості, агресивності, надмірної самокритики, погіршення пам’яті, зниження концентрації уваги, відчуття розгубленості, а також у вигляді

кошмарних сновидінь, зменшення ефективності та мотивації. Це найбільш поширені прояви екзаменаційного стресу, і всі вони мають негативний вплив на студентів. Більшість студентів відчувають певний рівень тривоги чи занепокоєння під час підготовки до іспитів або в процесі їх складання. Така тривога є звичайним і природним явищем, яке може бути корисним на помірному рівні, оскільки сприяє підготовці до іспиту, як психологічно, так і фізично.

Для зниження рівня стресу та тривоги доцільно застосовувати низку стратегій, таких як організація ефективної підготовки до іспитів, виділення часу на навчання, перегляд матеріалу, в якому є сумніви, а також регулярне вивчення матеріалу протягом семестру. Важливими є фізичні вправи, які допомагають конструктивно спрямувати емоційні реакції на стрес, а також підтримка здорового харчування, належного режиму сну та регулярного відпочинку. Під час підготовки до іспитів корисно також використовувати техніки візуалізації успішного складання екзамену. У разі, якщо стрес і тривога негативно впливають на сон, концентрацію, настрій або взаємини з іншими, важливо звернутися до психолога для розробки індивідуальних стратегій подолання стресу та зниження рівня тривожності.

Отже, під час екзамену, що є стресовою ситуацією для багатьох студентів, рівень тривожності може перевищити оптимальний, що негативно позначається на здатності до навчання та успішності. Надмірний стрес може ускладнити процес запам’ятовування необхідного матеріалу, знизити здатність до концентрації та ефективного демонстрування знань і навичок, тому важливо контролювати рівень тривожності та вчасно вживати заходів для її зниження.

Вишневецький В.В.
Науковий керівник: канд. мист., доц. Середа Н.В.
НТУ «ХПІ»

ІМІДЖ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА-ЛІДЕРА У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Професія педагога є однією з найшановніших, почесних та відповідальних професій у світі. Педагог займає особливу роль у розвитку

інтелектуального потенціалу сучасного суспільства та особистісному формуванні молодого покоління. Складність педагогічної професії полягає у сукупності навчальних, виховних, організаторських функцій. Важливою на сьогоднішній день є проблема формування іміджу сучасного педагога вищої школи. В цьому контексті актуальним є комплексне дослідження педагогічного іміджу та його особливостей.

Реалії сьогодення передбачають особливий підхід до навчання та виховання здобувачів освіти. В період стрімкого розвитку сучасних освітніх технологій, Інтернету, інноваційних методик навчання, педагог вищої школи повинен бути не тільки висококваліфікованим фахівцем. Необхідно активно проявляти лідерські якості, бути конкурентоспроможним та ініціативним, задавати темп розвитку освіти та науки. Педагог-лідер має «йти в ногу» з часом, шукати нові підходи у викладанні, розвивати творче креативне мислення. Успіх педагога визначається за великою кількістю критеріїв. Будучи прикладом для наслідування, педагог здійснює великий вплив на розвиток особистості здобувачів освіти. Особливе місце у цьому процесі відводиться іміджу.

Поняття «імідж» передбачає сукупність властивостей, що формують певний образ, соціальний портрет людини. Структура професійного іміджу передбачає як візуальні властивості (зовнішній вигляд, міміка, тембр голосу тощо), так і внутрішній образ (як людина мислить, її слово, подача, темперамент). Такі якості, як впевненість у собі та самовладання, рішучість та психологічна гнучкість, а також авторитет, є професійно необхідними для викладача. Образ педагога також включає особистісні якості, інтелект, манеру спілкування, вміння комунікувати, культуру мовлення. Отже, поняття іміджу є всеохоплюючим та комплексним.

В умовах військових дій, що обумовлює домінування навчання в режимі онлайн, імідж педагога дуже важливий для залученості та мотивації здобувачів освіти. Тому наразі викладачу важливо проявляти себе в суспільній та творчій діяльності, брати участь у наукових і методичних проектах, просувати свою

професійну галузь у соціальних мережах. Креативна, творча, діалогічна подача матеріалу (замість «сухої» інформативної) сприяє більшій зацікавленості змістом навчання та активно розвиває професійні компетентності здобувачів освіти. Таким чином кожна деталь іміджу педагога несе певну інформацію та стимулює пізнавальний інтерес.

Отже, на сьогоднішній день професійний імідж є однією з ключових особливостей сучасної освіти та потребує подальшого глибинного дослідження, адже забезпечує зв'язок між професійними та особистісними якостями педагога вищої школи.

Волобоєв К.В.
Науковий керівник: канд. психол. н. Ковальова І.Б.
НТУ «ХПІ»

ВПЛИВ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ НА ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Актуальність теми. Конфліктна поведінка в молодіжному середовище залишається важливою проблемою, оскільки період юнацтва характеризується суттєвими змінами у психіці, що впливають на їх сприйняття конфліктів. У сучасній психологічній практиці використовуються наробки науковців НТУ «ХПІ» О. Романовського, Н. Підбуцької, Т. Гури та ін. із застосуванням лідерського потенціалу молоді. Стратегії лідерства дають можливість запобігати конфліктам та мінімізувати їхні деструктивні наслідки.

Основні фактори лідерства, що впливають на конфлікти:

− емоційний інтелект (EI): особи з високим EI легше справляються з емоційним напруженням та знаходять конструктивні рішення;

− здатність до переговорів: лідери часто слухають та враховують різні точки зору, запобігаючи ескалації конфлікту;

− позитивна комунікація: вміння підбадьорити або запобігти ускладненню ситуації.

Лідерські стратегії у розв'язанні конфліктів:

− співробітництво: пошук повністю прийнятного рішення для усіх сторін;

− компроміс: можливість частково задовольнити інтереси сторін за рахунок взаємних поступок;

− медіація: допомога нейтральної сторони у досягненні спільного рішення для конфліктуючих сторін.

Перспективи використання лідерських якостей широко розповсюджені в освіті: складання спільних проектів, розвиток командної роботи та комунікації серед учнів, студентів університетів та коледжів.

У спорті: підтримка командного духу та запобігання конфліктам серед гравців.

У групах однолітків: лідерська спроможність залучати увагу до пошуку компромісів та врегулювання конфліктів.

Висновки й напрямки подальшого дослідження. Стагнація моральних та етичних цінностей в нестійкому суспільстві призводить до конфліктної і деструктивної поведінки в молодіжному середовище. Розвиток лідерських якостей в юнацькому віці сприяє соціальному розвитку, формування адекватної «Я-концепції», комунікативній компетентності та зміцненню взаємовідносин в мірко і марко середовище. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення застосування лідерства в різних гендерних, вікових групах, культурних та соціальних середовищах, а також спрямовані на оцінку ефективності різних підходів до менеджменту конфліктів.

Грінченко П.К.
Науковий керівник: канд. психол. н. Татієвська М.М.
НТУ «ХПІ»

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ІГОР НА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасному світі, де швидко змінюються соціальні та технологічні умови, розвиток лідерських якостей стає важливою складовою професійного і особистісного росту. Трансформаційні ігри, як інноваційний інструмент психологічної підтримки, є потужним засобом для розвитку емоційного

інтелекту, саморефлексії та навичок управління собою в умовах невизначеності. Одним з основних аспектів їх впливу є створення моделі реального життя, яка дає можливість учасникам аналізувати свої рішення, поведінку та емоційні реакції у безпечному середовищі. Наприклад, гра «Ліла» дозволяє глибше усвідомити власні внутрішні бар'єри, особисті цінності та стратегії досягнення цілей. Під час гри учасники переживають різні психологічні стани, що допомагає їм зрозуміти свої обмеження, вийти за межі зони комфорту та набути навичок адаптації до нових умов.

Дослідження свідчать, що інтеграція трансформаційних ігор у навчальні програми сприяє розвитку стратегічного мислення, здатності до вирішення конфліктів і підвищенню емоційної стійкості. Наприклад, студенти, які брали участь у таких іграх, часто показують вищий рівень креативності та лідерських здібностей, порівняно з тими, хто користувався традиційними методами навчання. Крім того, ці ігри допомагають формувати практичні лідерські навички, зокрема вміння брати відповідальність за прийняті рішення в складних ситуаціях. Ігри також сприяють розвитку емпатії, що є важливим компонентом ефективного лідерства, а командна взаємодія розвиває комунікаційні навички та здатність працювати в групі.

Таким чином, результати впровадження таких ігор у навчальні програми демонструють їх високу ефективність під час формування ключових компетенцій у майбутніх фахівців-лідерів. Однією з головних переваг використання трансформаційних ігор є можливість адаптувати сценарії ігор до індивідуальних потреб учасників, що дає змогу враховувати різні рівні розвитку та мотивації. Дослідження психологічного впливу трансформаційних ігор відкриває нові перспективи для їх широкого застосування в підготовці лідерів нового покоління. Важливо також розробити методики оцінки ефективності таких підходів, що дозволить впроваджувати їх у навчальні та професійні програми на постійній основі.

Зільберг М.Б.
Науковий керівник: канд. пед. н., доц. Гура Т.В.
НТУ «ХПІ»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ-ЛІДЕРІВ

В умовах освітнього середовища у зв'язку із проблемою розвитку особистості психолога-лідера в нових умовах, із урахуванням його моральних якостей, гармонійним розвитком його особистості як лідера велике значення має формування професійної спрямованості особистості майбутнього психолога-лідера. Професійна спрямованість є складним, багатокомпонентним утворенням, що має особливу специфіку на різних етапах професіоналізації, що обумовлюється якісними характеристиками професійного самовизначення і виражається у своєрідному творчому процесі розвитку особистості. Психолог у своїй професійній діяльності часто змушений проявляти лідерські якості: бути організатором психологічної просвіти серед колег-психологів, батьків та учнів, відповідати за якість підготовки різноманітних виховних заходів. Лідерська позиція психологів багато в чому визначає успішність та ефективність життєдіяльності групи, психологічний клімат та характер міжособистісних взаємин у колективі. Саме психологи здатні впливати на процеси самоорганізації колективу, зближувати особистісні та колективні інтереси членів групи, а також повніше відображувати інтереси та потреби колективу у зовнішній взаємодії. Специфіка майбутньої професійної діяльності зобов’язує студентів виявляти та розвивати власні лідерські якості.

Ефективність формування у майбутніх психологів-лідерів професійної спрямованості підвищується на основі використання в освітньому процесі наукових знань про специфіку розвитку особистості, її основних структурно-змістових складових – емоційного, потребово-мотиваційного, контрольно-оцінного. Умовами формування професійної спрямованості є усвідомлення студентами-майбутніми психологами її специфіки та зв’язку з творчими

здібностями (творчою активністю) та креативністю; розробка творчих навчальних завдань, спрямованих на формування професійної спрямованості майбутніх психологів-лідерів. Встановлено, що ефективне лідерство у студентському віці забезпечують такі риси, як здатність до самопізнання, самоствердження, яскраво виражена самостійність, здатність до самовизначення, прагнення до колективності, ентузіазм, романтизм і громадська активність. Сучасний студент-лідер – майбутній психолог, серед інших позитивних якостей, має неодмінно володіти комунікативними здібностями, вміти працювати в команді, адаптуватися до змін; його лідерство можна визначити як здатність впливати на інших студентів у напрямку досягнення визначеної мети, роблячи їх не «підлеглими», а співвиконавцями. Лідер покликаний здійснювати регуляцію міжособистісних відносин у групі в умовах мікросередовища.

Таким чином, в процесі формування професійної компетентності майбутніх психологів-лідерів під час навчання у вищій школі варто опікуватися створенням спеціальних ситуацій для реалізації студентами-майбутніми психологами свого лідерського потенціалу. Особливу увагу варто звернути на розвиток мотивації студентів на лідерство як необхідної якості психолога, що сприятиме самоствердженню, самореалізації, упевненості в собі, набутті організаторських вмінь і навичок, що є дуже важливим у майбутній професійній діяльності. В освітньому просторі це може бути реалізовано в навчальній діяльності в процесі вирішення навчальних завдань, у науковій роботі через участь у наукових студентських товариствах, виступах на науково-практичних конференціях, тренінгах, проєктах, програмах; у поза аудиторний час через громадську діяльність (волонтерський рух, участь у роботі органів студентського самоврядування, в молодіжних організаціях, творчих групах тощо).

Кас'яненко А.І.
Науковий керівник: д-р. пед. наук, проф. Ігнатюк О.А.
НТУ «ХПІ»

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Педагогіка одна з найдавніших професій в історії. За ці часи вона потерпла змін та адаптувалась до нових умов суспільства безліч разів. В сучасному ж світі до педагогіки висуваються нові умови та до педагогів висуваються нові вимоги. Наразі педагогіка набуває більш студентоцентрованого напрямку і дуже важливим стає питання не лише педагогічних знань, а й психологічної кваліфікації у сучасних педагогів. Одним з найважливіших елементів педагогічної майстерності сучасного педагога є емоційний інтелект.

Емоційний інтелект – це сукупність навичок та умінь, які допомагають людині розрізняти та розуміти емоції, мотиви, бажання інших людей, а також свої власні та керувати своїми власними та емоціями інших. Це в свою чергу допомагає їм легше адаптуватися, краще знаходити спільну мову з іншими людьми, вести за собою, та досягати своїх цілей.

Наші емоції мають безпосередній вплив на наші думки, мотиви та вчинки. Але це працює і в зворотному напрямку, наші думки, рішення мають вплив в майбутньому на наші емоції.

В своїй роботі викладач дуже часто стикається з різноманітними ситуаціями які можуть викликати стрес, потребувати швидкої адаптації, налагодження комунікації як з колегами так і зі студентами, вміння за потреби замотивувати чи зрозуміти мотиви інших. А також дуже важливо в деяких ситуаціях проявити навики емпатії та активного слухання. Особливо коли педагог стикається з новим колективом, будь-то його прихід в новий трудовий колектив, або коли він приходить викладати у нових студентів.

До студентів першокурсників найбільше необхідно застосовувати навики емоційного інтелекту, адже вони найбільше потребують допомоги в адаптації та пристосуванню до нових умов. Якщо процес адаптації у таких студентів буде відбуватись погано, то це зумовить ряд інших проблем.

Якщо ж говорити про студентів більш старших курсів, можна виділити що їм не так важлива допомога з адаптацією, але для них все одно є важливим зі сторони викладача розуміння, емпатія та мотивація.

Також дуже корисним є те, коли викладач вміє не лише розпізнати свої власні емоції, але й керувати ними. Це дуже допомагає в стресових, конфліктних ситуаціях та ситуації невизначеності. Що сприяє легшому виходу з кризових ситуацій, та конструктивному вирішенні конфліктих ситуацій як з колегами чи керівництвом так і з студентами.

Розпізнавання, оцінка та керування власними емоціями є дуже важливим для викладача, зі сторони емоційного здоров'я та вигорання на роботі, адже професія викладача є досить складною в моральному плані. Тому дуже важливо щоб викладач вмів розуміти та оцінювати свої власні емоції і підтримував свій емоційний та психологічний стан в нормі.

Отже, емоційний інтелект невід'ємна характеристика педагога сучасності, яка дозволяє йому розпізнавати емоції та почуття інших а також керувати своїми власними емоціями та почуттями. Це в свою чергу допомагає педагогу підтримувати здоровий емоційний стан, мотивувати себе та інших, легко адаптуватись до змін, підтримувати самоконтроль особливо в стресових, невизначених та конфліктних ситуаціях, та знаходити конструктивні шляхи вирішення. В умовах сучасності всі ці аспекти є дуже важливому як в повсякденному житті так і в професійному, особливо в професії педагога. Тому дуже важливо постійно поглиблювати знання з даної теми, та займатись безперервним розвитком такої якості як емоційний інтелект.

Кириченко М.В.
Науковий керівник: канд. психол. н., доц. Штученко І.Є.
НТУ «ХПІ»

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЧЕРЕЗ ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ

Формування лідерських якостей є однією з ключових складових підготовки майбутніх фахівців, оскільки сучасний світ потребує високий рівень соціальних, управлінських та адаптивних навичок. Це особливо актуально в сферах, де від професіоналізму та здатності приймати рішення залежить ефективність роботи та успіх організації. Індивідуальний підхід до навчання дозволяє враховувати особистісні потреби та особливості кожного студента, що є основою для створення ефективних лідерів, здатних до самореалізації та досягнення високих результатів у професійній діяльності.

Питанням розвитку лідерських якостей займаються Т. В. Гура, А. Є. Книш, О. Г. Романовський, вони акцентують увагу на важливості індивідуального підходу в освітньому процесі.

Індивідуалізація навчання є ключовою основою лідерського розвитку, оскільки такий підхід сприяє максимальному розкриттю лідерського потенціалу майбутніх фахівців через застосування різноманітних методів, зокрема диференційованих завдань, які відповідають рівню підготовки, інтересам та професійним цілям студентів. Індивідуальні консультації дозволяють викладачам надавати підтримку, враховуючи сильні та слабкі сторони студентів, тоді як адаптивні навчальні програми включають гнучкість у навчальному процесі, дозволяючи змінювати підходи відповідно до потреб кожного здобувача освіти.

Моделі навчання для формування лідерських якостей мають інтегрувати психологічні, педагогічні та управлінські аспекти. Наприклад, використання кейс-методів, або як ще його називають – метод ситуаційного аналізу, командних проектів та організація тренінгів сприяють розвитку ініціативності, відповідальності та навичок управління. Застосування гнучких методів

навчання дозволяє не лише розвивати базові лідерські якості, а й формувати емоційну стійкість та навички комунікації, що особливо важливо в кризових ситуаціях. Також важливим елементом є створення умов, які стимулюють творче мислення та навички самокерування.

Індивідуальний підхід у навчанні сприяє формуванню професійних лідерів, які здатні адаптуватися до постійних змін у професійній діяльності. Такий підхід дозволяє кожному студенту знайти найефективніший спосіб розвитку своїх лідерських здібностей, підвищує мотивацію до навчання, формує впевненість у власних силах та створює основу для підготовки майбутніх фахівців.

На основі описаного вище можна зробити висновок, що подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку конкретних методик індивідуалізації навчання, адаптованих до різних професійних сфер і типів лідерства, з урахуванням специфіки кожної галузі. Важливо оцінити ефективність існуючих моделей і стратегій розвитку лідерських якостей, дослідити їхній вплив на формування та успішність майбутніх фахівців. Особливу увагу слід приділити вивченню взаємозв'язку між лідерськими якостями та іншими аспектами особистості, зокрема соціальними навичками, здатністю до управління командою та адаптивністю до змін, що є ключовими у сучасному професійному середовищі.

Ковальова В.В.
Науковий керівник: канд. психол. н. Татієвська М.М.
НТУ «ХПІ»

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ У МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-ЛІДЕРА

Стресостійкість важлива риса сучасного лідера, а одним з аспектів формування стресостійкості майбутніх фахівців-лідерів є проблема харчової адикції. Майбутні фахівці-лідери, які стикаються з високими академічними, професійними та соціальними вимогами, зазвичай використовують їжу як спосіб зняття стресу, а така модель поведінки, у свою чергу, може призводити

до формування харчової залежності. Харчові адикції негативно впливають не тільки на психічне здоров'я, а ще й на фізичне. Надмірне споживання їжі сприяє виникненню ожиріння, серцево-судинних захворювань, тривоги й депресії. Розуміння механізмів цього взаємозв'язку дає основу для розробки заходів психологічної підтримки, спрямованих на запобігання розвитку та усунення харчових адикцій для підтримки психологічного здоров'я молодого покоління.

Основним механізмом формування харчових адикцій є активація гіпоталамо-гіпофізарно-надниркової осі у відповідь на стрес. Під час стресу виділяється високий рівень кортизолу, що, у свою чергу, стимулює потяг до їжі, особливо багатої на жири та цукор. Така їжа активує дофамінову систему мозку та забезпечує тимчасове відчуття задоволення. Таким чином, створюється цикл залежності, в якому їжа використовується як спосіб уникнення від негативних емоцій. Психологічна залежність від їжі часто виникає, коли їжа використовується як засіб корекції настрою, подібно до того, як алкоголь чи нікотин можуть використовуватися для зняття стресу. Торти, шоколадки та інші солодощі можуть підвищити настрій без осуду з боку оточуючих, що робить цей спосіб емоційного комфорту особливо привабливим. Переїдання стає спробою втекти від реальності, своєрідним способом забави чи тимчасового полегшення. Проте, це не є справжнім антистресовим ефектом, хоча їжа приносить моментальне відчуття задоволення, оскільки проблема, замість того, щоб вирішитися, заглиблюється.

При аналізі взаємодії стресу із соціальними чинниками, такими як тиск ідеалів зовнішності та соціальні мережі, виявилося, що майбутні фахівці-лідери із підвищеною чутливістю до соціального впливу та низькою стресостійкостю мають більший ризик розвитку харчових адикцій. Також, дослідження вказують, що поширеність харчової залежності значно вища саме серед майбутніх фахівців-лідерів. Групою ризику визначають студентів. Попередні дослідження свідчать, що перехід до університету та переїзд від батьків зазвичай призводять до змін у харчових звичках. У цей період майбутні

фахівці-лідери часто переходять від звичок, сформованих у родині, до більш автономного вибору їжі, що веде до появи нових харчових патернів. Зокрема, ці періоди характеризуються пропуском прийомів їжі, недостатньою різноманітністю раціону, споживанням висококалорійної та жирної їжі між основними прийомами їжі, а також вибором продуктів, що базується переважно на їхньому смаковому задоволенні.

Отже, дослідження підтверджують, що харчові адикції тісно пов'язані зі стресовими факторами. Подальші наукові роботи мають бути спрямовані на:

– розробку програм профілактики харчових адикцій, які включатимуть техніки емоційної регуляції та стрес-менеджменту;

– дослідження гендерних особливостей у формуванні харчових залежностей під впливом стресу;

– аналіз впливу цифрового середовища та соціальних мереж на харчову поведінку майбутніх фахівців-лідерів.

Ці напрями дозволять розробити корисні, ефективні підходи для збереження психічного здоров'я майбутніх фахівців-лідерів.

Кодикова П.В.
Науковий керівник: канд. пед. н. Костиря І.В.
НТУ «ХПІ»

РОЛЬОВА ГРА ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ДИСТАНЦІЙНИХ УМОВАХ

Рольова гра є інноваційним та ефективним методом навчання. Особливо в сучасних умовах дистанційної освіти, які стали повсякденністю через пандемію, а пізніше і введення воєнного стану в Україні. Така форма навчання знижує навчальну мотивацію студентів, що є проблемою сьогодення. Рольова гра сприяє підвищенню мотивації студентів у дистанційних умовах, створюючи інтерактивне середовище, яке компенсує брак живого спілкування. Участь у рольових іграх дозволяє студентам краще засвоювати матеріал через практичне

застосування знань, розвиває критичне мислення, комунікаційні навички та здатність працювати в команді.

В умовах дистанційного навчання, де часто відчувається ізольованість, рольові ігри допомагають зберігати емоційну залученість і забезпечують нові способи інтеграції навчального матеріалу, роблячи процес освіти більш цікавим і ефективним. Створення рольових ігор розвиває творчій потенціал майбутніх психологів, сприяє становленню їх професійної майстерності. Саме на підвищення мотивації здобувачів освіти спрямована авторська конфліктно-рольова гра «Є питання?» розроблена нами під час практичних занять з дисципліни «Методи гри в психології».

Авторська конфліктно-рольова гра «Є питання?» розрахована на людей починаючи в віку 6-7 років і старше (саме у віці 6-7 років відбувається розвиток мовлення). Кількість людей, які беруть участь у грі: 2-4, залежно від кількості ролей в конфліктній ситуації. Рівень складності конфліктно-рольової гри підбирається, враховуючи вікові особливості учасників гри. Гра «Є питання?» є інтерактивною методикою, спрямованою на розвиток швидкості реакції, креативного мислення та комунікативних навичок у процесі вирішення конфліктних ситуацій.

Учасники ведуть діалог виключно у формі питальних речень, відповідаючи на питання питанням, без використання розповідних чи спонукальних конструкцій. Гравець вибуває, якщо порушує правила, затримується з відповіддю або не відповідає зовсім. Діалог може відбуватися між учасниками без чіткої послідовності, що стимулює імпровізацію і стратегічне мислення. Гра завершується, коли залишається один учасник без помилок. Саме такий підхід сприяє формуванню когнітивної гнучкості, ефективного ведення діалогу та адаптивності в стресових умовах, забезпечуючи практичний розвиток навичок комунікації та розв’язання конфліктів.

Отже, рольова гра у дистанційних умовах є потужним інструментом, який підвищує навчальну мотивацію, одночасно розвиває професійні, комунікативні та навички вирішення конфліктних ситуацій у студентів. Розвиваючими

факторами конфліктно-рольової гри «Є питання?» є критичне, творче та міждисциплінарне мислення, емоційний інтелект, самоорганізація та тайм-менеджмент, комунікативні та технічні навички, навички розв’язання конфліктів та пошуку не альтернативних рішень, вміння працювати у команді. Всі ці навички необхідні майбутнім фахівцям-лідерам, тому конфліктно-рольову гру «Є питання?» можна розглядати і як інструмент розвитку лідерського потенціалу у студентів.

Новікова І.В.
Науковий керівник: канд. мист., доц. Середа Н.В.
НТУ «ХПІ»

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА СОЦІАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ

Сучасні виклики вищої освіти, пов'язані зі швидкими змінами в суспільстві, науково-технічним прогресом і глобалізацією, вимагають формування викладача як лідера. Викладач вищої школи сьогодні не лише передає знання, але й виступає агентом змін, який формує критичне мислення, ініціативність, адаптивність і соціальну відповідальність у студентів. Лідерський потенціал викладача стає визначальним фактором у підвищенні якості освітнього процесу, створенні інноваційного середовища та забезпеченні ефективної комунікації між усіма учасниками освітнього простору.

Дослідження проблеми розвитку лідерського потенціалу є важливим для вирішення низки наукових і практичних завдань, таких як розробка інноваційних освітніх програм, вдосконалення методів навчання та виховання, а також формування ефективної освітньої політики. Ця тема набуває особливого значення в контексті реформування системи вищої освіти в Україні та інтеграції до європейського освітнього простору, що висуває високі вимоги до рівня підготовки педагогічних кадрів.

Модель розвитку лідерського потенціалу повинна враховувати специфіку педагогічної діяльності та сучасні виклики освітнього середовища. Вона має

базуватися на поєднанні теоретичних знань із практичними інструментами, що дозволять забезпечити гармонійний розвиток професійних і особистісних якостей майбутніх викладачів-лідерів. Інноваційність підходу також полягає в інтеграції цифрових технологій, таких як освітні платформи, онлайн-симуляції та інтерактивні тренінги, що сприяють розвитку навичок самоменеджменту, емоційної стійкості та командної роботи. При цьому потрібно враховувати соціальний аспект розвитку лідерства, акцентуючи увагу на важливості формування навичок ефективної взаємодії в професійних спільнотах. Особливу роль в моделі розвитку лідерського потенціалу приділяється менторським програмам, які дозволяють створити зв'язок між досвідченими викладачами та майбутніми педагогами, що сприяє обміну знаннями, підтримці професійного розвитку та формуванню культури співпраці.

Окремим інноваційним аспектом є впровадження рефлексивних практик, які дозволяють майбутнім викладачам аналізувати власну діяльність, визначати сильні сторони та зони для вдосконалення. Це сприяє не лише професійному зростанню, а й формуванню лідерської позиції, що базується на самосвідомості та емоційному інтелекті.

Таким чином, поєднання психолого-педагогічних підходів і соціальних стратегій дозволяє забезпечити гармонійний розвиток особистісних якостей, професійних навичок та соціальної відповідальності майбутніх викладачів-лідерів. Важливою складовою моделі розвитку лідерського потенціалу є соціальні стратегії, орієнтовані на розвиток командної роботи, управління конфліктами та менторство, які є визначальними для формування лідерської позиції майбутнього викладача.

Напрямки подальших досліджень:

1. Поглиблене вивчення впливу емоційного інтелекту на лідерську ефективність майбутніх викладачів вищої школи.

2. Дослідження ролі цифрових технологій і штучного інтелекту в оптимізації процесу розвитку лідерських якостей у майбутніх викладачів.

3. Адаптація запропонованої моделі до міжнародного контексту з метою порівняння ефективності підходів у різних освітніх системах.

4. Вивчення взаємозв'язку між лідерськими якостями викладача та рівнем мотивації студентів до навчання й професійного розвитку.

Панасенко А.Ю.
Науковий керівник: канд. психол. н., доц. Штученко І.Є.
НТУ «ХПІ»

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЛІДЕРСТВА

Сьогодні лідер повинен не лише володіти професійними знаннями, але й мати добре розвинені навички спілкування, оскільки вони є ключовими для створення міцних команд, вирішення конфліктів і досягнення поставлених цілей. У наш час питанням лідерства займалися та продовжують займатися професор О. Романовський, соціолог В. Паніотто, економіст Б. Гаврилишин та багато інших.

Комунікативна компетентність є дуже актуальним питанням, особливо в умовах сучасного світу, де від ефективної взаємодії між людьми залежить успішність у багатьох сферах. Питанням комунікативної компетентності також займалися викладачі НТУ «ХПІ», а саме Л. Грень, Ю. Панфілов та Н. Солопун.

Комунікативна компетентність – це здатність людини налагоджувати і підтримувати контакти з іншими людьми, використовуючи сукупність знань, умінь і навичок, які сприяють ефективній взаємодії. Ця компетентність передбачає вміння регулювати рівень спілкування, адаптувати глибину обговорень до потреб конкретної ситуації, розуміти співрозмовника і бути зрозумілим для нього. Однією із ключових якостей лідера є уміння чітко та зрозуміло висловлювати свої ідеї, адаптуючи мову до рівня сприйняття аудиторії, що особливо важливо у великих командах. Крім того, справжній лідер не лише переконливо висловлює свої думки, але й демонструє уважність до співрозмовника, активно слухаючи й виявляючи повагу до його точки зору. Важливо також, щоб лідер вмів аналізувати емоційний стан інших, адекватно

реагувати на їхні почуття та забезпечувати емоційно комфортну атмосферу для продуктивної співпраці.

Комунікативні навички дозволяють лідерові вибудовувати довіру всередині команди. Люди охочіше слідують за тим, хто може пояснити свої рішення і почути їхню думку. Крім того, комунікація допомагає розв'язувати конфлікти та знаходити компроміси у складних ситуаціях.

Формування комунікативної компетентності є багатогранним процесом, який відбувається як у безпосередній взаємодії з іншими людьми, так і в опосередкованій формі – через літературу, театр, кіно чи інші джерела, що надають уявлення про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісного спілкування та способи їх ефективного вирішення. У процесі оволодіння комунікативними навичками людина засвоює з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій, які можуть бути представлені у вигляді словесних чи візуальних форм. Наприклад, читання художніх творів допомагає усвідомити різні моделі спілкування, а перегляд театральних постановок чи кінофільмів демонструє, як вирішувати конфлікти або адаптуватися до культурних та соціальних відмінностей.

Розвиток комунікативних навичок є тривалим процесом, який включає теоретичне навчання та практичне закріплення. Університети та освітні заклади можуть допомогти студентам розвивати комунікативні навички через спеціальні курси, тренінги й інтерактивні завдання. Наприклад, рольові ігри, дебати або симуляція переговорів є ефективними методами розвитку комунікативних навичок.

Таким чином, комунікативна компетентність є важливим елементом лідерства, оскільки забезпечує ефективну взаємодію лідера з командою, формування довіри та мотивації. Вона включає мовні, соціальні, культурні та емоційні аспекти, які дозволяють лідеру передавати інформацію, розуміти інших та управляти командною динамікою. Особливу роль відіграють емпатія та емоційний інтелект, які допомагають вирішувати конфлікти та підтримувати позитивну атмосферу.

Поліщук Д.В.
Науковий керівник: д-р. пед. н., проф. Ігнатюк О.А.
НТУ «ХПІ»

САМООСВІТА ЯК КОМПОНЕНТ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ-ЛІДЕРІВ В УМОВАХ АСПІРАНТУРИ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

З метою розвитку своїх лідерських якостей, майбутній викладач вищої школи, повинен постійно розвивати свої професійно-педагогічні компетентності, опановувати нові знання, вміння, навички та бути фахівцем-лідером. В сучасних умовах, для розвитку професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи створені всі умови. Отримати необхідні знання, вміння, навички та розвивати вже набуті – майбутнім викладачам допомагає не лише освітній процес, а й практична діяльність.

В Законі України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII зазначено, що особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Також в даному Законі наведено визначення формальної, неформальної та інформальної освіти. З метою розвитку професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи та становлення ними фахівцями-лідерами, наведемо визначення інформальної освіти, а саме: Інформальна освіта (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов’язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям.

Також, варто відзначити, що в Положенні про організацію освітнього процесу в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», передбачена можливість визнання результатів навчання, отриманих у інформальній освіті.

Для того, щоб майбутній викладач вищої школи мав змогу стати фахівцем-лідером, йому потрібно постійно вдосконалюватись, опановувати нові компетентності, розвивати набуті компетентності, а також отримувати

необхідний практичний досвід застосування вже набутих вмінь, знань та навичок. Цьому всьому сприяє інформальна освіта, оскільки лише майбутній викладач вищої школи самостійно вирішує, які набуті компетентності йому потрібно розвивати, які застосовувати на практиці, а які ще необхідно отримати. Також він зможе розуміти, які компетентності йому, як майбутньому викладачу необхідно розвивати у студентів. Все це мотивує майбутніх викладачів вищої школи до самоосвіти, опанування нових навичок та вмінь, розвивати вже існуючі навички та вміння, а також дає можливість покращувати власні педагогічні навички (зокрема власну цифрову компетентність через використання в процесі самоосвіти та професійної діяльності різноманітних інформаційних комунікацій та використання комп'ютерної техніки та програм).

Отже, враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що самоосвіта як компонент розвитку професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів-лідерів, відіграє важливу роль в процесі їх професійного становлення та розуміння того, чому і як потрібно навчати наступні покоління та які компетентності у них розвивати.

Поліщук Д.В.
Науковий керівник: д-р. пед. н., проф. Романовський О.Г.
НТУ «ХПІ»

ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій, роботизованої техніки призвів до появи штучного інтелекту, його швидкого розвитку та застосування. На сьогоднішній день, сфера штучного інтелекту є новою та лише починає інтегруватися у всі сфери життя людини. У недалекому майбутньому, штучний інтелект може замінити деяких працівників та буде широко розповсюдженим. У зв'язку з таким стрімким розвитком, сфера штучного інтелекту підлягає регулюванню задля того, щоб його використання було на користь та благо суспільства.

У 2020 році було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні. Дана Концепція, зокрема передбачає шляхи і способи розв'язання проблем в освіті і професійному навчанні та науці. Таким чином, вища освіта в Україні, наукова сфера також не залишились осторонь впливу сфери штучного інтелекту.

На нашу думку, інтеграція штучного інтелекту у процес формування організаційної культури може мати як позитивні, так і негативні якості. Штучний інтелект може допомогти у швидкому пошуку і вирішенні певних задач та проблем, які пов'язані із формуванням організаційної культури. Наприклад, майбутні викладачі можуть використовувати штучний інтелект для «отримання порад» задля вирішення педагогічних конфліктних ситуацій, отримання роз'яснень щодо лідерських якостей, якими повинен володіти майбутній викладач, задля того, щоб конкурувати із сферою штучного інтелекту та залишатися частиною освітнього середовища; порад щодо взаємовідносин між викладачем та студентами та щодо збереження студентоцентрованого підходу. Окрім цього, дещо змішаним (як позитивним, так і негативним) явищем є явище використання штучного інтелекту для отримання роз'яснень, консультацій, порад, замість звернення до викладача. З однієї сторони, така можливість забезпечує студентам швидкий доступ до будь-якої інформації у будь-який час доби, а з іншої сторони, при такій тісній взаємодії студентів зі сферою штучного інтелекту виключається можливість дотримання принципу студентоцентрованого підходу, оскільки студенти все більше часу можуть проводити зі штучним інтелектом та все менше часу з викладачами. Така ситуація може критично вплинути на здатність викладачів забезпечувати існування студентоцентрованого навчання. Саме тому, для майбутніх викладачів важливим є здатність конкурувати зі сферою штучного інтелекту та залишатися частиною освітнього середовища.

Окрім цього, інтеграція штучного інтелекту у процес формування організаційної культури потребує методичного та методологічного врегулювання, оскільки така інтеграція є новою та набирає стрімкого розвитку.

Головним завданням при формуванні організаційної культури є зосередження уваги та завдань на використанні штучного інтелекту, а не залишення осторонь сфери штучного інтелекту.

Таким чином, інтеграція штучного інтелекту у процес формування організаційної культури майбутніх викладачів вищої школи є новим процесом та потребує врегулювання задля збереження студентоцентрованого підходу і здобуття навичок, які у подальшому допоможуть контролювати та інтегрувати нові сфери розвитку інформаційних технологій в освітній та науковий процеси.

Ревенко К.В.
Науковий керівник: канд. психол. н., доц. Книш А.Є.
НТУ «ХПІ»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-ЛІДЕРА

Формування майбутнього фахівця-лідера є багатогранним процесом, що охоплює взаємодію психолого-педагогічних, управлінських та соціальних аспектів. Лідерство як здатність ефективно впливати на оточення та спрямовувати діяльність групи людей є одним із ключових чинників успішної професійної діяльності. Це вимагає інтегрованого підходу до виховання особистості, яка володіє не лише професійними знаннями, а й розвиненими соціально-комунікативними та управлінськими компетенціями.

З точки зору психологічних аспектів, основу лідерських якостей становлять особистісні риси, такі як емоційна стійкість, гнучкість, рішучість і харизма. Не менш важливим є розвиток емоційного інтелекту, який забезпечує здатність лідера розуміти та аналізувати емоційний стан, мотивацію та поведінку інших людей. Сучасний лідер має також володіти навичками критичного мислення, що дозволяють ухвалювати виважені рішення в умовах невизначеності. Важливою психологічною перевагою також є внутрішня мотивація, зокрема прагнення досягнень, саморозвитку та формування ефективних зв’язків із оточенням.

Педагогічний компонент формування лідера базується на освітніх підходах, які стимулюють розвиток як теоретичних знань, так і практичних навичок. У сучасній освіті акцент робиться на використанні інтерактивних методів навчання. Наприклад, рольові ігри, моделювання реальних ситуацій, розгляд кейсів та проєктна діяльність сприяють розвитку навичок роботи в команді, розв'язання проблем та прийняття управлінських рішень. Важливу роль у цьому процесі відіграють тренінги, які допомагають студентам виявляти їхні сильні сторони та формувати навички самоорганізації, комунікації та ефективного керівництва.

Управлінський аспект формування майбутнього фахівця-лідера включає розвиток стратегічного мислення та здатності планувати діяльність в умовах постійних змін. Лідери мають бути готовими до ефективного делегування обов’язків, організації роботи команди та мотивування її членів. Комунікативні компетенції також є важливими для забезпечення відкритого діалогу, вирішення конфліктів і створення сприятливого мікроклімату в колективі.

Соціальний вимір формування майбутнього лідера стосується адаптації до сучасних умов суспільного життя. Лідери повинні вміти працювати в різних культурних контекстах, розуміти потреби своєї аудиторії та демонструвати високий рівень соціальної відповідальності. Це передбачає інтеграцію до професійних спільнот, участь у громадській діяльності та активне залучення до процесів суспільних змін.

Таким чином, формування майбутнього фахівця-лідера є безперервним процесом, що вимагає постійного вдосконалення, відкритості до нового досвіду та готовності відповідати викликам сучасності. Ефективне поєднання теоретичних знань, практичних навичок і особистісного розвитку дозволяє формувати спеціалістів, які здатні вести за собою, впливати на зміни в організації та суспільстві.

Ревенко К.В.
Науковий керівник: канд. пед. н., доц. Шаполова В.В.
НТУ «ХПІ»

ГРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ДІАГНОСТИКИ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ПІД ЧАС ПРОФЕСІНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Гра як інструмент діагностики у психології та педагогіці є унікальним методом, що дозволяє глибше зрозуміти внутрішній світ дитини або дорослого через природний і невимушений процес взаємодії. В основі діагностичного потенціалу гри лежить її здатність відображати емоційний стан, особливості мислення, рівень соціальної адаптації та індивідуальні риси особистості. Через гру можна виявити як усвідомлені, так і неусвідомлені процеси, що впливають на поведінку, навчання та комунікацію людини.

Гра у психологічній діагностиці часто застосовується для вивчення емоційно-вольової сфери, рівня розвитку когнітивних функцій та міжособистісних взаємодій. Наприклад, через сюжетно-рольові ігри, такі як «Сімейна сцена» чи «Казковий театр», психолог може досліджувати, як дитина сприймає себе, своїх батьків, однолітків та соціальні ролі, які вона виконує у своєму житті. Завдяки цьому виявляються приховані страхи, конфлікти, невпевненість або потреба в підтримці. Проективні методи на основі гри дозволяють оцінити рівень тривожності, агресивності, схильності до замкненості або інші особистісні особливості, які складно діагностувати за допомогою традиційних опитувальників.

Ігровий підхід також ефективний у діагностиці когнітивного розвитку. Дидактичні ігри, наприклад, дозволяють виявити рівень мислення, пам’яті, уваги, уяви та мовлення у дітей різного віку. Завдання, які включають елементи гри, допомагають спостерігати за процесом розв’язання проблем, гнучкістю мислення, здатністю до аналізу і синтезу інформації. Крім того, гра дає змогу оцінити готовність майбутнього фахівця до навчання, здатність працювати самостійно або в колективі, а також рівень мотивації до діяльності.

У педагогічній практиці гра часто використовується для діагностики соціальних навичок і комунікативних здібностей. Наприклад, у групових іграх можна спостерігати, як студент взаємодіє з оточуючими, чи здатний він дотримуватися правил, розподіляти ролі, висловлювати свої думки та враховувати позиції інших. Також гра допомагає педагогам зрозуміти, як студент реагує на успіхи та невдачі, наскільки він стійкий до стресу та чи вміє адаптуватися до нових умов.

Особливо цінним є те, що ігровий формат дозволяє знизити напругу та створює комфортну атмосферу для респондента. У грі майбутній фахівець не відчуває тиску чи оцінювання, тому його поведінка є більш природною та щирою. Це важливо не лише для студентів, але й для сформованих фахівців-лідерів, які можуть через гру розкрити свої внутрішні переживання або знайти нові способи взаємодії з оточенням.

Гра є універсальним інструментом діагностики лідерських якостей, оскільки її методи легко адаптуються до різних вікових груп, контекстів і потреб. Наприклад, у роботі зі студентами можливо використовувати розвивальні та сюжетно-рольові ігри, але більш доречними та корисними для вияву лідерських якостей є стратегічні ігри. Гра також дозволяє враховувати індивідуальні особливості майбутнього фахівця: рівень розвитку, інтереси, емоційний стан і навіть рівень культури.

Таким чином, гра є потужним діагностичним інструментом лідерських якостей майбутніх фахівців, який об’єднує науковий підхід і креативність. Гра не лише дає змогу виявити ключові аспекти особистісного чи когнітивного розвитку, але й створює основу для подальшої корекційної роботи або педагогічної підтримки. У сучасній психології та педагогіці гра залишається одним із найефективніших і найдоступніших способів глибокого вивчення особистості студента.

Скубанова О.О.
Науковий керівник: к. пед. н., доц. Резнік С.М.
НТУ «ХПІ»

КРОС-КУЛЬТУРНА ОСВІТА В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Сьогодні на зміну ідеям загальної політичної, економічної, культурної та освітньої уніфікації приходить розуміння принципової несумісності глибинних локальних ідеологічних концептів, здатних при подальшому тиску на них спричиняти серйозне міжкультурне протистояння.

Кодекс крос-культурного спілкування, запропонований на початку 50-х років минулого століття Едвардом Холлом в рамках програми Держдепартаменту США з адаптації американських дипломатів і ділових людей за кордоном, в умовах розширення інформаційної спільноти виявляє нестачу засобів для представлення переконань і принципів усіх нових членів міжнародної комунікації. Прагнення окремих етнокультурних груп до прояву своєї національної та культурної унікальності в міжнародних транзакціях отримало назву «пост»-, «ре»- або «деглобалізації» (Гербаудо).

Сучасна крос-культурна освіта має спиратись на напрацювання епохи глобалізації, що включає інтернаціоналізацію вищої освіти, вільний обмін знаннями, ідеями, базами даних між представниками різних країн. У той же час зміст цієї освіти має передбачати здатність майбутніх фахівців поширювати надбання української культури у процесі інтернаціонального спілкування та співпраці, що в сучасних умовах, коли Україна відбиває військову агресію та захищає власний суверенітет і коли загострюються питання усвідомлення національної ідентичності українцями, є особливо актуальним.

Таким чином, крос-культурна освіта в сучасному глобалізованому світі стикається з певними викликами та має враховувати національні вітчизняні культурні запити і тенденції розвитку освіти, культури, суспільства. Пошук інноваційного змісту та технологій крос-культурної освіти є актуальною науково-педагогічною проблемою.

Спірюгова В.А.
Науковий керівник: канд. пед. н., доц. Гура Т.В.
НТУ «ХПІ»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ ТА ПРОКРАСТИНАЦІЇ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЛІДЕРІВ

У сучасному світі майбутні фахівці-лідери стикаються з високими вимогами до ефективності, відповідальності та прийняття рішень. Водночас прагнення до ідеалу та страх невдач часто провокують розвиток перфекціонізму, який може бути як рушійною силою саморозвитку, так і причиною надмірного стресу, тривожності та прокрастинації. Прокрастинація часто виникає як спосіб психологічного захисту від невизначеності або високих очікувань, і може суттєво гальмувати професійний розвиток. Вивчення особливостей проявів перфекціонізму та прокрастинації у майбутніх фахівців-лідерів є важливим як у науковому, так і у практичному аспектах. По-перше, це дозволяє визначити психологічні механізми, що впливають на працездатність, мотивацію та здатність до саморегуляції. По-друге, результати дослідження можуть сприяти розробці ефективних методів навчання, самоменеджменту, розвивати стресостійкість та уникати негативних наслідків перфекціонізму. Важливим є розвиток навичок емоційної саморегуляції, стратегічного мислення та формування здорових ментальних установок щодо досягнення цілей. Це дозволить зменшити страх перед невдачами, підвищити ефективність роботи, мінімізувати рівень стресу та оптимізує використання особистісного потенціалу для успішного професійного розвитку.

Перфекціонізм проявляється у двох основних формах: конструктивний – орієнтований на саморозвиток, відповідальність і прагнення до високих стандартів без надмірного самокритицизму, та деструктивний – який супроводжується надмірним страхом помилок, завищеними очікуваннями до себе та інших, що призводить до високого рівня тривожності та прокрастинації. Останні наукові дослідження свідчать, що деструктивний перфекціонізм

негативно корелює із рівнем задоволеності життям та сприяє емоційному вигоранню. Прокрастинація, як наслідок перфекціоністських тенденцій, проявляється у вигляді схильності відкладати важливі завдання, навіть якщо людина усвідомлює негативні наслідки такої поведінки. Майбутні фахівці-лідери, які прагнуть до ідеального результату, часто відкладають початок роботи через страх невідповідності власним очікуванням. Це може набувати як раціональної форми – відкладання задля якіснішого виконання завдання, так і ірраціональної – безпідставне зволікання, що викликає почуття провини та посилює тривожність. Серед найбільш ефективних стратегій подолання негативних наслідків перфекціонізму виділяють метод «Принцип достатньо хорошого», що зосереджується не на ідеальному результаті, а на поступовому вдосконаленні роботи, техніки тайм-менеджменту та когнітивно-поведінкові методики, які змінюють ставлення до помилок і формують реалістичні очікування, а також розвиток емоційного інтелекту, що навчає майбутніх лідерів розпізнавати та контролювати власні емоції.

Отже, аналіз особливостей проявів перфекціонізму та прокрастинації дозволяє виявити їхній взаємозв’язок та розробити ефективні стратегії управління цими станами. Перфекціонізм може бути як двигуном саморозвитку, так і причиною стресу та прокрастинації. Деструктивний перфекціонізм призводить до емоційного вигорання, зниження задоволеності життям і низької продуктивності. Вивчення цього явища допомагає розробити стратегії подолання, зокрема через самоменеджмент. Подальші дослідження повинні зосередитися на методах навчання, впливі перфекціонізму на професійну діяльність, ефективності когнітивно-поведінкових методик та ролі емоційного інтелекту у подоланні стресу та тривожності.

Тесленко М. В.
Науковий керівник: канд. психол. н. Татієвська М.М.
НТУ «ХПІ»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА УПРАВЛІНСЬКО-СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-ЛІДЕРА

Сучасне суспільство потребує висококваліфікованих фахівців, здатних виконувати роль лідерів. Формування таких фахівців потребує інтеграції психологічних і педагогічних підходів, спрямованих на розвиток лідерських якостей, емоційного інтелекту, комунікативних навичок та здатності до прийняття рішень у складних умовах. Актуальність теми зумовлена необхідністю підготовки спеціалістів, які ефективно адаптуються до змін і виконують управлінські функції.

Під час нашого дослідження визначено ключові психолого-педагогічні аспекти, які сприяють формуванню лідерських компетентностей:

– використання активних методів навчання, таких як рольові ігри, тренінги, проєктне навчання;

– формування мотивації до саморозвитку через індивідуальні та групові завдання;

– розвиток когнітивної гнучкості, здатності аналізувати проблеми та знаходити інноваційні рішення.

Особливої уваги слід приділяти розробці освітніх програм, які поєднують традиційні та інноваційні методи навчання. Одним із інноваційних напрямків підготовки майбутніх фахівців-лідерів є впровадження інтерактивних занять, спрямованих на розвиток емоційного інтелекту як основи для ефективного лідерства. Підкреслимо особливий вплив управлінського середовища на становлення майбутніх фахівців-лідерів. Виявлено, що створення позитивного психологічного клімату у навчальних групах сприяє більш швидкому та якісному засвоєнню знань, необхідних для подальшого професійного зростання.

Можемо зазначити, що інтеграція психолого-педагогічних і управлінських підходів є ефективною у формуванні лідерських компетенцій майбутніх фахівців. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на:

1. Розробку нових методик активного навчання для різних спеціалізацій.
2. Аналіз довгострокового впливу інтерактивних методів на кар'єрний розвиток випускників вищої школи.
3. Вивчення можливостей індивідуалізації підходів у педагогічній практиці.

Отже, психолого-педагогічні аспекти формування майбутніх фахівців-лідерів є ключовим напрямом, який потребує подальшого розвитку для відповідності викликам сучасного світу.

Тесленко М. В.
Науковий керівник: канд. психол. н., доц. Книш А.Є.
НТУ «ХПІ»

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ У ФОРМУВАННІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-ЛІДЕРА

Сучасний світ ставить перед фахівцями-лідерами складні завдання, які потребують не лише професійних знань, а й особистісних якостей: емоційної стійкості, когнітивної гнучкості, здатності до саморефлексії та ефективного спілкування. Казкотерапія є одним із засобів, який сприяє формуванню цих якостей через роботу з метафорами та образами. Актуальність цього засобу обумовлена необхідністю інтеграції м'яких психологічних методів у процес формування майбутніх фахівців-лідерів.

Казкотерапія використовує символічні образи та метафори для глибокого психологічного впливу на особистість, що дозволяє змінювати поведінкові патерни, подолати внутрішні конфлікти та стимулювати розвиток ключових компетенцій.

Мета нашого дослідження полягає у вивченні механізмів впливу казкотерапії на формування соціально-комунікативних навичок і лідерських якостей у майбутніх фахівців різних галузей. Особливий акцент зроблено на

використанні рольових ігор у казкотерапії. Такі ігри дозволяють моделювати складні ситуації, які вимагають від учасників прийняття відповідальних рішень, прояву емпатії та ефективної взаємодії.

Під час дослідження було визначено, що казкотерапія може бути ефективною у таких аспектах:

– розвиток емоційного інтелекту, який є основою для розуміння власних і чужих емоцій;

– формування здатності адаптуватися до змін і працювати в умовах стресу;

– розкриття лідерського потенціалу через символічне опрацювання проблемних ситуацій.

Методика включає створення терапевтичних казок, адаптованих до потреб учасників, а також використання інтерактивних завдань, спрямованих на розвиток соціальних компетенцій.

Таким чином, результати дослідження свідчать про те, що казкотерапія є ефективним методом для формування майбутнього фахівця-лідера. Цей метод сприяє не лише розвитку професійних якостей, а й підвищенню самооцінки, здатності до співпраці та самостійного прийняття рішень.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на:

1. Інтеграцію казкотерапії у програми професійної підготовки.
2. Розробку спеціальних сценаріїв рольових ігор для різних галузей.
3. Оцінку довгострокових ефектів казкотерапії на професійний розвиток майбутніх фахівців.

Отже, казкотерапія є перспективним інструментом, який дозволяє ефективно поєднувати психологічну допомогу та розвиток лідерських якостей у студентів, необхідних для досягнення успіху у сучасному суспільстві.

Усенко А.Д.
Науковий керівник: канд. мист., доц. Середа Н.В.
НТУ «ХПІ»

ЕФЕКТИВНІ КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА-ЛІДЕРА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У зв’язку з воєнною російською агресією дистанційне навчання стало невіддільною складовою сучасного освітнього середовища, зокрема у харківських ЗВО. У цій ситуації процес формування майбутнього фахівця-лідера стає важливим завданням, оскільки для майбутньої професійної діяльності навички ефективної комунікації, роботи в команді, стратегічного мислення та ін. є вирішальними. Перше враження щодо викладача вищої школи формують саме комунікаційні стратегії, які додатково створюють сприятливе середовище для розвитку особистісних якостей здобувачів освіти та їх лідерських компетенцій, тому ця проблема є актуальною у контексті підготовки майбутніх фахівців-лідерів у сфері освіти.

Під час онлайн-навчання ефективна комунікація використовується як потужний інструмент для розвитку якостей та навичок успішного лідера. Наприклад, активне слухання та використання емоційного інтелекту виступають як стратегії, які створюють сприятливу та комфортну атмосферу для продуктивної взаємодії. Особливо важливим є забезпечення студентів зворотним зв’язком, в умовах дистанційного навчання за допомогою цифрових технологій. Це дає змогу здобувачам освіти отримувати корисні рекомендації щодо їхньої навчальної діяльності.

Одним з ключових аспектів формування ефективної комунікаційної стратегії є кооперативна форма навчання. Вона гарантує соціальну взаємодію, тому студенти мають можливість вчитися працювати в команді, щоб згодом брати на себе відповідальність. Таким чином, кооперативне навчання сприяє формуванню у здобувачів освіти навичок приймання рішень, що є важливим для фахівців-лідерів. У онлайн-освіті асинхронний формат комунікаційних стратегій забезпечує гнучкість навчального середовища, тому студенти можуть

повноцінно працювати у зручному для них темпі. Такий підхід позитивно впливає на розвиток таких лідерських навичок як вмотивованість та самостійність.

Наукова новизна поставленої проблеми полягає у глибшому дослідженні ефективних комунікаційних стратегій для формування майбутнього викладача-лідера в умовах дистанційного навчання.

Таким чином, поєднання цифрових технологій та дієвих підходів комунікації сприяє продуктивному розвитку потенціалу майбутнього лідера, який уже адаптований до сучасних викликів у сфері освіти. Надалі дослідження питання може бути орієнтованим на розробку методичних рекомендацій щодо застосовування ефективних комунікаційних стратегій в умовах дистанційного навчання для формування майбутніх фахівців-лідерів.

Усенко А.Д.
Науковий керівник: д-р. пед. н., проф. Ігнатюк О.А.
НТУ «ХПІ»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-ЛІДЕРА

Актуальність дослідження питань щодо забезпечення дотримання педагогічної етики в умовах онлайн-навчання зберігається з початку впровадження дистанційної форми навчання. Нові реалії освітнього процесу, обумовлені військовими діями, значно вплинули на характер взаємодії викладачів зі студентами, саме тому дотримання педагогічної етики залишається фундаментальним не лише для забезпечення якісного навчання, а й формування професійної культури майбутніх фахівців-лідерів.

Проблема має важливе значення для вирішення наукових і практичних завдань. У науковому аспекті вона уточнює роль етичних норм в умовах онлайн-навчання, коли практичний аспект сприяє адаптації студентів до тривалих реалій. Такий підхід дозволяє забезпечити ефективність освітнього

процесу та підготувати майбутніх педагогів вищої школи до будь-яких морально-етичних викликів.

Забезпечення дотримання педагогічної етики в умовах дистанційного навчання – важливе завдання сучасного освітнього середовища, адже воно формує ключові аспекти для виховання професійної відповідальності та моральних якостей у майбутніх фахівців-лідерів. Онлайн-освіта створила нові виклики для втілення норм етичної поведінки у взаємодії між викладачем та студентом. Зокрема, зміна характеру спілкування відображається в зниженні невербальної комунікації, зміщенні меж формальності тощо.

Наукова новизна дослідження скерована на розроблення конкретних підходів до впровадження етичних стандартів в умовах онлайн-навчання, беручи до уваги специфіку цифровізації освітнього середовища. Наступні пропозиції спрямовані на ефективне розв'язання порушеного питання:

1. Адаптація Етичного кодексу науково-педагогічного працівника відповідно до особливостей та принципів роботи в онлайн-середовищі.
2. Застосування інструментів для регулярного моніторингу дотримання етично-моральних стандартів.
3. Розробка навчальних програм, тренінгів, вебінарів тощо для педагогів, спрямованих на розвиток та формування етичної культури в умовах роботи в дистанційному форматі.

Запропоновані рішення дозволять зменшити ризики виникнення конфліктів між викладачами та студентами. Такі підходи спрямовані на закладення основ для розвитку етично-моральних якостей у майбутніх фахівців-лідерів.

Таким чином, дотримання педагогічної етики в умовах дистанційного навчання є важливим аспектом, який сприяє формуванню відповідальних лідерів серед студентів. Впровадження конкретних та чітких правил етичної поведінки для роботи в онлайн-форматі – необхідні умови для ефективної взаємодії між викладачами та здобувачами вищої освіти.

Подальше дослідження може бути направлене на розробку рекомендацій для майбутніх педагогів щодо забезпечення етичного спілкування при дистанційному навчанні, аналіз впливу етичної поведінки викладача на рівень підготовки студентів в онлайн-освіті тощо.

Фірсова Є.В.
Науковий керівник: канд. пед. н., доц. Солодовник Т.О.
НТУ «ХПІ»

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОСОБИСТІСНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ФАХІВЦЯ

Наявність емоційного інтелекту є важливим чинником розвитку лідерських якостей, адже допомагає фахівцям ефективно взаємодіяти, приймати зважені рішення та досягати високих результатів у діяльності. Спеціалісти з розвиненим емоційним інтелектом демонструють кращу стресостійкість та продуктивність у командній роботі. Проблемі емоційного інтелекту присвячено багато досліджень таких вчених, як Д. Гоулман, Р. Бар-Он, Дж. Майєр, П. Саловей, Д. Карузо. Досліджуване питання є актуальним і у наш час, бо відіграє важливу роль у формуванні лідерів, спроможних адаптуватися до сучасних викликів.

Емоційний інтелект охоплює здатність розуміти власні емоції та почуття інших. Це особливо важливо для фахівців соціономічних професій, а саме: керівників, педагогів, менеджерів, психологів, лікарів. Лідери з розвиненим емоційним інтелектом створюють атмосферу довіри й підтримки, яка сприяє співпраці та відкритості спілкування в команді. Для підвищення ефективності та ініціативності співробітників важливо брати до уваги їхні емоції та думки. Ефективність діяльності організації залежить також і від врахування емоційного інтелекту її працівників, що дозволяє оптимально розподіляти завдання та ресурси, зважаючи на потреби кожного.

Розвиток емоційного інтелекту має велике значення для лідерів. Успішнішими стають ті, хто вміє контролювати свої емоції навіть у важкій ситуації. Справжній лідер не лише керує, а й надихає команду. Щоб мотивувати

людей, потрібно розуміти їхні потреби, цінності та емоції. Завдяки високому рівню емоційного інтелекту фахівець стає більш впевненим та комунікабельним. Ці риси є важливими складовими успішного лідерства.

Р. Бренсон, засновник «Virgin Group», зазначає, що завжди шукає людей з високими навичками емпатії та емоційного інтелекту, оскільки вони зазвичай стають найкращими лідерами. Таким керівникам простіше знаходити спільну мову з працівниками. Компанія «Google» стимулює своїх менеджерів розвивати емоційний інтелект за допомогою тренінгів та курсів. Це позитивно впливає на ефективність та згуртованість команди. Програма «Leadership Imperatives», впроваджена компанією «Johnson & Johnson», спрямована на розвиток емоційного інтелекту керівників. Лідери вдосконалюють навички активного слухання та вчаться давати конструктивний зворотний зв'язок. Це сприяє ефективній комунікації, зміцненню команди та досягненню цілей.

Керівники, які покращують власний емоційний інтелект та заохочують його розвиток у працівників, формують більш адаптивні та продуктивні команди фахівців. Лідери з розвиненим емоційним інтелектом створюють сприятливе середовище для досягнення високих результатів. Такі керівники здатні підтримувати позитивний соціально-психологічний клімат колективу та виявляти емпатію.

Отже, емоційний інтелект є ключовим фактором розвитку лідерських якостей, який допомагає керівникам створювати продуктивне професійне середовище. Лідери з високим рівнем емоційного інтелекту сприяють формуванню корпоративної культури, орієнтованої на взаємоповагу серед працівників. Досвід компаній, таких як «Google» та «Johnson & Johnson», підтверджує важливість розвитку емоційного інтелекту.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у розвитку емоційного інтелекту у майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки. Це дозволить здобувачам розвивати лідерські якості, такі як впевненість у собі, комунікабельність, емпатія та адаптивність. Таким чином,

вони стануть лідерами з розвиненим емоційним інтелектом, здатні вести за собою людей та розвивати професійні та особистісні якості.

Deulenko U. O.
Supervisor: Stuchenko I. E.
NTU “KhPI”

THE ROLE OF THE MANAGER IN PREVENTING AND RESOLVING CONFLICTS

Conflicts are an integral part of humanity's existence; a person cannot avoid conflicts, he or she can only take part in their resolution, resolve them or leave responsibility for their resolution to other people, but not avoid them. Understanding the nature of conflict, its purpose, patterns of development and its management is the main and key skill in working with people. Numerous researchers have been dealing with these issues in conflict studies: N. Pidbutska, A. Kosenko, P. Pererva, etc. Successful conflict resolution and prevention in the team is important for a manager of any level. It is this skill that determines the professional competence of a manager as a leader.

In the modern world, in the society of the post-industrial stage of development, where the accelerated rhythm of life is the usual pace at which people function, information stress, nervous breakdowns and depression have become quite common. In other words, chronic overwork and poor health have become the result of modern life. In most cases, the common cause of mental health deterioration is work, more specifically, poor working conditions, excessive workload, lack of opportunities for self-realization and personal development, etc. It is this disharmony in a person's life that provokes conflicts in various spheres of life, including work.

Modern organizations are constantly implementing a number of reforms that will reduce the risk of employee dissatisfaction and stress, thus preventing labor conflicts. However, this is not enough, so it is the responsibility of a competent manager to prevent and reduce the number of conflicts between employees.

Managers have a variety of strategies at their disposal to deal with conflicts. One of the main strategies is conflict prediction and prevention technology. Using this technology, a manager can identify any contradictions that may lead to conflicts in advance and predict the peculiarities of their development. Accurate forecasting reduces uncertainty in interaction, which helps to prevent conflict escalation and successfully resolve it.

Not all conflicts can be predicted, so an equally important strategy for managers is the technology of constructive conflict resolution. The criteria for constructive conflict resolution are the elimination of the main contradiction and the victory of the right side. Solving the problem that caused the conflict helps to normalize relations and reduces the risk of repeated disputes. The victory of justice has a positive impact on the team atmosphere and discipline. At the same time, it is important for a manager to take into account the interests of the wronged party to avoid new conflicts in the future.

Many studies have been conducted by T. Sergienko, I. Sydorko, and K. Yavorska, which confirm the importance of the leader in conflict resolution and prevention.

Thus, the number of managers who turn to psychology, where they seek theoretical justification of mechanisms and practical recommendations for preventing and resolving various conflicts, is constantly increasing. The description and interpretation of conflicts is an important topic that requires constant development.

Han Yong
Supervisor: Lapuzina O.M.
NTU “KhPI”

THE ROLE OF TEACHER LEADERS IN DISSEMINATING THEIR SCIENTIFIC AND TEACHING EXPERIENCE

Teacher leaders play a crucial role in the education system by sharing their scientific knowledge and teaching experience with their peers. Through various initiatives such as professional development workshops, mentoring programs, and

collaborative learning communities, teacher leaders contribute to the continuous improvement of teaching practices and student learning outcomes.

In the field of education, teacher leaders are experienced educators who possess both subject matter expertise and effective teaching strategies. Teacher leaders play a significant role in disseminating scientific knowledge by staying current with the latest research findings, trends, and best practices in their field. They utilize their expertise to design and deliver professional development workshops, seminars, and conferences where they share their knowledge with other educators. By incorporating evidence-based practices and research-backed strategies into their teaching, teacher leaders' model effective instructional techniques for their peers. One of the key responsibilities of teacher leaders is to promote a culture of inquiry and critical thinking among their colleagues. They encourage educators to engage in reflective practice, evaluate the impact of their teaching strategies, and seek innovative solutions to educational challenges. By fostering a spirit of intellectual curiosity and continuous learning, teacher leaders inspire their peers to be lifelong learners and continuously improve their teaching practices.

In addition to sharing scientific knowledge, teacher leaders also play a crucial role in disseminating their teaching experience and best practices. Through mentoring programs, peer observations, and collaborative lesson planning, teacher leaders provide guidance and support to help their colleagues enhance their teaching skills. They offer constructive feedback, share classroom management strategies, and model effective teaching techniques to facilitate professional growth among educators.

By sharing their teaching experience, teacher leaders create a culture of collaboration and shared learning where educators can benefit from each other's expertise and experiences. This collaborative approach to professional development leads to improved instructional practices and better student outcomes. Despite the importance of their role, teacher leaders encounter several challenges in disseminating their scientific knowledge and teaching experience. One common challenge is the lack of time and resources to dedicate to professional development activities. Teacher leaders often have demanding workloads that leave little time for

additional responsibilities such as organizing workshops or mentoring their colleagues.

Another challenge is resistance to change from some educators who may be reluctant to adopt new teaching practices or integrate scientific knowledge into their instruction. Teacher leaders must navigate this resistance by building trust, demonstrating the benefits of innovative approaches, and providing ongoing support and encouragement to their colleagues. Overcoming resistance to change requires effective communication skills, patience, and a commitment to building a collaborative and supportive learning environment. It may be: 1) creating formal mentorship programs that pair experienced teacher leaders with novice educators; 2) establishing collaborative learning communities where educators can share resources, collaborate on lesson planning, and engage in reflective practice to improve their teaching; 3) recognizing and rewarding teacher leaders for their contributions to professional development; 4) fostering a culture of trust, respect, and collaboration among educators.

It is essential to recognize and support the valuable contributions of leaders in education in disseminating their experiences and expertise to drive innovation and excellence in education.

Lupaltsova E.
Supervisor: Cand. of Psychology., Ass. Prof. Knysh A.
NTU “KhPI”

THE ROLE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN THE PREPARATION OF A SPECIALIST LEADER: PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL AND ADMINISTRATIVE-SOCIAL ASPECTS

Emotional intelligence – a modern and effective tool for self-development, establishing relationships with others and developing empathy, which consists of self-awareness, self-management, social awareness and relationship management. It is important in the preparation of a specialist leader, because effective leadership consists of resonance, encouragement, mentoring, harmony, a sense of belonging, friendliness, understanding, and a common idea that brings all team members

together. In order to develop such leadership styles as ideological, mentoring, friendly, and democratic, which have the most positive impact on the atmosphere and the work team, a leader must develop his or her own and the group's emotional intelligence. Therefore, this issue is very relevant. The topic of EI and leadership is studied by A. Knysh, O. Romanovsky, T. Gura, as well as D. Goleman, R. Boyatzis and A. Mackey.

In the psychological and pedagogical context, emotional intelligence appears in the form of mechanisms of development and formation. Emotional intelligence is based on the interaction of brain structures, in particular the limbic system and the prefrontal cortex. The amygdala processes emotions and is responsible for emotional memory, while the hippocampus integrates emotions into memories. The prefrontal cortex regulates impulsivity, controls amygdala responses, and provides cognitive control over emotions, which helps to understand one's own and others' feelings. The difference in the functioning of different brain structures and the correlations between them make the educational environment important for the development of emotional intelligence of a professional leader. Leadership can become more effective by choosing the right strategies and approaches to self-improvement. Improving emotional intelligence requires daily practice, self-control, motivation, a clear understanding of the goal, and the guidance and assistance of mentors. As a result, a high level of emotional intelligence ensures emotional stability in stressful situations, helps to plan the time, concentrate on tasks, maintain discipline, and it also helps to build self-confidence.

The administrative and social aspect of emotional intelligence is the ability to recognize, understand, and manage emotions in interaction with others to achieve effective leadership, teamwork, and social success. In the field of managing, an effective and self-aware professional leader can use his or her knowledge of emotional intelligence to uncover conflicts from all sides and find the best solution, create an atmosphere of team spirit and raise the general mood, rebuild old routines and overcome obstacles, develop and support a team, communicate effectively and listen actively. In order to be socially useful, a leader must continue to practice his or

her emotional intelligence and develop self-control, openness, adaptability, determination, initiative, empathy, and optimism. A professional leader with developed emotional intelligence is aware of his or her impact on society, team, and organization, which encourages him or her to make ethical and responsible decisions.

Thus, emotional intelligence is an important component of the effective development of a specialist leader and building productive relationships in the social and professional spheres. It opens up opportunities for effective interaction with the inner and outer world.

Novykova A.V.
Supervisor: Cand. of Pedagogical Sciences Kostyria I.
NTU "KhPI"

THE ROLE OF MICROLEARNING IN OVERCOMING PROCRASTINATION AMONG FUTURE LEADERS

Procrastination significantly hinders leadership development, particularly among future leaders in training programs. Delayed actions affect decision-making, task management, and consistency, which are essential qualities for effective leadership. Microlearning, a pedagogical approach delivering content in small, focused units, offers a solution by promoting timely task initiation, sustained attention, and quick application, which help overcome procrastination

Psychological factors, such as fear of failure, perfectionism, and low self-esteem, can contribute to procrastination when dealing with large, overwhelming, or complex tasks. This can interfere not only with task completion, but also with the development of leadership qualities such as responsibility, accountability, and motivation. These qualities are important in developing leadership skills, but procrastination can be a major obstacle to achieving these goals. Microlearning can be a promising solution to these problems. This format promotes a manageable and less stressful learning experience by structuring content into easily digestible, short units. This allows learners to gradually tackle tasks, feeling less stressed and more motivated to complete them. Studies show that microlearning can improve memorization, concentration, and engagement in tasks, which are important qualities

for overcoming procrastination. Microlearning is an effective approach for individuals who are prone to procrastination, as it offers a structured and incremental learning process. This method provides immediate, practical content to help overcome initial resistance to problem solving, which is often associated with procrastination. By completing each module, learners experience a sense of achievement, which motivates them to progress further. Microlearning also allows for the direct application of knowledge to leadership scenarios, facilitating task completion and reducing procrastination. Additionally, microlearning incorporates pedagogical strategies such as remote repetition, gamification, and interactive content to increase engagement and motivation. These strategies also provide learners with frequent opportunities to assess their progress, enhancing self-regulation and task completion. The adaptive learning features in microlearning platforms personalize content to suit individual needs, preventing feelings of inadequacy and frustration that contribute to procrastination. Overall, microlearning offers support and confidence throughout the leadership development process. Cognitive-behavioral theories support the integration of microlearning in leadership programs. These theories emphasize how thought patterns influence behavior and decision-making. By encouraging small, immediate actions, microlearning helps disrupt negative thought cycles that fuel procrastination. The focus on achievable goals and gradual progress builds confidence, self-regulation, and task initiation skills, essential for effective leadership. Additionally, microlearning modules often incorporate goal-setting, time management, and mindfulness strategies, which are proven to reduce procrastination and foster leadership competencies.

Thus, microlearning is an effective strategy for combating procrastination and improving time management and prioritization skills that are critical for leaders. This approach allows learners to work at their own pace and provides frequent opportunities for reflection and feedback. By breaking down tasks into smaller, manageable pieces, microlearning increases focus and engagement, making it ideal for people with busy schedules. It also promotes self-regulation and task completion, supporting leadership development. The integration of new technologies such as

artificial intelligence and gamification can enhance microlearning by offering personalised learning paths and reducing procrastination. By integrating microlearning into leadership programmes, educators and organisations can provide continuous and accessible learning, contributing to the development of future leaders.

Sydorenko O.
Supervisor: Doctor of science in Pedagogy, Full Professor, Ihnatiuk O.
NTU "KhPI"

CREATIVITY AS A DRIVING FORCE IN THE FORMATION OF A TEACHER-LEADER: PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONTEXT

Teaching combines many different demands and requires interest, motivation and commitment. A good teacher should have a good knowledge of the specialized and related disciplines, be able to explain them to students in an interesting and understandable way, and arouse their interest in learning and self-development. Therefore, it is impossible to overestimate the importance of leadership potential, the ability to inspire and lead students, to turn a group of different individuals into a team capable of achieving educational goals.

Leadership is not exclusively a natural ability; it can result from purposeful development. I agree with O. Romanovsky's opinion: "A self-made leader is always more effective than a leader by nature." Regular professional development, self-education, and an interest in modern trends can help strengthen leadership positions. Let us examine how creative approaches contribute to the formation of a teacher-leader.

Among the key aspects of the psychological and pedagogical context, the following can be highlighted: a creative approach to teaching, the emotional intelligence of the teacher, well-developed communication skills, and reflection.

The development of emotional intelligence is associated with the ability to recognize and manage one's own emotions as well as the emotions of others. The modern context demands not only knowledge of the subject or work processes but also emphasizes the importance of soft skills and collaboration with colleagues. A creative educator is capable of using role-playing games or analyzing real-life

situations to achieve this. They can organize team and group activities that teach students to interact and consider the feelings of others, fostering unity through empathy. Equally important is providing moral support and cultivating positive thinking. The educator's goal is to create engaging and achievable tasks for students. By overcoming these challenges, students gain confidence in their knowledge and actions.

In the formation of a teacher-leader, the ability for reflection and self-analysis is an essential component. Regular analysis of one’s own actions, evaluation of their outcomes, and their impact on others are integral parts of professional development. These practices enable adaptation to change and the identification of effective ways to influence students, colleagues, and the educational environment. The use of creative approaches, such as analyzing real-life cases and pedagogical situations, maintaining a journal to document experiences and achievements, obtaining feedback and conducting student surveys, serves as informal education for a teacher-leader. Participation in conferences, creative workshops, seminars, and master classes provides opportunities to hear perspectives from colleagues and view problems from multiple angles. It also fosters a pedagogical practice that considers emotional and ethical consequences.

Finally, let us highlight the impact of creativity on communication skills. Leaders are often individuals who easily establish connections and are comfortable to communicate with. Among their primary tasks are maintaining a friendly and professional atmosphere, responding quickly, and resolving conflicts effectively. The application of creative approaches, such as active listening techniques, coaching questions, and empathetic dialogue can help a teacher solidify their leadership position and manage communication to enhance productivity.

Pedagogical creativity can become one of the factors in the formation of a teacher-leader, help him or her to implement innovative teaching methods, maintain a positive atmosphere in the group and create conditions for students to unleash their potential. Finding a creative and individualized approach for each student will

contribute to comfortable psychological conditions for all parties to the educational process.

Sukaina Amkhaien
Supervisor: Lapuzina O.M.
NTU “KhPI”

ARABIC LEADERS IN EDUCATION AND THEIR SUCCESS STORIES

Leadership is at the heart of quality education. Education leadership can make all the difference in the success and positive outcomes for students. Creating a successful learning culture will enable students to become effective, enthusiastic, independent learners, committed to life-long learning.

Sheikha Moza bint Nasser of Qatar is one of the Arabic leaders in education. One such leader is Her Highness Sheikha Moza bint Nasser of Qatar, who has been instrumental in promoting education reform and innovation in the region. As the founder of the Qatar Foundation for Education, Science, and Community Development (QF), Sheikha Moza has championed initiatives that prioritize quality education accessible to all. Through QF’s Education City, she introduced a hub of world-class universities, including branch campuses from institutions like Georgetown, Northwestern, and Texas A&M, providing students in the Arab world with access to top-tier higher education within their region. Her leadership extended beyond creating educational infrastructure to advocating for the improvement of education for underserved populations worldwide, notably through initiatives such as Educate A Child, which aims to help millions of out-of-school children access primary education. Sheikha Moza’s leadership exemplifies how vision, combined with strategic partnerships, can elevate educational opportunities and set new benchmarks in the region.

Dr. Abdulaziz Al-Sabeel is another famous leader in Arabic education. Dr. Abdulaziz Al-Sabeel, former Saudi Arabian Minister of Education, is another prominent figure whose leadership brought significant reforms to the Saudi education system. Dr. Al-Sabeel recognized the need to modernize the curriculum, introducing

more progressive subjects, including science, technology, engineering, and mathematics (STEM) fields. His initiatives were part of the larger King Abdullah Project for General Education Development, a multi-billion-dollar endeavor that aimed to enhance educational outcomes, integrate technology into classrooms, and improve teacher training. His commitment to reform created a foundation for a forward-thinking educational framework that aligned with the nation's economic and developmental goals. Under his leadership, Saudi Arabia’s educational institutions gradually began to prioritize critical thinking, creativity, and innovation, moving beyond rote learning to embrace more holistic educational practices.

Another influential leader in Arabic education is Dr. Al-Mashat, Egypt's former Minister of Tourism and current Minister of International Cooperation. Though her primary focus was on government roles outside education, her contributions to Egypt's educational landscape were impactful. Dr. Al-Mashat collaborated with international organizations to improve educational policies, emphasizing economic and educational reforms that build resilience and sustainable development. Her dedication to upskilling young Egyptians and preparing them for the global economy underscores her commitment to education as a tool for national empowerment and economic advancement.

These leaders share common qualities: a strong vision, dedication to addressing gaps in existing educational systems, and the ability to foster partnerships that elevate their initiatives. Their success stories illustrate the positive impacts that innovative leadership can have in tackling educational challenges within the Arab world. Effective educational leadership requires more than a strategic mindset—it demands a deep commitment to nurturing future generations and an understanding of education as a driver of socioeconomic growth. Leaders like Sheikha Moza, Dr. Al-Sabeel, and Dr. Al-Mashat inspire a shift from traditional methods to progressive, inclusive, and globally relevant educational practices. By setting ambitious goals, implementing reforms, and cultivating resources for educational advancement, these leaders exemplify how effective leadership can shape an educated, empowered, and resilient society.

Wang Xing, China
Supervisor: Lapuzina O.M.
NTU “KhPI”

MODELS OF EFFECTIVE LEADERSHIP

Leadership has been a subject of intense study and debate for centuries. The concept of leadership is closely intertwined with human history, as leaders have played a crucial role in shaping the course of civilizations, organizations, and societies. In today's complex and rapidly changing world, effective leadership is more important than ever. Organizations face numerous challenges, including globalization, technological disruption, and increased competition. In this context, leaders need to possess a wide range of skills and qualities to inspire and motivate their teams, drive innovation, and achieve organizational goals.

This paper aims to provide a comprehensive overview of different models of effective leadership. By examining various leadership theories and models, we can gain a better understanding of what makes a leader effective and how leadership can be developed and applied in different contexts. The paper begins by reviewing classical leadership theories, such as trait theory, behavioral theory, and contingency theory. It then explores contemporary leadership models, including transformational leadership, servant leadership, and authentic leadership. Additionally, the paper discusses the importance of emotional intelligence, cultural intelligence, and ethical leadership in today's diverse and globalized world.

There are three main types of classical leadership theories:

1) Trait Theory; 2) Behavioral Theory; 3) Contingency Theory.

1. Trait theory focuses on identifying the personal characteristics or traits that distinguish effective leaders from others. According to trait theory, leaders are born with certain innate qualities, such as intelligence, charisma, confidence, and determination. These traits are believed to be relatively stable and difficult to change, and they are thought to predict leadership effectiveness. However, trait theory has been criticized for being overly simplistic and deterministic. Critics argue that leadership is not solely determined by innate traits but is also influenced by

situational factors and learned behaviors. Additionally, trait theory has been unable to identify a definitive set of leadership traits that are universally applicable across all situations.

2. Behavioral theory emphasizes the behaviors and actions of leaders rather than their personal traits. Behavioral theorists believe that leadership can be learned and developed through observation and practice. This theory focuses on two main types of leadership behaviors: task-oriented behaviors and relationship-oriented behaviors. Task-oriented leaders are focused on achieving organizational goals and ensuring that tasks are completed efficiently. They are often directive and autocratic, setting clear goals and expectations for their followers. Relationship-oriented leaders, on the other hand, are more concerned with building strong relationships with their followers and creating a positive work environment. They are often democratic and participative, seeking input and feedback from their followers. Behavioral theory has been criticized for oversimplifying leadership behavior and ignoring the complexity of leadership situations. Additionally, it has been difficult to determine which leadership behaviors are most effective in different situations.

3. Contingency theory suggests that leadership effectiveness depends on the interaction between the leader's style and the specific situation. According to contingency theory, there is no one best leadership style, and leaders need to adapt their style to fit the situation. Contingency theory identifies three main situational factors that influence leadership effectiveness: task structure, leader-member relations, and position power. Task structure refers to the degree of clarity and structure of the task at hand. Leader-member relations refer to the quality of the relationship between the leader and followers. Position power refers to the amount of formal authority and power that the leader holds. Contingency theory has been criticized for being overly complex and difficult to apply in practice. Additionally, it has been difficult to determine which situational factors are most important and how leaders can accurately assess and adapt to different situations.

СЕКЦІЯ 5
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Голова секції: доц. Волоснікова Н.М.

Секретар секції: доц. Яцина В.В.

Барсегян С.В.
Науковий керівник: : к.е.н., доц. Андрушкевич Н.В.
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»,
м. Київ, Україна

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УПРАВЛІННІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Поява нових систем управління у сучасних ринкових умовах на підприємствах житлово-комунального господарства (далі – ЖКГ) висуває підвищені вимоги до управління ефективністю розвитку бізнес-процесів. Правильний вибір методу управління бізнес-процесом дозволить підприємству бути конкурентоспроможним на ринку житлово-комунальних послуг. Бізнес-процес - це ланцюг логічно пов’язаних, повторюваних дій, у яких використовуються ресурси підприємства для переробки об’єкта (фізично і віртуально) з метою досягнення певних результатів чи продукції для задоволення внутрішніх та зовнішніх споживачів. В якості базових елементів, що впливають на успішність підприємства, можна уявити безліч бізнес-процесів. В даний час можна виділити три основні види бізнес-процесів, що забезпечують виробничу діяльність підприємства: 1. Керуючі бізнес-процеси - функція управління; 2. Операційні бізнес-процеси – формують основний потік доходів; 3. Підтримуючі бізнес-процеси – обслуговують основний бізнес. При складанні моделі бізнес-процесу на підприємствах ЖКГ необхідно визначити та розділити функції між власником багатоквартирного будинку, керуючої організації, підрядними організаціями та органами, які здійснюють контроль за утриманням житлового фонду та цільовим використанням коштів споживачами житлово-комунальних послуг. Підприємства житлово-комунального

господарства керують житловим фондом за договорами управління багатоквартирним будинком із власниками, які проживають у цьому будинку. А доходи таких підприємств формуються з таких джерел: виторг від наданих житлово-комунальних послуг за винятком обов'язкових податкових платежів; виторг від наданих додаткових послуг; грошові гранти від участі в цільових державних програмах з ремонту житлового фонду; доходи від управління житлового фонду, що перебуває у державній власності. А ось функції власника багатоквартирного будинку досі досить чітко не визначені (за винятком контролю за ходом виконання ремонтних робіт). Що стосується контролю, який по суті здійснюється тільки з боку власника, необхідна чітка система, яка б здійснювала сукупний (ефективний) контроль від планування робіт, їх виконання та цільове використання коштів власника. Особливістю відносин власника багатоквартирного будинку та підприємства ЖКГ є їх договірні відносини, які не регламентуються жодним нормативно-правовим актом. Перевага власників житлового фонду це право на конкурсний відбір організацій-підрядників будь-якої форми власності. Ще одну проблему необхідно вирішити під час управління житловим фондом – це розмір договірної вартості, оскільки не завжди конкурсний відбір вирішує проблему відповідності ціни та якості послуги. Проте підприємства ЖКГ мають отримувати стабільний фінансовий результат, який би дозволив підприємству бути фінансово стійким та платоспроможним. При цьому важливо визначити розмір прибутку, який дозволить підприємству стабільно розвиватися, а й власникам багатоквартирних будинків, здатним оплачувати послуги. Тому необхідне регулювання у системі ціноутворення житлових послуг, як це затверджується тарифною комісією з комунальних послуг.

Таким чином, бізнес-процес на підприємствах ЖКГ – це певна внутрішня система дій, спрямована на досягнення цілей компанії, а кінцевою метою у бізнес-процесах підприємств ЖКГ є отримання доходу в сукупній системі за результати основних видів діяльності та задоволення потреб власників багатоквартирного будинку.

Баскакова Є.Д.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Литвиненко А.В.
Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця

ЕТАПИ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ СТАРТАП-ПРОЄКТУ

Стартапи стали важливою складовою сучасної економіки, оскільки вони вносять інновації, створюють нові робочі місця та сприяють розвитку технологій. Однак успішне становлення стартапу вимагає не лише креативності та ідейності, а й чіткого розуміння етапів його життєвого циклу. Кожен з цих етапів, починаючи з концептуальної фази і закінчуючи зрілістю та можливим виходом з ринку, має свої специфічні характеристики, виклики та можливості. У даній тезі буде розглянуто ключові етапи життєвого циклу стартап-проекту, а також важливість стратегічного планування та адаптації на кожному з них для досягнення успіху. Стартапи необхідно досліджувати в контексті розвитку теорії організацій, менеджменту та підприємництва. З погляду теорії організацій, важливо вивчати процес швидкого перетворення ідеї на зростаюче підприємство. Теорія менеджменту збагачується завдяки дослідженню сучасних методів управління невеликими колективами, тоді як теорія підприємництва зосереджена на вивченні природи виникнення ідей та підприємницьких ініціатив. Окрім цього, стартапи відіграють ключову роль у теорії інновацій, будучи складовою інноваційної інфраструктури.

Як початкова форма існування бізнесу, стартапи становлять об’єкт дослідження в межах теорії організації. Для кращого розуміння механізмів "запуску" стартапів доцільно враховувати етапи їх життєвого циклу

Етапи життєвого циклу стартап-проєкту:

1. Потенційний підприємець: на цьому етапі відбувається конкретизація діяльності. Це початковий етап, коли з’являється ідея для стартапу.

2. Народження підприємця: це етап, коли ідея починає оформлюватися в конкретний проєкт. На цьому етапі відбувається стартап у вузькому розумінні.

3. Стартап підприємця: на цьому етапі проєкт проходить стадію виживання. Це ключовий етап, який визначає, чи зможе стартап розвинутися далі.

4. Нове підприємство: це етап зростання, коли стартап переходить у стадію повноцінного бізнесу.

Додатково, можна виділити три основні етапи життєвого циклу стартапу:

1. Етап завантаження: характеризується індивідуальними зусиллями, залученням родини та друзів, низькими інвестиціями та можливою участю ангел-інвесторів.

2. Насіннєвий етап: включає командну роботу, оцінку проєкту, середні інвестиції та можливу участь акселераторів та інкубаторів.

3. Етап створення: передбачає організаційні заходи, формування корпоративних фінансів, високі інвестиції та залучення венчурного капіталу.

Кожен з цих етапів має свої особливості щодо рівня інвестицій, залучених ресурсів та фокусу діяльності, що відображає еволюцію стартапу від ідеї до повноцінного бізнесу.

На етапі завантаження докладаються зусилля для трансформації ідеї в прибутковий бізнес шляхом визначення її позиціонування, обґрунтування доцільності продукту або послуги, а також отримання «посівного» фінансування. На другому етапі формується команда та залучаються середні інвестиції, що спрямовані на вихід на ринок. Відбувається організаційне оформлення ідеї у вигляді реального підприємства. На цьому етапі підприємницька діяльність завершується, оскільки створене підприємство переходить до виробництва продукції.

Бедринець Д.О.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Черкашина Т.С.
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОДУКТИВНА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ» ТА ЙОГО ВІДМІННОСТІ ВІД СУМІЖНИХ КАТЕГОРІЙ

Продуктивна зайнятість населення є ключовим фактором сталого розвитку національної економіки, оскільки вона дозволяє узгодити інтереси

працівників, роботодавців і держави. У цьому зв'язку дослідження теоретичних і практичних аспектів забезпечення продуктивної зайнятості населення в сучасних умовах є актуальним науковим завданням.

Метою даного дослідження є дослідження економічної сутності поняття «продуктивна зайнятість населення» та його відмінностей від суміжних категорій.

Продуктивна зайнятість населення — це поняття, яке використовується для позначення такого виду трудової діяльності, що забезпечує ефективне використання робочої сили, сприяє економічному зростанню та соціальному добробуту. Визначальними ознаками поняття «продуктивна зайнятість населення» є наступні: 1) задоволення потреб як окремої людини, так і суспільства в цілому; 2) стимулювання економічного розвитку через ефективну зайнятість населення; 3) зниження рівня безробіття та підвищення якості трудового потенціалу. Докладне вивчення спеціальної наукової літератури показало, що в сучасній економічній теорії існують й інші поняття та категорії, які характеризують динаміку зайнятості населення країни, а саме «раціональна зайнятість», «ефективна зайнятість», «високоприбуткова зайнятість», «повна зайнятість», «неформальна зайнятість» та ін. Розкриємо відмінності між означеними категоріями більш детально.

Раціональна зайнятість – це вид зайнятості населення, при якій трудові ресурси використовуються оптимально, з урахуванням потреб ринку праці та інтересів працівників, тобто відмітною рисою поняття «раціональна зайнятість» є оптимальне співвідношення між попитом і пропозицією робочої сили, а також раціональний розподіл працівників між галузями, регіонами та підприємствами.

Ефективна зайнятість – це вид зайнятості населення, яка більшою мірою, ніж продуктивна зайнятість, пов'язана із оптимальним використанням трудових ресурсів для досягнення балансу між потребами економіки і населення. Зазвичай, ефективна зайнятість передбачає забезпечення зайнятості через системи перепідготовки кадрів, створення нових робочих місць в регіонах із високим безробіттям або розвиток програм адаптації до змін ринку праці.

Високоприбуткова зайнятість – це вид зайнятості населення, яка забезпечує високу прибутковість фірми, галузі та національного господарства в цілому, при цьому високоприбуткова зайнятість не обов'язково є продуктивною з точки зору суспільного внеску. Наприклад, інженер в IT-компанії, який створює інноваційні продукти, отримує високу зарплату, що поєднує обидві категорії.

Повна зайнятість – це вид зайнятості населення, яка зосереджена на якості та довгостроковій користі від праці, у той час як повна зайнятість прагне досягти максимальної кількості працюючих осіб у короткостроковій перспективі.

Таким чином, всі види зайнятості відіграють важливу роль у функціонуванні суспільства та економіки, оскільки вони задовольняють різноманітні потреби громадян, забезпечують розвиток країни та створюють умови для самореалізації. Їхній баланс забезпечує стійкість економіки, соціальну гармонію та можливості для кожної людини.

Борисова Д. Є.
Науковий керівник: Партика С. О.
Харківський національний університет радіоелектроніки

ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

У сучасному світі глобалізація та цифровізація стали визначальними факторами розвитку міжнародних відносин. На тлі стрімкого розвитку інформаційних технологій традиційна дипломатія зазнає суттєвих змін, поступаючись місцем новій концепції – цифровій дипломатії. Цей підхід передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій у зовнішньополітичній діяльності для просування національних інтересів, зміцнення міжнародного співробітництва та підтримки національного іміджу на глобальному рівні. Для України в рамках інтегрування до міжнародного співтовариства та закріплення своїх позицій на світовій арені, цифрова дипломатія стає актуальним інструментом зовнішньої політики, який сприяє

адаптації держави до умов розвитку глобальної цифровізації міжнародних відносин, використання інноваційних технологій для зміцнення національного іміджу, боротьби з дезінформацією та забезпечення кібербезпеки.

Цифрова дипломатія – це використання цифрових технологій і платформ для забезпечення зовнішньополітичних цілей держави. Вона охоплює напрями: публічна дипломатія (взаємодія з іноземними аудиторіями через цифрові канали для формування позитивного іміджу країни); кібердипломатія (розроблення міжнародних норм кібербезпеки та співпраця у сфері боротьби з кіберзагрозами); електронна участь (використання онлайн-інструментів для залучення громадян до міжнародних дискусій); інформаційна безпека (захист національних інтересів у кіберпросторі від дезінформації та кібератак). На тлі глобальних змін Україна стикається з низкою викликів у впровадженні цифрової дипломатії: кібератаки, дезінформація, недостатнє фінансування, відсутність чіткої стратегії.

В епоху глобальної цифрової трансформації міжнародних відносин Україна має унікальні можливості для використання інноваційних технологій у дипломатії, що відкриває нові перспективи для зміцнення її позицій на світовій арені, а саме: використання соціальних мереж, таких як Twitter, Facebook, Instagram для інформування міжнародної спільноти щодо досягнень та реформ в країні та штучного інтелекту, який може значно підвищити ефективність дипломатичної діяльності завдяки аналізу великих обсягів даних та прогнозуванню міжнародних тенденцій; співпраця з технологічними гігантами, такими як Google, Microsoft, Meta для розвитку кібердипломатії та боротьбі з дезінформацією; використання інноваційних платформ для залучення української діаспори до просування національних інтересів; активна участь у міжнародних ініціативах з метою створення стандартів кібербезпеки та етичного використання штучного інтелекту. Для реалізації цих можливостей необхідно розробити національну стратегію цифрової дипломатії, що враховує сучасні виклики та потреби зовнішньополітичної діяльності; інвестувати в цифрову інфраструктуру та кібербезпеку, щоб сформувати надійну базу для

впровадження інноваційних технологій; навчати дипломатів цифровим навичкам шляхом проведення тренінгів та освітніх програм, які підвищать їхню цифрову грамотність; залучати міжнародне партнерство для обміну досвідом, співпрацювати з міжнародними організаціями, університетами та дослідницькими центрами; запровадити системи моніторингу ефективності цифрових ініціатив для забезпечення їхньої відповідності цілям та завданням зовнішньополітичної діяльності України.

Таким чином, цифрова дипломатія є потужним інструментом для зміцнення позицій України в умовах глобальної трансформації міжнародних відносин. Завдяки використанню сучасних технологій та інновацій Україна зможе ефективно захищати свої національні інтереси та формувати позитивний імідж на світовій арені.

Бугайова А.А.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Яцина В.В
НТУ «ХПІ»

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Фінансово-економічне співробітництво України з міжнародними організаціями є важливим інструментом економічного розвитку та інтеграції у світову економіку. Основними напрямками цієї співпраці є отримання фінансової допомоги, залучення інвестицій, технічна допомога та адаптація до міжнародних стандартів.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) є важливим партнером України, надаючи кредити для стабілізації економіки, підтримки структурних реформ у сфері управління державними фінансами, оподаткування та енергетичного сектору, а також сприяння макроекономічній стабільності.

Україна приєдналася до МВФ у 1992 році відповідно до Закону України № 2402-XII від 3 червня 1992 року «Про членство України в Міжнародному валютному фонді, Міжнародному банку реконструкції та розвитку, Міжнародній фінансовій корпорації, Міжнародній асоціації розвитку та

Багатосторонньому агентстві по гарантіях інвестицій». Основними напрямами співпраці між Україною, Національним банком України та МВФ є співробітництво в рамках Програми підтримки платіжного балансу (Stand-By та Механізм розширеного кредитування), щорічні консультації відповідно до статті IV Угоди з МВФ, технічна допомога та інші заходи в рамках вступу до Фонду.

Світовий банк фінансує проекти, спрямовані на покращення інфраструктури, освіти, охорони здоров'я, сільського господарства та енергетики. До Групи Світового банку входять п'ять організацій: Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Багатостороннє агентство з гарантій інвестицій (БАГІ) та Міжнародний центр урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС). Метою цих установ є надання фінансової та технічної допомоги країнам, що розвиваються. Серед міжнародних фінансових установ Світовий банк є другим за величиною фінансовим партнером України після МВФ.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) є одним з найбільших інвесторів України, який зосереджується на інфраструктурних проектах, підтримці МСП та інвестиціях у відновлювану енергетику. Європейський Союз (ЄС) надає фінансову та технічну допомогу Україні в рамках Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі для впровадження європейських стандартів, проведення адміністративних реформ та модернізації економіки. Україна є членом ЄБРР з 1992 року.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) надає аналітичну та консультативну підтримку Україні, зокрема у сфері антикорупційної політики та сталого розвитку. Серед інших важливих партнерів - Азійський банк розвитку (АБР), який фінансує інфраструктурні проекти, Північна екологічна фінансова корпорація (НЕФКО), яка підтримує енергоефективність, та Міжнародна фінансова корпорація (МФК), яка сприяє розвитку приватного сектору. Незважаючи на такий великий потенціал для

співпраці, Україна стикається з низкою викликів, серед яких необхідність відповідати суворим вимогам міжнародних фінансових інституцій, проблеми з ефективним використанням допомоги та високий борговий тягар. Водночас існують перспективи поглиблення співпраці для реалізації довгострокових проектів, залучення іноземних інвестицій шляхом покращення інституційного середовища та інтеграції країни у світові фінансові процеси.

Таким чином, міжнародне співробітництво сприяє економічному зростанню, модернізації та зміцненню позицій України на міжнародній арені.

Бугайова А.А.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Яцина В.В.
НТУ «ХПІ»

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ

Важливість дослідження міграційних процесів зумовлена стрімким зростанням їх обсягів, нарощуванням інтенсивності, поширення на всі країни світу, вагомим впливом на економічний та соціальний розвиток. Особливе місце міграції робочої сили в сучасних умовах визначається насамперед її динамізмом, швидким реагуванням на зміни у суспільстві та економіці. Внаслідок зростання масштабів трудової міграції її зайнятість населення, а також на якість сукупного трудового потенціалу вимагає глибокого і всебічного економічного аналізу.

Глобалізація значно вплинула на процеси трудової міграції з України, відкриваючи нові можливості для працівників, але водночас створюючи низку викликів для національної економіки. Інтеграція України у світовий економічний простір, зокрема через співпрацю з Європейським Союзом, спростила доступ українців до ринку праці розвинених країн. Такі фактори, як відкриття кордонів, спрощення візових і трудових процедур, а також високий попит на кваліфіковану та некваліфіковану робочу силу в Європі, сприяли збільшенню міграційних потоків. Згідно зі статистичними даними, найбільше українських мігрантів працюють у Польщі, Чехії, Німеччині та Італії. Основними причинами трудової міграції є значна різниця в рівні заробітної

плати, кращі умови праці та соціальні гарантії. Для багатьох українців це стало можливістю не лише підвищити свій рівень доходів, але й забезпечити своїм сім'ям стабільність.

Однак масова трудова міграція має і негативні наслідки для України. Одним із головних викликів є дефіцит кваліфікованих кадрів у таких галузях, як медицина, будівництво, ІТ і освіта. Водночас значна частина української економіки почала залежати від грошових переказів трудових мігрантів, які, за різними оцінками, становлять до 10% ВВП країни. Це, хоч і підтримує внутрішнє споживання, водночас не сприяє створенню нових робочих місць і інвестицій у розвиток економіки. У контексті глобалізації важливо також враховувати соціальні аспекти трудової міграції. Виїзд великої кількості працездатного населення часто призводить до демографічних проблем, зокрема старіння населення та зменшення народжуваності. Крім того, розлука з сім'єю, складнощі адаптації в іншій країні та можливі випадки експлуатації на роботі залишають мігрантів перед низкою соціальних ризиків. Міжнародна трудова міграція є необхідною й об'єктивною умовою економічного розвитку країни, але при цьому є лише фактором, який доповнює, а не заміщує елементи кадрового забезпечення.

Систематизація основних теоретичних і методологічних підходів до дослідження міграційних процесів у контексті їх впливу на економіку певної країни виступає необхідною умовою наукового аналізу процесів міжнародної трудової міграції з метою розроблення й удосконалення регулювання міграційної політики. А дослідження тенденцій і закономірностей у розвитку міграційних процесів дає змогу не тільки визначати та фіксувати показники поточного стану міжнародної трудової міграції, але й виробляти ефективні управлінські рішення щодо їх регулювання згідно з конкретними потребами та умовами розвитку певної країни.

Таким чином, якщо не враховувати і не впливати на міграційні процеси, то це може призвести до суттєвих економічних наслідків для країни. Тому кожна держава повинна приділяти увагу умовам працевлаштування. В першу

чергу: створенню робочих місць, підвищенню заробітної плати в залежності від кваліфікації робочої сили для своїх громадян та створенню фільтру для емігруючих в Україну. Стабільність економіки напряму залежить від державного регулювання процесу трудової міграції.

Бурих Д. С.
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»,
Україна, м. Київ

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ГРОМАД У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Фінансова децентралізація є одним із ключових інструментів реформування публічного управління та місцевого самоврядування, що спрямований на підвищення ефективності управління територіальними ресурсами, забезпечення фінансової автономії місцевих громад та стимулювання їх соціально-економічного розвитку. У сучасних умовах глобалізації та посткризової реабілітації економіки, цей механізм набуває особливого значення для України, оскільки дозволяє адаптувати місцеві економіки до викликів сучасності, покращити якість надання публічних послуг і створити підґрунтя для сталого регіонального розвитку. Соціально-економічний розвиток громад у межах фінансової децентралізації забезпечується через передачу повноважень, ресурсів та відповідальності від центрального до місцевого рівня. Це створює нові можливості для територіальних громад, водночас породжуючи численні виклики, зокрема дисбаланси у бюджетному забезпеченні, нерівномірність розвитку регіонів та обмежену спроможність деяких громад ефективно управляти фінансовими ресурсами. Тож, дослідження соціально-економічного розвитку громад у контексті фінансової децентралізації є вкрай актуальним для формування стратегії післявоєнного відновлення України.

Фінансова децентралізація у соціально-економічному контексті є складним багатогранним процесом, що охоплює три основні аспекти:

перерозподіл фінансових ресурсів, зміцнення інституційної спроможності місцевого самоврядування та стимулювання місцевої економіки. Вплив цього механізму на розвиток територіальних громад проявляється через низку економічних, соціальних та управлінських змін. Одним із ключових аспектів фінансової децентралізації є формування фінансової автономії громад. Завдяки реформам, спрямованим на збільшення частки місцевих бюджетів у загальнонаціональних доходах, громади отримали можливість безпосередньо управляти значною частиною фінансових ресурсів.

Фінансова децентралізація також створює нові можливості для розвитку місцевої економіки. Громади, отримуючи більший контроль над фінансами, мають змогу реалізовувати програми стимулювання підприємницької діяльності, залучення інвестицій та підтримки малого і середнього бізнесу. Наприклад, створення індустріальних парків, підтримка кооперативів та реалізація інноваційних проектів на місцевому рівні сприяють формуванню економічної бази для довгострокового розвитку. Фінансова децентралізація у поствоєнний період має особливе значення, оскільки саме територіальні громади будуть відігравати провідну роль у відбудові регіонів. Залучення міжнародних фінансових ресурсів, інтеграція сучасних технологій і партнерство з приватним сектором можуть забезпечити фінансову стійкість громад та прискорити процес економічного відновлення. Водночас виникає потреба у гармонізації місцевого законодавства із міжнародними стандартами, що дозволить інтегрувати українські громади у глобальну фінансову систему.

Таким чином, у післявоєнний період фінансова децентралізація має стати інструментом не лише відновлення економіки, але й створення умов для довгострокового розвитку, що забезпечить стійкість місцевих громад та їх інтеграцію у глобальну економіку. Успішна реалізація цих завдань сприятиме підвищенню рівня добробуту населення, формуванню фінансово спроможних громад та забезпеченню сталого розвитку України.

Буша А.В.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Чубань В.С.
Національний інститут цивільного захисту
України, м. Черкаси

УКРАЇНА В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ: ВИКЛИКИ ВІЙНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сучасний світ характеризується інтенсивною глобалізацією, що охоплює всі сфери суспільного життя: економіку, політику, культуру та міжнародні відносини. Україна, як країна з великим потенціалом та складною геополітичною ситуацією, стикається із низкою викликів та можливостей у процесі інтеграції до глобальної системи. В умовах війни, політичних та економічних реформ, особливої актуальності набувають питання стабільного економічного розвитку, розбудови міжнародних партнерств та забезпечення конкурентоспроможності на світовій арені.

Російська агресія проти України є головним викликом для міжнародних відносин держави. Війна спричинила зміну зовнішньополітичних пріоритетів, зокрема посилення співпраці з ЄС, НАТО та іншими демократичними країнами. Підтримка міжнародних партнерів проявляється у наданні фінансової допомоги, гуманітарної підтримки та постачанні зброї (Резолюція ООН про підтримку територіальної цілісності України, 2022). Водночас Україна зіштовхується з потребою забезпечення стабільності на дипломатичному фронті для посилення санкцій проти агресора та залучення інвестицій.

Стратегічним завданням для України є інтеграція до Європейського Союзу. Отримання статусу кандидата в члени ЄС у 2022 році стало важливим етапом на цьому шляху. Однак виконання Копенгагенських критеріїв потребує значних реформ у сферах верховенства права, антикорупційної політики, енергетичної безпеки та управління економікою. У цьому контексті особливо актуальним є залучення досвіду країн-членів ЄС для успішної адаптації стандартів і практик. Важливим аспектом є розвиток економічної дипломатії, що сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню зовнішньоекономічних зв’язків. Україна активно укладає двосторонні та

багатосторонні угоди для підтримки торговельних відносин, зокрема Зону вільної торгівлі з ЄС. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, такими як МВФ та Світовий банк, є ключовою для фінансової стабільності країни.

Повномасштабна агресія Росії завдала значних економічних збитків Україні. Згідно з даними Світового банку, ВВП України у 2022 році скоротився на понад 29%. Руйнування інфраструктури, промислових підприємств та логістичних ланцюгів призвело до зниження виробництва та експорту. Відновлення економіки потребує значних інвестицій та участі міжнародних партнерів у програмах відбудови. Питання енергетичної незалежності стало одним із головних викликів для України. Втрата контролю над частиною енергетичних ресурсів та об'єктів критичної інфраструктури вимагає переорієнтації на відновлювальні джерела енергії та диверсифікації постачання. Європейська інтеграція сприяє інтеграції української енергетичної системи до ENTSO-E, що посилює стабільність та безпеку енергетичного сектору. Інтенсифікація трудової міграції в умовах глобалізації та війни призводить до відтоку кваліфікованої робочої сили. Це ускладнює відновлення економіки та послаблює людський капітал країни. Для подолання цієї проблеми необхідно створити умови для повернення мігрантів, підвищити рівень зарплат та стимулювати розвиток інноваційних секторів економіки. Глобалізація вимагає від України підвищення прозорості державного управління та боротьби з корупцією. Згідно зі звітом Transparency International за 2023 рік, Україна продовжує демонструвати позитивну динаміку, але подальші зусилля щодо зміцнення незалежних антикорупційних органів (НАБУ, САП) є критично важливими.

Актуальні проблеми міжнародних відносин та економічного розвитку України є результатом поєднання глобалізаційних викликів та внутрішніх особливостей країни, зокрема війни, реформування та геополітичної нестабільності. Для успішного розвитку Україна повинна продовжувати інтеграцію до ЄС, посилювати економічну дипломатію, боротися з корупцією

та залучати інвестиції для відбудови економіки. Лише комплексний підхід дозволить забезпечити стабільний розвиток країни та її конкурентоспроможність у глобалізованому світі.

Васильєв Є.М.
Науковий керівник: к.п.н., доц. Мельникова О.В.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

ЕКОНОМІЧНА ПІДТРИМКА ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Після повномасштабної війни, яка розпочалася у 2022 році, кількість ветеранів війни в Україні значно зросла. Станом на 2024 рік в Україні налічується понад 1,3 мільйона ветеранів, включаючи військовослужбовців, добровольців, а також цивільних, які отримали поранення або інвалідність унаслідок війни. Серед них тільки 58% мали постійну роботу. Це створює серйозні виклики для держави в аспекті соціально-економічної реінтеграції цієї групи населення. Ефективна адаптація та інтеграція ветеранів війни до цивільного життя сприятиме економічному розвитку країни через підвищення зайнятості населення та розвиток підприємництва, а також забезпечить соціальну стабільність. Розуміючи вагому роль економічної підтримки ветеранів війни, держава у 2023 році виділила понад 7 млрд грн на програми підтримки ветеранів, зокрема на працевлаштування, навчання та медичну реабілітацію, однак цих коштів недостатньо для покриття базових потреб усіх ветеранів - 85% колишніх військовослужбовців висловили потребу в розширенні програм фінансової допомоги та перекваліфікації. Тому доцільним є дослідження міжнародного досвіду реабілітації та інтеграції ветеранів війни у цивільне життя, зокрема у США, а також оцінка можливостей його адаптації в українські реалії.

В Америці інтеграція військовослужбовців до життя в мирних умовах відбувається заздалегідь у рамках програми TAP (Transition Assistance Program), яка вважається одним із найуспішніших зразків реінтеграційних програм у світі. Вона включає у себе кар’єрне консультування (аналіз ринку праці,

створення резюме, підготовка до співбесід і пошуку роботи, рекомендацій щодо вибору кар'єри відповідно до навичок, здобутих під час служби); освітню підтримку (можливості отримання освіти, використання державних грантів); розвиток підприємництва (навчальні програми для ветеранів, які прагнуть відкрити власний бізнес, курси з управління фінансами, надання пільгових кредитів і доступ до ресурсів для запуску підприємств), психологічний супровід (програми допомоги у подоланні посттравматичного стресового розладу (ПТСР), консультації для адаптації до цивільного життя). Реалізація даної програми сприяла зниженню рівня безробіття серед ветеранів до 3,5% у 2023 році та зростанню кількості ветеранів, які успішно зайнялися підприємницькою діяльністю - понад 12% ветеранів США є власниками малого бізнесу. Україна, маючи значну кількість ветеранів, може взяти за основу досвід ТАР для створення національної програми підтримки, зокрема впровадження центрів реабілітації та кар'єрного консультування, державні програми розвитку освіти й підприємництва для ветеранів, психологічну допомогу як частину соціальних послуг й ін.

Ще однією програмою є Veterans Educational Assistance Program (VEAP), яка сприяє продовженню освіти ветеранів, фінансуючи їх навчання у коледжах, технічних школах та професійних тренінгах. Ця програма може включати як традиційне академічне навчання, так і сертифікаційні курси з технічних спеціальностей. А програма GI Bill забезпечує фінансування освіти для ветеранів, що включає покриття витрат на навчання, книжки та проживання. Через мережу American Job Centers, забезпечується доступ до різноманітних тренінгів, які можуть тривати від кількох тижнів до декількох місяців. Ці програми зосереджені на конкретних навичках, таких як комп'ютерна грамотність, управління проектами або спеціальні технічні навички, необхідні у певних індустріях. Адаптуючи зазначені програми в Україні, доречно запроваджувати державні програми щодо навчання або перекваліфікації ветеранів за актуальними для ринка праці спеціальностями, забезпечувати умови навчання у ЗВО (проживання, отримання стипендій), встановлювати

партнерські відносини із міжнародними освітніми фондами для фінансування проєктів.

Програма Hire Heroes USA спрямована на допомогу ветеранам знайти роботу. Вона надає послуги кар'єрного консультування, створення резюме, підготовки до співбесід і пошуку вакансій. У 2023 році близько 38 тис. ветеранів отримали роботу через цю програму, при цьому середня тривалість пошуку роботи для ветерана скоротилася до 6 тижнів. Ураховуючи досвід даної програми, в Україні можна створювати спеціалізовані центри працевлаштування ветеранів, посилювати співпрацю з роботодавцями для розробки програм стажування та роботи ветеранів війни, впроваджувати онлайн-платформи для пошуку роботи ветеранами та запускати майданчики для нетворкінгу між ветеранами-підприємцями.

Програма VA Loans (Кредити для житла) реалізує кредитні ініціативи для придбання житла ветеранами війни шляхом забезпечення низьких відсоткових ставок та скасування першого внеску. У США за останні 10 років більше 2 млн ветеранів скористалися пільговими іпотечними кредитами. Запровадження пільгових умов для придбання житла ветеранами та створення державних програм оренди чи купівлі житла також є доцільними та можливими в Україні.

Отже, програми економічної підтримки ветеранів війни у США демонструють, що комплексний підхід до реабілітації сприяє їхній успішній інтеграції у суспільство та економіку. Адаптація таких програм в Україні може стати основою для створення нової моделі підтримки ветеранів, яка сприятиме зміцненню соціальної згуртованості та економічному розвитку.

Voita Mikhailo
Scientific supervisor: Pashchenko O.A.
PhD, docent OGED department
Dnipro University of Technology, Dnipro, Ukraine

INTEGRATION OF UKRAINE'S DRILLING INDUSTRY INTO THE GLOBAL MARKET

The integration of Ukraine's drilling industry into the global market is a pressing issue in the context of the country's aspirations for economic modernization

and energy independence. The global energy sector is evolving rapidly, with trends like renewable energy adoption, digital transformation, and sustainability reshaping the landscape. This article aims to analyze the challenges, advantages, and prospects of integrating Ukraine's drilling industry into international markets.

Ukraine's drilling industry is characterized by aging technologies, limited infrastructure, and underutilized production capacities. Challenges include outdated equipment, stringent environmental regulations, and insufficient integration into global supply chains. Despite these limitations, the sector remains a critical contributor to the national economy, providing jobs, supporting related industries, and ensuring energy security.

The global energy market demands adherence to sustainability and efficiency. There is a growing emphasis on reducing carbon footprints and adopting green technologies. Digitalization and innovation play a pivotal role in enhancing efficiency and competitiveness in the drilling sector. Leaders in the market are investing heavily in automation and AI, setting a high standard for new entrants like Ukraine.

Ukraine boasts significant geological resources, including oil, gas, and offshore deposits. Technological advancements, such as AI-driven exploration and smart drilling systems, present opportunities to accelerate integration. International cooperation through strategic partnerships, foreign direct investment, and technology transfer can further enhance the industry's global competitiveness.

Key barriers include regulatory inconsistencies, infrastructure deficits, and a lack of modern equipment. Harmonizing Ukrainian legislation with international standards is crucial to attracting global players. Addressing financial constraints and securing investments remain significant hurdles for modernization.

The integration strategy should focus on:

- Developing state policies to support the export of drilling technologies.
- Creating investment-friendly conditions to attract foreign investors.
- Enhancing educational initiatives to train professionals for international projects.

Ukraine’s participation in global energy supply chains could foster energy independence and economic growth. The nation has the potential to position itself as a reliable partner in the global energy sector, leveraging its resources and strategic location.

Integrating Ukraine’s drilling industry into the global market offers significant opportunities for economic development and international positioning. Addressing challenges through targeted policies, technological modernization, and international collaboration will be critical. Such integration can redefine Ukraine’s role in the global energy sector while ensuring sustainable growth and innovation.

Hanzha Yurij
Scientific supervisor: Pashchenko O.A.
PhD, docent OGED department
Dnipro University of Technology, Dnipro, Ukraine

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE’S DRILLING INDUSTRY

The integration of sustainable practices into Ukraine’s drilling industry is crucial for ensuring the long-term viability of its energy sector. With growing global concerns over climate change and resource depletion, adopting sustainability principles can help reduce environmental damage while enhancing economic competitiveness. By shifting toward cleaner and more efficient technologies, Ukraine can contribute to global sustainability goals while securing a future-proof industry.

Ukraine’s drilling industry still relies heavily on outdated equipment, contributing to inefficiency, higher operational costs, and a greater environmental footprint. The lack of modernization and innovation hinders the industry’s ability to compete on the global market. There is an urgent need to adopt state-of-the-art drilling technology and automation, which could optimize

The high costs associated with upgrading infrastructure and implementing sustainable practices pose a significant barrier to growth. Financial investments in research, technology, and clean energy are necessary but often unavailable, particularly in a market constrained by political and economic instability.

Additionally, the lack of funding for environmentally friendly initiatives limits the industry's ability to transition toward more sustainable practices.

Global collaboration is crucial for Ukraine's drilling industry to integrate into international supply chains and improve its competitiveness. By forming strategic partnerships with global energy companies and engaging in technology transfer, Ukraine can modernize its drilling capabilities, adopt best practices, and attract investments to fuel its transition to a more sustainable industry.

The Ukrainian government must play a pivotal role in promoting sustainable practices within the drilling industry. This includes developing policies that encourage green innovation, enforcing environmental regulations, and providing financial incentives for companies that adopt sustainable technologies.

Aligning Ukrainian standards with international environmental regulations is critical for ensuring global competitiveness. Ukraine needs to adopt the best practices of the international community, particularly in areas related to environmental protection, safety, and energy efficiency, to maintain access to global markets.

Government policies should also focus on creating an environment conducive to investment in sustainable drilling technologies. Tax incentives, subsidies for green technology adoption, and financial support for research and development are vital to accelerate the transition to sustainable practices in the drilling industry.

Research and development are fundamental to driving innovation in the drilling industry. Government and private-sector funding must support projects focused on improving efficiency, reducing environmental impacts, and developing new sustainable drilling technologies.

Sustainable development in Ukraine's drilling industry presents significant opportunities for cost savings, environmental preservation, and improved global competitiveness. However, there are challenges related to technological constraints, economic barriers, and regulatory frameworks that need to be addressed.

Гончарова К.С.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Волоснікова Н.М.
НТУ «ХПІ»
“Харківський політехнічний інститут”

ЕВОЛЮЦІЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗВ’ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УПРАВЛІННІ КРИЗАМИ ТА ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ ОРГАНІЗАЦІЙ

Зв’язки з громадськістю (PR) є ключовим інструментом підтримки репутації організації та побудови відносин із зацікавленими сторонами. Однією з фундаментальних цілей PR є управління кризовими ситуаціями, яке передбачає мінімізацію репутаційних втрат і оперативне вирішення проблем, що загрожують стабільності організації. Особливе значення кризовий менеджмент набув під час пандемії COVID-19, яка радикально змінила підходи до PR-діяльності, висунувши на перший план цифрові стратегії.

Як показало дослідження Tworzydło, пандемія COVID-19 спричинила суттєві зміни у сфері PR. Аналіз, проведений на основі опитування 242 PR-спеціалістів у Польщі методом CAWI, виявив значну залежність від цифрових платформ для комунікації у кризових умовах. PR-фахівцям довелося адаптувати традиційні підходи до нових умов, що продемонструвало необхідність інтеграції цифрових і традиційних PR-стратегій для ефективного управління кризами.

Важливість формування іміджу організації тісно пов’язана з управлінням кризами. Інші дослідження, проведене на прикладі Coca Cola Pakistan, ілюструє, що успішні PR-практики, зокрема проактивна комунікація та механізми зворотного зв’язку, позитивно впливають на громадське сприйняття організації. Ефективний PR у кризових умовах може не лише пом’якшити репутаційні втрати, але й сприяти довгостроковому укріпленню довіри до організації.

У дослідженні Siljanovska (2022), присвяченому бізнес-сектору Північної Македонії, розглядається рівень готовності середніх і великих підприємств до ендогенних та екзогенних викликів. Аналіз даних, зібраних із різних секторів, таких як водопостачання, телекомунікації та управління соціальними мережами, виявив, що македонські компанії потребують підвищення

обізнаності щодо кризового планування. Результати також підкреслюють важливість координації з PR-агентствами для ефективного управління кризами.

Зв'язки з громадськістю відіграють ключову роль у стабільності та успішності організацій, забезпечуючи управління кризами та формування позитивного іміджу. Зміни, зумовлені пандемією COVID-19, та подальша цифровізація PR свідчать про адаптивність цієї сфери до глобальних викликів. Ефективне управління кризовими ситуаціями не лише захищає репутацію організації, але й відкриває нові можливості для зміцнення її позицій у довгостроковій перспективі. Поєднання стратегічного управління кризами та постійного формування іміджу є запорукою довіри, стійкості та успіху у швидкозмінному світі.

Гребенюк В.М.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Польова Н.М.
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»
м. Київ, Україна

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ: КРОК У МАЙБУТНЄ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ

Уявіть світ, де жодна черга не заважає вам отримати необхідний документ, жоден кабінет чиновника не є бар'єром, а реєстрація бізнесу чи подання звітності здійснюються одним натисканням кнопки. Усе це вже стає реальністю завдяки діджиталізації. У сучасному світі, що швидко змінюється під впливом глобалізації та технологічного прогресу, діджиталізація перетворюється на ключовий інструмент модернізації публічного управління.

Україна, як і багато інших країн, поступово долає виклики бюрократії та неефективності, впроваджуючи цифрові рішення для управління бізнес-процесами. Платформа *Дія* — яскравий приклад того, як діджиталізація змінює наш світ. Вона дозволяє підприємцям реєструвати бізнес, отримувати ліцензії, подавати заяви чи отримувати інформацію, навіть не виходячи з дому. Ця зручність не лише економить час, але й формує нову довіру між державою і бізнесом.

Але діджиталізація — це не лише про зручність. Це про прозорість, яка стала одним із ключових пріоритетів для сучасного публічного управління. Впровадження цифрових платформ, таких як система електронних закупівель ProZorro, мінімізує корупційні ризики. Тепер кожен може побачити, хто і як бере участь у державних тендерах, що дозволяє зробити процес чесним і відкритим.

Ще однією важливою перевагою є економія ресурсів. Забудьте про гори паперу та нескінченний документообіг. Завдяки автоматизації процедури виконуються швидше й ефективніше, знижуючи навантаження на адміністративний апарат і зменшуючи витрати.

Однак діджиталізація не позбавлена викликів. У світі, де дані стають новим золотом, захист інформації від кіберзагроз є пріоритетним завданням. Уявіть собі хакера, який намагається зламати державний реєстр — це справжня загроза, яку необхідно враховувати, створюючи цифрові платформи. Також існує проблема нерівномірного доступу до технологій: малі підприємства у віддалених регіонах часто стикаються з технічними бар'єрами, які ускладнюють використання цифрових інструментів.

Та, попри ці виклики, Україна демонструє вагомі досягнення. Ми вже бачимо результати, які надають нам цифрові платформи, але це лише початок. Щоб рухатися вперед, нам необхідно вдосконалювати інфраструктуру, розвивати кіберзахист і навчати державних службовців новим цифровим компетенціям.

Діджиталізація — це не просто технологія, це філософія, яка формує нову реальність. Вона змінює підхід до управління, даючи нам інструменти для створення ефективної, прозорої і чесної системи взаємодії між державою та бізнесом. І кожен із нас є свідком і учасником цієї трансформації. Майбутнє публічного управління — за цифровими технологіями, які відкривають нові горизонти для суспільства і бізнесу.

Гриценко Є.О.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Волоснікова Н.М.
НТУ «ХПІ»
“Харківський політехнічний інститут”

ІНТЕГРАЦІЙНІ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація як процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції охоплює всі аспекти суспільного життя, створюючи передумови для формування єдиного глобального простору. Водночас, попри її інтеграційний характер, глобалізація здатна провокувати дезінтеграційні тенденції, спричиняючи зростання регіональної чи національної ізоляції. Дослідження цих протилежних процесів є актуальним у контексті визначення стратегії розвитку України, яка активно орієнтується на євроінтеграційний вектор.

Міжнародна економічна інтеграція передбачає поступове зближення національних економічних систем і формування єдиного економічного простору. Серед об’єктивних передумов інтеграції можна виділити:

1. Близькість рівнів економічного розвитку та ступеня ринкової зрілості.
2. Географічну близькість країн.
3. Спільність економічних, соціальних, науково-технічних проблем.
4. Усталені економічні зв’язки та схожі чинники економічної кон’юнктури.

Історично найуспішнішим прикладом інтеграції є Європейський Союз, який демонструє ефективність інтеграційних процесів у вирішенні глобальних економічних і політичних викликів.

Дезінтеграція як протилежний процес може проявлятися у послабленні економічних чи політичних зв’язків між країнами або регіонами. Серед причин дезінтеграції можна виділити:

1. Зростання економічного чи військового навантаження для окремих учасників спільноти.
2. Регіональну, соціальну чи етнічну диференціацію, яка перевищує інтеграційні тенденції.
3. Занепад політичних чи адміністративних можливостей уряду.

4. Замкнутість політичної еліти та відсутність реформ.

Незважаючи на значні переваги інтеграційних процесів, вони супроводжуються численними викликами, зокрема:

- Економічні нерівності між учасниками інтеграції.
- Втрата національного суверенітету та конфлікти інтересів.
- Культурна й соціальна уніфікація.
- Ресурсна залежність, енергетична безпека.
- Ризики, пов’язані з тероризмом і злочинністю через відкриті кордони.

Інтеграція та дезінтеграція є двома взаємопов’язаними аспектами глобалізації, які суттєво впливають на формування світової економічної системи. Для України, яка прагне активної інтеграції у світову спільноту, дослідження цих процесів є критично важливим для розробки ефективної стратегії розвитку. Баланс між інтеграційними досягненнями та викликами дезінтеграції забезпечить стійкість економічного й політичного розвитку країни в умовах глобальної нестабільності.

Dmytruk Oleg
Scientific supervisor: Pashchenko O.A.
PhD, docent OGED department
Dnipro University of Technology, Dnipro, Ukraine

OPPORTUNITIES FOR ECONOMIC GROWTH IN UKRAINE THROUGH INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Technological innovations are fundamental drivers of economic growth, acting as catalysts for productivity improvements, new business models, and increased global competitiveness. For Ukraine, integrating innovation into key sectors such as energy, manufacturing, agriculture, and IT can support both immediate recovery and long-term economic resilience. Innovation not only creates new opportunities but also allows countries to address pressing challenges, such as economic instability, low productivity, and limited access to advanced technology. Embracing innovation is vital for Ukraine to secure a sustainable, competitive position in the global economy.

Innovation is central to economic growth theories, particularly Schumpeterian innovation, which emphasizes the role of entrepreneurs in driving economic change. According to endogenous growth theory, technological advancements increase productivity and lead to sustained economic growth by fostering new industries and improving the efficiency of existing ones. Innovations thus serve as the backbone for both short-term recovery and long-term economic expansion.

Ukraine's technological development is progressing, albeit with significant gaps. In sectors like IT, Ukraine has achieved notable success, with the tech industry becoming one of the fastest-growing sectors. However, the manufacturing sector remains heavily reliant on outdated technologies, while energy and agriculture industries struggle to adopt more efficient and sustainable practices. A concerted effort is needed to integrate modern technologies into these areas to enhance their competitiveness and align with global trends.

Ukraine has significant potential to leverage digital technologies, such as AI and blockchain, to streamline industries and reduce operational costs. The digitalization of government services (e-government) and the introduction of smart city initiatives can create efficiencies, increase transparency, and improve public services. Digital transformation in agriculture, manufacturing, and energy can also optimize processes, minimize waste, and increase productivity.

Automation, robotics, and IoT present significant opportunities to modernize Ukraine's manufacturing sector. Industry 4.0, characterized by interconnected systems and intelligent machines, can enable Ukrainian manufacturers to improve efficiency, lower costs, and increase global competitiveness. Integrating these technologies can help Ukraine transition from traditional manufacturing to more advanced, automated processes, thus boosting its industrial output and export potential.

Ukraine's infrastructure challenges, particularly in broadband access and logistics, pose barriers to the widespread adoption of innovative technologies. The lack of a modern, efficient infrastructure limits the ability of businesses to adopt digital tools and engage in global supply chains effectively. Infrastructure

improvements are needed to foster innovation and create the conditions for technology-driven growth.

Technological innovations offer significant opportunities for Ukraine's economic recovery and long-term growth. Through digital transformation, automation, and green technologies, Ukraine can modernize its key industries, improve productivity, and increase its global competitiveness.

Дорожко В.В.
Науковий керівник: к.п.н., доц. Сідельнікова В.К.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ВІДНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Повоєнне відновлення економіки України нині є однією з найбільш актуальних проблем наукових досліджень. Російське вторгнення в Україну завдало значних руйнувань економічного, фізичного і людського потенціалів нашої країни, викликало численні загрози демографічного, економічного, екологічного характеру, спровокувало розвиток кризових явищ і процесів. І незважаючи на те, що воєнні дії ще тривають, уже зараз потрібно визначати можливі шляхи, джерела, способи та інструменти майбутнього відновлення національної економіки.

У сучасних умовах рушійною силою відновлення економіки є інновації. Закордонний досвід демонструє позитивний вплив інноваційного чинника на підвищення конкурентоспроможності країни, а його відсутність призводить до втрати конкурентних позицій. Найбільш інноваційно розвиненими є такі азійські країни, як Сінгапур, Японія, Південна Корея, у Північній Америці – це США та Канада, на Близькому Сході безперечним лідером є Ізраїль, а серед європейських країн – Німеччина, Швеція, Швейцарія, Данія, Фінляндія.

Для економічного відновлення важливим є врахування того, що кожний випадок відбудови є унікальним. Під час визначення шляхів, інструментів, джерел відновлення потрібно брати до уваги такі фактори, як причини

виникнення конфлікту та спосіб його розв'язання; повне (чи ні) припинення бойових дій на території країни; загальні економічні умови та рівень економічного розвитку країни; ступінь міжнародної політичної й фінансової підтримки.

Під час визначення стратегії відбудови національної економіки потрібно передусім зважати на її особливості, зокрема: слабку розвиненість високотехнологічних підприємств і галузей, значний фізичний і моральний знос виробничого потенціалу більшості промислових підприємств, недостатність фінансування інноваційного сектору економіки, структурну розбалансованість, технологічну низькоукладність, сировинну експортоорієнтованість, низьку конкурентоспроможність. З огляду на це післявоєнна відбудова України має бути спрямована на кардинальну зміну структури економіки, перехід від аграрно-сировинного її типу до індустріально-інноваційного на основі створення сучасної високотехнологічної, цифровізованої промисловості відповідно до концепції «Індустрія 4.0».

Розроблений українським урядом Національний план повоєнного відновлення економіки України детально визначив ключові напрями відбудови. У ньому також містяться супроводжувальні заходи, у тому числі необхідні зміни в законодавстві, і загалом він відповідає основним потребам країни у воєнний та післявоєнний періоди.

Варто зауважити, що попри складні умови повномасштабної війни в Україні, уряд вже розробляє програми, спрямовані на поліпшення інноваційного середовища, створення сприятливих умов для розвитку інноваційного сектору, а також збільшення кількості впроваджених розробок і привертання інвестицій в інноваційну діяльність з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Зокрема, ініціатива уряду з фінансування виробників-експортерів із залученням Експортно-кредитного агентства спрямована на стимулювання експорту та удосконалення його структури. З метою активізації інноваційної діяльності в країні визначаються та реалізуються заходи з підтримання пріоритетних у повоєнний період галузей,

збільшення фінансового стимулювання НДДКР та співпраці виробників із науковими установами.

Важливо зазначити, що для успішної реалізації прийнятого плану та інших програм потрібно проводити структурні реформи, прозоро і ефективно використовувати міжнародну допомогу. У довгостроковій перспективі реконструкція України має бути орієнтована не тільки на відновлення інфраструктури, а й на розвиток нової інноваційної економіки.

Євдокименко П.С.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Сідельнікова І.В.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

ВЕРТИКАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ ФІРМ ЯК ВАЖЛИВА ФОРМА ОБМЕЖЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ

Інтегровані підприємства є тією ланкою, що пов’язує мікро- і макрорівень економіки, і дозволяють концентрувати інвестиційний та інноваційний потенціал, дають поштовх до розвитку нових галузей і видів діяльності, а отже мають важливе значення для розвитку національної економіки.

Як показує світовий досвід і вітчизняна практика господарювання, сучасні фірми розвиваються, обираючи інтеграційні, диверсифікаційні стратегії зростання чи їх поєднання. Серед інтеграційних стратегій уваги заслуговує вертикальна інтеграція, яка, на думку багатьох науковців, є шляхом до успіху в становленні конкурентоспроможних підприємницьких структур.

Вертикальна інтеграція означає об’єднання виробників сировини й матеріалів з переробними підприємствами, збутовою мережею для організації замкнутих циклів виробництва й реалізації кінцевої продукції, що на практиці здійснюється у формах виробничої контрактації, вертикальної кооперації, інтеграції власності або корпоративної інтеграції.

Важливими наслідками вертикальної інтеграції для фірм виступають різні види економії поточних витрат. У результаті володіння конкурентними перевагами зростають обсяги виробництва продукції та посилюється ринкова влада фірм. Ринковими наслідками вертикальної інтеграції фірм виступають

посилення бар'єрів мобільності, зростання ринкових бар'єрів входу та виходу. У результаті вертикальної інтеграції скорочується кількість ринкових операторів, зростає рівень ринкової концентрації, знижується рівень конкуренції як на ринках проміжної, так і кінцевої продукції. Вертикальна інтеграція здатна змінювати технологію виготовлення кінцевої продукції.

Желтов О. М., Продаєвич О. А.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Польова Н.М
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»,
М. Київ, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Центральним поняттям, що виражає сутність ринкових відносин, є поняття конкуренції як одного з фундаментальних умов існування ринку. Саме конкуренція створює стимули для подальшого розвитку. У світі розроблені різні підходи до вирішення домінантних проблем управління. Одна з таких проблем – стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємства. Це сьогодні особливо актуально в Україні, де підприємства примушені адаптуватися до швидких та глибинних зовнішніх змін. Стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємств можна представити як поєднання його елементів, які характеризуються етапами, принципами та методами оцінки й прогнозування конкурентоспроможності і видами стратегії.

Найбільш важливим елементом підходу до системи стратегічного управління є оцінка фактичного рівня конкурентоспроможності підприємства.

Оперативний рівень управління конкурентоспроможністю підприємства охоплює маркетингові елементи, які містять конкретні маркетингові дії по досягненню цілей підприємства, а також засоби і методи реалізації маркетингових стратегій: управління персоналом підприємства, забезпечення фінансової стабільності підприємства у конкурентному середовищі, удосконалення товарної політики підприємства, управління ризиками, розробка і реалізація ефективної комунікаційної політики підприємства.

В цілому конкурентоспроможність підприємства залежить від загальної ефективності його діяльності і визначається досконалістю технологій, які використовує підприємство, вмілим використанням елементів маркетингу, діючим менеджментом та рядом інших економічних і технічних параметрів.

Для забезпечення фінансової стабільності підприємства у конкурентному середовищі необхідно дотримуватися таких аспектів: постійне відстеження змін у законодавстві України, дотримання законодавчої бази України, аналіз фінансової та статистичної інформації, бухгалтерський облік та звітність, якісне проведення економічного аналізу на підприємстві, проведення інвентаризацій, перевірок, ревізій, аудиту діяльності підприємства.

Сучасну фінансово-господарську діяльність підприємства дуже складно уявити без ризику. Відомо, що ринок передбачає розвиток конкуренції, а для того, щоб підприємство було конкурентоспроможним, йому необхідно впроваджувати нові технології, здійснювати різноманітні фінансові операції, які безумовно посилюють ризик. В цій ситуації підприємство повинно передбачати і знижувати його до мінімального рівня. Тому керівництву підприємства слід приділяти особливу увагу антикризовому управлінню, плануванню і прогнозуванню діяльності свого підприємства, передбаченню реакції конкурентів на дії підприємства, підприємство повинно своєчасно реагувати на інформацію, яка одержана із зовнішнього середовища підприємства, розробляти стратегії в залежності від рівня ризику, застосовувати методи мінімізації та запобігання ризикам.

Таким чином, оцінка конкурентоспроможності підприємства та вибір конкурентної стратегії повинна базуватися на комплексному підході та враховувати як внутрішнє, так і зовнішнє середовище, як рівень фінансової стійкості підприємства, так і реальне становище підприємств конкурентів.

Ісадкова О. Г.
Науковий керівник: к.п.н., доц. Сідельнікова В.К.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

Ідея створення на території Європи утворення з єдиним управлінням стала актуальною після Другої світової війни. Її висунув Вінстон Черчилль 19 вересня 1946 року у своїй промові та наголошував на необхідності «Сполучених штатів Європи», за аналогією Сполучених штатів Америки. В результаті, у 1949 була заснована Рада Європи, яка згодом в процесі інтеграції була видозмінена у Європейський Союз. Вступ до Європейського Союзу є стратегічною метою України, адже вона обирає шлях розвитку, орієнтуючись на демократичні цінності, стабільність і процвітання, які асоціюються з Європейським Союзом.

Подальший розвиток і поглиблення відносин між Україною та ЄС ґрунтується на принципах політичної єдності та економічної інтеграції. Основними стратегічними документами для досягнення поставлених цілей є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, а також Порядок денний партнерства Україна-ЄС.

Перспективи, які відкриваються перед Україною на шляху до ЄС:

- економічне зростання та доступ до ринків ЄС: угода про асоціацію між Україною та ЄС, що включає в себе Поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі (DCFTA), що дозволяє нашим виробникам представляти український продукт на світовому ринку;
- інституційна модернізація: проведення судової, антикорупційної та адміністративної реформ сприятимуть зміцненню державних інституцій. Запровадження європейських стандартів в освіті, охороні здоров’я та інфраструктурі;

- посилення безпеки: тісна співпраця з ЄС у сфері безпеки, зокрема через програми боротьби з кіберзагрозами та забезпечення енергетичної безпеки. Зміцнення обороноздатності України через співпрацю з НАТО за підтримки багатьох країн-членів ЄС;
- покращення якості життя громадян: підвищення стандартів у різних сферах, таких як навколишнє середовище, транспорт і соціальна політика. Вільне пересування громадян (безвізовий режим) для розвитку туризму, культурного обміну та освіти.

Однак цей процес не є безперешкодним. Найбільшими викликами є адаптація законодавства України до стандартів ЄС, що потребує масштабних реформ у сферах права, економіки та забезпечення прав людини. Також, сьогодні перед Україною на шляху до Євроінтеграції викликами постають:

- політична нестабільність та війна: війна з росією, що триває, є головною перешкодою для процесу інтеграції, вимагаючи ресурсів на оборону та відновлення зруйнованої інфраструктури. Політична нестабільність може затримати реформи;
- корупція: корупція залишається головною проблемою, що підриває довіру європейських партнерів України. Існує потреба у зміцненні судової системи та підвищенні прозорості в управлінні;
- економічні виклики: залежність від зовнішнього фінансування. Конкуренція на ринку ЄС може спричинити труднощі для деяких секторів української економіки;
- соціальні та культурні бар’єри: низька обізнаність населення щодо європейських цінностей та стандартів. Супротив реформам з боку певних верств населення.

Отже, процес Євроінтеграції України – це складний та довгий процес, що вимагає продовження внутрішніх реформ і зміцнення демократичних інститутів, активної міжнародної дипломатії. Україна має реальний шанс стати частиною європейської спільноти, що забезпечить її процвітання і безпеку на майбутнє.

Калашник М.Ю.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Решетняк Н.Б.
НТУ «ХПІ»
«Харківський політехнічний інститут»

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У ВОЄННИЙ ЧАС

Інвестиції відіграють важливу роль в діяльності будь-якої компанії, адже саме вони спрямовані на розвиток, масштабування та підтримку бізнесу. Повномасштабне вторгнення Росії на територію України спричинило не тільки значні втрати людських життів, вимушену внутрішню та зовнішню міграцію, але й проблеми, нестабільність в економічній сфері та руйнування інфраструктури міст, що значно вплинуло на український бізнес. Тому актуальним є дослідження та аналіз впливу впровадження інвестицій в роботу українських підприємств в тяжкі часи нестабільності та війни.

Як було зазначено вище, інвестиції є основним чинником підтримки життєдіяльності та розвитку підприємств. Так, однією з функцій інвестицій є фінансування адаптації бізнесу, що передбачає допомогу компаніям адаптувати власні виробничі потужності, та збереження операційної діяльності. Інвестиції також можуть бути вкладені в релокацію виробничих потужностей – перенесення підприємств у більш безпечні регіони країни, що зменшує ризики втрат працівників компаній та їх активів. Через активні бойові дії на сході та півдні країни українські підприємства вимушені були переїхати до центральної та західної частин України, де рівень небезпеки значно менший. За даними ЄДР, станом на квітень 2024 року, майже 19 тисяч компаній переїхало від початку 2022 року. Найпопулярнішими напрямки, куди переїхали компанії, зазначаються Київська та Закарпатська області.

Залучені інвестиції компанії активно використовують для відновлення інфраструктури. Станом на початок 2024 року, загальна сума прямих збитків інфраструктурі перевищила 157 млрд дол., за даними Київської школи економіки. Таким чином інвестиції дозволяють ремонтувати чи реконструювати пошкоджені об’єкти.

Компанії часто використовують залучені інвестиції для розвитку інновацій та технологій власних виробництв. Впроваджені інноваційні технології дозволяють автоматизувати процес виробництва, що підвищить ефективність роботи. Наприклад, у 2024 році українська компанія Viseven, яка є постачальником новітніх сервісів MarTech, що поєднує професійний маркетинг та цифрові технології з інноваціями стратегічної сфери, отримала інвестицію від Horizon Capital. За даними Forbes, сума інвестиції може складати від 10 до 30 млн дол., що робить її найбільшою інвестицією в українські інноваційні технології у 2024 році. Також, багато українських стартапів залучили інвестиції у свою діяльність, наприклад, Esper Bionics отримав 5 млн дол. для розробки біонічних протезів. Такі інвестиції свідчать про активний розвиток інноваційних технологій в Україні, попри складні умови війни.

У період воєнного стану в країні важливим є інвестувати в галузь Defense Tech – розробка та виробництво безпілотних літальних апаратів та авіаційних комплексів. Наприклад, компанія Unwave, що виробляє системи радіоелектронної боротьби для придушення сигналів дронів, збільшила виробництво до 2500 одиниць на місяць через високий попит. Уряд також підтримує розвиток Defense Tech шляхом впровадження проєктів «Армія дронів» та «Brave1», які спрямовані на підтримку фінансування військових технологій.[4]

Інвестиції також сприяють підготовці до післявоєнного відновлення, адже вони закладають основу для швидкого відновлення економіки після закінчення бойових дій. Вкладення в інфраструктуру, технології та людський капітал забезпечують підприємствам конкурентоспроможність у майбутньому.

Отже, інвестиції відіграють ключову роль у забезпеченні та підтримці життєдіяльності та розвитку українських підприємств в контексті війни, сприяючи адаптації, відновленню та збереженню економічної стабільності. Завдяки інвестиційній складовій бізнес не лише виживає, а й забезпечує економічне зростання навіть у надзвичайно складних умовах війни, та має потенціал для післявоєнного відновлення українських підприємств.

Кобельнюк Ю.Д.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Черкашина Т.С.
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

НАЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Економічні трансформації, глобальні виклики та зміни в законодавчій базі, вимагають від держави ефективних механізмів соціального захисту для забезпечення стабільності та підтримки вразливих верств населення. Соціальна політика виступає важливим інструментом, який дозволяє покращити рівень життя громадян, забезпечити соціальну справедливість та сприяти рівномірному розподілу ресурсів.

Метою даного дослідження є визначення особливостей національних моделей реалізації соціальної політики держави.

Детальне вивчення наукової літератури показало, що в сучасній економічній науці вчені виділяють п’ять основних національних моделей реалізації соціальної політики держави: американську, шведську, англо-саксонську, загальноєвропейську та японську.

Американська модель реалізації соціальної політики держави є ліберальною, ґрунтується на принципах мінімального державного втручання та максимального розвитку ринкових відносин і характеризується такими ознаками: відсутність уніфікованої системи соціального захисту, мінімалістський підхід до розв’язання соціальних проблем, впровадження федеральних програм на рівні штатів із подвійним фінансуванням із бюджетів обох рівнів, система обов’язкового солідарного соціального страхування, за рахунок якого виплачують пенсії, допомогу малозабезпеченим.

Шведська модель реалізації соціальної політики держави з’явилася в кінці 60-х рр. XX ст., коли іноземні спостерігачі почали відзначати успішне сполучення у Швеції швидкого економічного зростання з політикою реформ на тлі відносної соціальної безконфліктності у суспільстві. Визначальною ознакою даної моделі є дуже висока питома вага ВВП (понад 50%), яка перерозподіляється через державний бюджет на користь громадян з низькими

доходами, що у підсумку забезпечує цій країні низький рівень економічної нерівності населення та соціальну гармонію в суспільстві.

Англосаксонська модель реалізації соціальної політики держави є проміжною між ліберальною американською і соціально-орієнтованою шведською та німецькою моделями. Відмітною рисою даної моделі є активне втручання держави у соціальні процеси, однак нижчий, ніж у шведській моделі рівень оподаткування і перерозподілу ВВП через держбюджет (не більше 40%).

Загально-європейська модель реалізації соціальної політики держави спрямована на збалансований розвиток соціальної політики Європи, транспартнерність і дотримання інтересів усіх країн-членів з ЄС, надання адресної допомоги усім громадянам, які її потребують.

Японська модель реалізації соціальної політики держави передбачає проведення політики вирівнювання доходів, особливо політики використання робочої сили, домінування психології колективізму, солідарність в доходах, досягнення консенсусу між різними суб'єктами господарювання у розв'язанні соціально-економічних проблем та підвищенні рівня добробуту населення.

Щодо України, то однією зі стратегічних цілей розвитку країни є побудова соціально-орієнтованої економіки, однак цей процес відбувається дуже повільно та стикається з труднощами через недостатню підтримку з боку суспільства. Тому у подальшому автор зосередить увагу на розробці прикладних аспектів застосування зарубіжного досвіду реалізації соціальної політики в економіці України з урахування структурних та просторових особливостей її розвитку в сучасних умовах.

Ленець Ю.П.
Науковий керівник: , к.е.н., доц. Польова Н.М.
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»,
м. Київ, Україна

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОНДОВИЙ РИНОК В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Фондовий ринок є важливою частиною фінансової системи, що відображає загальний стан економіки, слугує механізмом мобілізації капіталу

та індикатором економічного розвитку. Економічний розвиток і динаміка фондового ринку тісно взаємопов'язані, адже фондовий ринок є індикатором стану економіки та механізмом мобілізації капіталу. Дослідження основних факторів, які визначають динаміку фондового ринку, є важливим для прогнозування економічних ризиків і можливостей. У науковій літературі існують різні підходи до визначення взаємозв'язку між економічними показниками та ринком цінних паперів. Економісти та фінансисти виділяють кілька основних груп факторів, що визначають його динаміку:

1. **Фундаментальні показники.** Вони включають макроекономічні змінні, що відображають загальний стан економіки, зокрема ВВП, рівень зайнятості, споживчу активність.

2. **Фінансові показники.** Процентні ставки, рівень інфляції, грошова маса визначають вартість кредитування і рівень дохідності активів, що впливає на фондовий ринок.

3. **Соціально-політичні чинники.** Політична стабільність, наявність конфліктів чи санкцій впливають на інвестиційну привабливість ринку.

Основні економічні показники, що впливають на фондовий ринок:

1. Валовий внутрішній продукт (ВВП). ВВП є ключовим індикатором економічного зростання. Зростання ВВП свідчить про підвищення економічної активності та позитивно впливає на фондовий ринок. Прибутки компаній, як правило, зростають в умовах економічного піднесення, що підвищує вартість їхніх акцій. Негативні тенденції в економіці, зокрема рецесія, викликають зниження ринкових індексів.

2. Інфляція. Інфляція має двоїстий вплив на фондовий ринок. Помірна інфляція може бути корисною, оскільки відображає зростання попиту, але надмірна інфляція знижує купівельну спроможність і створює нестабільність на ринку. Високий рівень інфляції зазвичай супроводжується підвищенням процентних ставок, що знижує інтерес інвесторів до акцій.

3. Процентні ставки. Процентні ставки визначають вартість запозичень для компаній і рівень дохідності альтернативних активів, таких як облігації.

Зростання процентних ставок знижує привабливість акцій, а їхнє зниження, навпаки, сприяє припливу інвестицій на фондовий ринок.

4. Рівень зайнятості та доходи населення. Високий рівень зайнятості забезпечує стабільний попит на товари та послуги, сприяючи зростанню прибутків компаній. Зниження рівня зайнятості та доходів населення зменшує споживчу активність і може спричинити падіння фондового ринку.

Сучасні виклики, такі як пандемія COVID-19, геополітичні конфлікти та глобальна інфляція, впливають на динаміку фондового ринку. Зокрема:

- **Пандемія COVID-19.** У 2020 році спостерігалося різке падіння фондових ринків через обмеження економічної активності. Проте масштабні монетарні стимули сприяли швидкому відновленню індексів.
- **Війна в Україні.** Геополітичні ризики викликали значну волатильність фондових ринків, особливо у секторах енергетики та сировини.
- **Підвищення процентних ставок у 2022–2023 роках.** Політика центральних банків, спрямована на стримування інфляції, призвела до зниження оцінок багатьох компаній і зменшення інтересу до ризикових активів.

Аналіз взаємозв'язку між економічними показниками та фондовим ринком дозволяє інвесторам прогнозувати ризики й адаптувати свої стратегії. Взаємодія між процентними ставками, інфляцією та динамікою фондового ринку є особливо важливою в періоди економічної нестабільності.

Луценко А.О.
Науковий керівник: к.п.н., доц. Сідельнікова В.К.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ НА ЕКОНОМІЧНІ РІШЕННЯ СПОЖИВАЧІВ

Тема впливу соціальних мереж і цифрових платформ на економічні рішення споживачів є надзвичайно актуальною в умовах сучасної глобалізації. Вона охоплює не лише безпосереднє використання технологій для здійснення покупок або прийняття економічних рішень, а й широкий спектр змін у

поведінці споживачів, які є результатом нових комунікаційних і торгових платформ.

Глобалізація сприяє прискоренню інтеграції національних економік, збільшенню обсягів міжнародної торгівлі, культурному обміну та розвитку нових комунікаційних каналів. Ці зміни безпосередньо впливають на поведінку споживачів у глобальному контексті: споживачі можуть купити товари і послуги з усього світу, що зумовлює зміну споживчих патернів і економічних рішень; відкриття нових ринків та глобальні інформаційні потоки призводять до того, що споживачі мають більший доступ до варіативності товарів, цін та брендів; соціальні мережі та цифрові платформи стали важливими інструментами, через які споживачі отримують інформацію, а також приймають рішення про покупки.

Соціальні мережі – це не просто платформи для спілкування, а й потужні інструменти впливу на економічні рішення споживачів. Вони дозволяють створювати значний інформаційний потік, який може кардинально змінити споживчі звички. Також, вони стають джерелом інформації про нові продукти, послуги та бренди. Рекомендації друзів, відгуки інших користувачів і контент, створений брендами, можуть мати значний вплив на рішення про покупку. Наприклад, відгуки в Instagram, Facebook чи TikTok можуть швидко зробити товар популярним серед споживачів.

Соціальні мережі дозволяють брендам персоналізувати свої пропозиції, орієнтуючи рекламу на конкретні групи споживачів. В результаті користувачі отримують саме ті продукти або послуги, які відповідають їх інтересам, потребам та уподобанням.

Цифрові платформи, такі як Amazon, eBay, AliExpress, а також платформи доставки їжі (Uber Eats, Glovo), змінили традиційний підхід до покупок і споживання. Платформи дозволяють здійснювати покупки за лічені хвилини, порівнювати ціни і характеристики товарів з різних ринків, що робить прийняття економічних рішень більш обґрунтованим і швидким.

Споживачі можуть без обмежень купувати продукцію з різних країн, що змінює їхнє ставлення до брендів і збільшує конкуренцію між виробниками та постачальниками. Цей фактор особливо помітний у глобальних платформах, де можна порівняти ціни з різних ринків.

Соціальні мережі і цифрові платформи значною мірою впливають на психологію споживачів, що змінює їхні економічні рішення. Багато людей орієнтуються на те, що купують їх друзі або знайомі, особливо коли мова йде про модні товари або нові технології. Це підкріплюється «соціальним доказом» – якщо товар користується популярністю серед однолітків, його частіше обирають і інші.

З розвитком технологій і ростом популярності нових цифрових платформ можна очікувати ще більше змін у поведінці споживачів. Оскільки алгоритми і штучний інтелект стають все більш точними, зростатиме рівень персоналізації реклами та рекомендацій, що може ще більше вплинути на економічні рішення споживачів.

Отже, соціальні мережі та цифрові платформи стали не лише інструментами комунікації, але й потужними агентами, що змінюють економічні рішення споживачів. В умовах глобалізації вони сприяють появі нових моделей поведінки, що виникають завдяки доступу до глобальних ринків, персоналізованим пропозиціям та впливу онлайн-спільнот. Це, у свою чергу, викликає необхідність адаптації бізнесів до нових реалій, а також оновлення політики з регулювання цифрових платформ та захисту прав споживачів.

Мащенко Р.В.
Науковий керівник:, д.т.н., проф. Шапран Є.М.
НТУ «ХПІ»
Харківський політехнічний інститут

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ ЯК ОБ'ЄКТІВ РИЗИКУ

Сучасні підприємства функціонують в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій, які створюють нові можливості для бізнесу, але

водночас збільшують загрози інформаційній безпеці. Зростання кількості кіберзагроз, таких як хакерські атаки, витоки даних, фішинг, а також уразливість інформаційних систем, створюють серйозні ризики для бізнесу. Особливо це стосується інвестиційних проєктів, реалізація яких часто потребує використання інноваційних цифрових технологій, залучення значних обсягів даних та впровадження новітніх програмних рішень.

Невчасне або неефективне реагування на інформаційні загрози може призвести до фінансових втрат, зниження конкурентоспроможності підприємства, втрати довіри партнерів та клієнтів. Успішна реалізація інвестиційних проєктів напряму залежить від надійності інформаційної інфраструктури.

Інвестиційні проєкти є складними та багатовимірними об’єктами управління, що відзначаються низкою особливостей, які визначають їхню схильність до ризиків:

1. інвестиційні проєкти зазвичай охоплюють тривалий період від етапу планування до завершення. Така тривалість підвищує ймовірність впливу зовнішніх чинників (економічних, політичних, соціальних), які важко передбачити на початкових етапах;

2. інвестиційні проєкти суттєво залежать від змін макроекономічного середовища, зокрема інфляції, коливань валютних курсів, податкового законодавства, а також від політичної та соціальної стабільності;

3. інвестиційні проєкти вимагають значних фінансових ресурсів, що збільшує ризики, пов’язані з втратою капіталу через неефективне управління чи несприятливі зовнішні обставини;

4. прогнозування майбутніх доходів і витрат завжди пов’язане з невизначеністю. Будь-які помилки у розрахунках можуть призвести до недосягнення запланованих цілей;

5. реалізація інвестиційного проєкту часто потребує впровадження нових технологій, організації виробничих процесів, що підвищує ризики технічних помилок, затримок у виконанні чи перевищення бюджету;

6. ризики інвестиційного проєкту часто взаємопов’язані, і їхній вплив може мати ланцюговий характер. Наприклад, фінансові ризики можуть викликати затримки у виконанні робіт, що, своєю чергою, вплине на терміни завершення проєкту;

7. багато інвестиційних проєктів орієнтовані на нові розробки чи освоєння нових ринків. Це супроводжується високим рівнем ризиків через невизначеність попиту, конкуренції чи невідпрацьованість технологій;

8. інвестиційний проєкт охоплює економічні, технічні, правові, екологічні та інші аспекти, що створює додаткові ризики через необхідність координації дій різних сторін і врахування багатьох факторів;

9. реалізація інвестиційного проєкту значною мірою залежить від якості роботи команди, її компетентності, взаємодії та здатності приймати ефективні рішення.

Отже, специфіка інвестиційних проєктів як об’єктів ризику полягає у багатокомпонентності, довготривалості та високій залежності від зовнішніх умов, що вимагає комплексного підходу до ідентифікації, оцінки й управління ризиками.

Мельник Д.В.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Польова Н.М.
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК СИСТЕМ ЗОВНІШНЬОГО ІНВЕСТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Військова агресія Росії проти України з 2014 року, яка набула нового масштабу у 2022 році, поставила перед національною економікою безпрецедентні виклики. Однією з найбільш постраждалих сфер стала система залучення зовнішніх інвестицій. Підприємства зіткнулися з необхідністю адаптації до умов підвищеної невизначеності, втративши можливість використовувати багато традиційних каналів фінансування.

Залучення іноземного капіталу є важливим чинником економічного відновлення, що дозволяє забезпечити інноваційний розвиток, створення нових робочих місць та інтеграцію в глобальні економічні процеси. У сучасних умовах важливо не лише зберегти наявні інвестиції, але й залучити нові ресурси, спрямовані на розвиток підприємств і відновлення зруйнованої інфраструктури.

Військовий конфлікт на території України суттєво впливає на всі аспекти економічної діяльності. У сфері зовнішнього інвестування виділяють кілька ключових викликів, які значно ускладнюють залучення іноземного капіталу:

1. Різке підвищення рівня ризику. Війна створює безпрецедентний ризик для збереження активів і отримання доходу від інвестицій. Цей ризик охоплює як фізичне знищення об’єктів інвестування, так і юридичну невизначеність щодо майбутніх економічних умов.
2. Скорочення притоку прямих іноземних інвестицій (ПІІ). У 2022 році обсяг ПІІ в Україну суттєво скоротився, оскільки іноземні інвестори переважно обирають регіони з прогнозованішими умовами для капіталовкладень.
3. Відтік внутрішнього капіталу.
4. Руйнування інфраструктури.
5. Коливання валютного курсу.
6. Зниження довіри до правової системи.

Попри численні виклики, в Україні спостерігається ряд тенденцій, які свідчать про адаптацію систем зовнішнього інвестування до сучасних умов: інноваційна трансформація підприємств, залучення до міжнародних програм, розвиток партнерств і грантових програм, посилення ролі держави, диверсифікація джерел фінансування.

Розвиток системи зовнішнього інвестування в Україні залежить від ефективності впровадження наступних заходів:

- вдосконалення законодавчої бази;
- створення страхових фондів;
- реконструкція інфраструктури;

- залучення "зелених" інвестицій;
- формування сприятливого бізнес-клімату.

Військова агресія росії суттєво ускладнила функціонування систем зовнішнього інвестування в Україні, створивши нові ризики для іноземних інвесторів і українських підприємств. Однак кризові умови стимулювали пошук інноваційних підходів до залучення капіталу, розвиток партнерських програм і посилення державної підтримки.

У перспективі ефективне впровадження стратегій відновлення інфраструктури, страхування інвестицій і вдосконалення законодавства дозволить Україні стати привабливим регіоном для іноземного капіталу. Залучення інвестицій стане ключовим фактором у відновленні економіки, забезпеченні її стійкості та конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Мельников Б.О.
Науковий керівник: к.п.н., доц. Сідельнікова В.К.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ

Впровадження цифрових валют (CBDC) є однією з найважливіших тем у сучасних економічних дослідженнях. Центрально-банківські цифрові валюти (CBDC) – це цифрові форми національних валют, випущені та гарантовані центральними банками. Вони мають потенціал трансформувати фінансову систему та економіку в цілому, впливаючи на різні аспекти монетарної політики, фінансових послуг і глобальних економічних відносин. Розглянемо основні аспекти їх впливу.

CBDC можуть значно підвищити рівень фінансової інклюзії, оскільки дозволяють людям, які не мають доступу до традиційних банківських послуг, отримати доступ до цифрових платіжних систем. За допомогою мобільних технологій та простих цифрових інтерфейсів, люди можуть здійснювати транзакції без необхідності мати фізичну банківську картку чи рахунок у банку.

Цифрові валюти надають центральним банкам нові інструменти для впливу на економіку. Вони можуть допомогти ефективніше здійснювати монетарну політику, наприклад, через механізм «прямого» контролю за грошовою масою.

В сучасних умовах використання такої нової валюти дає змогу запропонувати більш безпечні способи здійснення транзакцій, але при цьому виникають питання щодо захисту конфіденційності користувачів. Деякі CBDC передбачають більш високий рівень прозорості для боротьби з фінансовими злочинами, що може викликати побоювання з приводу приватності.

Також, впровадження CBDC може змінити роль традиційних комерційних банків, зменшуючи їхню роль у зберіганні коштів і здійсненні платежів, оскільки громадяни можуть тримати свої кошти безпосередньо у центральному банку. Однак банки все одно можуть продовжувати виконувати роль посередників в управлінні фінансами і надавати інші фінансові послуги.

З точки зору міжнародних фінансів, одним із потенційних наслідків впровадження цифрових валют є зменшення залежності від долара США, оскільки цифрові валюти можуть забезпечити швидші та дешевші міжнародні перекази. А це, в свою чергу, може вплинути на роль долара як основної резервної валюти у світовій економіці. Водночас нові міжнародні платіжні системи, побудовані на CBDC, можуть зробити глобальну економіку більш інтегрованою і прозорою.

Цифрові валюти можуть сприяти економічній стабільності, але незважаючи на багато переваг, їхнє широке впровадження може привести до нових ризиків, таких як надмірна концентрація фінансових активів в одних руках. А це, в свою чергу, може створювати проблеми для фінансової системи в цілому. Наприклад, технологічні збої або хакерські атаки можуть вплинути на довіру до цифрових валют, що може створити серйозні проблеми для економіки.

Одним із актуальних аспектів впровадження CBDC залишається екологічний. Наприклад, якщо центральні банки обиратимуть технології, які

вимагають великих енергетичних витрат для зберігання та обробки даних, це може мати негативний вплив на навколишнє середовище. Однак деякі країни та інститути також працюють над розвитком енергоефективних технологій для цифрових валют, що дозволить зменшити їх екологічний слід.

Отже, впровадження цифрових валют має величезний потенціал для змін у світовій економіці. Вони можуть покращити доступ до фінансових послуг, зменшити витрати на трансакції, підвищити ефективність монетарної політики та забезпечити більшу безпеку фінансових операцій. Проте це також ставить низку викликів, зокрема щодо забезпечення конфіденційності, фінансової стабільності та змін у функціонуванні традиційних фінансових інститутів. Важливо, щоб держави та міжнародні організації розробляли чіткі стратегії та механізми для безпечного і ефективного впровадження цифрових валют.

Міхєєв О.С., Варакута А.О.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Андрушкевич Н.В.
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»
м. Київ, Україна

ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ ТА ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Стан і ефективність використання оборотних активів є ключовими факторами фінансового успіху підприємства. Однак різке зростання інфляції, зниження фінансової дисципліни, критичне скорочення обсягів оборотних коштів та інші наслідки фінансової кризи змушують підприємства змінювати підходи до управління цими активами. Це вимагає перегляду фінансової політики, пошуку нових джерел фінансування та оперативного вирішення проблем, пов’язаних із підвищенням ефективності використання оборотних коштів.

Економічні методи управління оборотними активами займають значне місце у системі управління підприємством, оскільки оборотні активи представляють частину сумарних активів підприємств, і передбачають вирішення двох основних питань: знаходження оптимального рівня інвестицій

у оборотні активи; визначення співвідношення джерел короткострокового та довгострокового фінансування підтримки рівня оборотних активів.

Рішення з цих питань залежить від компромісу між ризиком і рентабельністю. Зниження рівня оборотних активів, за умови, що таки забезпечується обсяг продажу, призводить до зростання прибутковості (рентабельності) сумарних активів. Така стратегія веде до низького чи негативного рівня чистого оборотного капіталу. Однак при зростанні рентабельності зростає ризик, який пов'язаний з можливістю не утримати оборотні активи на рівні, достатньому для виконання грошових зобов'язань підприємства та забезпечення належного обсягу продажу.

Управління оборотними активами здійснюється на основі таких принципів:

1. Формування ефективного складу та структури оборотних коштів.

2. Встановлення потреби у оборотних активах.

3. Пошук та вибір джерел фінансування оборотних коштів.

4. Зростання ефективності використання оборотних коштів за рахунок прискорення оборотності активів.

5. Гарантування безпеки оборотних активів.

Зараз виділяють три основні моделі управління оборотними активами:

1. Агресивна модель. Підприємство активно збільшує обсяги поточних активів, має великі запаси готівкових коштів, сировини, готової продукції та значну дебіторську заборгованість. У такій моделі частка поточних активів у загальному обсязі активів є високою, а період їх оборотності - довгим.

2. Консервативна модель. Підприємство обмежує зростання поточних активів, що знижує їх частку в загальному обсязі активів. Період оборотності оборотних засобів при цьому короткий. Такий підхід характерний для умов стабільності та передбачуваності.

3. Помірна модель. Підприємство дотримується збалансованого підходу, при якому поточні активи становлять приблизно половину всіх активів. Період

оборотності середньої тривалості, а рівень рентабельності активів і ризик неплатоспроможності залишаються на середньому рівні.

Таким чином, найважливішою проблемою управління активами та пасивами підприємства у короткостроковому аспекті діяльності є пошук компромісу між забезпеченням достатнього рівня рентабельності активів та забезпеченням поточної платоспроможності. В даний час прийнято розрізняти три основні типи моделі управління оборотними активами (три підходи до формування оборотних активів): агресивна, консервативна та помірна, що відрізняються за рівнем співвідношення ризику та прибутковості.

Мужайло Р. В.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Скорик М.О.
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

ЦИРКУЛЯРНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Сучасна міжнародна торгівля агропродовольчою продукцією все частіше орієнтується на принципи сталого розвитку, де циркулярні бізнес-моделі стають ключовим інструментом формування конкурентних переваг. У відповідь на глобальні екологічні виклики, посилення регуляторних вимог та зростаючий попит споживачів на екологічно чисту продукцію, аграрні підприємства адаптують свої стратегії управління ресурсами через циркулярний підхід. Це передбачає мінімізацію відходів, повторне використання органічних залишків, зниження споживання невідновлюваних ресурсів та оптимізацію логістичних процесів.

Застосування циркулярних стратегій у міжнародній аграрній торгівлі базується на принципах ресурсоефективності та замкнутих циклів виробництва. Це включає використання вторинних ресурсів, таких як компостування органічних залишків для підвищення родючості ґрунтів, виробництво біогазу зі сільськогосподарських відходів або застосування переробленої упаковки для

експорту продукції. Такі підходи дозволяють не лише знизити витрати на виробництво, а й покращити екологічний імідж компанії, що особливо важливо на висококонкурентних міжнародних ринках.

Важливою складовою конкурентоспроможності аграрних підприємств у міжнародній торгівлі є відповідність екологічним стандартам, таким як ISO 14001, GlobalG.A.P., органічні сертифікати ЄС (EU Organic) та USDA Organic у США. Впровадження циркулярних стратегій сприяє досягненню відповідності цим стандартам через зменшення екологічного сліду виробництва, оптимізацію логістики та зниження викидів парникових газів. Крім того, це відкриває доступ до преміальних ринків, де екологічні критерії визначають споживчий вибір.

Одним із ключових елементів впровадження циркулярних стратегій є використання цифрових технологій для моніторингу та аналізу ресурсоспоживання. Аграрні підприємства впроваджують системи управління даними для відстеження споживання води, енергії та обсягів відходів, що дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення для оптимізації виробничих процесів. Водночас цифровізація сприяє прозорості операцій, що є важливим фактором для зовнішніх інвесторів та міжнародних партнерів.

У контексті глобалізації та зростання ролі регіональних торговельних блоків циркулярні стратегії сприяють підвищенню ефективності аграрних підприємств через диверсифікацію джерел сировини, розвиток локальних виробничих кластерів та створення кооперативних об’єднань для обміну ресурсами. Це особливо актуально для країн, орієнтованих на експорт агропродукції, де циркулярний підхід забезпечує більш стабільні ланцюги постачання та зниження залежності від імпортних ресурсів.

Таким чином, циркулярні стратегії є не лише екологічною ініціативою, а й ефективним інструментом підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств у міжнародній торгівлі. Вони сприяють зниженню витрат, відповідності міжнародним стандартам, покращенню репутації компанії та відкривають нові ринкові можливості, що є критично важливим у сучасному глобалізованому світі.

Наталуха Г.Д.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Сідельнікова І.В.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

ІННОВАЦІЙНІ КЛАСТЕРИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Проблема формування інноваційних кластерів є актуальною у зв'язку із посиленням глобалізаційних процесів та зростанням міжнародної конкуренції. Як демонструє світовий практичний досвід, інноваційні кластери здійснюють важливий позитивний вплив на процеси прискорення інноваційної діяльності й відповідно посилення конкурентоспроможності національних економічних систем.

Серед стратегій інноваційно-кластерного розвитку національних економік слід виокремлювати: формування інноваційних кластерів на основі наявних регіональних кластерів або створення нових інноваційних кластерів; модернізація традиційних галузей національної економіки або формування нових перспективних галузевих напрямів у національній економіці; розвиток кластерів за кількома пріоритетними напрямами, як, наприклад, у Японії, Казахстані, або у багатьох різногалузевих напрямах, як, наприклад, у США, Німеччині.

В Україні існує низка проблем, які здебільшого мають системний характер, щодо розвитку інноваційних кластерів. Доцільною для розвитку в короткостроковій перспективі може бути стратегія розвитку інноваційних кластерів за кількома галузевими напрямами на базі наявних регіональних кластерів шляхом використання унікальних конкурентних переваг, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності як регіону, так і країни загалом (агрохарчове виробництво, інформаційні технології, туризм тощо). Стратегія ж у довгостроковій перспективі - це формування інноваційних кластерів за новими для національної економіки України перспективними напрямами (альтернативна енергетика, транспорт, біофармацевтика тощо).

Новицький М.М..
Науковий керівник: д.е.н., проф. Краєвський В.М.
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Інвестиційна нерухомість є одним із ключових елементів фінансових активів підприємств, яка відіграє важливу роль у формуванні їх інвестиційної політики, забезпеченні сталого розвитку та генеруванні доходів. У сучасних умовах економічної нестабільності, зумовленої глобальними кризами, військовими конфліктами, коливаннями валютних курсів та нестійкістю фінансових ринків, управління та облік інвестиційної нерухомості набувають особливого значення. Ця сфера потребує адаптації до змін зовнішнього середовища, інтеграції інноваційних підходів і дотримання стандартів фінансової звітності, які сприяють підвищенню прозорості та ефективності управлінських рішень.

У нестабільних умовах значною проблемою стає висока невизначеність у прогнозуванні доходів від інвестиційної нерухомості. Такі доходи, як правило, залежать від орендних платежів, які можуть змінюватися під впливом економічних криз або зниження купівельної спроможності орендарів. Це вимагає використання складних фінансових моделей, що враховують сценарний аналіз і можливість негативного розвитку подій. Наприклад, метод дисконтованого грошового потоку дозволяє оцінити майбутні доходи від активу з урахуванням ризиків і дисконтування їхньої вартості до поточного часу.

Реакція регуляторного середовища на виклики нестабільності також суттєво впливає на методологічні аспекти обліку інвестиційної нерухомості. Часті зміни у податковому законодавстві, вимогах до звітності та розкриття інформації створюють додатковий адміністративний тиск на суб’єктів господарювання. Особливо це стосується підприємств, які одночасно працюють у різних юрисдикціях та змушені адаптувати облікову політику до локальних

вимог, зберігаючи при цьому відповідність міжнародним стандартам. У таких випадках важливу роль відіграє якісна автоматизація облікових процесів, інтеграція інформаційних систем і застосування сучасних технологій аналізу даних, що дозволяють оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Крім того, у періоди економічної нестабільності значно зростає роль аналізу ризиків, пов'язаних із управлінням інвестиційною нерухомістю. Сюди належать як зовнішні ризики, що обумовлені макроекономічною ситуацією, так і внутрішні, пов'язані зі специфікою конкретних об'єктів.

Методологічні виклики у сфері обліку інвестиційної нерухомості ускладнюються необхідністю дотримання принципу прозорості фінансової звітності. У цьому контексті міжнародні стандарти фінансової звітності, зокрема МСФЗ 40, відіграють ключову роль, оскільки вони забезпечують уніфікований підхід до оцінки, класифікації та розкриття інформації про інвестиційну нерухомість. Проте підприємства, які працюють у країнах із нестабільною економікою, стикаються з труднощами імплементації цих стандартів через брак локальної методологічної підтримки, недостатність кваліфікованих кадрів і високі витрати на аудит та консультативні послуги.

Таким чином, методологія обліку інвестиційної нерухомості в умовах економічної нестабільності є багатогранною проблемою, що вимагає глибокого аналітичного підходу, врахування специфіки регіональних ринків і інтеграції сучасних інструментів оцінки. Вдосконалення підходів до обліку інвестиційної нерухомості сприятиме не лише підвищенню прозорості фінансової звітності, але й забезпечить більш ефективне управління цим видом активів у складних економічних умовах.

Омарова Д.Р.
Науковий керівник: ст. викл. Вергун В.Г.
НТУ «ХПІ»

ПРОБЛЕМИ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Головними причинами гальмування розвитку малого підприємництва в Україні є:

• важкий тягар оподаткування, що примушує багатьох суб'єктів малого підприємництва збочити в тіньову економіку;

• відсутність належного нормативно-правового забезпечення розвитку малого бізнесу, як і підприємництва в цілому. Недостатньо врегульовані відносини суб'єктів підприємницької діяльності з органами влади і управління, відсутній законодавчий механізм державної фінансової підтримки малого підприємництва;

• обмеженість або повна відсутність матеріально-фінансових ресурсів. Багато малих підприємств не розпочали свою діяльність через відсутність достатньої суми стартового капіталу, власних виробничих площ та устаткування;

• недосконаліть системи обліку та статистичної звітності малого підприємництва, обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення, недосконаліть системи навчання та перепідготовки кадрів для підприємницької діяльності тощо.

В Україні малий та середній бізнес забезпечує 79% робочих місць.

Серед усіх підприємств України малий та середній бізнес складає 99,8%. Таку інформацію поширює Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

Для порівняння, в Німеччині малий та середній бізнес складає 99,7% всіх суб'єктів господарювання. Тобто, в Україні зараз навіть вищий показник.

На сьогодні, уряд України визнає мале підприємництво провідною силою в здоланні негативних тенденцій в економіці і у сталому розвитку суспільства. Тому, для швидкого виходу з фінансово економічної кризи і формування умов для поглиблення впроваджуваних ринкових реформ було прийнято програму державної підтримки малого підприємництва, у якій визначено наступні напрямки реалізації програми:

1. Вдосконалення ринкової інфраструктури та інфраструктури, що сприятиме розвитку малого бізнесу, подальша державна підготовка,

перепідготовка та підвищення кваліфікації персоналу, в тому числі і для малого підприємництва;

2. Запровадження дієвої та ефективної системи пільг, розповсюджених на суб'єктів малого бізнесу;

3. Вдосконалення діючої спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності;

4. Фінансова,зокрема, кредитна підтримка суб'єктів малого підприємництва;

5. Залучення представників малого бізнесу до реалізації наукових, технічних, соціальних, економічних програм, здійснення організація поставок продукції (робіт, послуг) на державні та регіональні потреби.

Отже, уряду країни й надалі потрібно покращувати ситуацію у цій сфері, зокрема шляхом. створення відповідної правової бази розвитку малого підприємництва, фінансово-кредитну та матеріально-технічну підтримку, науково-методичне, інформаційно-консультативне та кадрове забезпечення малого підприємництва.

Parkhomenko A.V.
НТУ «ХПІ»

INTEGRATION OF UKRAINE INTO EUROPEAN UNION IN GLOBALIZING WORLD

Globalization, with rising international connections and integration, presents Ukraine with both opportunities and challenges in economic development. Eurointegration provides access to European markets, investment, and technology, offering prospects for economic improvement. However, it also brings challenges, along with intensified competition, risks from global financial crises, and threats to national security, such as cyberattacks and geopolitical instability. Furthermore, Ukraine faces difficulties in improving its competitiveness due to outdated infrastructure, a lack of high-tech products, and a shortage of qualified personnel, which hinders its integration into the global economy. In particular, the transition to a

free-market system and inefficiencies in national economic and legal frameworks further complicate the country's development within the globalized world.

To address these challenges, Ukraine took a significant step towards European integration by signing the Association Agreement in 2014, aiming to align the country with EU standards. In 2024, this process remains highly relevant, requiring systemic reforms in public administration, anti-corruption measures, and judicial transparency. These reforms aim to modernize Ukraine's institutional and economic frameworks while strengthening its role in global markets.

A significant challenge to integration lies in harmonizing Ukraine's legal and economic systems with EU norms. Although progress has been made in legislative adaptation, inconsistencies in implementation and structural inefficiencies hinder full compliance. Additionally, the country's dependence on raw material exports exposes it to global market fluctuations, limiting its economic resilience. Diversification and the development of value-added industries are necessary to reduce this vulnerability and enhance competitiveness.

Energy independence is among Ukraine's foremost challenges in 2024. Although progress has been made in diversifying energy sources, including investments in renewables, significant reliance on imported natural gas persists. Vulnerabilities to supply chain disruptions and global energy price volatility underscore the urgent need for enhanced domestic production capacities and the adoption of sustainable energy technologies. Through the development of green energy infrastructure, Ukraine could bolster both economic resilience and environmental sustainability.

Geopolitical factors further emphasize the importance of integration. Despite the ongoing aggression from the Russian Federation, Ukraine has demonstrated unwavering commitment to its EU-oriented trajectory. Robust support from the European Union has played a decisive role in advancing reforms and promoting stability. Investments in regional development, infrastructure enhancement, and governance capacity-building have bolstered Ukraine's ability to adapt to the

demands of integration while fostering greater institutional transparency and accountability.

Looking ahead, Ukraine's integration into the EU remains an essential goal shaping both its domestic and international policies. Despite progress in aligning with EU standards, challenges persist, particularly in implementing reforms and achieving tangible results. Nevertheless, Ukraine's successful integration into the EU offers a transformative path to address longstanding challenges and achieve sustainable development. By prioritizing the modernization of key industries, enhancing human capital, and embracing cutting-edge technologies, Ukraine can transition from an extractive economy to a dynamic, knowledge-based system capable of thriving in the global marketplace. Moving forward, key priorities include enhancing transparency, adopting energy-saving technologies and advancing the Financial Sector Development Strategy until 2025. Ukraine's proactive engagement in globalized economic processes, combined with strategic partnerships within the EU, will serve as a catalyst for its full integration into the European economic and political space.

Петренко А.С.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Прокоп'єва А.А.
Державний університет
«Київський авіаційний інститут»

ДІЯЛЬНІСТЬ ТНК В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Військові конфлікти завжди створюють надзвичайні виклики для бізнес-середовища, особливо для іноземних компаній, які працюють у такому середовищі. Серед різних гравців економіки, які продовжують формувати економічний ландшафт України, транснаціональні корпорації (ТНК) відіграють важливу та складну роль. ТНК вже давно є важливою частиною української економіки. Присутність великих міжнародних компаній у таких секторах, як енергетика, телекомунікації, автомобілі, сільське господарство та інформаційні технології, значно сприяє ВВП країни.

У перші дні війни багато ТНК вирішили скоротити або повністю призупинити свою діяльність в Україні через безпосередні ризики, пов'язані з

конфліктом. Серед гучних випадків виходу з ринку була така компанія, як McDonald’s, яка тимчасово припинили свою діяльність в Україні. Так само багато нафтогазових компаній, зокрема Shell та ExxonMobil, переоцінили свої позиції, а деякі з них вирішили призупинити нові інвестиції або взагалі піти з українського ринку. Виведення ТНК, особливо тих, що працюють на територіях, які контролюються росією або безпосередньо постраждали від військових дій, призвело до скорочення української економіки, особливо в таких секторах, як роздрібна торгівля, енергетика та нерухомість.

Але деякі компнаії змогли вистояти, та адаптуватися до сьогоденних умов. Наприклад, ІТ-галузь України ще до війни стала однією з найдинамічніших і конкурентоспроможних галузей країни, демонструючи високі темпи зростання навіть під час конфлікту. Найбільші ІТ-компанії, такі як SoftServe, Luxoft і Ciklum, уже адаптувалися, перемістивши свою діяльність у безпечніші райони або запропонувавши співробітникам можливість працювати віддалено.

Щоб адаптуватися до цієї ситуації, деякі ТНК перенесли виробничі потужності в безпечніші райони України або перемістили ланцюги поставок у сусідні країни. Наприклад, підприємства харчової промисловості та сільськогосподарського виробництва все більше покладаються на альтернативні шляхи експорту українського зерна та сільськогосподарської продукції, часто перевантажуючи вантажі через порти сусідньої Польщі, Румунії та інших країн.

Питання ведення бізнесу іноземцями є важливим для будь-якої країни, оскільки це забезпечує надходження іноземних інвестицій до державного бюджету та надає новий імпульс економіці. Крім того, нові компанії, засновані іноземцями, мають потенціал для створення нових робочих місць і надання послуг високого рівня, тим самим створюючи ринкову конкуренцію та стимулюючи розвиток і просування інших компаній.

Багато ТНК відіграють активну роль у наданні гуманітарної допомоги, фінансуванні проектів реконструкції та матеріально-технічному забезпеченні

Збройних сил України. Наприклад, такі як PepsiCo, Nestlé і Danone, пожертвували значні кошти та ресурси на підтримку переміщених осіб, медичних установ і благодійних організацій, які надають допомогу людям, які постраждали від конфлікту.

Отже, діяльність ТНК в Україні під час конфлікту визначалася поєднанням економічної стійкості, стратегічної адаптації та гуманітарного внеску. У той час як конфлікт зруйнував багато секторів економіки і змусив деякі компанії піти з неї, інші продовжували працювати або організували свою діяльність для підтримки української економіки. Сприяючи виживанню України під час конфлікту, вони також є потенційними рушіями майбутнього економічного відновлення та реконструкції. Їхнє подальше залучення, разом із зусиллями України щодо залучення іноземних інвестицій та інтеграції у світову економіку, є життєво важливим для довгострокової економічної стабільності та процвітання країни.

Петрухнов О.В.
Науковий керівник: д.т.н., проф. Шапран Є.М.
НТУ «ХПІ»

МІСЦЕ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Галузі паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) України єднають інтереси держави, бізнесу та домогосподарств. Паливно-енергетична галузь виробляє, перетворює, передає та розподіляє енергію і є стратегічно важливою для економіки країни. З початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року вітчизняну енергосистему було приєднано до ENTSO-E, єдиної континентальної європейської енергетичної мережі. Тому згідно з міжнародними програмами формується і національна програма, і основними завданнями цих програм, поряд з трансформацією енергетичних систем України для підвищення енергоефективності, є послідовне поступове

зменшення споживання в країні викопних паливно-енергетичних ресурсів та водночас зростання використання відновлюваних джерел енергії.

Особливості соціально-економічного розвитку України, визначені воєнним станом, потребують перманентного коригування економічних стратегії та політики, направлених на запобігання загроз енергоефективності країни. Комбінаційні складнощі поєднання внутрішніх та зовнішніх заходів потребують від підприємницьких структур паливно-енергетичного комплексу особливого підходу до управління компаніями.

Для стрімкого технологічного розвитку роль підприємництва в ПЕК України стає визначальною для забезпечення сталого енергетичного розвитку, енергонезалежності та безпеки країни шляхом відновлення енергетичної інфраструктури, впровадження новітніх технологій та розвитку енергетичних підприємств.

Однією з ключових характеристик сучасного підприємництва в паливно-енергетичній галузі України є акцент на розвиток відновлювальних джерел енергії (ВДЕ). Підприємницькі ініціативи в напрямку сонячної, вітрової та гідроенергетики відображають високий рівень зацікавленості українських підприємців у створенні екологічно чистого енергетичного сектору. Застосування сучасних технологій та впровадження інноваційних рішень дозволяють підприємствам ефективно конкурувати та вирішувати проблеми забезпечення енергетичної безпеки.

Іншим важливим аспектом є залучення іноземних інвестицій та участь українських підприємців у проектах з міжнародними партнерами. За умов глобалізації енергетичного ринку, підприємці відкривають для себе нові можливості у сфері енергетичних технологій, торгівлі та обміну досвідом. Державно-приватне партнерство в енергетичному секторі розвивається, дозволяючи об’єднувати зусилля уряду та бізнесу для досягнення стратегічних цілей енергетичної політики.

В Україні також спостерігається тенденція до децентралізації та розвитку малих та середніх підприємств в енергетичному секторі. Місцеві підприємства

активно займаються розробкою та впровадженням проектів з використання місцевих енергетичних ресурсів, що сприяє розвитку регіональних енергетичних систем та забезпеченню стійкості енергетичного постачання.

Сучасні підприємці вирішують екологічні та технологічні проблеми, розвиваючи нові технології та впроваджуючи сталі та сталі енергетичні підприємства. Підприємницькі ініціативи все далі стають джерелом оновлення та розвитку всієї паливно-енергетичної галузі, і тому для підприємців важливо активно співпрацювати з урядовими органами та шукати інноваційні рішення сумісно.

Пономарьова М.Ю.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Губанова Н.Н.
НТУ «ХПІ»

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУЦІЙ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Міжнародні фінансові інституції є невід'ємною частиною сучасної глобальної економіки, виконуючи ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності, сприянні економічному зростанню та вирішенні кризових ситуацій на регіональному і глобальному рівнях. Глобалізація економічних процесів, стрімкий розвиток міжнародної торгівлі, інтеграція фінансових ринків і зростання залежності національних економік одна від одної призводять до необхідності активної взаємодії між державами через міжнародні організації, які спеціалізуються на фінансових питаннях.

Однією з основних функцій міжнародних фінансових інституцій є регулювання глобального фінансового ринку. У цьому контексті Міжнародний валютний фонд (МВФ) відіграє важливу роль у забезпеченні макроекономічної стабільності через моніторинг економічної політики країн-членів, надання кредитів для подолання криз платіжного балансу, а також технічну допомогу для вдосконалення економічного управління. Іншою важливою установою є Світовий банк, який спеціалізується на довгострокових проектах, спрямованих на зниження рівня бідності, розвиток інфраструктури та стимулювання сталого

економічного зростання. Ця інституція надає кредити та гранти для фінансування проектів у країнах, що розвиваються, з особливим акцентом на галузі освіти, охорони здоров'я, транспорту й енергетики. Завдяки Світовому банку багато країн змогли реалізувати проекти, які без зовнішньої фінансової підтримки були б неможливими. Крім того, важливу роль у глобальній економіці відіграє Банк міжнародних розрахунків (БМР), що функціонує як центральний банк для центральних банків і сприяє стабільності міжнародної фінансової системи. БМР забезпечує платформу для співпраці між центральними банками різних країн, розробляє дослідження у сфері монетарної політики та фінансового регулювання, а також сприяє впровадженню інноваційних рішень для управління фінансовими ризиками.

Глобальні виклики, такі як фінансова криза 2008 року, пандемія COVID-19 та кліматичні зміни, продемонстрували важливість міжнародних фінансових інституцій у реагуванні на надзвичайні ситуації. Однією з ключових проблем, з якими стикаються міжнародні фінансові інституції, є необхідність адаптації до нових викликів глобалізованого світу. Зокрема, в умовах зростання цифровізації економіки, інституції повинні розробляти інструменти, які сприятимуть використанню фінансових технологій і захисту від кіберризиків. Також значною мірою зростає потреба у впровадженні екологічних ініціатив, які сприятимуть сталому розвитку. Світовий банк та інші інституції вже активно працюють над підтримкою проектів з переходу на зелену енергетику, адаптації до змін клімату та впровадження принципів циркулярної економіки. У той же час діяльність міжнародних фінансових інституцій викликає низку дискусій. Їх критикують за умови кредитування, які можуть створювати додатковий тиск на країни, що отримують фінансову допомогу, а також за недостатню увагу до специфічних потреб окремих регіонів. Деякі експерти відзначають, що вимоги щодо фіскальної консолідації, які висувають інституції, можуть призводити до соціальних напружень і навіть уповільнення економічного зростання.

Висновки дослідження свідчать про те, що міжнародні фінансові інституції залишаються важливими суб'єктами глобальної економіки, які забезпечують функціонування фінансових ринків, сприяють подоланню кризових явищ і стимулюють сталий розвиток. Проте для підвищення їхньої ефективності необхідно здійснити реформи, спрямовані на посилення прозорості, адаптацію до нових викликів і врахування специфіки потреб країн-учасниць. Майбутнє міжнародної фінансової системи залежить від здатності цих інституцій залишатися гнучкими, інноваційними та ефективними в умовах динамічних глобальних змін.

Скляр О.С.
Науковий керівник: к.п.н., доц. Міщенко А.М.
Державний торговельно-економічний університет
Україна, Київ

ГЛОБАЛЬНЕ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ОДНА З РУШІЙНИХ СИЛ СВІТОВОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Такі прояви глобалізаційних тенденцій, як створення урядових інституцій наднаціонального рівня, посилення інтеграції в усіх аспектах суспільно-політичного життя, розмиття культурних та цивілізаційних кордонів і як наслідок уніфікація, призвели до появи "універсального" громадянського суспільства як нового актора міжнародних відносин. Вплив глобального громадянського суспільства на світовий політичний процес безупинно посилюється, що актуалізує необхідність наукового осмислення його ролі та основних принципів функціонування. Структуру глобального громадянського суспільства складають міжнародні неурядові організації (МНУО), а також громадські рухи – об'єднання соціальних меншин з метою боротьби за свої права та ідеї (зоозахисний рух, екологічний рух, феміністичний рух тощо).

Варто відзначити, що МНУО мають вагоміший вплив на процес прийняття політичних рішень аніж подекуди хаотичні громадські спілки. МНУО являють собою відносно автономні інституції міжнародно-правової системи, маючи власні джерела фінансування, чітку структуру та визначену

специфіку діяльності. Натомість громадські рухи створюються та функціонують завдяки новітнім транскордонним інформаційно-комунікаційним можливостям таким, як інтернет, соціальні мережі та месенджери. Саме це дозволяє уникати жорсткої ієрархізованості та інституціоналізації цих структур, проте водночас і робить їх менш функціональними. Не дивлячись на характерні відмінності у принципах діяльності, необхідно наголосити, що обидва типи об'єднань мають великий ідейний вплив на формування громадської думки, виконують освітньо-просвітницьку функцію, таким чином беручи участь у здійсненні політики урядами держав та міжнародними міжурядовими організаціями (ММУО). Саме завдяки ідейно-політичному тиску організації глобального громадянського суспільства просувають інтереси певної групи населення, здійснюючи адвокацію конкретних рішень та контроль за їх виконанням.

Попри тісну взаємодію та співпрацю організацій глобального громадянського суспільства з національними урядами держав та ММУО, глобальне громадянське суспільство характеризується низьким рівнем залученості до громадянської участі окремих регіонів світу (Африка, деякі регіони Азії та Латинської Америки). Це можна пояснити цифровим розривом, культурними розбіжностями та відмінностями у типах політико-правової культури. Низький рівень політичного активізму і залученості призводить до обмеженості представлення інтересів великої частини світового населення. Окрім цього, експерти піддають критиці ідею глобального громадянського суспільства через фокусування наявних організацій лише на окремих напрямках діяльності через власні політичні пріоритети та стереотипізовані переконання, що історично закріплювались в масовій свідомості громадян.

Ще одним недоліком є радикалізованість деяких громадських рухів. Через відсутність або низький рівень політичної грамотності громадян, спілки, що утворюються через соціальні мережі, можуть здійснювати пропаганду, маніпулювати суспільною думкою та закликати громадян до неправомірних дій, що становить загрозу безпеці окремих держав та світу в цілому. Окремо в

даному аспекті треба виокремити політичну заангажованість поодиноких активістів та об’єднань. Прикладом може слугувати шведська екологічна активістка Грета Тунберг, яка попри обіцянку не займатись політикою, відкрито виступала за підтримку одного з кандидатів на президентських виборах США 2020 року, а у 2024 році публічно підтримала пропалестинський рух, прикриваючись тим, що кліматична справедливість неможлива без міжнародної солідарності. Такі дії свідчать про вагомий політичний тиск лідерів думок на уряди держав, вплив на рейтинг політиків та втручання у вибори. Попри всі перешкоди, що заважають розвитку глобального громадянського суспільства, воно залишається однією з рушійних сил у світовій політиці і в майбутньому здатне нарощувати свій вплив.

Скорик О. В.
Науковий керівник: д.е.н., проф. Краєвський В.М.
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

ЕВОЛЮЦІЯ ОБЛІКОВИХ МЕТОДОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДЕЗІНТЕРМЕДІАЦІЇ ТА ВІРТУАЛІЗАЦІЇ РИНКІВ

Сучасні економічні процеси зазнають суттєвих трансформацій під впливом цифровізації, автоматизації та розподілених технологій. Технологічна дезінтермедіація, що передбачає усунення традиційних посередників через використання блокчейн-рішень і смарт-контрактів, формує нові підходи до реєстрації та контролю господарських операцій. Віртуалізація ринків, зокрема поширення цифрових платформ, токенізованих активів та криптовалют, зумовлює потребу у модернізації облікових систем. Традиційні методи ведення обліку не завжди здатні враховувати специфіку цифрових активів, таких як волатильність, децентралізація та швидкість операцій. Дослідження еволюції облікових методологій у контексті цих змін сприяє розробці нових підходів до оцінки цифрових активів, підвищенню прозорості фінансової звітності та вдосконаленню управлінських рішень у цифрових екосистемах.

Облікові методології зазнають фундаментальних змін у контексті сучасних технологічних зрушень, обумовлених феноменом дезінтермедіації,

яка полягає у мінімізації або усуненні посередницьких інституцій через впровадження розподілених технологій реєстрації даних. Традиційні концепти бухгалтерського обліку, орієнтовані на централізовані системи зберігання та обробки інформації, стають дедалі менш релевантними в умовах поширення віртуальних ринків та децентралізованих цифрових активів.

Блокчейн-технології та концепція розподілених реєстрів (DLT) трансформують базові принципи ведення обліку, інтегруючи механізми криптографічного захисту даних, незмінності записів та автоматизації контролю через смарт-контракти. Така технологічна архітектура ставить під сумнів усталені парадигми подвійного запису, оскільки забезпечує синхронізовану фіксацію економічних подій у реальному часі на всіх вузлах мережі, що знижує ймовірність інформаційних асиметрій та маніпуляцій даними.

У віртуалізованих ринках, де економічні операції здійснюються переважно через цифрові платформи, ключовим елементом стає токенізація активів – процес перетворення прав власності на криптографічно захищені цифрові токени, що ускладнює процеси оцінки та переоцінки. Висока волатильність криптоактивів та децентралізація ускладнюють застосування традиційних методів визначення справедливої вартості, актуалізуючи потребу у розробці альтернативних підходів, зокрема алгоритмічних моделей оцінки та автоматизованих аудитів на основі штучного інтелекту.

Технологічна дезінтермедіація стимулює перегляд не лише облікових принципів, але й системи фінансового моніторингу. Застосування блокчейн-аналітики у зовнішньоекономічній діяльності дозволяє посилити механізми контролю за транснаціональними фінансовими потоками шляхом забезпечення прозорості кожної транзакції у реєстрі. Водночас, нормативно-правова невизначеність щодо статусу цифрових активів, таких як NFT та стейблкоїни, ускладнює уніфікацію методів обліку на глобальному рівні.

Таким чином, еволюція облікових методологій у контексті технологічної дезінтермедіації та віртуалізації ринків зумовлює необхідність формування

нових теоретико-методологічних підходів до обліку, де інтеграція розподілених технологій, алгоритмічних моделей оцінки активів та цифрових аналітичних інструментів стане базовою складовою бухгалтерських систем нового покоління. Це сприятиме не лише підвищенню точності облікової інформації, але й забезпеченню прозорості, ефективності та надійності фінансових операцій у цифровій економіці.

Скорупський К.С., Куриленко О.В.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Андрушкевич Н.В.
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»
Україна, м. Київ

ВПЛИВ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі відзначається вкрай низька ефективність виробничих процесів промислових підприємств в умовах жорсткої конкуренції країн і регіонів за вигідні позиції у глобальних ланцюжках доданої вартості. Освоєння сучасних підходів та інструментів на базі нових уявлень та знань про виробничі реалії є найважливішим імперативом підвищення конкурентоспроможності підприємств. Це особливо актуально за умов наростання динаміки та агресивного характеру конкурентного середовища, швидких змін на ринках збуту продукції. В даний час спостерігається активний пошук вітчизняними підприємствами комплексних підходів та рішень щодо підвищення ефективності виробничої функції. Оцінюючи та аналізуючи виробництво, необхідно звернути увагу на ефективність використання ресурсів, організацію всіх процесів, а також відповідні інформаційні потоки. При цьому слід враховувати всі елементи, як продуктивні, так і непродуктивні, тобто фактичні втрати. Перед початком діагностики необхідно визначити, що саме слід аналізувати, які показники характеризують систему та її ефективність, що взагалі являє собою ефективність.

Ефективність управління є характеристикою системи, що визначає співвідношення корисного результату управління з витратами (втратами). При цьому можна виділити абсолютну ефективність та відносну ефективність.

Головною метою будь-якої комерційної організації є отримання прибутку у довгостроковій перспективі у рамках дотримання наявних обмежень. Таким чином, підвищення ефективності діяльності підприємства можливе у таких випадках: зростання доходів за незмінних витрат; зниження витрат при незмінних доходах; порівняно більше зростання доходів у порівнянні зі зростанням витрат.

Третій пункт стосується вищого рівня управління, тому його застосування для оцінки ефективності виробничих процесів дуже проблематичне. У зв'язку з цим, найбільш значущими показниками ефективності управління виробничими процесами як критеріями для оптимізації системи є загальний рівень витрат і тривалість виробничого циклу при заданому обсязі виробництва та якості продукції. Так, зниження собівартості за інших рівних умов безпосередньо веде до збільшення прибутку. Результатом скорочення тривалості виробничого циклу можливо зниження витрат на виробництво чи зниження запасів (тобто зниження рівня оборотних засобів), що також веде до скорочення витрат за виробництво. Крім того, швидкість виконання замовлення є вкрай важливим фактором для потенційних споживачів.

Інші показники, такі як продуктивність праці, ступінь завантаження обладнання тощо, самі по собі не можуть бути точними орієнтирами при визначенні ефективності. Наприклад, завантаження обладнання може досягати 90%, але при цьому попит на продукцію може бути достатньо низьким, і підприємство лише накопичуватиме складські запаси, що негативно позначиться на фінансовому результаті. З продуктивністю праці можлива ситуація, коли її ріст буде досягнуто за рахунок значного збільшення заробітної плати і найму висококваліфікованих спеціалістів, але додаткові витрати при цьому зведуть до нуля всі досягнуті позитивні результати. Приведені показники

універсальні і можуть бути застосовані до всіх типів виробництв і типів потоків, хоча для різних типів значимість тривалості виробничого циклу буде різною.

Стукало Н.Ю.
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Шаповал Л.І.
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МЕДИЧНИХ УСТАНОВ ЗА ЛІКАРСЬКІ ПОМИЛКИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Лікарські помилки становлять одну з найбільших загроз для здоров'я та безпеки пацієнтів. Ця проблема стосується усіх країн світу, причому наслідки лікарських помилок мають як соціальний, так і економічний вимір. Досвід країн Євросоюзу та світу вказує на необхідність створення чіткої системи відшкодування шкоди за шкоду життю або здоров'ю пацієнтів.

Аналізуючи практику захисту прав пацієнтів в країнах Європи та США, слід зазначити, що в кожній державі є свої особливості, пов'язані з національним законодавством, традиціями, звичаями, культурою тощо, однак спільною метою є захист прав пацієнта. Так, наприклад, Шведське законодавство забороняє особам без медичної кваліфікації надавати допомогу під час лікування злоякісних пухлин, діабету, у період вагітності; здійснювати обстеження та лікування дітей віком до 8 років, а також надавати письмові рекомендації. Такий підхід забезпечує пацієнтам право на якісне медичне обслуговування.

Концепція відповідальності без вини, яка передбачає компенсацію пацієнтам за завдані збитки, успішно функціонує у Швеції, Фінляндії та Новій Зеландії.

Права пацієнтів-позивачів у Швеції надійно захищені спеціальним законом, який передбачає виплату значних компенсацій Страховим консорціумом (суми визначаються за встановленими Консорціумом тарифами).

У Фінляндії Закон «Про нещасні випадки з пацієнтом» 1986 року встановив систему страхування відповідальності, яка не вимагає доведення

вини медичного персоналу. Згідно із цим законом, усі особи, що займаються медичною практикою, зобов'язані мати страхування своєї відповідальності.

У Новій Зеландії відповідальність без вини запроваджено з 1970 року як частину системи соціального страхування від нещасних випадків під час медичного втручання. Розглядом скарг пацієнтів займається Новозеландська Корпорація з компенсацій, яка виплачує компенсацію. Проте, якщо випадок визнається злочинною халатністю медичного персоналу, пацієнт зобов'язаний звернутися до суду.

Як вірно, на нашу думку, зазначає Г. В. Муляр, міжнародна практика захисту прав пацієнтів є досить різноманітною. Утім основним завданням Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) та міжнародних організацій у вирішенні питань пов'язаних із захистом прав людини є дотримання державами-учасницями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Підводячи підсумок, хочемо зазначити, що відповідальність медичних установ за лікарські помилки є важливим аспектом, який впливає не лише на стан охорони здоров'я, але й на економічний розвиток країни. Вивчення та впровадження міжнародного досвіду у цій сфері може допомогти Україні створити ефективну систему захисту прав пацієнтів та стимулювати розвиток економіки. Прозоре правове регулювання, обов'язкове страхування та розвиток альтернативних способів вирішення спорів є ключовими елементами успішної реформи.

Устименко О.О.
Науковий керівник : к.е.н., проф. Данько Т.В.
НТУ «ХПІ»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ ДИНАМІЧНИХ ЗДАТНОСТЕЙ КОМПАНІЙ

Сучасні дослідження стратегічного менеджменту підкреслюють важливість дослідження динамічних здатностей (ДЗ), як основи побудови стійкої конкурентної переваги компанії. Аналіз актуальних наукових

публікацій дає змогу виокремити найбільш важливі напрямки досліджень динамічних здатностей з погляду стратегії.

Класичне визначення (ДЗ), це « Здатність фірми інтегрувати, створювати та реконфігурувати внутрішні та зовнішні компетенції для роботи у швидко мінливих середовищах».

Фокусуючись, спочатку, на питанні, як компанії адаптуються до мінливого середовища, на сьогодні останні дослідження ДЗ зосереджені в тому числі на питання проактивного формування ринків і технологій, як частина ДЗ компанії.

В роботі підкреслюється, як багатонаціональні підприємства (МНП) цілеспрямовано інвестують у свої ДЗ в напрямку створення гнучких організаційних структур, як то альянси, колективні центри аутсорсингу R&D, тощо. В роботі відзначають суттєвий коеволюційний зв'язок між цифровізацією та організаційною гнучкістю.

В сучасній роботі показано, що існує значний позитивний, але не лінійний зв'язок між ступенем стратегічного узгодження конкурентоздатності фірми, та можливостями її IT департаменту.

Висновок: Сучасні основні тенденції в дослідженні динамічних здатностей (ДЗ)

1. ДЗ як здатність створювати гнучкі організаційні структури
2. Проактивне формування стратегії, як частина ДЗ
3. Управління цифровою стратегією компанії, як частина ДЗ

Харенко В. Ю., Скрипник Н. Є.
Науковий керівник: к.п.н., доц. Мельникова О.В.
Харківський національний педагогічний
університет ім. Г. С. Сковороди

МІСЦЕ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ РОЗРАХУНКІВ

Міжнародні фінансові розрахунки відіграють ключову роль у розвитку економіки України, забезпечуючи інтеграцію країни у світову економічну систему. Вони допомагають залучати іноземні інвестиції, підтримують

зовнішню торгівлю та забезпечують доступ до міжнародних фінансових ринків. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), дає Україні можливість отримати фінансову підтримку для реалізації важливих економічних реформ та інфраструктурних проектів.

Фінансові операції є невід'ємною частиною інтеграції України у світові економічні процеси. Вони забезпечують ефективний рух капіталу, сприяють розвитку міжнародної торгівлі та полегшують вихід українських підприємств на світові ринки. Участь у міжнародних платіжних системах, таких як SWIFT, дозволяє українським банкам здійснювати швидкі та безпечні операції з іноземними партнерами, що підвищує конкурентоспроможність національної економіки.

Водночас Україна стикається з низкою викликів у міжнародній фінансовій системі. Валютні ризики, зокрема, коливання курсу гривні, можуть негативно вплинути на стабільність економіки та ускладнити планування зовнішньоекономічної діяльності. Регуляторні бар'єри, такі як складні митні процедури та податковий тягар, можуть перешкоджати розвитку міжнародної торгівлі та інвестицій.

Україна активно інтегрується у світову фінансову систему, прагнучи вдосконалювати механізми міжнародних фінансових розрахунків. Важливим кроком у цьому напрямку є співпраця з міжнародною платіжною системою SWIFT. Національний банк України (НБУ) у партнерстві з SWIFT ініціював проект з переходу Системи електронних платежів (СЕП) на сучасні міжнародні стандарти обміну фінансовими повідомленнями, зокрема ISO 20022.

Крім того, Україна прагне приєднатися до Єдиної зони платежів у євро (SEPA). У 2024 році НБУ започаткувала цей процес, який спростить і здешевить перекази в євро між Україною та країнами Європейського Союзу. Інтеграція з SEPA є важливим кроком на шляху фінансової євроінтеграції України. Фінансова глобалізація має значний вплив на українську економіку,

зокрема через рух капіталу, інвестиції та експортно-імпортні операції. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), надає Україні можливість отримати фінансову підтримку для реалізації важливих економічних реформ та інфраструктурних проектів. В умовах цифровізації Україна активно впроваджує інноваційні підходи до розвитку міжнародних розрахунків. НБУ працює над інтеграцією з платіжною інфраструктурою SEPA, що сприятиме розвитку фінтех-технологій та підвищенню ефективності транскордонних платежів. Крім того, українські банки дозволяють здійснювати міжнародні перекази через системи SWIFT і SEPA, що забезпечує швидкі та безпечні операції з іноземними партнерами.

Україна відіграє важливу роль у світовій фінансовій системі, прагнучи інтегруватися у світові економічні процеси та адаптувати свою фінансову політику до міжнародних стандартів. Водночас країна стикається з численними викликами, зокрема, необхідністю модернізації фінансового сектору та забезпечення його стійкості в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз.

Для вдосконалення фінансової політики України доцільно посилити регуляторне середовище. Це передбачає запровадження прозорих та ефективних механізмів моніторингу фінансових операцій, що сприятиме зниженню рівня тіньової економіки та підвищенню довіри інвесторів. Важливим кроком у цьому напрямку є оновлення нормативно-правової бази відповідно до міжнародних стандартів та практики.

Швидкий О.В.
Державна навчально-наукова установа
ДННУ«Академія фінансового управління»

«ЗЕЛЕНІ» ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ПОВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

В умовах сучасних глобальних викликів, пов’язаних зі зміною клімату та необхідністю переходу до сталого розвитку, «зелені» інвестиції набувають

особливого значення як інструмент економічного відновлення країн. Вони не лише сприяють захисту навколишнього середовища, але й створюють нові можливості для економічного зростання та інновацій.

Підприємництво відіграє вирішальну роль у розробці технологічних рішень, необхідних для успішного переходу до економіки Net Zero і досягнення як кліматичної нейтральності в Європі, так і у світі. Для перетворення інновацій на готові до ринку продукти, потрібен доступ до фінансування, тому бізнес-ангели мають важливе значення для надання необхідного фінансування на ранніх етапах їхнього підприємницького шляху. Однак значний внесок цих ангелів в інвестування в зелений і чистий бізнес здебільшого не розкрито у працях вчених про бізнес-ангелів, так і про соціально відповідальне інвестування. Бізнес-ангели, які зосереджені виключно на зелених і чистих технологіях, віддають перевагу економічним мотивам і надають менше значення альтруїстичним і гедоністичним факторам. Навпаки, ті, хто має обмежений вплив на ці сектори, схильні підкреслювати альтруїстичні мотиви, приділяючи менше уваги економічним і гедоністичним міркуванням.

«Зелені» інвестиції – це вкладення коштів у проєкти та активи, що сприяють збереженню природних ресурсів, зменшенню викидів парникових газів та адаптації до кліматичних змін. Основними напрямами таких інвестицій є: відновлювана енергетика, енергоефективні технології, екологічно чистий транспорт, стале управління відходами та збереження біорізноманіття. Провідні країни світу активно впроваджують політику стимулювання «зелених» інвестицій. Наприклад, Європейський Союз, спрямовує значну частину свого бюджету на період 2021-2027 років на проєкти, пов’язані з кліматичними цілями, а Китай став світовим лідером у сфері інвестицій у відновлювану енергетику.

Основними викликами для розвитку «зелених» інвестицій залишаються: висока початкова вартість проєктів, недостатня розвиненість відповідної інфраструктури, регуляторні бар’єри, обмежений доступ до фінансування. Проте, потенційні вигоди від таких інвестицій значно перевищують витрати у

довгостроковій перспективі. Для ефективного використання потенціалу «зелених» інвестицій необхідно: розробка комплексної державної політики підтримки «зелених» проєктів, розвиток механізмів публічно-приватного партнерства, впровадження інноваційних фінансових інструментів.

Підсумовуючи, «зелені» інвестиції є ключовим елементом стратегії повоєнного економічного відновлення, що дозволяє поєднати економічне зростання із захистом навколишнього середовища. Їх розвиток потребує системного підходу та координації зусиль всіх стейкхолдерів.

Шевченко Є.Д.
Науковий керівник:, д.е.н., проф. Краєвський В.М.
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ СТАНДАРТІВ НА СТРУКТУРУ ЛОГІСТИЧНИХ ВИТРАТ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ

Сучасна міжнародна торгівля перебуває під значним впливом екологічних стандартів, які формують нові підходи до управління логістичними витратами у зовнішньоекономічних операціях. Глобальні ініціативи, такі як ISO 14001, Європейська система торгівлі викидами (EU ETS) та Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, спрямовані на мінімізацію негативного впливу на довкілля, одночасно вимагають адаптації управлінських та фінансових стратегій у сфері міжнародних перевезень та постачань. Ці стандарти зобов’язують підприємства впроваджувати екологічно чисті технології, що безпосередньо впливає на формування та структуру логістичних витрат у процесі зовнішньоекономічної діяльності.

Впровадження міжнародних екологічних стандартів зумовлює необхідність здійснення значних інвестицій у модернізацію логістичних процесів. Основними факторами, що спричиняють зростання витрат, є використання енергоефективного транспорту, перехід на паливо з низьким рівнем викидів, оптимізація маршрутів для зниження вуглецевого сліду, впровадження технологій повторного використання пакувальних матеріалів. З

іншого боку, дотримання екологічних стандартів часто передбачає зниження витрат у довгостроковій перспективі за рахунок енергозбереження, зменшення обсягів відходів та покращення репутації компанії на міжнародних ринках.

Істотний вплив на структуру логістичних витрат мають вимоги щодо сертифікації екологічної відповідності товарів і процесів. Додатково, міжнародні екологічні стандарти впливають на вартість страхування логістичних ризиків, оскільки компанії з екологічними сертифікатами можуть претендувати на знижені страхові тарифи, демонструючи зниження ризиків для довкілля.

Важливим елементом екологічного управління у зовнішньоекономічних операціях є введення в дію системи карбонового оподаткування та «зелених тарифів», таких як CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism) у ЄС, що встановлює додаткові податкові зобов'язання на імпортерів товарів із високим рівнем вуглецевого сліду. Це стимулює підприємства до впровадження екологічних інновацій, проте одночасно спричиняє збільшення вартості логістичних процесів, оскільки необхідно здійснювати регулярний моніторинг та звітність про рівень викидів.

Зміни у структурі логістичних витрат внаслідок екологічних стандартів також включають витрати на впровадження цифрових рішень для моніторингу екологічних показників. Використання програмного забезпечення для відстеження викидів, аналізу екологічної ефективності маршрутів та автоматизації звітності стає важливою складовою процесу управління ланцюгами постачання. Впровадження таких технологій, хоча й потребує значних початкових інвестицій, дозволяє значно підвищити прозорість та ефективність управління логістичними витратами в довгостроковій перспективі.

Таким чином, міжнародні екологічні стандарти кардинально змінюють підхід до управління логістичними витратами у зовнішньоекономічних операціях. Вони формують нову структуру витрат, що включає витрати на екологічну сертифікацію, страхування, модернізацію транспортних засобів,

впровадження цифрових систем моніторингу та адаптацію до вимог карбонового оподаткування. Попри початкове збільшення витрат, довгострокові переваги у вигляді покращення репутації, зниження екологічних ризиків та доступу до нових ринків компенсують ці витрати, роблячи дотримання екологічних стандартів важливим стратегічним пріоритетом для підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність.

Щебликін Д.Г.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Сідельнікова І.В.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЩОДО СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СТРУКТУРИ ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ

Аналіз визначеної актуальної проблеми дозволяє посилити науковий і практичний характер розроблюваної політики державного регулювання з метою досягнення найвищої результативності національної економіки.

Галузева політика країн має свою специфіку, яка зумовлена етапом і станом розвитку національної економіки, рівнем державного втручання в економіку, що потребує використання прямих і непрямих методів регулювання, а також переважанням певних інструментів її реалізації.

Узагальнюючи, можна визначити певні закономірності реалізації галузевої політики на національному рівні в сучасних умовах економічного розвитку.

Галузева політика виступає частиною загальної економічної політики, спирається на цільові пріоритети, головні напрями і завдання соціально-економічного розвитку країни. Серед її цілей головними є: підвищення ефективності функціонування ринків; оптимізація рівня конкуренції шляхом створення сприятливих умов для змагальності, а саме нових технологій, товарів і видів діяльності, особливо інноваційної діяльності, зменшення виробничих витрат; оптимізація поведінки учасників ринку на основі незалежного прийняття рішень суб’єктами господарювання; зменшення галузевих бар’єрів, розвиток ринкової інфраструктури; поширення інформації.

Пріоритетними завданнями даної політики виступають наступні: зростання обсягів виробництва, поліпшення якості продукції; удосконалення галузевої структури; розробка і упровадження в діяльність суб'єктів галузевих ринків науково-технічних досягнень; посилення конкурентоспроможності галузей національної економіки; збільшення експортного потенціалу; ефективне розв'язання соціальних проблем.

Заснована на принцах розумної достатності, адекватності й системності політика поєднує прямі та непрямі методи регулювання відносин на галузевих ринках та здійснюється за допомогою інструментів антимонопольної, бюджетно-податкової, інвестиційної, структурної, антикризової та зовнішньоекономічної політики. Серед них нормативно-законодавчі акти щодо функціонування та розвитку окремих видів діяльності; прогнози розвитку галузей і кон'юнктури ринку; цільові комплексні програми; ліміти; державні замовлення й державні контракти; державні інвестиції; державний бюджет, бюджетні дотації, субсидії, субвенції, пільги; податки і податкові пільги; державні кредити; операції з державними цінними паперами на відкритому ринку; соціально-економічні нормативи; різні галузеві норми і стандарти; норми амортизації; система фіксованих, граничних і вільних цін; індексування цін.

Залежно від терміну реалізації та поставлених завдань галузева політика поділяється на стратегічну, тактичну, пріоритетну. У її здійсненні використовуються такі інструменти, як прогнозування, стратегічне й індикативне планування; повинні враховуватися цілі та завдання соціальної, інноваційної політики.

Практичний досвід реалізації галузевої політики свідчить про існування певних суперечностей у державному регулюванні галузевих ринків між приватними інтересами компаній та суспільними інтересами, інтересами окремих галузей і загальними цілями соціально-економічного розвитку країни, національними інтересами та інтересами іноземних компаній; інтересами споживачів і приватними інтересами компаній, між окремими галузями

національної економіки. Зазначені суперечності мають широкий спектр прояву, а їхнє вирішення дозволяє проводити ефективну галузеву політику, спрямовану на зростання національної економіки, підвищення соціального рівня і добробуту всіх верств населення.

Зборовський М.О., Філозоп О.Ю.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Андрушкевич Н.В.
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»
м.Київ, Україна

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ЯК БІЗНЕС-ПРОЦЕС

В умовах всіх складнощів сучасної економічної ситуації, будучи керівником організації важливо знати, як «залишатися на плаву». У цьому може допомогти система керування фінансами. Управління фінансами - це комплекс організаційних, юридичних та економічних процесів та заходів, спрямованих на стабілізацію та зміцнення фінансового стану організації або збільшення її прибутку, якщо це можливо, а також на досягнення поставлених керівництвом економічних цілей.

Головними цілями управління фінансами організації є насамперед: підвищення прибутку організації, зростання її ліквідності та капіталізації, підвищення фінансової стабільності, мінімізація витрат, і навіть довгострокове зростання організації.

Управління фінансами – це складний та комплексний бізнес-процес. Його можна представити як сукупність процесів та відповідних їм підпроцесів, наприклад:

1. Фінансове планування. Воно може бути тактичним та стратегічним. У той час як стратегічне планування фокусується на тому, що буде з організацією надалі і ставить довгострокові цілі для їх досягнення в майбутньому, тактичне планування обмежується максимум найближчим роком.

2. Моніторинг та контроль фінансової діяльності організації. Здійснюється, щоб переконатися, що організація, по-перше, дотримується

власних намічених фінансових планів, а також дотримується економічного законодавства.

3. Управління ризиками. Цей процес включає ідентифікацію ризиків, що впливають на фінансові показники організації, оцінку ризиків, а також визначення потенційної шкоди, яку він може завдати.

Як і будь-який інший бізнес-процес, управління фінансами складається з різних входів та виходів, які взаємопов'язані та можуть впливати один на одного. Як входи в цьому бізнес-процесі служать різні фінансові дані, одержувані аналітиками, а також нинішні економічні та нормативно-правові умови, в яких працює організація. А на виході цього бізнес-процесу отримують всілякі фінансові звіти, в яких міститься вся інформація щодо поточного економічного стану організації та фінансові показники, на основі яких аналізується ефективність системи управління фінансами.

Управління фінансами один із найважливіших бізнес процесів, які відбуваються в організації. Тому керівники мають приділяти йому особливу увагу. Для того, щоб компанія продовжувала свою роботу та отримувала прибуток, необхідно забезпечувати безперервність критичних бізнес-процесів, у тому числі й управління фінансами. Одним із найсучасніших і найнадійніших для цього способів є інформаційна безпека. Сьогодні величезна кількість ризиків, з якими стикається організація, пов'язані саме з інформаційною безпекою.

Зараз, за умов економічної невизначеності, бізнесу доводиться нелегко, тому керівництво кожної організації має зрозуміти, як максимально нормалізувати та стабілізувати своє фінансове становище. Тому для забезпечення безперервності протікання управління фінансами у своїй компанії вони можуть впровадити систему управління інформаційною безпекою та розробити свій план забезпечення безперервності бізнесу.

Брагіна О. С.
Національний університет «Одеська політехніка»

ВПЛИВ ПРОЦЕСНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження теми щодо впливу процесно-орієнтованого управління на підвищення ефективності бізнес-процесів та конкурентоспроможності підприємства полягає в необхідності адаптації підприємств до швидких змін сучасного ринку та підвищення їх конкурентоспроможності. Сучасні компанії стикаються з високим рівнем конкуренції, потребою в оптимізації витрат і покращенні якості послуг та продукції. Процесно-орієнтоване управління забезпечує підприємствам можливість вдосконалення бізнес-процесів, підвищення гнучкості та ефективності, що робить його важливим інструментом для успішного розвитку і досягнення стратегічних цілей у динамічних умовах.

Впровадження процесно-орієнтованого підходу дозволяє підприємству не просто управляти функціональними відділами, а розглядати свою діяльність як сукупність взаємозалежних процесів, кожен з яких сприяє досягненню стратегічних цілей. Такий підхід може істотно вплинути на підвищення ефективності бізнес-процесів та конкурентоспроможність підприємства через кілька ключових аспектів.

Вплив на підвищення ефективності бізнес-процесів:

1. Оптимізація ресурсів. Процесний підхід дозволяє підприємству чітко визначити, які ресурси (фінансові, людські, матеріальні) використовуються в кожному з бізнес-процесів. Це сприяє виявленню надмірних витрат і оптимізації ресурсів шляхом їх більш ефективного використання. Завдяки цьому підприємство може зменшити операційні витрати, підвищивши рентабельність.

2. Стандартизація та автоматизація процесів. Завдяки процесному підходу підприємство може стандартизувати повторювані процеси, що знижує ймовірність помилок і підвищує стабільність виконання завдань. Автоматизація

бізнес-процесів, яка часто супроводжує процесно-орієнтоване управління, дозволяє скоротити час виконання рутинних операцій і зменшити залежність від людського фактору, що підвищує швидкість і якість робіт.

3. Забезпечення прозорості процесів. Чітке визначення й опис процесів дає змогу кращого контролю та моніторингу їх виконання. Процесно-орієнтоване управління забезпечує прозорість на всіх етапах роботи, що полегшує виявлення проблемних зон, неефективностей або «вузьких місць» у роботі.

4. Гнучкість і адаптивність. Процесний підхід дозволяє підприємствам швидко адаптуватися до змін ринкових умов, впроваджуючи нові процеси або змінюючи наявні. Це важливо для підприємств, які працюють в умовах високої конкуренції або швидкозмінних ринків, де необхідна оперативна реакція на нові виклики, зміни в попиті або технічний прогрес.

5. Покращення якості продукції та послуг. Впровадження процесного підходу сприяє підвищенню контролю за якістю на кожному етапі виробничого чи обслуговуючого циклу. Чітке розуміння вимог клієнтів і стандартів виконання роботи дозволяє мінімізувати кількість дефектів, покращити кінцевий продукт і, відповідно, підвищити задоволеність клієнтів.

Вплив на конкурентоспроможність підприємства:

1. Швидше реагування на зміни ринку. Процесно-орієнтоване управління дає підприємству змогу швидше і точніше адаптуватися до змін зовнішнього середовища, що є важливою перевагою в умовах динамічних ринків. Гнучкі бізнес-процеси дозволяють швидше впроваджувати нові продукти або послуги, реагувати на зміни в попиті та впливати на поведінку конкурентів.

2. Підвищення операційної ефективності. Ефективніше використання ресурсів, автоматизація процесів і мінімізація витрат призводять до зменшення собівартості продукції або послуг, що дозволяє підприємству пропонувати конкурентоспроможні ціни. Це дає можливість виділитися серед конкурентів і збільшити частку ринку.

3. Покращена взаємодія з клієнтами. Завдяки процесно-орієнтованому підходу підприємство може краще розуміти потреби клієнтів і швидше задовольняти їхні очікування. Висока якість обслуговування, швидка доставка продуктів або послуг і постійна комунікація з клієнтами підвищують лояльність клієнтів і зміцнюють позиції підприємства на ринку.

4. Інноваційний потенціал. Процесно-орієнтоване управління сприяє впровадженню інновацій у роботу підприємства через постійне вдосконалення бізнес-процесів і технологій. Це дозволяє підприємствам бути лідерами у впровадженні нових підходів і методів.

5. Стратегічна перевага. Підприємства, що впроваджують процесно-орієнтоване управління, мають стратегічну перевагу перед тими, що дотримуються традиційних підходів. Завдяки кращій організації роботи, ефективності процесів і швидкості реакції на зміни, такі підприємства можуть створювати стійкі конкурентні переваги та забезпечувати довготривалий успіх.

Таким чином, процесно-орієнтоване управління значно підвищує ефективність бізнес-процесів підприємства, забезпечуючи прозорість, контроль, стандартизацію та гнучкість. Це, у свою чергу, впливає на підвищення конкурентоспроможності підприємства через зниження витрат, покращення якості продукції та послуг, швидке реагування на ринкові зміни та впровадження інновацій. Тому цей підхід є важливим інструментом для успішного розвитку підприємств у сучасних умовах.

Фролов А. Ю.
Науковий керівник:, д.е.н., проф. КириленкоВ.І.
Київський національний економічний
університет ім. В. Гетьмана

ГЛОБАЛЬНІ ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕЛЕНИХ ОБЛІГАЦІЙ

За останнє десятиліття ринок зелених облігацій став ареною акумулювання фінансових ресурсів в проекти екологічного спрямування. В умовах переходу до сталого розвитку та посилення глобальних викликів, таких

як зміна клімату та виснаження природних ресурсів, зелені облігації користуються неабияким попитом у соціально відповідальних інвесторів.

Зелені облігації називають однією з найвидатніших інновацій у сфері сталого фінансування, оскільки вони заохочують прозорість і відповідальність, а також забезпечують фінансову підтримку екологічної діяльності. Втім, є закономірності і передумови формування ринку зелених облігацій в світі, а також фактори, що суттєво впливатимуть на загальносвітову тенденцію та подальший інтерес до цих цінних паперів серед світових інвесторів.

Принаймні три глобальних чинники вплинули на становлення ринку зелених облігацій. По-перше, це інтерес до сталого фінансування на глобальному рівні. Інвестори все частіше орієнтуються на проекти, що відповідають принципам «екологічності» та сприяють переходу до сталого розвитку. В зв'язку з цим зростає запит на зелені інвестиції. По-друге, прослідковується перманентне зростання соціальної корпоративної відповідальності. Усвідомлюючи важливість соціальної відповідальності бізнес дедалі активніше впроваджує стратегії сталого розвитку, реалізація яких передбачає емісії зелених облігацій для фінансування екологічних ініціатив. По-третє, масштабується усвідомленість суспільства щодо екологічних і соціальних проблем. Тому і інвестори все частіше враховують екологічні, соціальні та управлінські (ESG) фактори під час прийняття рішень.

За даними Climate Bonds Initiative_на початок 2025 року випуск зелених облігацій в світі перевищив 3,5 трлн доларів США, і прогнозується подальше зростання ринку. На це здебільшого впливатимуть такі глобальні чинники.

1. Кліматичні зобов'язання. Розвинені країни і країни, що розвиваються, об'єднались в боротьбі проти кліматичних змін, і беруть участь в міжнародних договорах, таких як Паризька угода. А це стимулюватиме впровадження нових екологічних ініціатив і залучення фінансування через зелені облігації.

2. Технологічний прогрес. Світ не стоїть на місці і динамічно поширюються інновації у сфері альтернативної енергетики, енергоефективності

тощо. А це відкриває «вікно можливостей» для фінансування нових технологій виручкою від емісії зелених облігацій.

3. Попит на інфраструктурні проекти. Інвестори і далі шукатимуть можливості для фінансування великих проектів, які зменшуватимуть вуглецеві викиди і підтримають перехід до кліматично нейтральної економіки. Зростання попиту на ці проекти стане фактором розвитку ринку зелених облігацій.

4. Регуляторні ініціативи. Оновлення стандартів на ринку зелених облігацій сприятиме зростанню довіри світових інвесторів. Наприклад, новий добровільний стандарт зелених облігацій в Європейському Союзі (EU GBS) вже посилює вимоги до звітності емітента та верифікації використання коштів.

Україні потрібно орієнтуватись на глобальні тенденції розвитку ринку зелених облігацій. Це дозволить створити сприятливе середовище для емісії цих цінних паперів і залучення фінансування на більш вигідних умовах. Але потрібно усвідомлювати можливості виходу на ринок зелених облігацій кожного з емітентів, враховуючи їх економічний та інституційний потенціал.

Джурмій О. В.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Брагіна О. С.
Національний університет «Одеська політехніка»

ВПЛИВ СКОРОЧЕННЯ ЧИСЕЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

Криза створює виклики, що потребують швидких рішень для зменшення витрат і збереження конкурентоспроможності, серед яких часто зустрічається скорочення працівників. Це може дати як економічні переваги, але також несе ризики для продуктивності.

Системний аналіз цього процесу виявляє маловивчені аспекти, що впливають на ефективність компанії. Один із них – зони розриву знань. Втрата ключових співробітників може спричинити перебої в роботі та зниження якості рішень. Для запобігання цьому доцільно використовувати цифрову базу знань, що централізує критично важливу інформацію.

Не менш важливим є вплив скорочення штату на неформальне лідерство в команді. Звільнення таких працівників дестабілізує команду і знижує

продуктивність. Одним із способів вирішення цієї проблеми є пошук нових лідерів та впровадження програм наставництва для посилення їхньої ролі під час кризи.

Інший аспект, який не часто розглядається – це зростаюча культура "мовчазної відставки" серед працівників, що залишилися. Падіння впевненості у стабільності бізнесу змушує їх виконувати лише мінімальні завдання. Для протидії цьому варто впровадити систему зворотного зв'язку: регулярні зустрічі, опитування та анонімні платформи для висловлення думок.

Важливим аспектом є психологічна стійкість працівників. Масові скорочення підвищують рівень тривожності, що негативно впливає на продуктивність. Запровадження програм психологічної підтримки, зокрема тренінгів зі стресостійкості та індивідуального консультування, допоможе мінімізувати ці ризики.

Запропоновані рішення не лише мінімізують негативні наслідки скорочення штату, а й сприяють сталому розвитку компанії. Використання цифрових технологій, розвиток внутрішнього лідерства та інвестиції в мотивацію персоналу забезпечують стабільність навіть у кризові періоди.

Дослідження підтверджує, що правильне управління залишковим персоналом і впровадження мотиваційних інструментів знижують негативні наслідки скорочень для продуктивності.

Скорочення штату дає короткострокову вигоду, але загрожує продуктивності, тому антикризове управління має включати підтримку персоналу, навчання та нові технології.

Ковальова Д.Ю.
Науковий керівник: к.ю.н. доц. Яровий К.В.
Національна академія внутрішніх справ,
Україна, м. Київ

СУЧАСНІ МЕТОДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРБУЛІНГУ В УКРАЇНІ

Кібербулінг є однією з найгостріших проблем сучасного суспільства, яка вимагає комплексного підходу для її вирішення. В Україні ця проблема набуває все більшого масштабу через зростання цифрової взаємодії, особливо серед

дітей та молоді. Щоб ефективно протидіяти цьому явищу, необхідно поєднувати правові, освітні, технічні та соціальні заходи. Актуальність теми обумовлена не лише впливом кібербулінгу на психічне здоров'я, а й необхідністю створення безпечного інтернет-простору.

Незважаючи на те, що проблематику сучасних методів протидії кібербулінгу досліджували численні науковці, такі як Найдьонова Л.А., Момот О.В., Гіденко Є.С. та інші, багато аспектів залишаються недостатньо вивченими. На сьогодні ця тема залишається актуальною, оскільки стрімкий розвиток цифрових технологій та соціальних мереж не лише розширює можливості комунікації, але й створює нові виклики у протидії з онлайн-агресією. Постійно змінюються методи, якими здійснюється кібербулінг, що вимагає впровадження інноваційних технічних рішень, вдосконалення законодавства та підвищення рівня цифрової грамотності серед населення.

Кібербулінг — це форма агресії, яка відбувається в онлайн-просторі, коли одна особа або група осіб систематично і навмисно принижує, залякує, ображає чи маніпулює іншою людиною через інтернет або цифрові технології. Це явище має серйозні психологічні та соціальні наслідки, особливо для дітей та підлітків. В Україні методи протидії кібербулінгу, розглянуті Найдьоновою Л.А., Момотом О.В. та Гіденко Є.С., включають освітні програми для підвищення цифрової грамотності, психологічну підтримку жертв та вдосконалення законодавства для забезпечення правової захищеності.

Наприклад, методологія протидії кібербулінгу в Україні, яка досліджується Найдьоновою Л.А. та Момотом О.В. охоплює різні аспекти цієї проблеми. Науковці акцентують увагу на важливості освітніх програм для дітей, батьків і педагогів, а також аналізують правові аспекти, наголошуючи на необхідності вдосконалення законодавства та співпраці між державними органами, освітніми закладами і громадськими організаціями для ефективної протидії з кібербулінгом.

Момот О.В. у своїх дослідженнях кібербулінгу пропонує комплексний підхід до протидії цьому явищу. Він розглядає важливість розвитку цифрової

грамотності серед суспільства, що дозволяє зменшити ризики кібербулінгу. Окрім того, Момот наголошує на необхідності психологічної підтримки як для жертв, так і для агресорів, адже важливим аспектом є вивчення причин агресії в інтернеті. Він також підкреслює важливість використання технічних засобів для моніторингу і блокування агресивного контенту, що допомагає швидко реагувати на прояви кібербулінгу.

Гіденко Є.С. у своїх працях розглядає правові аспекти протидії з кібербулінгом в Україні, акцентуючи увагу на потребі вдосконалення законодавства для більш ефективного реагування на цей тип агресії. До основних психологічних особливостей кібербулінгу варто віднести високу швидкість поширення інформації, використання технічних засобів зв'язку, цілеспрямованість тероризування, агресивну насильницьку поведінку ініціатора цькування, втрату об'єктом знущань контролю над ситуацією та анонімність агресора.

Сучасні методи протидії кібербулінгу включають розвиток цифрової грамотності серед населення, впровадження спеціальних програм, а також активне використання технічних засобів для моніторингу онлайн-простору і блокування агресивного контенту. Важливим аспектом є психологічна підтримка постраждалих, вдосконалення законодавства та підвищення рівня співпраці між державними органами, освітніми установами та громадськими організаціями для комплексної протидії з кібербулінгом.

Методологію протидії кібербулінгу можна розподілити на кілька основних категорій як: розвиток цифрової грамотності серед населення; активне використання технічних засобів для моніторингу онлайн-простору, блокування агресивного контенту; вдосконалення законодавства.

Зазначені методи передбачають навчання суспільства основам безпеки в Інтернеті, а також навичкам критичного мислення при взаємодії з онлайн контентом. Розглядаючи перспективи використання спеціалізованих програмних засобів для моніторингу онлайн-діяльності дозволяє виявляти випадки кібербулінгу на ранніх етапах .

Окрім цього, фундаментальним методом є вдосконалення законодавчих норм у сфері кібербулінгу, що дозволить чітко визначити межі відповідальності за таке порушення, підвищуючи ефективність правових заходів. Зазначене включає не лише покарання агресорів, а й забезпечення юридичної захищеності жертв кібербулінгу.

Враховуючи вищевикладене слід зробити висновок, що для ефективної протидії з кібербулінгом важливо використовувати сучасні технології моніторингу та блокування агресивного контенту, а також забезпечити психологічну підтримку постраждалим.

Зазначені методи мають комплексний підхід, що включає освітні, технологічні, психологічні та правові аспекти, що забезпечує ефективну протидію з кібербулінгом у сучасному цифровому середовищі.

Демченко М.О.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Пивавар І.В.
Харьківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця

ВПЛИВ УПРАВЛІННЯ СОБІВАРТІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах жорсткої конкуренції на ринку виробничі підприємства стикаються з необхідністю постійного пошуку шляхів підвищення своєї ефективності та конкурентоспроможності. Одним із ключових факторів, який безпосередньо впливає на конкурентоспроможність підприємства, є управління собівартістю продукції. Собівартість є основним показником, що відображає загальні витрати на виробництво одиниці продукції, і саме від її рівня залежить здатність підприємства пропонувати конкурентні ціни на ринку.

Собівартість продукції є основним індикатором економічної ефективності виробничого підприємства. Вона охоплює всі витрати, пов’язані з виготовленням продукції, включаючи прямі витрати на матеріали, робочу силу, енергію та непрямі витрати, такі як адміністративні витрати та амортизація.

Оптимальне управління цими витратами є основою для зниження цін на продукцію, підвищення рентабельності підприємства та забезпечення його довгострокової стабільності.

Ефективне управління собівартістю дозволяє підприємству:

1. Пропонувати більш конкурентні ціни без шкоди для якості продукції.

2. Забезпечувати стабільність фінансових показників навіть за умов зміни ринкових умов або коливань вартості сировини.

3. Вкладати ресурси в інновації та підвищення якості продукції.

Отже, контроль собівартості відіграє ключову роль у формуванні конкурентної стратегії підприємства. Підприємства, які здатні ефективно управляти своїми витратами, мають більше можливостей для гнучкого реагування на зміну ринкових умов та підтримання конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі.

Ціноутворення є однією з основних складових маркетингової стратегії підприємства, і собівартість безпосередньо впливає на рівень цін, які може запропонувати компанія. Якщо підприємство здатне знизити собівартість своєї продукції без втрати якості, це дозволяє йому встановлювати більш привабливі ціни для споживачів, що підвищує його конкурентні позиції на ринку. Однак, зниження собівартості не повинно відбуватися за рахунок зниження якості продукції, оскільки це може призвести до втрати довіри клієнтів та падіння попиту.

Підприємства, які зосереджують свою увагу на оптимізації собівартості, можуть впроваджувати наступні заходи для підвищення конкурентоспроможності:

1. Вдосконалення виробничих процесів.
2. Підвищення ефективності управління ланцюжком постачань.
3. Оптимізацію структури витрат.

Таким чином, ефективне управління собівартістю дає підприємству можливість пропонувати продукцію за нижчими цінами, що робить його більш привабливим для споживачів і посилює його позиції на ринку.

Сучасні методи управління собівартістю продукції включають широкий спектр інструментів і підходів, які спрямовані на підвищення ефективності виробництва та мінімізацію витрат. Бюджетування витрат є важливим інструментом фінансового планування на підприємстві. Воно дозволяє прогнозувати витрати на виробництво і контролювати їх відповідно до планових показників. В рамках бюджетування підприємство встановлює нормативи для кожного етапу виробничого процесу, що допомагає контролювати перевищення витрат і вчасно коригувати стратегію. Автоматизація виробничих процесів та впровадження сучасних інформаційних технологій дозволяють значно скоротити витрати на управління та підвищити точність обліку витрат. Використання систем управління виробничими процесами (ERP-системи) забезпечує підприємству можливість автоматично аналізувати витрати на кожному етапі виробництва та оперативно реагувати на відхилення від планових показників. Калькулювання собівартості дозволяє підприємству більш точно визначати витрати на виготовлення кожного виду продукції та контролювати їх в межах планових показників. Один з найсучасніших методів калькулювання – Activity-Based Costing (ABC), що дозволяє враховувати всі непрямі витрати підприємства, що розподіляються між різними видами продукції залежно від фактичної діяльності. Управління собівартістю продукції не обмежується лише зниженням витрат. Важливим аспектом є підтримання або навіть підвищення якості продукції при зменшенні витрат. Це можливо завдяки впровадженню нових технологій, модернізації обладнання та оптимізації процесів. Якісна продукція за конкурентною ціною є важливим чинником для утримання лояльності споживачів та розширення ринкової частки підприємства. Управління собівартістю також дає змогу інвестувати у вдосконалення продукції, розробку нових продуктів або підвищення стандартів обслуговування, що позитивно впливає на конкурентні позиції підприємства. Незважаючи на всі переваги управління собівартістю, існують і певні виклики, з якими стикаються підприємства у сучасних умовах. Зокрема, це коливання цін на сировину, енергію та логістичні послуги, зміни

валютних курсів, а також технологічні ризики, пов'язані з впровадженням нових систем управління. У таких умовах важливо забезпечити гнучкість у підходах до управління витратами, оперативно реагувати на зміни ринку та проводити регулярний аналіз економічної ситуації.

Отже, ефективне управління собівартістю продукції є вирішальним фактором для забезпечення конкурентоспроможності виробничого підприємства. Завдяки оптимізації витрат, підприємства можуть пропонувати конкурентні ціни, підвищувати якість продукції та забезпечувати стабільність фінансових результатів. Впровадження сучасних методів управління витратами, таких як АВС-калькулювання, Lean-виробництво та автоматизація, дозволяє підприємствам досягти значних переваг на ринку та забезпечити довгостроковий успіх. Управління собівартістю не лише допомагає підприємствам контролювати свої витрати, але й є основою для стратегічного розвитку, підтримки високої якості продукції та підвищення конкурентоспроможності на ринку.

Винник Б.Р.
Науковий керівник: к.п.н., доц. Мельникова О.В.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України у лютому 2022 року створило безпрецедентні виклики для функціонування держави. Окупація територій, блокада морських шляхів, ракетні удари по інфраструктурі, значна внутрішня та зовнішня міграція призвели до скорочення реального ВВП на 29,1% в перший рік війни. Однак саме такі обставини актуалізували процес євроінтеграції, перетворивши його з довгострокової мети на засіб виживання. Доступ до фінансових ресурсів, залучення інвестицій, підсилення безпекових гарантій мають ключове значення в відновленні країни.

У контексті затяжної війни економічне управління набуває особливого значення, адже крім здатності держави фінансувати оборону та підтримувати

життєдіяльність суспільства, воно визначає основи для відбудови та інтеграції в європейські структури. Україна знаходиться у ситуації, коли вона вимушена використовувати свій фінансово-економічний та політико-дипломатичний потенціал на війну, а проведення реформ необхідних для євроінтеграції виходить на другий план. Деякі реформи продовжують впроваджуватися, хоча їх темпи та масштабність значно менша, ніж при мирному сценарію розвитку. Однак, попри всі виклики, євроінтеграційний курс залишається стратегічним пріоритетом держави, що закріплено в конституції.

Для забезпечення стійкості економіки в період війни, уряд вжив низку заходів, що стримали розгортання панічних настроїв і невизначеності для населення та бізнесу. Макроекономічна стабілізація стала можливою завдяки діям Національного банку України, який запровадив обмеження на валютно-обмінні операції та рух капіталу, провів інтервенції на ринок для підтримки курсу гривні та забезпечення безперебійного функціонування банківської та платіжної систем.

Необхідність значного обсягу експорту України до ЄС і логістичні виклики, спонукали Україну та Євросоюз підписати договір про лібералізацію автоперевезень, угоди щодо якої було досягнуто у червні 2022 року, вона дозволяє українським перевізникам виконувати двосторонні й транзитні перевезення без дозволів.

Внаслідок війни видатки державного бюджету зросли з 27,4 відсотка ВВП у 2021 році до 54,9 відсотка за 2022 рік і зберігають дану тенденцію. Значне зростання видатків бюджету викликано фінансуванням сектору оборони та безпеки, що вимагає додаткового контролю за використанням коштів, для ефективного розпорядження державними ресурсами. Для покриття дефіциту бюджету, міністерство фінансів оперативно запровадило випуск військових облігацій, які швидко стали дієвим інвестиційним інструментом підтримки державного бюджету, доступним для громадян, бізнесу та іноземних інвесторів.

Отже, реалізація угоди про асоціацію та інтеграція України з ЄС наразі розглядаються переважно в контексті умов воєнної чи фінансово-економічної

підтримки України в період війни. Економічна ситуація в країні говорить про необхідність структурних змін в оподаткуванні, скороченні бюрократії та залученні приватних інвестицій, що допоможе подолати і наростаючий міграційний кризис. Ефективність майбутніх програм залежить від належно проведених реформ відповідними інституціями та їх взаємодії з європейськими партнерами.

Лисяк Д. О.
Науковий кервник: к.е.н., доц. Єрмоленко О.О.
Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця

ОБГРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність дослідження мотивації діяльності людини в умовах інформаційного суспільства обумовлена глобальними змінами в способі життя, праці, навчанні та комунікації. Основні фактори, що впливають на мотивацію в сучасному інформаційному суспільстві: Людина має безпрецедентний доступ до знань, що впливає на її цілі та стимули до навчання, розвитку та самореалізації. Нові технології змінюють ринок праці, висуваючи вимоги до безперервного навчання та адаптації, що мотивує до розвитку нових компетенцій. Люди отримують визнання через онлайн-активність, що створює нові форми мотивації: прагнення до популярності, впливу та самопрезентації. Традиційні форми зайнятості змінюються, що впливає на мотивацію до самостійного планування кар’єри, підприємництва та автономії. Велика кількість інформації може знижувати концентрацію, мотивацію до глибокого навчання та критичного мислення. Сучасне суспільство більше орієнтоване на самореалізацію, творчість і баланс між роботою та життям, що визначає нові мотиви діяльності.

Таким чином, у сучасному інформаційному суспільстві мотивація людини стає складнішою та багатограннішою, вимагаючи нових підходів до освіти, управління персоналом та особистісного розвитку. Інформаційне

суспільство визначається як етап розвитку людства, де головним ресурсом є інформація, а основним засобом діяльності - інформаційні технології. У цих умовах змінюються підходи до мотивації людини, оскільки швидкий розвиток технологій, велика кількість інформації та необхідність постійного навчання впливають на її поведінку та цілі. Основні фактори мотивації в інформаційному суспільстві: самореалізація та творчість; доступ до інформації та знань; гнучкість і незалежність; конкуренція та прагнення до успіху; соціальні зв'язки та взаємодія. Також існують виклики та ризики розвитку мотивації в інформаційному суспільстві. До них належать інформаційне перевантаження, відсутність довгострокових цілей та залежність від цифрового середовища.

Розвиток мотивації діяльності людини в умовах інформаційного суспільства суттєво змінюється під впливом цифрових технологій, соціальних мереж, штучного інтелекту та доступу до величезних обсягів інформації. Ось кілька прикладів із сучасного світу: гейміфікація у навчанні та роботі (приклад: платформи Coursera, Duolingo, Kahoot використовують системи нагород, рейтингів і значків для підтримки мотивації учнів); робота на фриланс-платформах (приклад: біржі Upwork, Fiverr, Freelancehunt мотивують людей розвивати навички, оскільки рівень заробітку напряму залежить від професіоналізму та репутації); мотивація через соціальні мережі (приклад: Instagram, TikTok, LinkedIn спонукають до активного самовираження, створення контенту та особистісного брендингу); мотивація через штучний інтелект та рекомендаційні системи (приклад: YouTube, Spotify та Netflix підбирають контент на основі вподобань користувачів, що стимулює їх до подальшої взаємодії); криптовалюти та фінансова мотивація (приклад: Люди мотивовані вкладати кошти, майнити криптовалюту (Bitcoin, Ethereum); мотивація через онлайн-курси та самоосвіту (приклад: IT-фахівці часто навчаються на платформах Udemy, Codeacademy чи Harvard CS50, щоб отримати високооплачувану роботу в технологічних компаніях).

Отже, інформаційне суспільство кардинально змінює мотивацію людини, роблячи її більш цифровою, гнучкою та залежною від алгоритмів та технологій.

Ольховська О.Л.
ТОВ Технічний Університет
«Метінвест Політехніка», м. Запоріжжя

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ РОЗДРІБНОГО ТОРГІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ АПАРАТУ НЕЧІТКОЇ ЛОГІКИ

Ефективна діяльність фірм, підприємств і організацій в довгостроковій перспективі, забезпечення високих темпів їх розвитку та підвищення конкурентоспроможності в значній мірі визначається рівнем їх інвестиційної активності і діапазоном інвестиційної діяльності. Ефективне управління інвестиціями безпосередньо впливає на успішність бізнесу, його зростання та стійкість. Оцінка інвестиційних проектів вимагає врахування багатьох факторів, таких як фінансова спроможність, ризики, терміни окупності та стратегічна відповідність. Відповідно володіння суб'єктивними та точними даними для прийняття обґрунтованих рішень є важливим елементом ефективного управління.

В аспекті зазначеного особливої актуальності набуває наявність обґрунтування доцільності інвестицій.

З метою врахування специфіки діяльності національного роздрібного торгівельного бізнесу для здійснення змістовного аналізу ефективності інвестиційного проекту було використано апарат нечіткої логіки.

Застосування нечітких описів у розробці моделі оцінювання ефективності інвестиційного проекту роздрібного торгівельного підприємства дає змогу отримати адекватні результати і сформувати відповідні висновки стосовно прийняття управлінських рішень за наявності неповної та нечіткої статистичної інформації, складних функціональних залежностей між його складовими та дозволяє у повному обсязі враховувати українські реалії організації та ведення роздрібного торгівельного бізнесу.

Для оцінки ефективності інвестиційного проекту підприємства роздрібної торгівлі використано наступну систему показників: рівень конкурентоспроможності (x_1); рівень відповідності бізнес-стратегії (x_2); рівень

сервісу реалізації товарів (x_3); рівень економічної доцільності (x_4); рівень товарообігу (x_5); рівень використання торгівельних потужностей (x_6).

Дослідження основних аспектів процесу організації і ведення торгівельного бізнесу, дозволило сформувати множину можливих лінгвістичних значень показників: оцінка вхідних показників відбувається із застосуванням чотирьох якісних термів {*B, C, HC, H*}, що визначають рівень показника, а саме: «*B*» – високий рівень показника, «*C*» – середній рівень показника, «*HC*» – рівень показника нижче середнього, «*H*» – низький рівень показника. Множину значень вихідної лінгвістичної змінної *Y*, що визначає рівень ефективності інвестиційного проекту підприємства роздрібної торгівлі складають терми: «*B»* – високий рівень, «*C*» – середній рівень та «*H»* – низький рівень – {*B, C, H*}.

Виходом моделі є визначення рівня ефективності інвестиційного проекту мережі роздрібної торгівлі. Визначення терму результуючого показника *Y* відбується як операція максимізації серед усіх правил:

$$Y = arg \max_{j=1,m} \left[\mu^{d_j}(x_1, \dots, x_6 \right] \qquad (1)$$

Запропонована нечітка модель визначення доцільності впровадження інвестиційного проекту підприємства роздрібної торгівлі на основі сукупності показників оцінки інвестиційного проекту. Застосування нечітких описів в моделі оцінювання ефективності інвестиційного проекту роздрібного торгівельного підприємства надає можливість отримати адекватні результати у відповідності вітчизняних реалій ведення роздрібного торгівельного бізнесу, забезпечуючи ефективність прийняття управлінських рішень з вибору оптимального інвестиційного проекту на основі можливості аналізу отриманих даних у відповідності до запланованої ситуації.

Мізіна К.С.
Науковий керівник: д.е.н., проф.
Якименко-Терещенко Н. В.
НТУ «ХПІ»
«Харківський політехнічний інститут»

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ BIG DATA В СИСТЕМІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

BIG DATA визначаються як великий обсяг високошвидкісних, складних і змінних даних. Він складається з семи «Vs»: обсяг, швидкість, різноманітність, правдивість, цінність, мінливість і візуалізація. «Обсяг» означає кількість великих даних, яка експоненціально зростає. «Швидкість» — це швидкість збору, обробки та аналізу даних у реальному часі. «Різноманітність» відноситься до різних типів даних, зібраних у середовищах великих даних. «Правдивість» означає надійність джерел даних, тоді як «Цінність» означає транзакційні, стратегічні та інформаційні переваги великих даних, «Мінливість» стосується динамічних можливостей, доступних завдяки інтерпретації великих даних. «Візуалізація» описується як інтерпретація шаблонів і тенденцій, які присутні в даних.

Останніми роками сфера обліку змінилася завдяки поширенню BIG DATA, що є великими та складними наборами даних, які неможливо легко проаналізувати за допомогою традиційних інструментів обробки даних. Ці масивні набори даних стають все більш поширеними в обліково-аналітичній діяльності підприємства, оскільки генеруються величезні обсяги фінансових даних, які потрібно обробляти та інтерпретувати для прийняття стратегічних управлінських рішень. Переваги використання Big Data в облікових процесах підприємтсва підтверджує світовий досвід. Опитування Institute of Management Accountants (IMA) показало, що 70% респондентів, які впровадили великі дані в практику, використовують їх для формування стратегії. Справжньою перевагою аналізу даних є покращення процесу прийняття бізнес-рішень і стратегії.

Вагомість впливу Індустрії 4.0 та цифровізації економіки на розвиток системи обліку в сучасних умовах визначають багато вітчизняних і закордоних

науковців. Серед них С.Ф. Легенчук,. Т.О. Завалій, Панченко О.Д. Доведено, що великі дані та штучний інтелект трансформують бухгалтерський, управлінський облік, підвищуючи ефективність, продуктивність та економічну стійкість підприємств. Аналіз великих масивів даних допомагає виявити закономірності та тренди, що сприяють оптимізації виробничих процесів та зниженню витрат. Панченко О.Д. зазначає, що використання BIG DATA в управлінському обліку дає можливість вибудувати ефективну взаємодію різних систем і способів збирання, оброблення та узагальнення інформації. Загалом використання Big Data в управлінському обліку дає змогу: швидко отримувати інформацію про всі внутрішні фінансово-господарські процеси; досліджувати зовнішні фактори; аналізувати основні показники діяльності суб'єкта господарювання, використання виробничих, фінансових та трудових ресурсів; виявляти проблемні моменти в процесі функціонування підприємства та його облікового відображення; систематизувати інформацію та складати внутрішню звітність; сприяти прийняттю управлінських рішень. Отже, використання Big Data в управлінському обліку переважно пов'язане з реалізацією його аналітичної функції в комплексній взаємодії з інформаційною, прогнозною та контрольною.

Окрім зазначеного вважаємо, що впровадження аналітики великих даних в управлінському обліку сприяє: удосконаленню процесу прийняття фінансових рішень, покращенню виявлення шахрайства, ефективному управлінню ризиками. Big Data має значний вплив на управління витратами за рахунок більш ефективного аналізу витрат та визначенню сфер діяльності, де вони можуть бути оптимізовані, що дозволить підприємству підвищити прибутковість діяльності. Аналізуючи дані з різних джерел, включаючи історичні дані, ринкові тенденції та інші зовнішні фактори, підприємства можуть точніше прогнозувати свої майбутні витрати, що дозволяє ефективніше планувати та за потреби вносити корективи у діяльність.

Також Big Data можна використовувати для фінансового аналізу. Аналізуючи великий обсяг фінансових даних, аналітики можуть застосовувати

тенденції та закономірності у фінансовій діяльності, які можуть бути використані для отримання інформації про фінансове прогнозування та планування. Це може допомогти підприємствам зробити точніші прогнози щодо майбутніх фінансових показників і прийняти оптимальні рішення щодо розподілу ресурсів. Також Big Data впливають на фінансову звітність, підвищуючи швидкість її складання та точність фінансової інформації.

Грачова Я. П.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Єрмоленко О.А.
Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця

ЕВОЛЮЦІЯ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю детального аналізу сучасних підходів до впровадження соціальної відповідальності в українських приватних підприємствах, а також вивченням світового досвіду для його подальшої адаптації до українських реалій. Незважаючи на зростаючий інтерес до теми соціальної відповідальності, значна частина українських компаній досі не повною мірою використовує її потенціал як інструмент для зміцнення стійкості бізнесу. Особливого значення це питання набуває в умовах війни та подальшої відбудови країни, коли роль бізнесу у сприянні суспільному розвитку стає критично важливою.

Соціальна відповідальність як така у суспільстві з’явилася досить давно. Так, у стародавньому Римі, за визначенням Полібія, соціальна відповідальність базувалася на розподілі влади між трьома основними гілками: консулами, сенатом і народом. Завдяки цій системі розподілу та взаємного контролю, римська модель управління забезпечувала баланс влади та відповідальність її носіїв.

А. Керрол детально займався вивченням поняття «соціальна відповідальність». Він стверджує, що у 50-ті роки XX ст. відбувається

відродження цього поняття і визначається А. Керролом як «початок сучасної ери соціальної відповідальності».

Соціальна відповідальність саме у бізнесі зацікавила дослідника Говарда Боуена. Він досить докладно досліджував це явище у бізнесових колах і результатом стало видання у 1953 році монографії під назвою «Соціальна відповідальність бізнесу». Саме дослідник Говард Боуен започаткував сучасну теорію корпоративної соціальної відповідальності.

Соціальна відповідальність в 1960-х роках розвивалася на фоні подій, коли компанії зіткнулися з вимогами суспільства діяти більш свідомо. Соціальна відповідальність означає обов'язок бізнесу уникати шкоди суспільству. Інакше кажучи, у своїй щоденній діяльності бізнес повинен враховувати добробут спільноти та замислюватися над тим, як його дії впливають на суспільство загалом.

Корпоративна соціальна відповідальність, як явище, зацікавила вчених у 70-80-х роках ХХ ст., коли загострилися проблеми соціуму, що викликали соціальну напруженість. Головним досягненням цього періоду стала філантропія, стримування, намагання призупинити трудову експлуатацію працівників і співробітництво з урядом для гармонізації стратегічної взаємодії щодо розвитку місцевих територіальних громад.

Згадуючи 90-ті рр. ХХ століття, маємо звернути увагу те, що бізнес вже змінив свою тактику і перейшов від боротьби з негативними наслідками соціальних проблем до вибудовування заходів для подолання цих проблем. Керівники компаній зрозуміли, що вирішення їхніх питань буде можливим, якщо поєднати соціальну відповідальність зі стратегічними цілями їх компаній.

На початку XXI ст. найбільш дієвим фактором розвитку соціальної відповідальності бізнесу стала активізація боротьби окремих споживачів та їх об'єднань за свої права та етику ведення підприємництва.

У XXI столітті соціальна відповідальність набула глобального характеру. Розповсюдження соціальної відповідальності було найбільш очікуваним явищем в Європейському Союзі. Згідно до звіту, який був наданий

Організацією економічного співробітництва і розвитку, головною тенденцією міжнародного бізнесу протягом останніх років були добровільні ініціативи у сфері соціальної відповідальності.

Здійснивши аналіз наукової літератури із питань соціальної відповідальності бізнесу, можемо зробити висновок, що ідея соціальної відповідальності бізнесу подолала досить непростий еволюційний шлях свого розвитку. Сьогодні ж соціальна відповідальність бізнесу виступає як відповідальність за організацію сприятливого середовища діяльності.

Бондаренко Г.Г.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Єрмоленко О.А.
Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця

РОЛЬ ІНСТИТУЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ЕКОНОМІЧНІЙ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Процеси глобалізації сприяють інтеграції національних економік у світовий ринок, відкриваючи нові можливості для міжнародної співпраці, але водночас створюючи певні виклики. Для України ці виклики пов’язані з необхідністю адаптації до світових стандартів ведення бізнесу та залученням зовнішніх інвестицій. У цьому контексті важливу роль відіграють інституції громадянського суспільства, які сприяють впровадженню реформ, підтримують підприємницьку діяльність і допомагають встановлювати партнерські відносини з міжнародними організаціями та бізнес-спільнотою.

Громадянське суспільство виконує низку важливих функцій у сфері економічного розвитку, зокрема забезпечує контроль за діяльністю державних органів, захищає права підприємців, сприяє боротьбі з корупцією та формує сприятливе економічне середовище. У розвинених країнах інституції громадянського суспільства активно впливають на формування економічної політики, підтримуючи прозорість управління та створюючи передумови для залучення інвестицій.

В умовах євроінтеграції України інституції громадянського суспільства відіграють важливу роль у гармонізації законодавства відповідно до стандартів ЄС. Наприклад, діяльність неурядових організацій у сфері підтримки малого та середнього бізнесу сприяє зменшенню бюрократичних бар'єрів і стимулює міжнародну економічну співпрацю.

Важливим аспектом є також участь громадських організацій у розвитку інноваційної економіки, підтримці стартапів та розширенні контактів між українськими підприємствами та міжнародними партнерами.

Попри позитивний вплив, інституції громадянського суспільства в Україні стикаються з низкою проблем, серед яких – обмежене фінансування, політичний тиск та недостатній рівень правового регулювання їхньої діяльності. Також це стосується феномену так званих «кишенькових» громадських організацій чи благодійних фондів, створених при політичних партіях або кланово-олігархічних структурах. Їх основним завданням є не стільки виконання певних суспільних функцій, скільки просування інтересів власних спонсорів і створення їх позитивного іміджу в очах громадськості.

У перспективі посилення ролі інституцій громадянського суспільства у міжнародній економічній співпраці сприятиме підвищенню довіри до України як до надійного партнера та покращенню умов для ведення бізнесу. Створення ефективних механізмів взаємодії між державними органами, бізнесом та громадськими ініціативами дозволить залучити нові інвестиції та забезпечити стабільний розвиток економіки.

Отже, інституції громадянського суспільства відіграють важливу роль у розвитку економічної співпраці України в умовах глобалізації. Вони сприяють покращенню бізнес-клімату, стимулюють залучення іноземних інвестицій та забезпечують прозорість економічних процесів. Для посилення їхнього впливу необхідно вдосконалювати правове регулювання, розширювати фінансові можливості та посилювати міжнародне партнерство.

Кущ Д.М.
Науковий керівник: д.е.н., проф. Мащенко М.А.
НТУ «ХПІ»
“Харківський політехнічний інститут”

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БІЗНЕСУ

Сучасні реалії, зумовлені викликами сьогодення, висувають перед підприємствами нові завдання, що потребують ефективного управління конкурентоспроможністю через впровадження інновацій та оптимізацію бізнес-процесів. Турбулентність бізнес-середовища вимагає розробки гнучких і довгострокових стратегій розвитку, здатних забезпечити адаптацію до змін, підвищити ефективність виробництва та забезпечити стійке функціонування підприємства. В умовах невизначеності бізнес має впроваджувати інноваційні підходи до управління ресурсами, автоматизувати виробничі процеси та застосовувати сучасні технології для покращення якості продукції й задоволення потреб споживачів.

Управління бізнес-процесами передбачає цілеспрямоване використання методів та інструментів впливу на внутрішні процеси організації для досягнення стратегічних цілей. Основна мета цього управління – забезпечення конкурентоспроможності продукції чи послуг, що здатні задовольняти потреби споживачів та сприяти стабільному розвитку підприємства в умовах динамічного ринкового середовища.

Процес управління бізнес-процесами є складним і включає прийняття управлінських рішень, спрямованих на покращення ефективності діяльності компанії. Високий рівень організації цих процесів безпосередньо впливає на кінцеві результати роботи підприємства та рівень задоволеності клієнтів.

Бізнес-процеси – це система безперервних та взаємопов’язаних дій, що впорядковують і спрямовують використання ресурсів задля досягнення певної мети. Вони є невід’ємною частиною механізму створення доданої вартості та забезпечення ефективного функціонування компанії.

Оптимізація бізнес-процесів є необхідною умовою для підвищення ефективності підприємства та його конкурентних переваг. Одним із сучасних методів вдосконалення бізнес-процесів є технологія Workflow, яка забезпечує автоматизацію та прискорення виконання робочих завдань. Її використання дозволяє підприємствам швидше реагувати на зміни ринкового середовища, знижувати витрати та покращувати якість обслуговування клієнтів.

Ефективне управління бізнес-процесами передбачає такі основні кроки:

1. Аналіз внутрішніх резервів – виявлення прихованих можливостей для оптимізації роботи підприємства.

2. Оцінка ефективності існуючої структури – визначення ключових процесів, що генерують прибуток, та усунення неефективних операцій.

3. Ранжування бізнес-процесів – ідентифікація пріоритетних напрямків розвитку та оптимізації.

Оптимізація бізнес-процесів відіграє вирішальну роль у забезпеченні ефективності підприємства, сприяючи зростанню продуктивності, зниженню витрат та підвищенню якості продукції чи послуг. У сучасних умовах конкуренції компанії, які застосовують комплексні методи вдосконалення бізнес-процесів, отримують суттєві переваги на ринку та забезпечують довгостроковий розвиток.

Gardus Maksym
European Humanities University
Vilnius, Lithuania

INVESTMENTS IN RENEWABLE ENERGY AS A KEY FACTOR OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION

Relevance and Significance of the Issue

The development of renewable energy in Ukraine is a crucial factor for economic resilience and European integration. As highlighted by DiXi Group experts, "the European Green Deal requires profound modernization of the energy sector in EU neighboring countries." Implementing renewable energy sources (RES) in Ukraine addresses global environmental challenges and creates opportunities for

investments and expanded trade with the EU. The introduction of Guarantees of Origin (GO) for electricity is a pivotal step in this transition. These electronic documents certify that a specific amount of electricity has been produced from renewable sources. In Ukraine, the potential market for such guarantees is estimated at approximately 11 million units, with one unit corresponding to 1 MWh of green electricity produced. This system enables Ukrainian producers to sell green electricity both domestically and for export, especially to EU countries where the demand for eco-friendly energy is steadily increasing.

The large-scale development of renewable energy infrastructure will significantly simplify the process of obtaining Guarantees of Origin for Ukrainian exporters. As the volume of green electricity production increases, companies will have greater access to certified renewable energy, reducing bureaucratic barriers and facilitating compliance with European environmental standards. This, in turn, will allow Ukrainian exporters to freely obtain these certificates and export their products to EU markets without facing additional carbon-related tariffs or restrictions. The alignment with the EU's stringent sustainability criteria will not only enhance Ukraine's trade opportunities but also solidify its role as a reliable partner in Europe's energy transition.

Scientific Novelty and Analysis

The European Green Deal establishes a precedent for reforming national standards and environmental policies in Ukraine, contributing to its sustainable development. The Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) introduces new challenges for exporters but also stimulates investments in decarbonization and innovations in RES, ensuring competitiveness in EU markets. According to Kovalyuk and Kovalyuk, "the EGD creates a precedent for revising national environmental policies and aligning them with the EU's decarbonization goals." The use of Guarantees of Origin is particularly important for Ukrainian exporters as it can help avoid paying carbon taxes when exporting to the EU. Industries such as metallurgy, chemicals, and machinery manufacturing, which are significant electricity consumers, can gain competitive advantages by confirming their use of renewable energy through

GO. Researchers Zaverbnyi, Kis, and Bilous emphasize that "CBAM not only imposes rigorous requirements but also creates opportunities for enhancing competitiveness through decarbonization of production processes." The introduction of the GO system will allow Ukrainian energy producers to certify the renewable origin of their electricity, thus meeting European environmental standards and securing their market positions.

Moreover, the scale of renewable energy development in Ukraine will directly influence the availability and cost of Guarantees of Origin. A robust and diversified renewable energy sector will lead to a more competitive market for green certificates, lowering costs for exporters and making Ukrainian products more attractive on the European market. This will be particularly beneficial for energy-intensive industries, which will be able to demonstrate their commitment to sustainability while optimizing operational costs. The broader economic impact will include increased foreign direct investment in Ukraine's energy sector, fostering innovation and driving the country towards a more sustainable economic model.

Conclusions

The development of RES is a key element of Ukraine's sustainable economic growth and its successful integration into the European Union. The transition to green energy aligns with EU environmental standards and strengthens Ukraine's energy independence, contributing to broader geopolitical stability in the region. Future research should focus on mechanisms for attracting international investments in Ukraine's green energy sector and on strategies for effectively meeting EU environmental and energy requirements. The use of Guarantees of Origin, with a potential market of 11 million units in Ukraine, presents a significant opportunity for exporters to maintain and expand their presence in the EU market. As the demand for green energy in the EU continues to rise, the adoption of GO will be essential for Ukrainian industries, particularly in metallurgy, chemicals, and machinery manufacturing, to remain competitive and compliant with European regulations.

The large-scale construction of renewable energy facilities will play a critical role in ensuring the consistent availability of Guarantees of Origin for Ukrainian

exporters. This will facilitate smoother access to EU markets, allowing companies to bypass potential trade barriers associated with carbon emissions. By expanding its renewable energy infrastructure, Ukraine not only enhances its export potential but also contributes to the EU's broader climate goals. This strategic alignment will position Ukraine as a key player in Europe's transition to a sustainable energy future, fostering long-term economic growth and regional stability.

Юхименко В. П.
Науковий керівник : к.е.н., доц. Скрипник Н.Є.
Дніпровський національний університет
ім. Олеся Гончара

ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Економічна дипломатія України набуває особливої актуальності в умовах сучасних глобальних викликів, оскільки є важливим інструментом забезпечення економічної безпеки держави. Вона спрямована на захист національних економічних інтересів, підтримку зовнішньоторговельної діяльності та створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій. Завдяки ефективній економічній дипломатії Україна може зміцнити свої позиції на міжнародній арені, забезпечити стабільність внутрішнього ринку та протидіяти зовнішнім економічним загрозам.

Глобалізаційні процеси суттєво впливають на зовнішньоекономічні зв'язки України, відкриваючи нові можливості для економічного зростання, водночас створюючи додаткові ризики. Розширення міжнародної торгівлі, розвиток глобальних фінансових ринків і зростання економічної взаємозалежності між країнами сприяють інтеграції України у світову економіку.

В умовах світової економічної нестабільності, воєнних конфліктів і санкційної політики перед економічною дипломатією України постають нові виклики. Геополітичні напруження, збройна агресія, порушення глобальних ланцюгів постачання та посилення санкційних обмежень створюють складне середовище для зовнішньоекономічної діяльності.

Стратегічні напрями розвитку економічної дипломатії України зосереджуються на посиленні ролі дипломатичних представництв у просуванні національних економічних інтересів. Дипломатичні установи повинні виступати не лише як канали політичного діалогу, а й як активні учасники економічної діяльності, сприяючи укладенню вигідних торговельних угод, залученню інвестицій та розвитку бізнес-контактів. Їхня діяльність повинна охоплювати не лише підтримку існуючих економічних зв'язків, а й виявлення нових можливостей для українських підприємств на глобальному ринку.

Одним із ключових завдань економічної дипломатії є підтримка українського експорту та залучення іноземних інвестицій. Для досягнення цієї мети необхідно створити сприятливі умови для розвитку експортно-орієнтованих підприємств, зокрема шляхом спрощення процедур зовнішньоекономічної діяльності та підвищення рівня їхньої конкурентоспроможності. Залучення інвестицій потребує активної промоції України як надійного економічного партнера з великим потенціалом для розвитку інноваційних технологій, агропромислового комплексу, енергетики та інших стратегічних галузей.

Інноваційні підходи в економічній дипломатії стають важливим фактором підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності України. Особливу увагу слід приділити цифровізації дипломатичних процесів, що дозволить оптимізувати обмін інформацією, полегшити доступ до міжнародних ринків та підвищити оперативність у прийнятті рішень. Публічна дипломатія також набуває вагомого значення, оскільки сприяє формуванню позитивного іміджу України за кордоном, залученню уваги міжнародної спільноти до економічного потенціалу країни та зміцненню довіри з боку іноземних партнерів.

Для вдосконалення економічної дипломатії України необхідно запровадити комплексні заходи, спрямовані на підвищення її ефективності в умовах глобальних викликів. Це включає посилення професійної підготовки дипломатичних кадрів, забезпечення їх сучасними інструментами аналітики та моніторингу, а також зміцнення координації між державними установами та

бізнесом. Підвищення ролі економічної дипломатії як стратегічного елементу зовнішньої політики України сприятиме не лише зростанню економічної стабільності країни, а й забезпеченню її стійкості до зовнішніх економічних ризиків.

Лантрат М.А
Науковий керівник: к.е.н., доц. Єрмоленко О.О.
Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця

ОБҐРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність діяльності підприємства є ключовим фактором його успіху та конкурентоспроможності в умовах ринкової економіки. Забезпечення ефективності потребує комплексного підходу, який охоплює всі аспекти діяльності підприємства. Обґрунтування шляхів підвищення ефективності є важливим завданням для керівництва підприємства та потребує глибокого аналізу та стратегічного планування.

Вивченню змісту ефективності як економічної категорії присвячено праці таких науковців, як А.П. Ковальов, М.К. Кочалос., А. В. Череп та Є. М. Стрілець, В.Г. Андрійчук, Ю.П. Сурмін, Н.П. Іващенко А. О. Ярославський, Т. С. Морщенок, І. Назаренко, Г. А. Місько, І. П. Отенко та ін. Питання, пов’язані із різними аспектами управління ефективністю розглядають О. І. Петков, О. І. Гарафонова та Н. Василюк, Д. О. Саричев та багато інших. Вагомий внесок у розвиток теорії та практики оцінювання ефективності господарської діяльності компаній зробили такі вчені: Л. Е. Басовський, І. О. Бланк, У. Ю. Блінова, В. В. Ковальов, Е. А. Маркар’ян, Г. В. Савицька, С. В. Чупров.

Основні напрями забезпечення ефективності є наступне:

1. Оптимізація використання ресурсів:

- раціональне використання матеріальних, фінансових та трудових ресурсів;
- зменшення витрат на виробництво та реалізацію продукції;
- впровадження енергозберігаючих технологій та обладнання.

2. Підвищення продуктивності праці:

- впровадження сучасних методів організації праці;
- автоматизація та механізація виробничих процесів;
- підвищення кваліфікації персоналу та мотивація до праці.

3. Удосконалення системи управління:

- впровадження сучасних методів управління якістю;
- оптимізація організаційної структури підприємства;
- розвиток системи стратегічного планування та контролю.

4. Маркетингова діяльність:

- дослідження ринку та потреб споживачів;
- розробка ефективної маркетингової стратегії;
- реклама та просування продукції.

Також є фактори які впливають на ефективність, одними з них є зовнішні та внутрішні. Внутрішні фактори включать в себе якість ресурсів, технологічний рівень виробництва, кваліфікація персоналу, система управління, а зовнішні – конкуренція, зміни в законодавстві, економічна ситуація в країні, науково-технічний прогрес.

Окрім цього ще є методи оцінки ефективності – це економічні показники, що оцінюють прибуток, рентабельність, продуктивність праці, собівартість продукції та соціальні показник, що показують рівень заробітної плати, умови праці, соціальна відповідальність підприємства.

Отже, висновок можемо винести такий, що забезпечення ефективності діяльності підприємства є складним та багатогранним процесом, який потребує системного підходу та врахування багатьох факторів. Успіх підприємства залежить від здатності його керівництва ефективно управляти ресурсами, впроваджувати інновації та адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Постійне вдосконалення діяльності та пошук нових шляхів підвищення ефективності є запорукою стабільного розвитку підприємства в умовах конкуренції.

Мащенко В.В.,
Науковий керівник: к.е.н., доц. Кліменко О.М.,
Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасному інформаційному суспільстві, де знання та технології відіграють ключову роль, мотивація персоналу набуває нових особливостей. Традиційні методи стимулювання працівників, що базуються лише на матеріальних заохоченнях, поступово поступаються місцем більш комплексним моделям, які враховують особисті потреби, професійний розвиток та залученість працівників у процес прийняття рішень.

Глобальна цифровізація, дистанційні формати роботи, автоматизація та зростання значення креативних і комунікаційних навичок змінюють очікування співробітників від роботодавця. Гнучкий графік, можливості для навчання, корпоративна культура та соціальна відповідальність компанії стають важливими чинниками мотивації персоналу.

Таким чином, вивчення особливостей мотивації працівників в умовах інформаційного суспільства є надзвичайно актуальним, оскільки ефективна мотиваційна система дозволяє підвищити продуктивність, рівень задоволеності роботою та конкурентоспроможність підприємства.

Сучасні світові корпорації успішно впроваджують мотиваційні стратегії на науковій основі, використовуючи новітні цифрові технології. Актуальні тенденції у сфері мотивації персоналу включають:

Індивідуалізований підхід, що враховує особисті особливості та потреби працівників.

Інтеграцію мотивації з іншими управлінськими функціями, такими як рекрутинг, навчання, атестація, планування кар’єрного розвитку тощо.

Автоматизацію та цифровізацію мотиваційних процесів, що підвищує їхню ефективність та прозорість.

Використання різноманітних методів і стимулюючих інструментів, зокрема ініціатив, спрямованих на підтримку фізичного та ментального благополуччя працівників.

Формування сприятливого робочого середовища, що сприяє розвитку креативності, інноваційного мислення та ухваленню нестандартних рішень у команді.

Підвищення привабливості компанії як роботодавця, що передбачає активну роботу над корпоративним брендом і створенням позитивного іміджу на ринку праці.

Для впровадження ефективних сучасних систем мотивації персоналу необхідно враховувати нові виклики, що постають перед управлінням кадрами у глобальному масштабі. Насамперед, слід робити акцент на досягнутих результатах та ефективному використанні робочого часу. Важливо стимулювати не лише професійний, а й особистісний розвиток працівників, зокрема у сфері інформаційних технологій.

Особливу увагу слід приділяти підтримці талановитих співробітників із добре розвиненим критичним мисленням, здатних генерувати інноваційні ідеї та втілювати їх у вигляді нових продуктів і послуг. Досвід провідних міжнародних корпорацій свідчить, що лише застосування сучасних і нестандартних методів мотивації дозволяє досягти високої продуктивності праці та підвищити рівень корпоративної лояльності.

Коли працівники задоволені як змістом своєї роботи, так і умовами праці, вони прагнуть максимально сприяти успіху компанії та забезпечувати її стабільність і конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Мащенко Д.Р.,
Науковий керівник: к.е.н., доц. Кліменко О.М.,
Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Інвестиційна діяльність підприємств є ключовим фактором їхнього розвитку, забезпечуючи оновлення основних засобів, розширення виробництва, впровадження інновацій та підвищення конкурентоспроможності. У сучасних умовах ця діяльність набуває особливої важливості через вплив глобальних і

локальних економічних чинників. Військові конфлікти, фінансові кризи та санкційні обмеження впливають на доступ підприємств до фінансових ресурсів, змушуючи їх адаптувати інвестиційні стратегії. Активне впровадження цифрових технологій, автоматизація бізнес-процесів та розвиток Industry 4.0 змінюють традиційні підходи до інвестування. Впровадження екологічних стандартів та розвиток відновлюваної енергетики вимагають нових інвестицій у стійкі технології. Нові податкові ініціативи, стандарти звітності та механізми державної підтримки впливають на інвестиційну привабливість підприємств. Коливання валютних курсів, нестабільність ринків та зростаючі геополітичні ризики змушують підприємства переглядати стратегії інвестування, впроваджуючи більш гнучкі та диверсифіковані підходи.

В умовах воєнного стану здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств супроводжується значними ризиками та труднощами. Проте, навіть у таких складних обставинах, інновації та інвестиції залишаються ключовими факторами для підтримки конкурентоспроможності та забезпечення стійкості бізнесу.

1. Компанії змушені шукати нові рішення у сфері виробництва та послуг, які будуть актуальними під час воєнних дій. Це може включати виготовлення харчових продуктів, медичних засобів або спеціалізованого захисного обладнання для військових і цивільного населення.

2. Воєнні умови вимагають оперативного впровадження нових розробок, орієнтованих на потреби ринку та національної безпеки. Це може включати вдосконалення виробничих процесів, розробку нових технологічних рішень або адаптацію продукції до актуальних викликів. Так, до напрямів інвестиційної діяльності підприємства належать розробка інноваційних технологій та продуктів, прискорення процесу впровадження інновацій, стимулювання інвестування, освоєння нових ринків збуту та розширення партнерських звя’зків.

3. Залучення інвестицій у період нестабільності є складним завданням через високі ризики та економічну невизначеність. Однак підприємства можуть мотивувати потенційних інвесторів, наголошуючи на перспективності нових технологій і продуктів, які стануть затребуваними після завершення воєнних дій.

4. Економічна нестабільність та зниження купівельної спроможності населення можуть призвести до падіння попиту на продукцію. У таких умовах компанії можуть переорієнтуватися на зовнішні ринки або знаходити нові канали збуту для компенсації втрат на внутрішньому ринку.

5. Воєнний стан спонукає підприємства до активного пошуку партнерів серед інших компаній та організацій, які мають необхідні ресурси або експертизу. Співпраця та кооперація можуть допомогти бізнесу швидше адаптуватися до нових реалій та забезпечити його життєздатність.

Гаркуша А.Є.
Науковий керівник: к.е.н., доц. Литвиненко А.В.
Харківський нацональний економічний
університет ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ

В умовах війни, що триває в Україні, інвестиційна діяльність набуває особливого значення, оскільки вона є одним із ключових факторів економічної стабільності та відновлення країни. Сучасні тенденції інвестування демонструють як суттєві ризики, так і нові можливості для розвитку підприємств. Аналіз цих тенденцій є важливим для розробки ефективних стратегій економічного зростання, адаптації бізнесу до кризових умов та залучення необхідних фінансових ресурсів.

Сучасний інвестиційний клімат в Україні формується під впливом військових дій, що зумовлює відтік іноземного капіталу, нестабільність фінансової системи та значне скорочення приватних інвестицій. Однак, попри виклики, український ринок залишається привабливим для стратегічних

інвесторів, особливо в секторах критичної інфраструктури, оборонної промисловості, енергетики та ІТ. Крім того, активізуються внутрішні інвестиції, які спрямовуються на підтримку підприємств, що забезпечують функціонування економіки у воєнний час.

Значна частина інвестицій спрямовується на відновлення зруйнованих об'єктів інфраструктури та створення нових підприємств у відносно безпечних регіонах країни. Переміщення бізнесу із зони активних бойових дій сприяє розвитку локальних економік, однак водночас створює нерівномірність у розподілі фінансових ресурсів. Це, своєю чергою, формує нові виклики для регіональної політики та потребує державної підтримки у вигляді податкових стимулів, грантових програм і сприяння у пошуку фінансування.

Інвестори все більше орієнтуються на підприємства, що демонструють високу адаптивність до змінних умов, здатність до інноваційного розвитку та експортний потенціал. Окрему роль відіграє військовий сектор, який стає точкою зростання для багатьох підприємств, зокрема у сфері виробництва дронів, засобів зв'язку, бронетехніки та іншого військового обладнання. Важливим є і розвиток агропромислового комплексу, адже продовольча безпека є не лише національним, а й міжнародним питанням.

Значну роль у підтримці інвестиційного клімату відіграють міжнародні фінансові інституції та донорські організації. Надання грантів, кредитних ліній та спрямування фінансової допомоги на підтримку малого та середнього бізнесу сприяє збереженню економічної активності та робочих місць. Водночас складнощі з доступом до фінансування через високі ризики потребують гарантій з боку держави та створення механізмів компенсації можливих втрат для інвесторів.

Отже, сучасні тенденції інвестиційної діяльності в Україні визначаються не лише військовими викликами, а й здатністю бізнесу адаптуватися до кризових умов. Основними рушіями економічного розвитку є підтримка критичних галузей, залучення міжнародних ресурсів та розвиток інноваційних

підприємств. Подальші дослідження у цій сфері мають зосередитися на розробці механізмів підвищення інвестиційної привабливості країни, оцінці ефективності державних стимулів та аналізі довгострокових наслідків змін у структурі капіталовкладень для економічної стабільності та відновлення України.

СЕКЦІЯ 6
СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТИ

Голова секції: проф. Терещенко Д.А.

Секретар секції: ст. викл. Козлова О. А.

Богун Д. В.
Науковий керівник: д. соц. н., проф. Бірюкова М. В.
НТУ «ХПІ»

МОЛОДІЖНІ НЕКОМЕРЦІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУЧАСНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ЛІФТ

Некомерційні організації, виступаючи одним із інструментів розвитку громадянського суспільства, створюють простір нових можливостей, альтернативних здобутій освіті, профілю навчання та майбутньої роботи для молоді.

У зв'язку з процесом трансформації українського суспільства, громадські організації переживають новий етап становлення, поступово інституціоналізується, складаючись у єдину структуру з специфічними правилами та механізмами функціонування. Розвиток сучасних молодіжних некомерційних організацій у сучасних умовах можна охарактеризувати як нестійкий, хвилеобразний, що змінюється швидкими темпами. Такі організації здійснюють свою громадську діяльність, спираючись на нові орієнтири, що шукають більш ефективні форми взаємодії з молоддю, державною владою, ЗМІ, комерційними організаціями, а також між собою.

Громадські організації мають особливий вплив на розвиток інституцій громадянського суспільства в Україні. Громадські організації є суб'єктами соціальної політики та представляють інтереси різних соціальних груп. У цьому випадку, організації та рухи служать одним з ефективних інструментів виховання та контролю молодого покоління. При цьому в останні роки різко збільшується

кількість «штучних», кон'юнктурних організацій, що створюються «згори» (державною владою) або «з боку» комерційними структурами.

Сучасні молодіжні некомерційні організації – це добровільні об'єднання молодих людей заради досягнення певних цілей. Вони є історичними продуктом розвитку суспільних відносин. Їхня поява пов'язана, по-перше, з усвідомленням власних інтересів та потреб в створення спеціальних структур для їх захисту та задоволення. По-друге, розвиток громадянського суспільства немислимий без функціонування добровільних громадських організацій, що виникли як опоненти державним структурам, які пропонують інші шляхи та методи вирішення виникаючих проблем розвитку. По-третє, їхня поява можлива при певному політичному режимі та відповідній політиці щодо відношення до цивільних прав та свобод людини.

Таким чином, молодіжна некомерційна організація відіграє важливу роль у житті товариства. За образним висловом американського соціолога У. Уайта, сучасна людина - це «людина організації».

Завдяки досвіду, навичкам та вмінням, які отримують молоді люди в некомерційних організаціях, формується новий простір соціальних зв'язків, можливостей реалізації та форм соціалізації. Чим більшу соціальну активність мають молодіжні некомерційні організації, тим більше молоді мають можливості у використанні додаткових соціальних ліфтів, як горизонтальних, і вертикальних.

Соціальна мобільність молоді також сприяє розширенню можливостей соціальних ліфтів молодіжних некомерційних організацій, оскільки дає учасникам останніх більше формальних практик та неформальних стратегій.

Бондарчук Д. В.
Науковий керівник: д. соц. н., проф. Бірюкова М. В.
НТУ «ХПІ»

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАСВОЄННЯ ТЕХНОЛОГІЙ SMART RETAIL

Світовий роздрібний ринок зростає. За оцінками аналітиків Research And Markets, у 2022 році його розмір становив $26 трлн. А у 2023 році, перевищив $28 трлн за сукупного річного темпу зростання (CAGR) 8,3%.

На цьому фоні технології відіграють невід'ємну і більш значущу роль у розвитку та перетворенні роздрібної торгівлі. Вони стали не просто засобом оптимізації бізнес-процесів, але й ключовим інструментом створення унікального клієнтського досвіду. ІТ-рішення забезпечують можливість взаємодії між брендами та покупцями на нових рівнях. З розвитком інтернету та мобільних пристроїв люди стали більш поінформованими та вимогливими та очікують, щоб їхній купівельний досвід був насиченим, зручним та персоналізованим.

Сьогодні ретейл перебуває у стадії трансформації під впливом цифрових технологій. Від використання штучного інтелекту для аналізу даних та передбачення споживчих переваг до впровадження віртуальної та доповненої реальності для покращення клієнтського досвіду – все це є невід'ємною частиною нової реальності роздрібу. Технології також змінюють методи управління бізнесами. Вони надають потужні інструменти для моніторингу та аналізу, дозволяючи приймати обґрунтовані рішення на основі даних. Всі ці зміни спрямовані на те, щоб надати споживачам найкращий сервіс та максимально задовольнити їхні потреби. ІТ стають ключовим фактором, що визначає конкурентоспроможність та успішність роздрібних компаній у майбутньому.

Віртуальна реальність (VR) та доповнена реальність (AR) є симульованими оточеннями та доповненими інформацією реальними сценами, які можуть бути доступні через віртуальні окуляри або мобільні пристрої. У роздрібній торгівлі технології можна використовувати з різними цілями. Віртуальні примірювальні дозволяють покупцям приміряти одяг або аксесуари у віртуальному середовищі, уникаючи незручностей традиційної примірки. Доповнена реальність може надавати додаткову інформацію про товари, наприклад, відсканувавши товар мобільним пристроєм, клієнт може дізнатися про його характеристики та відгуки. Загалом VR та AR можуть допомогти скоротити повернення товару, оскільки клієнти зможуть більш точно оцінити їх зовнішній вигляд та характеристики перед покупкою.

Застосування штучного інтелекту та аналітики даних допомагає роздрібним компаніям розуміти переваги клієнтів, адаптувати асортименти, оптимізувати ціноутворення та створювати персоналізовані пропозиції.

Незважаючи на всі переваги IT-розробок у роздрібному секторі, їх впровадження супроводжується цілим рядом складнощів та викликів. Так, цифровізація та перехід до онлайн-торгівлі вимагають від роздрібних компаній не лише зміни бізнес-моделей, а й оновлення інфраструктури. Це призводить до необхідності значних інвестицій у IT-рішення, навчання персоналу та адаптації до нових цифрових платформ.

З іншого боку, зростання доступності інформації призвело до того, що покупці стали більш вимогливими та поінформованими. Їхні очікування включають індивідуальні підходи, високий рівень сервісу та швидку доставку. Компаніям доводиться гнучкіше реагувати на зміни споживчого попиту та адаптувати свої пропозиції. Споживачі все більше оцінюють роздрібні компанії щодо їх соціальної відповідальності та впливу на суспільство. Негативні події чи неетична поведінка можуть серйозно вплинути на репутацію бренду.

Гнутов А. В.
Науковий керівник: д. соц. н., проф. Бірюкова М. В.
НТУ «ХПІ»

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ЗМІЦНЕННІ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Соціальні мережі, зокрема Facebook, LinkedIn, Instagram, Telegram та корпоративні комунікаційні платформи, відіграють ключову роль у зміцненні соціального капіталу українських підприємств. Вони сприяють згуртованості колективу, організаційній довірі та ефективності бізнес-процесів.

Внутрішні комунікаційні платформи допомагають формуванню спільних цінностей і зменшенню плинності кадрів. Дослідження показують:

• Покращену координацію дій між відділами через швидкий обмін інформацією.

• Зниження кількості конфліктів за рахунок прозорості комунікацій.

• Створення спільнот за інтересами, що підвищує мотивацію працівників.

Неформальні взаємодії в соцмережах сприяють організаційній ефективності:

• Довіра між співробітниками зростає через відкритий діалог.

• Використання месенджерів збільшує швидкість прийняття рішень.

• Соціальні мережі стають платформою для неформального навчання.

Великі українські компанії, такі як "Нова Пошта", "Rozetka", "ДТЕК" та "Monobank", впроваджують такі підходи:

1. Системи внутрішніх соціальних медіа – корпоративні чат-боти, тематичні канали, окремі публічні акаунти для побудови бренда працедавця.

2. Гібридні моделі комунікації – поєднання онлайн-спільнот з офлайн-заходами.

3. Моніторинг соціального капіталу – регулярні опитування працівників та клієнтів або користувачів.

Соціальні мережі підприємств стали ключовим інструментом адаптації до кризових умов, підтримки економіки та збереження соціального капіталу. Їх роль проявляється через кілька аспектів:

1. Оперативна комунікація – швидке поширення інформації про безпекові заходи та зміни в роботі підприємств.

2. Підтримка волонтерських ініціатив – координація зборів коштів та гуманітарної допомоги.

3. Економічна стійкість – цифровий маркетинг дозволяє підприємствам швидко адаптуватися до змін ринку.

4. Протидія дезінформації – компанії використовують соцмережі для поширення перевіреної інформації та для спростування фейків.

Таким чином, соціальні мережі трансформувалися з маркетингового інструменту у стратегічний ресурс згуртування суспільства та підтримки підприємництва.

Григор’єва С. В.
Науковий керівник: д. соц. н., проф. Бірюкова М. В.
НТУ «ХПІ»

ТЕОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК ЯК МЕХАНІЗМ ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУЧАСНИХ УКРАЇНЦІВ

Теорія соціальних практик є важливою складовою сучасної соціології, яка фокусується на вивченні повсякденних дій та взаємодій індивідів у соціальному контексті. Вона розглядає, як ці практики формуються, відтворюються та змінюються під впливом соціальних, культурних та економічних факторів.

Соціальні практики — це регулярні, повторювані дії та взаємодії, які мають соціальне значення та функціонують у межах певних соціальних контекстів. Вони можуть включати повсякденні дії, такі як споживання, комунікація, навчання, а також більш складні соціальні процеси. Дослідження соціальних практик вимагає міждисциплінарного підходу, поєднуючи методи соціології, антропології, психології та інших наук. Використовуються як якісні, так і кількісні методи, включаючи спостереження, інтерв'ю, аналіз документів та статистичні методи.

Теорія соціальних практик є корисним інструментом для аналізу адаптаційного потенціалу українців, особливо в умовах суспільних трансформацій. Ця теорія фокусується на повсякденних діях та практиках людей, розглядаючи їх як основу соціального життя. Вона дозволяє зрозуміти, як індивіди та групи адаптуються до змін у соціальному середовищі через зміну своїх звичок, рутин та поведінкових моделей.

Адаптаційний потенціал особистості визначається як здатність індивіда ефективно пристосовуватися до нових умов життя, зберігаючи при цьому психологічну стійкість та соціальну активність. Він включає такі компоненти, як мотивація, ціннісні орієнтації, соціальні навички та особистісні ресурси. Дослідження показують, що адаптаційні здібності залежать не лише від індивідуально-психологічних та фізіологічних властивостей особи, але й від її

самоідентифікаційних ціннісних пріоритетів, які визначають рівень особистісних потреб та способи їх задоволення.

Застосування теорії соціальних практик до аналізу адаптаційного потенціалу українців дозволяє виявити, як зміни в суспільстві впливають на повсякденні практики людей та як ці практики, у свою чергу, сприяють або перешкоджають адаптації. Наприклад, у дослідженні соціальної адаптації в умовах трансформаційних процесів в українському суспільстві зазначається, що спонтанний характер цих процесів та їх залежність від багатьох чинників обумовлюють непередбачуваність результатів, що висуває на перший план завдання збереження політичної та соціальної стабільності. Соціальна адаптація стає важливою умовою переходу суспільства від трансформаційного стану до цілеспрямованих дій із досягнення передбаченого та розвиненого соціуму.

Таким чином, аналіз соціальних практик дозволяє глибше зрозуміти механізми адаптації українців до сучасних викликів та розробити ефективні стратегії підтримки та розвитку їхнього адаптаційного потенціалу.

Гуменюк Є. Є.
Науковий керівник: к. соц. н., д. Болотова В.О.,
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

ТІЗЕР-КАМПАНІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕКЛАМНИХ КОМУНІКАЦІЙ

У сучасному медійному просторі бренди шукають нестандартні рекламні стратегії, що залучають аудиторію та формують довготривалу зацікавленість. Одним із таких підходів є тізер-кампанії – інструмент, що використовує інтригу, поступове розкриття інформації та взаємодію із споживачами. Вони ефективно працюють у брендовому маркетингу та соціальних мережах, викликаючи інтерес і стимулюючи обговорення продукту ще до його офіційного запуску. Завдяки своїй здатності привертати увагу та викликати емоційний відгук, тізер-кампанії стали важливою складовою рекламних комунікацій, що допомагають компаніям створювати навколо себе інформаційний шум та утримувати інтерес споживачів.

Тізер (від англ. *tease* – «дражнити») – це рекламний матеріал, що подає фрагмент інформації про продукт або подію, не розкриваючи всіх деталей. Тізер-кампанія складається із серії таких матеріалів, які поступово розкривають нові відомості про об'єкт реклами. Вона характеризується використанням інтриги та часткової інформації, підвищенням залученості аудиторії, поступовим розкриттям контенту та застосуванням кількох медіаплатформ. Основна мета такого підходу – не просто рекламувати продукт, а зробити так, щоб споживач сам проявив ініціативу і зацікавився деталями.

Така реклама привертає увагу за допомогою незвичної або неповної інформації, викликає інформаційну прогалину, яку споживачі намагаються заповнити, а також створює емоційний зв’язок із продуктом через інтерактивність. Вона використовується не лише для просування нових продуктів, а й для зміцнення іміджу бренду, залучення уваги до ребрендингу або відновлення інтересу до вже відомих товарів. Крім того, подібні стратегії ефективні у сфері політичної реклами, де важливо створити інформаційний привід і зацікавити виборців ще до офіційного старту кампанії.

Існують два основні види тізер-кампаній. Класична модель передбачає тизерну фазу тривалістю 2-3 тижні, після чого відбувається «ревілейшн» (повне розкриття). Цей підхід дозволяє утримувати інтерес аудиторії протягом певного часу та підтримувати високу зацікавленість до моменту офіційного релізу продукту. У швидкій моделі тизер і розкриття інформації відбуваються в один день, що посилює ефект несподіванки. Такий метод часто використовується у випадках, коли важливо зробити яскравий інформаційний вибух та привернути максимальну увагу за короткий проміжок часу.

Сучасні технології дозволяють розширити можливості тізер-кампаній, роблячи їх ще більш інтерактивними. З розвитком доповненої реальності (AR), віртуальної реальності (VR) та інтерактивних вебплатформ тизер-кампанії стали ще більш ефективними. Бренди активно використовують вірусний маркетинг, адаптуючи тизери для різних платформ. Використання соціальних мереж дозволяє не лише зацікавити глядача, а й створити інтерактивну

платформу для взаємодії з фанатами, що значно посилює ефект від самого анонсу. Крім того, особливу роль відіграють алгоритми персоналізованої реклами, що дозволяють таргетувати тизер-контент на аудиторію, яка з найбільшою ймовірністю відреагує на повідомлення.

Тізер-кампанія є потужним інструментом рекламних комунікацій, що створює інтригу та залучає аудиторію, сприяє формуванню впізнаваності бренду та використовує інноваційні технології для максимального охоплення. Вона дозволяє створити емоційний зв'язок зі споживачем, формує інформаційний привід та підтримує високий рівень залученості. Правильно спланована тізерна кампанія дозволяє бренду не лише просувати продукт, а й формувати довготривалі відносини зі споживачами, що робить її незамінним елементом сучасної бізнес-комунікації.

Д'яченко К.С.
Науковий керівник: д. держ. упр., проф. Круглов В.В.
НТУ «ХПІ»

РОЛЬ BIG DATA ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Сучасні процеси цифрової трансформації суттєво впливають на розвиток державно-приватного партнерства (ДПП). Інтеграція технологій штучного інтелекту (ШІ) та аналізу великих даних (Big Data) в межах ДПП відкриває нові перспективи для підвищення ефективності управління, забезпечення прозорості та якості прийняття управлінських рішень.

В умовах глобальної цифровізації державні інституції все частіше стикаються з необхідністю оптимізації ресурсів та ефективного управління інфраструктурними та соціальними проектами. Застосування інструментів ШІ дозволяє автоматизувати рутинні процеси, прогнозувати потенційні ризики та здійснювати моніторинг ефективності реалізації державних програм.

Світова практика свідчить про зростаючу роль цифрових технологій у сфері державного управління. Зокрема, використання алгоритмів аналізу

великих даних дозволяє оптимізувати бюджетні витрати, підвищити прозорість діяльності державних органів та зменшити корупційні ризики.

Таким чином, інтеграція штучного інтелекту та аналізу великих даних в державно-приватне партнерство є перспективним напрямом для підвищення ефективності управління державними ресурсами та досягнення цілей сталого розвитку.

ШІ відкриває нові горизонти для аналітики, прогнозування та автоматизації процесів. Наприклад, у Великобританії технології ШІ активно використовуються для управління міською інфраструктурою та транспортними потоками, що дозволяє мінімізувати затори та оптимізувати витрати на підтримку доріг. Аналогічні рішення застосовуються в Німеччині, де ШІ використовується для управління енергетичними мережами та прогнозування споживання ресурсів.

Big Data стає ключовим інструментом для моніторингу ефективності ДПП. В Іспанії великі масиви даних аналізуються для планування розвитку міської інфраструктури, дозволяючи оптимізувати розподіл ресурсів. У США, зокрема в Каліфорнії, технології Big Data застосовуються для моніторингу екологічного стану регіонів і прогнозування природних катастроф, що суттєво знижує ризики для інфраструктурних проєктів.

Попри очевидні переваги цифровізації, існують певні виклики. Наприклад, правові аспекти впровадження ШІ залишаються неврегульованими в багатьох країнах. Це створює ризики для конфіденційності даних та відповідальності за рішення, ухвалені на основі алгоритмів. Також важливим питанням залишається фінансування цифрових ініціатив у ДПП, адже впровадження нових технологій вимагає значних інвестицій.

Одним із перспективних напрямків дослідження є розробка адаптованої нормативно-правової бази для використання цифрових технологій у ДПП. Важливо також продовжувати вивчення найкращих міжнародних практик та їх інтеграцію в національні проєкти. Підвищення рівня кібербезпеки та розвиток

методологій оцінки ефективності цифрових рішень у ДПП також залишаються пріоритетними завданнями.

Таким чином, цифрова трансформація ДПП є необхідною умовою для розвитку сучасної економіки та ефективного державного управління. ШІ та Big Data мають потенціал значно підвищити ефективність державно-приватного партнерства, зменшити ризики та забезпечити сталий розвиток інфраструктурних і соціальних проєктів. Водночас необхідно враховувати правові, етичні та фінансові виклики, пов'язані з їх впровадженням. Подальші дослідження мають зосередитися на розробці регуляторних підходів, підвищенні кібербезпеки та формуванні інноваційних моделей співпраці між державним і приватним секторами.

Каширова Н.М.
Науковий керівник: д. соц. наук, проф. Горошко О.І.
НТУ «ХПІ»

РОЗВИТОК КОНЦЕПТА ДОВІРИ В СОЦІОЛОГІЇ

Довіра є однім з головних дефініцій, тому що воно пов'язано із співробітництвом і підтримкою соціального порятунку. В соціології довіру вивчають як: довіру до себе, довіру до інших, та як довіру до системи .

В класичної соціології поняття довіри розглядали Е. Дюркгейм, М. Вебер, Т. Парсонс. В роботі «Самогубство. Соціологічний етюд» Е. Дюркгейм (1897) визначив, що соціальна довіра є чинником, що «струмує появу аномії, яка призводить до дезінтеграції суспільства, руйнуючи його соціально-нормативну систему». За Вебером, «довіра відтворюється у процесі соціальної взаємодії, формується у тому типі дії, які передбачають альтернативу у поведінці іншого суб'єкта, а визначається типом соціальної дії». Парсонс розумів довіру, як «соціальну дію, що має місце в середовищі соціальних акторів, який визначає поведінку, вчинки та дію», він підкреслював структурний зміст довіри.

Довіру як установку до дії в умовах нестабільності та ризику вивчали П. Штомпка, Е. Гідденс, Н. Луман. Так, довіру як механізм зменшення соціальної

складності розумів Н. Луман. У праці «Довіра і влада» (1968) він проаналізував довіру як передумову функціонування соціальних систем, підкресливши її роль у зменшенні невизначеності в міжособистісних та інституційних відносинах. Він розрізняв особисту і системну довіру, ці форми разом є важливим підґрунтям для суспільної стабільності та еволюції, оскільки вони сприяють співпраці та встановленню соціального порядку. Довіру як культурний та соціальний феномен розглядав П. Штомпка. У книзі «Довіра: Соціологічна теорія» (1999) Штомпка розробив комплексну концепцію, яка пов'язує довіру з суспільними перетвореннями, демократією та соціальним капіталом. «Нові погляди на довіру» (2006) підкреслюють необхідність інноваційних підходів до досліджень довіри.

Довіру як складову соціального капіталу розглядали Р. Патнем, Ф. Фукуяма, Д. Гамбетта, П. Бурдьє, А. Селігман, які визначали довіру як продукт суспільних відносин, який входить до складу соціального капіталу.

Як раціональну дію довіру розуміли Дж. Коулман, П. Блау, Дж. Хоманс, де довіра – раціональна дія, яка спрямована на досягнення певної мети, а взаємодія - на підставі розрахунків і вигоди.

Хапсі, Д.Е., Пенрод, Д. та Морс, Д.М. (2001) в роботі «Дослідження та розвиток концепції довіри» показують, що довіра є динамічною, залежною від контексту концепцію в міжособистісних стосунках. Також і Еяль, Г., Ау, Л., & Капотеску, К. (2024) реконструюють соціологічні теорії довіри як динамічні соціальні процеси.

Багато соціологів зробили внесок у розуміння довіри, вимірюючи її за когнітивним, культурним, інституційним та економічним напрямом. Таким чином, поняття і концепт довіри розвивається, набуває нових рис та контекстуальних особливостей.

На наш погляд, підхід Штомпки дає всебічне розуміння того, як довіра функціонує як соціологічна категорія, підкреслюючи взаємодію між індивідуальними діями та колективним сприйняттям у формуванні та дослідженні репутації.

Кремінь Д. А.
Науковий керівник: ст. викл. Григор'єва С. В.
НТУ «ХПІ»

ТЕХНОЛОГІЇ ВНУТРІШНЬОКОРПОРАТИВНОГО PR У СУЧАСНИХ КОМПАНІЯХ УКРАЇНИ

Останнє десятиліття ознаменувалося для України бурхливими змінами в політичному житті та економічному устрої. На зміну колишнім механізмам господарювання та управління приходять нові, ринкові відносини. Глобальні суспільні процеси, кризи, невизначеність перспектив посилюють конкуренцію та спонукають організації відбудовувати системні та комплексні технології, за допомогою яких компанія може обирати для себе оптимальні та ефективні шляхи розвитку. У зв'язку з цим в даний час більшої актуальності набувають питання формування корпоративного іміджу, корпоративної культури і духу на підприємстві. Найважливішу роль в цьому процесі відіграють різні засоби комунікаційних стратегій, найбільш значущими з яких є PR.

PR, що перекладаються як зв'язки з громадськістю, є важливим елементом відносин, які існують у організації. Актуальність даної теми зростає у зв'язку з необхідністю вирішення проблем управління організацією в нових умовах. Відбувається взаємозв'язок і взаємозалежність всіх сегментів світової економіки. Глобалізація сьогодні означає новий етап інтеграційних процесів у світі і веде до втягування більшої частини людства в єдину відкриту систему фінансово-економічних, суспільно-політичних, культурних та соціальних зв'язків на основі новітніх засобів інформатики і телекомунікації.

На даний момент стратегії PR динамічно розвиваються. Сучасне суспільство насилу може обходитися без постійного потоку інформації, засобів комунікації між людьми. Саме тому так швидко зростає популярність фахівців із зв'язків з громадськістю. На даний час PR існує як різновид соціальної практики та як сфера наукових розробок.

На даний час існують певні PR-технології, які сприяють ефективному менеджменту організації. Серед них можна відокремити наступні: зовнішні та внутрішні, тактичні і стратегічні. Перед зовнішніми технологіями ставляться

такі цілі просування товарів або послуг на ринку, створення позитивного образу компаній і організацій. До завдання внутрішніх технологій відносять, насамперед, корпоративні відносини, підтримання лояльності співробітників до компанії. Найчастіше в ролі PR-технологій виступають заходи, що проводяться фірмами або PR-службами, за допомогою іміджевої реклами, кампаній, які спрямовані на поліпшення образу та репутації компаній або організацій. Цілі організації визначають стратегічні (довгострокові) цілі в PR-діяльності. У свою чергу, тактичні (короткострокові) цілі та стратегії PR орієнтують на результат. Всі технології були виявлені за допомогою науковців в сфері соціології та суміжних наук.

Отже, ми з'ясували, що внутрішньокорпоративний PR – це методи вирішення проблем, комплекс засобів впливу на персонал організації, що включають різноманіття офіційних і неофіційних особистісних контактів, регламентованих нормами внутрішньокорпоративної політики, спрямованої на створення і підтримання відносин довіри та взаєморозуміння з урахуванням індивідуальних потреб і ціннісних орієнтацій кожного співробітника в рамках трудової діяльності.

Виходячи з даного розуміння сутності PR-технологій, представляється можливим розглянути Public Relations як соціальну технологію, що сприяє вирішенню однієї з найважливіших завдань сучасної організації – гармонізації відносин всередині компанії та сприяння лояльності її співробітників, а також забезпечення довіри з боку її зовнішніх суб'єктів. PR як технологія стає універсальним інструментом в руках PR-фахівця.

Лаптій В.М
Науковий керівник: ст. викл. Козлова О.А.
НТУ «ХПІ»

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ

Професійна адаптація студентів є ключовим етапом на шляху до успішної інтеграції у сучасний ринок праці. Ця проблема набуває особливої актуальності в умовах швидких соціально-економічних змін, коли роботодавці висувають високі вимоги до молодих фахівців. Попри значну кількість досліджень у цій

галузі, залишається чимало невирішених питань щодо ефективності адаптаційних механізмів. Саме тому важливо глибше дослідити процеси, які сприяють адаптації студентів, визначити основні виклики та знайти шляхи їх подолання. У цій роботі ми розглянемо ключові аспекти професійної адаптації, проаналізуємо основні фактори впливу та окреслимо практичні рекомендації для підвищення її ефективності.

Професійна адаптація студентів є складним, поетапним процесом, що включає декілька важливих стадій. Перший етап — це ознайомлення, коли студент отримує базові уявлення про професійні вимоги завдяки навчальному процесу та першим практичним завданням. Цей етап є фундаментальним, оскільки закладає основи професійної компетентності. Наступний етап — інтеграція, під час якої відбувається входження до робочого колективу, прийняття корпоративних норм і цінностей. Саме на цьому етапі студент стикається з найбільшими викликами, такими як адаптація до нових умов праці, взаємодія з колегами та керівництвом. Останній етап — стабільність — передбачає досягнення рівня професійної компетентності, що дозволяє молодому фахівцю впевнено виконувати свої обов’язки та приймати відповідальні рішення.

Серед факторів, що впливають на процес адаптації, особливу роль відіграють особистісні якості студента. Мотивація до професійного зростання, комунікабельність, стресостійкість та здатність до самонавчання є ключовими умовами успішної адаптації. Однак важливими є не лише індивідуальні характеристики, а й зовнішні фактори, зокрема організаційні умови на підприємстві. Наявність досвідченого наставника, підтримка колективу, зрозумілі вимоги та сприятлива корпоративна культура значно полегшують процес адаптації. Варто також підкреслити значення освітньої підготовки: якість навчальних програм, можливість проходження практики та стажування, а також інтеграція сучасних методів навчання підвищують шанси на успішну адаптацію випускника.

Одним із основних викликів, з якими стикаються студенти, є розрив між теоретичними знаннями та практичними навичками. Часто вищі навчальні заклади зосереджуються на передачі теоретичних знань, які не завжди відповідають реальним вимогам сучасного ринку праці. Це створює бар'єр для ефективної адаптації, оскільки молоді фахівці відчувають невпевненість у своїх силах та стикаються зі складнощами при вирішенні практичних завдань. Крім того, адаптація до корпоративної культури та вміння працювати в команді є ще одним важливим аспектом, що потребує особливої уваги.

Важливу роль у процесі професійної адаптації відіграють заклади вищої освіти. Вони повинні не лише надавати якісну теоретичну підготовку, а й створювати можливості для набуття практичного досвіду. Співпраця університетів із підприємствами, проведення тренінгів, участь студентів у стажуваннях та проєктах сприяють формуванню необхідних професійних навичок. Особливо важливо, щоб освітні програми відповідали сучасним викликам ринку праці та враховували вимоги конкретних галузей.

Таким чином, професійна адаптація студентів є багатогранним процесом, що вимагає комплексного підходу. Успішна адаптація залежить від індивідуальних якостей студента, підтримки з боку навчальних закладів і роботодавців, а також ефективного поєднання теоретичних знань із практичною підготовкою. Створення сприятливих умов для розвитку молодих фахівців сприяє не лише їхній професійній стабільності, але й загальному зростанню ефективності ринку праці.

Ляшенко М. А.
Харківський національний університет радіоелектроніки
Науковий керівник: к. соц. н., доц. Ляшенко Н.О.
НТУ «ХПІ»

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ (ШІ) ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ

З появою ШІ з'явилися нові величезні можливості та ризики. В найближче десятиліття ШІ проникне майже у всі сфери суспільного життя. Вже

сьогодні сучасні студенти під час отримання професійної освіти використовують його, але це має не лише позитивні впливи на процес навчання, а й несе низку загроз. Розглянемо їх послідовно.

До переваг використання ШІ під час навчання в університеті можна віднести появу таких можливостей:

– швидко отримати загальну інформацію стосовно будь якого питання (Chat gpt, Claude, Bart, Gemini);

– рішення типових задач та пояснення до них (Chat gpt, Claude, Bart, Gemini, Solvely);

– обробка великих текстів та визначення головних ідеї, отримання висновків з досліджень, які описано в повнотекстових великих за обсягом виданнях (Chat gpt);

– генерування картинок для ілюстрації доповідей, оформлення сайтів, тощо (Chat gpt, Midjourney, DALL·E 3);

– створення презентацій на основі заданої теми (Copilot, Plus AI for Google Slides);

– написання текстів за заданою темою, різним обсягом та з використанням різних стилів (Chat gpt, Claude, Bart, Gemini);

– монтаж відео та додавання музики (Filmora AI, Premiere Pro, Canva).

До недоліків використання ШІ під час навчання можна віднести те що:

– у студентів з’являється можливість самостійно не вирішувати типові завдання та не отримувати необхідні професійні навички (за студента це виконує ШІ);

– у викладачів виникають складності при оцінюванні робіт оскільки важко з’ясувати чи самостійною є робота, на скільки вона виконана ШІ;

– не формуються навички критичного мислення, аналізу та розв'язання проблем під час навчання – надана ШІ інформація вже готова, не вимагає порівняння різних джерел та думок;

– зниження творчих здібностей в студентів, вміння виділяти головне, робити висновки та підсумки;

– звикання довіряти інформації яку надає ШІ, але вона може бути помилковою, застарілою, надаються загальні відомості по темі, а не унікальні та специфічні;

– виникає залежність від технологій, зникає потреба запам'ятовувати великі обсяги інформації тому що можна в будь який час її отримати завдяки ШІ.

– безкоштовні загальнодоступні сервіси ШІ (Chat gpt) не використовує сучасні наукові дослідження, останню інформацію, а бере дослідження декілька років тому що публікуються на загальних ресурсах.

Таким чином ШІ створює як можливості, так і пастки в процесі навчання.

Мирошниченко А.Ю.
Науковий керівник: д. соц. н., проф. Горошко О.І.
НТУ «ХПІ»

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

З перших днів війни організації громадянського суспільства (ОГС) стали одним із найшвидших та незалежних джерел інформації щодо екологічних криз та загроз, що виникали та виникають в умовах російсько-української війни на території України. Обстріли російськими військами спричинили велику кількість кризових ситуацій в екосистемах, що загрожували і загрожують життю та здоров'ю населення, тож робота ОГС стала важливим інструментом забезпечення безпеки.

Об'єкт дослідження стали екологічні та правозахисні організації громадянського суспільства, а предметом дослідження – роль екологічних та правозахисних організацій громадянського суспільства в умовах російсько-української війни.

Актуальність, проблема. Протягом трьох років повномасштабного вторгнення організації громадянського суспільства є багатофункціональною платформою, яка містить в собі інформаційну, комунікаційну, законотворчу, експертну та інші ролі, стала важливим суб'єктом захисту населення та

екосистем в умовах російсько-української війни. Співпраця ОГС та державних інституцій допомогла оперативно реагувати та вживати всіх необхідних заходів задля збереження життя та здоров'я населення, розробляти, актуалізувати та адвокатувати екологічні питання на національному та міжнародному рівні, долучатися до документування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та злочинів проти довкілля та інше.

Головними напрямками роботи ОГС протягом останніх трьох років повномасштабного російського вторгнення є: моніторинг та документування екологічних злочинів та наслідків війни задля забезпечення їх визнання та подальшого притягнення Росії до відповідальності; співпраця урядом та українськими організаціями у питанні законотворення: організації активно долучаються до розробки проектів законів та внесення змін у діюче законодавство України, адвокатують зміни до міжнародного законодавства та сприяють впровадженню міжнародних норм в Україні; долучаються до напрацювання пакетів відновлення екосистем та післявоєнного відновлення України; співпрацюють з міжнародними організаціями для привернення уваги міжнародної спільноти до проблем довкілля, спричинених агресією Росії, а також залучення експертної, технічної та ресурсної допомоги для відновлення довкілля; інформують населення про можливі загрози та наслідки для життя та здоров'я, надають рекомендації та інструктують щодо дій, необхідних для їх збереження; надають аналітичні звіти урядовим та не урядовим українським та міжнародним організаціям про наслідки воєнних дій та стан довкілля.

Завдяки діяльності ОГС актуалізуються євроінтеграційні реформи, привертається увага органів влади до екологічних питань, проблем корупції та нецільового використання грошей в питанні відновлення довкілля, впливають на ЗМІ та громадськість, формуючи «порядок денний» та думку населення. Одними з найактивніших представників ОГС в Україні є: Українська кліматична мережа ГО «Українська природоохоронна група», ГО «Всеукраїнська екологічна ліга», ГО «Екодія», МБО «Екологія. Право. Людина», ГО «Грінпіс Україна» та інші.

Завдяки відкритості, швидкості реагування, незалежності та експертності рівень довіри до ОГС виріс в рази. Це дало можливість, зокрема, під час екологічних криз та загроз ефективно комунікувати на місцях, провадити локальну діяльність та співпрацювати з місцевою владою у пошуку рішень з відновлення.

Враховуючи велику залученість ОГС до багатьох процесів на різних рівнях можна зробити висновок, що їх роль та вплив є суттєвим в умовах російсько-української війни тож важливим є їх паритетна співпраця з урядовими та неурядовими організаціями – залучення до усіх можливих процесів, зокрема, розробки кліматичних та безпекових політик, програм відновлення та мінімізації впливу війни, обговорення проектів законів та реформ, підготовка експертів на базі ОГС, використання голосу ОГС за кордоном тощо.

Музика Я. С.
Науковий керівник: ст. викл. Григор'єва С. В.
НТУ «ХПІ»

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

У сучасному суспільстві гостро встає проблема зайнятості, яка пов'язана з конкурентною боротьбою за робочі місця, що вимагають професіоналізму, знань і майстерності, робоча сила перетворюється в товар. У цих умовах процес професійної кар'єри виступає як боротьба за соціальний статус. Ця боротьба стає особливо гострою в області гендерних відносин.

Розглядаючи професійну кар'єру з погляду гендерного підходу потрібно виділяти й об'єктивні (вік, професія, соціальний і родинний стан) і суб'єктивні (потреби, інтереси) рольові очікування й характеристики. Головною суб'єктивною характеристикою з позиції гендерного підходу є соціальні очікування у відношенні самого себе й інших, пов'язані з гендерними стереотипами. Згідно із цими стереотипами жінки в уяві чоловіків, а нерідко й жінок, повинні в першу чергу успішно виконувати традиційно приписувану їм

роль "домашньої господарки", "охоронниці домівки" тощо. Чоловікам же слід займатися професійним трудом, який гарантує їм високий соціальний статус і дозволяє забезпечувати рівень і якість життя їх родин. Досягнень у сфері професійної праці очікують насамперед від чоловіків. Жінки набагато уступають чоловікам у своїй професійній кар'єрі.

Сьогодні відбуваються еволюційні зміни в поглядах на жінку як кваліфікованого працівника, що має необхідні для професійної кар'єри здатності й особисті професійні якості. На жаль, ці зміни настільки повільні, що процес витиснення жінок зі сфери високопрофесійної праці триває. З'являється можливість для жінки стати керівником, але часто за формальним визнанням не випливає ніяких реальних кроків.

Кар'єрні переміщення досліджувалися представниками різних наук: психології, економіки, соціології. Кожна з них розглядає їх у рамках свого предмета. Соціологи концентрують свою увагу на розгляді кар'єри з погляду суспільства й індивіда. Їх можна згрупувати у три основні блока:

1. Розгляд кар'єри як засобу реалізації прагнення індивіда задовольнити свої потреби (суб'єктивний аспект кар'єри);

2. Розгляд кар'єри як механізму добору кадров на посади, в організації, в залежності від талантів, спроможностей, ділових якостей співробітників, націленість на досягнення задач організації (об'єктивна, формальна сторона керування кар'єрними переміщеннями);

3. Аналіз механізму здійснення кар'єрних переміщень, як процесу поєднуючого індивідуальні, особисті прагнення людини і вимоги, запропоновані до неї товариством, соціальним інститутом, організацією.

Процес перетворення можливості кар`єри в її наявність, відбувається як взаємодія багатьох чинників, різних за своєю природою та силою впливу. Об’єктивними факторами, що впливають на здійснення кар’єрних переміщень є: соціально-культурні передумови кар`єри, насамперед системи освіти, що притаманна даному суспільству, її доступність і взаємозв`язок з ринком праці, поділ останнього на первинний та вторинний, зовнішній і внутрішній;

структура власності, роль держави в економіці ; тісно пов`язана з технологією структури зайнятості у певних галузях виробництва, трудова організація, її структурні характеристики і належність до того чи іншого типу власності; місце проживання індивідів; належність людини до соціальних мереж. Успішність кар`єри великою мірою опосередковується також особистісними характеристиками індивідів. За результатами соціальних досліджень відомо, що індивіди різного віку, освіти, статі, соціального походження, здібностей, мають неоднакові за тривалістю та розмахом траєкторії просування. До суб'єктивних факторів кар'єрних переміщень відносять: особисті потреби індивідів, їх бажання зробити кар'єру, професійні вміння, навички, любов до праці та бажання працювати.

Панасенко І. С.
Науковий керівник: к. соц. н., доц. Ляшенко Н.О. Харківський національний університет радіоелектроніки

СОЦІАЛЬНІ БАР'ЄРИ ПРИЙНЯТТЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Тема прийняття дітей з особливими освітніми потребами в сучасної української школі є надзвичайно актуальною. Війна, соціально-економічна нестабільність та реформи освіти висувають нові виклики для інклюзивності та рівності в суспільстві. За даними Міністерства освіти і науки України, у 2023 році близько 40 тисяч дітей з особливими освітніми потребами були залучені до системи інклюзивної освіти, що є більшим ніж у попередні роки, але кількість таких дітей нажаль зростає. Попри позитивні зміни, проблема соціальних бар'єрів та упереджень щодо дітей з особливими потребами залишається актуальною, до того ж в Україні існує значний розрив між законодавчими нормами, що підтримують інклюзію, та реальними умовами життя дітей з особливими потребами.

Соціальні бар'єри, що суттєво ускладнюють процес прийняття дітей з особливими потребами у суспільстві: 1) наявність стереотипів у батьків

звичайних дітей, які формують упереджене ставлення до дітей з особливими потребами у їх дітей; 2) брак досвіду спілкування з дітьми з інвалідністю, з дітьми що мають важкі захворювання, тими хто знаходиться в складних життєвих обставинах (сироти, діти, позбавлені батьківського піклування), їх вимушена ізоляція та стигматизація як тих хто не здатний на самореалізацію та досягнення життєвих цілей; 3) негативне ставлення з боку однолітків до таких дітей, що формується під впливом поведінки дорослих (родичів, вчителів, вихователів); 4) недостатня підготовленість педагогів до навчання дітей з особливими потребами, небажання прикладати додаткові зусилля для адаптації дитячих колективів та роботи з такими дітьми; 5) відсутність просвітницької роботи щодо потреб різних груп дітей та поваги до їх прав; 6) недостатнє фінансування інклюзивних програм від держави починаючі з обладнання приміщень для навчання до роботи з ними психологів та асистентів вчителя; 7) відсутність системи психологічної підтримки для батьків таких дітей.

У європейських країнах надається вагома підтримка інклюзивним практикам. У Німеччині кожна школа має штатного психолога, асистента вчителя та спеціальне обладнання для дітей з інвалідністю. У Фінляндії функціонує система, яка базується на повному виключенні сегрегації та створенні рівних можливостей для всіх учнів незалежно від їхніх особливостей. У таких країнах ЄС, як Швеція та Нідерланди, значна увага приділяється створенню інклюзивного середовища через активну просвітницьку діяльність та підтримку батьків. Державні програми Швеції спрямовані на навчання педагогів роботі з дітьми з особливими потребами, а також на впровадження індивідуальних освітніх планів.

Рекомендації для покращення ситуації: 1) розширення просвітницьких програм та активніше інформувати суспільства про дітей з особливими потребами та їхні права; 2) підготовка педагогів, запровадження обов’язкових курсів підвищення кваліфікації для вчителів щодо роботи з такими дітьми; 3) фінансування інфраструктури, забезпечення шкіл сучасним обладнанням, яке сприятиме інклюзивному навчанню; 4) впровадження системи консультацій для

батьків та навчальних закладів з метою подолання психологічних бар'єрів; 5) інтеграція міжнародного досвіду, використання практик країн ЄС, адаптованих до українських реалій.

Петриківа Таїсія
Науковий керівник: к.е.н., доц. Петриківа О.С.
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ В БІЗНЕСІ

Бізнес-середовище сьогодення під впливом цифровізації адаптує всі процеси господарювання під нові умови ведення своєї діяльності. Цифрова трансформація стала основною причиною таких змін. Цифрова трансформація – це не просто модний термін, а реальність, яка суттєво змінює світ бізнесу. Вона впливає на всі сфери діяльності підприємств, від виробництва до маркетингу, у тому числі й на процес прийняття управлінських рішень. У сучасному бізнес-середовищі, де інформація є ключовим ресурсом, цифрова трансформація надає підприємствам безпрецедентні можливості. Завдяки новітнім технологіям, таким як штучний інтелект, великі дані та хмарні обчислення, суб'єкти господарської діяльності можуть отримувати доступ до величезних обсягів інформації, аналізувати її в реальному часі та приймати більш обґрунтовані рішення.

Проте світ цифрових технологій завдає бізнесу нових викликів, пов'язаних з пристосуванням до незвичних умов ведення операцій та прийняття рішень. Зміни стосуються не лише бізнес-моделі, а й безпосередньо підходу до ведення бізнесу. Кібербезпека стає все більш актуальним питанням, оскільки підприємства стають більш залежними від цифрових технологій. Крім того, компаніям необхідно інвестувати в навчання та розвиток персоналу, щоб вони могли ефективно використовувати нові технології та адаптуватися до змін. Вплив цифрової трансформації на управлінські рішення в бізнесі є

багатогранним. Вона дозволяє підприємствам отримувати доступ до більш точної та своєчасної інформації, що сприяє більш обґрунтованим та ефективним рішенням. Цифрові технології також дозволяють автоматизувати процес прийняття рішень, що звільняє час менеджерів для більш стратегічних завдань.

Таким чином, цифрова трансформація це не просто технологічний процес, а системне перетворення, яке вимагає від підприємств переосмислення своєї стратегії та культури. Компанії, які зможуть успішно адаптуватися до цифрової епохи, отримають значні переваги та зможуть досягти стійкого успіху в майбутньому.

Також цифрова трансформація бізнесу в сучасних умовах є дуже важливою для забезпечення гідного рівня конкурентоспроможності на ринку. Дослідження цих процесів є своєчасним через можливість виявити основні фактори, що сприятимуть економічному розвитку бізнесу.

Розглядаючи вплив цифрової трансформації на управлінські рішення в бізнесі, можна стверджувати, що процес управлінського рішення зазнає оптимізаційних змін, а сам результат зростання ефективності. Великі дані та штучний інтелект дозволяють суб'єктам бізнесу приймати більш обґрунтовані рішення, прогнозувати попит, адаптувати стратегії до змінюваного ринку. Також це сприяє появі нових бізнес-моделей і удосконаленню клієнтського досвіду. Однак, для успішної реалізації трансформацій, компанії стикаються з викликами, такими як фінансові обмеження та потреба в кваліфікованих спеціалістах.

За останні роки багато публікацій вітчизняні та закордонні науковці присвячують дослідженню питання цифрової трансформації діяльності підприємств.

За допомогою нових інструментів стає можливим автоматизація рутинних завдань, які раніше виконували працівники: обробка даних, аналіз інформації та навіть розробка пропозицій для прийняття рішень. Як наслідок, роль менеджера змінюється та перетворюється з виконавця рутинних завдань

до рівня стратегічного мислителя, який використовує аналітичні дані для ухвалення обґрунтованих рішень. Тобто, управлінці в сучасному світі цифрових перетворень виконують більше консультаційні послуги, мають здатність оцінити підсумки роботи автоматизованих систем, та прийняти рішення на основі отриманих даних.

З розвитком технологій, таких як штучний інтелект і машинне навчання, менеджери потрібно оволодіти новими навичками для ефективного використання цих інструментів. Це стосується таких компетенцій як вміння інтерпретувати аналітичні дані, розуміння алгоритмів, що використовуються для обробки інформації, і застосовування отриманих результатів у власній бізнес практиці. Таким чином, роль людини в процесі прийняття рішень стає більш аналітичною та стратегічною.

Цифрова трансформація вимагає від менеджерів бути більш гнучкими та адаптивними до швидко змінюваного бізнес-середовища. Сучасні технології дозволяють швидко реагувати на зміни на ринку, що вимагає від управлінців здатності приймати рішення в умовах невизначеності. Це означає, що менеджери повинні бути готовими до швидких змін у стратегіях і тактиках управління.

Нові сучасні цифрові інструменти дозволяють не лише автоматизувати процеси, але й створюють нові можливості для співпраці між людьми та системами. Менеджери повинні навчитися ефективно працювати з такими інструментами — від систем підтримки прийняття рішень до платформ для спільної роботи. Це означає, що роль людини полягає не лише у прийнятті рішень, а й у гармонійній взаємодії з технологіями для досягнення кращих результатів.

Дійсно, цифрова трансформація кардинально змінює роль людини в процесі прийняття управлінських рішень: менеджери стають стратегічними мислителями. Їм потрібно володіти новими навичками для роботи з цифровими інструментами і в той же час залишатися відповідальними за етичні аспекти

своїх рішень. Такий підхід до управління відкриває нові можливості для бізнесу.

Отже, при очевидних перевагах цифрової трансформації управлінських та господарських процесів, все ж таки відповідальність вищого рівня керівництва у своєчасній розробці стратегічного підходу, виділенні ресурсів для підготовки та навчання персоналу, а також повноцінної уваги до безпечних заходів. Саме такі підходи дозволять бізнесу повною мірою скористатися перевагами нових технологій та тримати належний рівень конкурентоспроможності в умовах цифрової трансформації.

Підсумовуючи, можна сказати, що цифрова трансформація не лише підвищує ефективність і швидкість прийняття управлінських рішень в бізнесі, а формує нову систему знань для управлінців з метою найшвидшої адаптації до нових умов ведення бізнесу. Тобто, ефективне впровадження цифрової трансформації в стає вирішальним фактором досягнення конкурентних переваг у сучасному світі бізнесу.

Петруленко І.В.
Науковий керівник: д. держ. упр., проф. Терещенко Д.А.
НТУ «ХПІ»

ПОЛІТИЧНИЙ АСТРОТУРФІНГ ЯК GR-ТЕХНОЛОГІЯ ТА ІНСТРУМЕНТ МАНІПУЛЯЦІЇ СУСПІЛЬНОЮ ДУМКОЮ

Налагодження ефективних комунікацій між бізнесом та органами публічної влади є важливим питанням, адже прозорий діалог дає можливість досягати цілей сталого соціально-економічного розвитку країни. Тому роль GR у бізнес-секторі України зростає.

Під GR-комунікаціями розглядають такий вид PR-комунікацій, які здійснюються недержавними суб’єктами і зорієнтовані на досягнення взаємодії з органами публічної влади, метою чого є формування сприятливого середовища функціонування цих суб’єктів.

На сьогодні відомі різнорідні методи комунікативного впливу (як шляху досягнення бажаної мети) бізнесу на прийняття державно-управлінських

рішень. Така ситуація зумовлена прагненням бізнес-структур отримати насамперед максимальний прагматичний ефект у досягненні поставленого завдання (підтримки конкретної ідеї/положення), а не налагодити відкриту інформаційну взаємодію з органами влади.

Однак, крім експліцитних традиційних технологій (які супроводжуються інформаційною відкритістю), у цьому напрямку використовуються й імпліцитні, маніпулятивні методи. Один іх них – астротурфінг. Термін «astroturfing» означає штучну траву для покриття футбольних чи інших полів. Він походить від назви популярного бренду «AstroTurf» – синтетичного покриття стадіонів. У політичній сфері термін «астротурфінг» вперше вжито у США (1970 р.) сенатором Л. Бентсеном на позначення «народних рухів» на підтримку республіканців, які ініціювала команда Дж. Буша.

Астротурфінг - середовище для розвитку популізму та інструмент маніпуляції суспільною думкою, найпотужніший інструмент для розповсюдження фейкових новин. До методів астротурфінгу відносять дезінформацію, пропаганду, тролінг та ляльководство.

Можливі типологічні групи астротурфінгу виділяються на основі його поділу в залежності від сфери суспільного життя, пов’язаної з інтернет мережами: політичний, побутовий, соціальний, маркетинговий, медійний тощо. Найвпливовішим є політичний астротурфінг, коли його застосовують для спроби створити враження широкої підтримки.

У ситуації GR перед зацікавленим бізнесом постає завдання «продати» відповідні наративи громадськості за допомогою медіаплатформ/соціальних мереж із метою відстоювання своєї позиції на рівні уряду (політична сфера).

В умовах демократичного суспільства та трансформації інформаційної функції у функцію публічних комунікацій з метою протидії маніпулятивній комунікативній технології «астротурфінг» доцільним є використання публічними службовцями наступних видів PR-технологій. 1. Іміджмейкинг або створення образу, іміджу державного, політичного діяча, привабливого для широких мас. 2. Корпоративний політичний іміджмейкинг. 3.Електоральні

технології. 4. Політичний брендинг. 5. Інформаційний лобізм, що є діяльністю, спрямованою на демократичний вплив на державних посадовців, що ухвалюють управлінські рішення в соціальній сфері. 6. Краудсорсинг.

Отже, зв'язки з громадськістю є відповідальною та важливою частиною функціонування органів публічної влади, що передбачає застосування різноманітних технологій та шляхів реалізації взаємодії з громадськістю. Без активного використання публічними службовцями PR-технологій їхня робота може бути проблематичною та неефективною. Саме тому сьогодні важливо, щоб органи публічної влади усвідомили значущість ефективного функціонування служб зв'язків із громадськістю.

Прокопова Ю.О.
Науковий керівник: ст. викл. Сутула О.А.
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО МЕДІА МАРКЕТИНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

Соціальний медіа маркетинг або маркетинг соціальних мереж (SMM) – це комплекс дій щодо використання соціальних медіа в якості каналів рекламування товарів чи послуг, а також вирішенні певних бізнес-завдань. Повноцінно потенціал соціальних мереж у маркетинговій діяльності розкрився після появи у 2004 році нині найпопулярнішої у світі соціальної мережі Facebook, яка налічує понад одного млрд. учасників.

Соціальна сутність соціального медіа маркетингу в контексті управління визначається активним впливом на спільноту та аудиторію через стратегічне керівництво, планування та виконання маркетингових дій. Соціальна сутність медіа маркетингу в цьому контексті охоплює такі аспекти: стратегічне планування: розробка цілей та стратегій соціального медіа маркетингу, визначення цільової аудиторії, обрання платформ та каналів комунікації; створення контенту: управління процесом створення та публікації контенту, який привертає увагу аудиторії та відповідає маркетинговим цілям; взаємодія з

аудиторією: управління взаємодією з користувачами, відповідь на коментарі, реагування на запити, створення спільноти та сприяння активному обміну інформацією; аналіз результатів: вимірювання та аналіз ефективності маркетингових кампаній, збір та інтерпретація даних для прийняття стратегічних рішень.

Управління в соціальному медіа маркетингу відображає поєднання стратегічного підходу, технічної експертизи та спроможності взаємодіяти з аудиторією з метою створення цінності для бренду та споживачів.

Отже, управління соціальним медіа маркетингом забезпечує ефективне взаємодію бренду з аудиторією та дозволяє досягти стратегічних цілей, враховуючи особливості та потреби цільової аудиторії.

Особливу увагу потрібно звернути на функції соціального медіа маркетингу. Це, по-перше, залучення уваги: соціальні медіа використовуються для привертання уваги аудиторії до бренду, продукту чи послуги за допомогою цікавого та релевантного контенту. По-друге, збільшення впізнаваності бренду: створення присутності в соціальних мережах допомагає підвищити впізнаваність бренду серед цільової аудиторії. По-третє, взаємодія з аудиторією: соціальні медіа надають можливість встановлення діалогу з користувачами, відповіді на їх запитання та коментарі. А також побудова спільноти, поширення контенту тощо.

Вищезазначені функції допомагають підвищити ефективність маркетингових зусиль у соціальних медіа та досягти стратегічних цілей бренду.

В сучасних військових умовах необхідність управлінських практик SMM фахівців стає особливо актуальною через потребу в ефективній комунікації та забезпеченні безпеки аудиторії. Фахівці повинні бути готові до швидкої адаптації та обмеженого підходу до контенту, спрямованого на збереження стабільності та уникнення потенційних загроз. Швидка реакція на кризові ситуації та активна комунікація з аудиторією стають невід'ємною частиною управлінських стратегій. Збереження довіри аудиторії та стабільності в умовах

війни вимагає від фахівців гнучкості, вміння швидко реагувати та враховувати специфіку ситуації.

Радченко І. О.
Науковий керівник: д. соц. н., проф. Бірюкова М. В.
НТУ «ХПІ»

СОЦІОЛОГІЧНІ ВІЗІЇ РОЗРОБКИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Штучний інтелект (ШІ) є однією з ключових технологій сучасного суспільства, що активно впливає на різні сфери життя, зокрема освіту. Розвиток штучного інтелекту та його впровадження у багато сфер життєдіяльності людини зумовило необхідність соціологічного осмислення впливу цієї технології на суспільство та індивіда, зокрема. Неоднозначний ефект штучного інтелекту суспільство створює нові виклики для соціології.

Штучний інтелект – це напрямок сучасної науки, який вивчає способи навчити комп'ютер, роботизовану техніку, аналітичну систему розумно мислити також як людина. Ця технологія з'явилася в другій половині минулого століття, у зв'язку з очевидними перевагами її використання, вона швидко набула поширення в багатьох сферах життєдіяльності людини і продовжує ширше впроваджуватися в її життя.

Наприклад, тільки в Китаї в найближчі кілька років відзначається стійке зростання сфери ШІ більш ніж на 20% на рік, а до 2025 р. за прогнозами експертів, розмір ринку ІІ досягне 453,3 млрд юанів (для порівняння в 2019 р. його обсяг становив 108 9 млрд юанів). Технології штучного інтелекту активно поширюються у охороні здоров'я, освіті, промисловості та інших сферах, які тісно пов'язані із суспільством та життям людини. Продовжуючи розглядати приклад Китаю, можна сказати, що під впливом масштабного використання ШІ відбувається трансформація ринку праці. Багато дослідників розглядають цей аспект впливу на суспільство. Існуюча література в основному вивчає вплив штучного інтелекту на загальну зайнятість та структуру зайнятості. При огляді літератури встановлено, що, з одного боку, штучний інтелект замінить частину

праці, знизить рівень зайнятості робочої сили та знизить оплату праці, з іншого боку, штучний інтелект також може створити нові робочі місця, підвищити попит на працю та збільшити трудовий дохід.

Розвиток ШІ має безпосередній вплив на формування людського капіталу. З одного боку, технології сприяють покращенню навичок і знань, дозволяючи учням опановувати нові компетенції у цифровій економіці. З іншого боку, автоматизація може зменшувати потребу в певних традиційних професіях, що вимагає переосмислення системи освіти для підготовки майбутніх фахівців. Важливо забезпечити баланс між технологічними інноваціями та розвитком особистісних і соціальних навичок, щоб максимально використати потенціал людського капіталу у світі, де ШІ відіграє дедалі більшу роль.

В результаті аналізу поточних соціологічних досліджень ШІ також виявлено принципово нові підходи до розгляду цієї технології у новому соціальному просторі, серед яких особливу роль займає формування «штучної соціальності», в якій штучний інтелект є активним посередником та учасником соціальних взаємодій; поява соціологічного дискурсу стосовно суспільства «метасвіту», що поєднує віртуальний і реальний соціальний простір, в якому важлива роль відводиться штучному інтелекту. Дослідники наголошують на необхідності трансформації соціальних концепцій за рахунок подолання вузьких кордонів реального простору та вивчення людини та соціальної структури в новому полі «метавсесвіту», розвиток якого залежить від ШІ.

Таким чином, з розвитком технічного прогресу та активнішим використанням нових технологій у житті сучасного суспільства соціологія стикається з новими викликами. Штучний інтелект, проникаючи у різні сфери життєдіяльності людини, істотно впливає на суспільство та індивіда, дослідження яких вимагає створення нової дисципліни - соціології штучного інтелекту.

Терещенко А.А.
Науковий керівник: д. держ. упр., ст. досл. Мороз С.А.
НТУ «ХПІ»

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЕФЕКТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

В умовах інформаційного суспільства соціальні мережі стали невід'ємним атрибутом сьогодення. Вони не лише змінюють канали комунікації та форми взаємодії між людьми, але й значною мірою впливають на різні сфери соціальної діяльності, зокрема, на систему вищої освіти.

Вивчення мереж здійснюється на різних рівнях, при цьому використовуються різноманітні методичні принципи і спеціальні інструменти аналізу. В результаті чого формується серія теорій «мережевого суспільства» (network society), розробляється аналіз соціальних мереж (social network analysis), а також виникає оригінальне інтерпретування (actor-network theory). Істотними рисами аналізу соціальних мереж виступають наступні положення: 1) аналіз концентрується на поведінці та діях індивідів у мережах; 2) мережі принципово універсальні; 3) мережі не впливають на ідентичність їх індивідуальних компонентів, люди об'єднані в структури, але зберігають індивідуальні цілі та ідентичності; 4) мережі формуються стихійно, за власним вибором через взаємодію індивідів, але їх моделі специфічні у культурному відношенні; 5) мережі не можуть бути зведені до прагнень індивідів, що їх утворюють.

Такі елементи, як соціальні інститути, мережі і потоки у віртуальному просторі породжують структури в Інтернеті та пов'язані з порядками нерівності. Мережі та потоки можуть функціонувати як всередині інститутів та інституціональних комплексів, так і перетинати їх кордони, включатися в їх діяльність лише певними аспектами. Потоки можуть бути багатошаровими і мати своїх операторів. Так, в рамках системи комунікації ЗВО зі стейкхолдерами бачимо різні рівні: локальні та регіональні, загальнодержавні та глобальні, що пов'язані між собою потоками інформації. Вони з'єднані в

загальну мережу посиланнями, включеністю в соціальні мережі. Можна зробити припущення, що взаємодія мереж та потоків, що перетинає межі інститутів, подекуди «розмиває» їх кордони (а отже і можливості інституціональної регуляції), виступає джерелом інститутогенезу, змін в інститутах, «інституалізуючих дій» індивідів та спільнот індивідів.

Отже, комунікація в соціальних мережах являє собою багатовимірний процес, який розвивається під впливом безлічі факторів. Вдосконалення сучасних технологій, стрімкий розвиток мережевої комунікації й онлайн-платформ змушує ЗВО пристосовуватись до нових викликів часу. На думку дослідників слід очікувати розширення сфери освітніх програм в соціальних мережах (у сфері онлайн навчання активно розвиваються платформи edX, Udacity, Coursera, Class2Go, Venture Lab, FutureLearn і ін.), що обумовлено інтеграцією життя великої кількості людей з соціальними мережами.

У соціологічному контексті соціальні мережі можна розглядати як потужний інструмент для створення нових соціальних зв'язків і спільнот. Ефективне використання соціальних мереж в освітньому середовищі залежить від збалансованого підходу, який ураховує як їхні переваги, так і потенційні ризики. У науковій літературі, як правило, розглядають три ключові аспекти дослідження соціальних мереж: як особливий соціальний простір, як унікальний засіб комунікації і як найважливіша технологічна новація. Кожен із цих аспектів вимагає постановки цілком певних завдань щодо вивчення відносин між ЗВО і стейкхолдерами, змісту, функціонування та впливу зв'язків між окремими індивідами, зв'язків між групами, між ЗВО і місцевими громадами, ЗВО і міжнародними партнерами та ін. для вивчення і прогнозування соціальних явищ і процесів в системі забезпечення якості вищої освіти. Також актуальним є завдання аналізу соціальних мереж з метою ідентифікації багатофакторних залежностей для прогнозування поширення і сприйняття нової інформації учасниками мереж.

Тимченко О.
Науковий керівник канд. соц. н., доц. Шанідзе Н. О.
НТУ «ХПІ»

НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Цифрові інструменти та технології відіграють дедалі важливішу роль в сучасній освіті, включаючи заклади вищої освіти. Актуальність даного питання зумовлена тим, що такі інструменти та технології не лише сприяють підвищенню якості освітнього процесу, але й допомагають готувати здобувачів освіти до викликів та можливостей цифрової економіки. Розглянемо більш детально, які саме інструменти ми можемо використовувати під час навчання. По перше, це створення самого освітнього середовища, для чого застосовуються електронні освітні платформи, наприклад, Moodle, Google Classroom, Canvas, дозволяють організовувати освітній процес, створювати та поширювати навчальні матеріали, проводити тести та оцінювання. Вони забезпечують доступ до навчальних ресурсів з будь-якого місця та в будь-який час, що особливо актуально в умовах дистанційного та змішаного навчання. По-друге, це технології доповненої та віртуальної реальності. При чому різниця між ними полягає в тому, що віртуальна реальність – це створений технічними засобами світ, який передається людині через його відчуття: зір, слух, нюх, дотик й інші. А доповнена реальність – технології, які доповнюють реальний світ, додаючи будь-які сенсорні дані. Тобто віртуальна реальність блокує реальний світ і користувач повністю занурюється в цифровий, а доповнена додає елементи цифрового світу до реального.

Третій інструмент – цифрові інструменти для співпраці, які допомагають налагодити роботу викладачів та студентів. Цифрові інструменти для співпраці, такі як Microsoft Teams, забезпечують платформу для спільної роботи над проєктами, комунікації та обміну ідеями. Вони дозволяють здобувачам освіти розвивати навички командної роботи та організації робочого процесу.

Четвертий блок – адаптивні системи навчання, тобто спеціалізоване програмне забезпечення, яке адаптується до індивідуальних потреб окремих студентів в процесі навчання, аналізують успіхи та проблеми кожного здобувача освіти та пропонують індивідуальні траєкторії навчання, що дозволяє підвищити ефективність. І, нарешті, віртуальні лабораторії і симулятори. Загалом, симуляція – це штучне представлення складного процесу реального світу з достатньою точністю з метою сприяння навчанню шляхом занурення, роздумів, зворотного зв'язку та практики за вирахуванням ризиків, властивих подібному досвіду реального життя. За її допомогою створюється інтерактивна імітаційна модель, яку можна динамічно налаштовувати для вивчення та спостереження за впливом різних умов, вхідних даних або інших змінних. Проявом застосування симуляцій можуть бути віртуальні лабораторії, симуляційні ігри та гейміфікація навчання, практика якої успішно застосовується в НТУ «ХПІ».

Таким чином, запровадження новітніх інформаційних технологій в освітній процес України є досить актуальним, оскільки відкриває нові можливості для вдосконалення навчання та підвищення його якості. Незважаючи на недоліки та виклики, які можуть виникати, переваги використання сучасних технологій в освіті значно переважають, сприяючи розвитку інноваційних підходів та адаптації до потреб сучасного суспільства в умовах війни.

Тищук О.М.
Науковий керівник: д. держ. упр., ст. досл. Мороз С.А.
НТУ «ХПІ»

ПОТЕНЦІАЛИ Е-АКРЕДИТАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проблематика якості вищої освіти, з огляду на неабияку свою значущість для забезпечення суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку держави, постійно перебуває у межах наукової та професійної уваги вчених та фахівців практиків. На таку значущість може вказувати факт віднесення

Міністерства освіти і науки України (МОН України) Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) до переліку установ та організацій, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період (Наказ МОН України №21 від 07.01.2025 року). Така увага держави до місця та ролі НАЗЯВО у забезпеченні виконання покладених на нього функцій в особливий період свідчить про визнання проблематики якості вищої освіти вкрай важливою, як для забезпечення функціонування системи вищої освіти безпосередньо під час дії воєнного стану, так й для збереження її потенціалів для післявоєнної відбудови держави.

Не дивлячись на той факт, що проблематика забезпечення якості вищої освіти охоплює чимало вкрай важливих до вирішення питань (перелік цих питань конкретизовано в Законі України «Про вищу освіти» та Статуті НАЗЯВО), серед них є й ті з них, вирішення яких є першочерговим. До таких питань може бути віднесено питання цифровізації акредитаційних процедур освітніх програм. На переконання Міністра цифрової трансформації М. Федорова цифровізація у вищий освіти є не лише механізм підвищення ефективності надання державою освітніх послуг (оптимізація управлінських процесів; алгоритмізація дій; зменшення собівартості продукту та пов’язаних з ним трансакційних витрат; наближення послуг до користувачів тощо), а й одним з методів, який суттєво зменшує пов’язані з виконанням службових обов’язків ризиків. Такі ризики можуть мати різну природу свого походження (наприклад, не достатній рівень професіоналізму посадових осіб (відсутність знань та досвіду; суб’єктивізм та волюнтаризм тощо) або правовий нігілізм (усвідомлене ігнорування встановлених нормативно-правовими актами процедур та правил або визнаних суспільством цінностей та норм)) та різни напрями своєї актуалізації. Незалежно від природи походження та напрямів актуалізації ці ризики можуть суттєво вплинути не лише на ефективність досягнення мети функціонування організації або установи (у нашому випадку – НАЗЯВО), а й на систему в цілому (у нашому випадку – система вищої освіти).

На переконання учасників Всеукраїнського форуму «Україна 30. Цифровізація» мінімізація цих та багатьох інших ризиків (корупція; свідоме або несвідоме порушення процедур, правил, алгоритмів термінів тощо) може бути здійснена за рахунок оцифрування тих чи інших послу або сервісних функцій держави. На наше переконання, акредитація освітніх програм може розглядатися через призму саме сервісних функцій держави (акредитація не є примусовою, а отримувач має вибір щодо суб'єкту який буде проводити акредитацію), а отже й її процедури можуть бути удосконалені за рахунок певного оцифрування. Звертаючи увагу на можливість оцифрування акредитацій освітніх програм ми не обмежуємося прийняттям фактів «завантаження самозвітів», використання «електронних кабінетів», запровадження «електронної комунікації» та «електронного документообігу» тощо на рівні достатнього результату діджиталізації в системі забезпечення якості вищої освіти. Всі ці елементи, у тому чи іншому варіанті своєї актуалізації, вже давно стали повсякденними атрибутами діяльності будь-якої сучасної організації або установи. Використовуючи термін цифровізація по відношенню до процедур акредитації освітніх програм ми маємо на увазі значно ширше коле характеристик та (або) феноменів ніж це може бути подано через призму розкриття змісту вище згаданих моделей. Тут ми апелюємо до таких характеристик та (або) феноменів цифровізації як: автоматизація та алгоритмізація процесів; безсуб'єктність та безконфліктність адміністрування; об'єктивність та всебічність оцінювання; технологічність та оперативність; неупередженість та клієнтоорієнтованість тощо.

Приймаючи до уваги вище наведене можемо сформулювати такі основні висновки та узагальнення. По-перше, цифровізація акредитації освітніх програм має потенціали до своєї актуалізації через механізм Е-акредитації. Переважна більшість передбачених акредитаційною процедурою завдань (наприклад: оцінка змісту освітньої програми щодо його відповідності стандарту освіти; рівень забезпеченості результатів навчання навчальними компонентами; аналіз кадрового складу; логічність структурування програми

тощо) може бути вирішена у так званому автоматичному режимі, тобто суто у межах спеціально розробленого програмного середовища. По-друге, запровадження моделі Е-акредитації дозволить: 1) державі – підвищити ефективність процедури акредитації (заощадити ресурси з одночасним підвищенням якості отриманого результату) та забезпечити її неупередженість (забезпечити дотримання принципу об'єктивісті та холістичності); 2) закладу вищої освіти – отримати більш якісну експертизу за менші гроші та при цьому заощадити час (зазвичай проходження акредитації є для ЗВО достатньо ресурсно обтяжливим, як за витраченим часом так й за фінансовими витратами, процесом); 3) стейкхолдерам – отримати об'єктивну інформацію щодо якості конкретної освітньої програми, а також миттєву можливість її порівняння з іншими схожими програмами (можливість автоматичного рейтенгування освітніх програм за обраними стейкхолдером критеріями). Вище сформульовані узагальнення не є остаточними, а лише сприяють формуванню певного підґрунтя для розвитку наукового дискурсу щодо можливості та (або) необхідності використання потенціалів цифровізації на рівні одного з механізмів забезпечення якості вищої освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти.

Ткаченко М. О.
Науковий керівник: ст. викл. Григор'єва С.В.
НТУ «ХПІ»

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Кожна людина протягом усього життя, так чи інакше, пов'язана з організаціями. Саме в організаціях або за їх сприяння люди ростуть, навчаються, працюють, вступають в різноманітні відносини, розвивають науку і культуру. У рамках організації повсюдно здійснюється людська діяльність. Нема організацій без людей, так само як і немає людей, яким не доводиться мати справу з організаціями.

Соціальна організація являє собою систему соціальних груп і відносин між ними для досягнення певних цілей за допомогою розподілу функціональних обов'язків, координації зусиль і дотримання певних правил взаємодії в процесі функціонування системи управління.

При визначенні критеріїв і показників ефективності роботи організації необхідно враховувати прийняті у світі підходи, напрацьований досвід. Так, в наукової літературі нами було виявлено щонайменше сім критеріїв оцінки діяльності організації: 1) дієвість; 2) економічність; 3) якість; 4) прибутковість (доходи / витрати); 5) продуктивність; 6) якість умов трудового життя; 7) впровадження нововведень.

Характеристики оцінки якості організацій залежать від того, яка це організація. Якщо це організація комерційна (юридична особа, що ставить за одержання прибутку як основної мети своєї діяльності, на відміну від некомерційної організації, яка не має на меті отримання прибутку і не розподіляє отриманий прибуток між учасниками), то вона працює на отримання прибутку, і це в першу чергу економічні показники. Якщо це організація громадська (некомерційна, яка не має в якості основної мети своєї діяльності одержання прибутку і не розподіляє отриманий прибуток між учасниками) то вона може створюватися для досягнення соціальних, благодійних, культурних, освітніх, політичних, наукових та управлінських цілей, в сферах охорони здоров'я громадян, розвитку фізичної культури і спорту, задоволення духовних та інших нематеріальних потреб громадян, захисту прав, законних інтересів громадян і організацій, вирішення спорів і конфліктів, надання юридичної допомоги, а також в інших цілях, спрямованих на досягнення суспільних благ.

Методика оцінки якості діяльності організації передбачає облік двох груп параметрів: кількісних і якісних. Кількісні параметри оцінки включають в себе показники, які визначають на основі даних статистичного обліку обсягів послуг. Якість обслуговування визначається розбіжністю між очікуваннями споживачів і реальною якістю. Коли очікування перевищують прийнятний рівень обслуговування, клієнти відчувають незадоволеність і оцінюють

обслуговування як неякісне. Коли якість послуги перевершує очікування, обслуговування сприймається як дуже хороше, клієнт задоволений.

Шанідзе О.Д.
Науковий керівник: д. держ. упр., ст. досл. Мороз С.А.
НТУ «ХПІ»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Повномасштабна військова агресія показує, що гендерна категоричність може бути лише ситуативною та умовною. Умови, які були в мирні чи напівмирні часи до 2014 року та з 2014 року до 24 лютого 2022 року, зараз неможливі, а гендерна нерівність в Україні, через закриті кордони та мобілізацію чоловічої статі, просто безпрецедентна. Гендерні питання є частиною нинішнього рівня сучасних дискусій. Проте сучасні виклики та загрози, які постають перед українським суспільством, додають особливої гостроти сприйняттю питань гендерної рівності, гендерних стереотипів, лідерства тощо.

Питання гендерної нерівності стає особливо гострим під час війни, бо будь яка соціальна криза призводить до економічної, політичної, освітньої та ін. нерівностей. Особливо важливим є той фактор, що до початку повномасштабної війни 2022-го року, Україна як демократична країна, проводила ряд реформ для подолання гендерної нерівності. Наприклад резолюція ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”. І навіть вже під час повномасштабної війни ратифікувала Стамбульські Домовленості.

Однак, вочевидь, війна підвищує рівень гендерної нерівності в усіх інституціях. Тому важливим є дослідити не тільки сам факт підвищення цієї нерівності, але і порівняти з довоєнним часом, і чітко проаналізувати усі існуючи фактори, що призводять до такої нерівності. Відбувається зростання гендерно зумовленого насильства та посилення традиційних гендерних стереотипів. Сім'ї, які адаптуються до реалій війни, стикаються зі змінами у

стилях виховання, що може обмежувати потенціал хлопців і дівчат та поглиблювати дисбаланс влади між статями.

Поняття гендерну відображене майже в усіх соціальних інститутах. Наприклад гендерне питання в інституті браку, проблема побудови сім'ї, проблема зросту гендерної нерівності з точки зору впливу бойових дій на чоловіків і жінок. Первисною тезою, може слугувати хоча б той факт, що жінкам вочевидь прийшлось прийняти на себе ті соціальні ролі, коли раніше, можливо виконували чоловіки. І хоча номінальний "патріархат" в Українських сім'ях завжди був маловиразним в макровимірі, але з початком війни, жінки були вимушені взяти на себе роль "лідера сім'ї". В подальшому ми розвинемо цю думку, покажемо як так сталось, і приведемо статистику. Окрім інституту браку, інститут права, інститут освіти, і власне, що є одним з найбільш значних явищ — навіть інститут армії. Тож, якщо ми кажемо про гендерну нерівність під час війни в Україні, то маємо одразу бачити цю проблему як складне та багатогранне явищем, яке власне і вимагає глибокого аналізу, з метою пошуку змін які відбулись за останні десять років, і особливо за останні три роки, коли війна осягнула всю країну. Таке дослідження буде важливим для розуміння і планування подальших дій. Вивчення поточної ситуації, дозволить внести корективи у вже існуючи плани з подолання гендерної нерівності, і гіпотетично, таке дослідження може виявити зовсім нові вияви, та наслідки гендерної нерівності.

Існування біологічних або психологічних відмінностей між жінками та чоловіками не таке важливе, як важлива їх соціокультурна оцінка та інтерпретація, а також побудова владної системи на основі цих різниць. Втілюючи у своїх діях очікування, пов'язані з їхнім гендерним статусом, люди, відтворюють гендерні відмінності і, водночас, обумовлені ними системи влади та панування.

Вплив гендерних стереотипів на суспільство має певні наслідки. По-перше, гендерні стереотипи є соціально поділеними уявленнями. Людина, намагаючись відповідати стереотипам, позиціонує себе в соціально прийнятній

манері. Люди, які не відповідають установленому порядку речей, як правило, засуджуються. Соціально-засуджуваним може бути, наприклад, вибір професій, невідповідний запропонованої гендерної ролі. Таким чином, гендерні стереотипи є потужним важелем соціального контролю. Зворотний механізм – інтерпретація мотивів поведінки та результатів діяльності людини на підставі її ґендерної самоідентифікації. Приналежності до групи (в даному випадку, чоловіків або жінок) достатньо, щоб пояснити мотиви поведінки. По-друге, гендерні стереотипи можуть негативно вплинути на життєві претензії та досягнення чоловіків та жінок. Таким чином, тривала війна та її наслідки "оголюють" прогалини у сфері гендерної рівності. Існує низка проблем, які актуалізувалися саме завдяки війні та потребують нагального вирішення.

Шморгун А. С.
Науковий керівник: д.соц. н., проф. Бірюкова М. В.
НТУ «ХПІ»

СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ПЕРСОНАЛУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Головним елементом підприємства є його співробітники. Вони складають основну статтю капіталовкладень з погляду витрат на їх наймання та навчання, що покликано підвищити результативність і ефективність їхньої праці, а це, у кінцевому рахунку, впливає на ефективність функціонування підприємства й організації в цілому. Але досягти ефективність їх праці можливо лише за умови побудови ефективної системи управління ними. Тому одним із найважливіших питань в діяльності підприємства є кадровий менеджмент.

У зв'язку з цим, розробка системи оцінки персоналу кадрового менеджменту на підприємствах є актуальною та потребує практичного використання.

Необхідною умовою успішної діяльності будь-якої організації є ефективна робота персоналу. Найбільш дієвим способом виявити таланти, виміряти результати роботи і рівень професійної компетенції працівників, а

також їх потенціал у розрізі стратегічних задач компанії є система оцінювання персоналу. Оцінка персоналу розглядається як елемент управління і як система атестації кадрів, що застосовується в організації в тій чи іншій модифікації. У той же час це необхідний засіб вивчення якісного складу кадрового потенціалу організації, його сильних і слабких сторін, а також основа для удосконалення індивідуальних трудових здібностей працівника і підвищення його кваліфікації. Оскільки результати оцінки визначають становище працівника на виробництві і перспективу його переміщення, то вони є важливим мотиваційним фактором покращення трудової діяльності і ставлення до праці. Підприємство не може розраховувати на довготривалий розвиток без ефективного управління людьми та організації їх діяльності. Основою забезпечення цього і є оцінка кадрів як ключова позиція для удосконалення мотивації персоналу, підвищення якості трудової діяльності.

У сучасних умовах корінним чином змінилася роль людини у виробництві. Людина є не тільки найважливішим елементом виробничого процесу на підприємстві, а й головним стратегічним ресурсом компанії в конкурентній боротьбі. Які б не були прекрасні ідеї, новітні технології, найсприятливіші зовнішні умови, без добре підготованого персоналу високоефективної роботи домогтися неможливо. У зв'язку з чим управління персоналом зазнало радикальних змін. Усталюється новий погляд на робочу силу, як на один із ключових ресурсів економіки, як на "капітал професіоналів". Під впливом об'єктивних і суб'єктивних обмежень цей новий вид капіталу формує потенціал людини, тобто сукупність того, що людина може використовувати для досягнення цілей і задоволення потреб. Люди в даний час розглядаються вже не як кадри, а як людські ресурси, їхня цінність як фактора успіху увесь час зростає. У результаті поступово стала формуватися система управління людськими ресурсами, що заміняє систему управління кадрами. Вона покликана зіграти ключову роль у забезпеченні умов конкурентоспроможності і довгострокового розвитку організації.

В Україні недостатньо уваги на підприємствах приділяється оцінюванню персоналу. Найбільш дієвим способом виявити таланти, виміряти результати роботи і рівень професійної компетенції працівників, а також їх потенціал у розрізі стратегічних задач підприємства є система оцінювання персоналу. Оцінка персоналу розглядається як елемент управління і як система атестації кадрів, що застосовується на підприємстві в тій чи іншій модифікації. У той же час це необхідний засіб вивчення якісного складу кадрового потенціалу підприємства, його сильних і слабких сторін, а також основа для удосконалення індивідуальних трудових здібностей працівника і підвищення його кваліфікації.

Яненко М. А.
Науковий керівник: ст. викл. Сутула О.А.
НТУ «ХПІ»

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІНСЬКОГО СПІЛКУВАННЯ

Управлінська праця є особливим видом трудової діяльності, яка виникла в результаті складного історичного процесу розвитку виробництва. Вагомою фігурою в діяльності будь-якого підприємства є керівник, який наділен правом приймати рішення в межах даних йому повноважень, володіти засобами досягнення мети і методами контролю, уміло використовувати засоби заохочення та стягнення.

Гендерні відносини, які складаються між чоловіками і жінками на роботі у діловому світі обумовлені двома протилежними тенденціями: триваючої явною або прихованою сегрегацією (примусової ізоляцією) і конвергенцією (сходженням ознак різних груп). Остання тенденція є результатом серйозних змін, що відбулися в суспільстві, тому що чоловікам і жінкам доводиться працювати разом. При цьому складаються як ворожі відносини, конкуренція, так і дружні відносини, націлені на співпрацю представників різних статей.

Інують відмінності в мотивації праці між чоловіками і жінками. Як показують дослідження, для жінок характерна велика диференціація мотивів, а для чоловіків – прагнення до реалізації більш високих потреб. Складнощі

задоволення потреби в самореалізації у жінок ведуть до частих внутрішнім розчарувань і, як наслідок, до невиходу на роботу через хворобу та з інших поважних причин. Це пов'язано із суперечливим прагненням жінок до успішності як в професійній, так і в сімейній сферах. У порівнянні у жінок і чоловіків часто різняться стилі здійснення однієї і тієї ж діяльності, у тому числі і управлінської. Жінки частіше, ніж чоловіки, схильні використовувати демократичний стиль керівництва. Жінки-менеджери орієнтовані на групу, вони характеризуються контактністю, умінням спілкуватися, делегувати повноваження. Жінка-лідер вміє мотивувати підлеглих на сверхдосягнення, формувати у працівників професійну самоповагу. Чоловіки-керівники частіше використовують авторитарну стратегію, опору на владу, директивність, контроль. Чоловіки частіше використовують ділову модель лідерства (прагнення до влади, домінування, формування цілей, стратегічний розвиток), а жінки – соціальну (спрямованість на спілкування, взаємодія, врегулювання міжособистісних відносин). В суспільстві роль лідера традиційно сприймається як маскулінність. Тому щодо жінки-лідера спочатку формується ситуація рольового розбіжності, що формує внутрішній і зовнішній конфлікт. Пом'якшити подібний конфлікт вдається жінкам, що застосовують стиль лідерства, орієнтований на розвиток взаємовідносин, а не на вирішення завдання.

В управлінській практиці гендерні аспекти охоплюють особливості різних підходів до керівництва колективом і особистістю, особливості міжособистісних відносин з урахуванням чоловічої та жіночої психіки і характерних рис інтелекту. Різні дослідження з порівняння ділових та психологічних якостей жінки і чоловіка показали, що за рядом досліджуваних параметрів є певні відмінності. Оптимальна, з точки зору ефективності, є демографічна структура організації, яка передбачає однакову кількість жінок і чоловіків на всіх рівнях управління.

Haiduk P.O.
Supervisor: Doctor of Science in Public Administration,
Professor, Tereshchenko D.A.
NTU “KhPI”

VOLUNTEER MOVEMENT AS A PLATFORM FOR THE FORMATION OF SOCIAL LEADERSHIP IN MODERN SOCIETY

Volunteering is the foundation for building and effectively developing civil society.

Today, more than 100 countries around the world are united in a global volunteer movement that is becoming more and more influential every day. The main leader in this field is the USA. More than 50% of the adult population of the United States of America participates in volunteer activities, which is lacking in our country. The US government says that participation in volunteer projects is an absolute advantage when looking for a job. In addition, such activities can increase competitive advantage among the best professionals. Among students, volunteering significantly increases the chances of receiving scholarships for studies and admission to prestigious educational institutions.

Volunteering is a powerful tool for developing social leadership, fostering civic responsibility, and strengthening communities. Volunteers open up new opportunities, learn about themselves, and gain new social connections. Volunteers develop a sense of responsibility and involvement in social change when they take on responsibilities to solve or improve a problem that is meaningful to society. By participating in volunteer activities, people realize the consequences of their actions and understand how their efforts contribute to significant progress. Given the author's experience, participation in the leadership program “Agents of Volunteering” from the Ukrainian Volunteer Service helped the author to improve many critical skills, such as social leadership, problem-solving, critical thinking, and others.

Social leadership is based on influence, collaboration, and ethical responsibility, unlike traditional leadership, which often revolves around power and hierarchy. In today's era of globalization and rapid socio-economic transformation, no single sector can solve social problems by itself. Social leaders act as intermediaries

between stakeholders from the government, corporate, and civil society sectors, fostering synergistic cooperation that maximizes the effectiveness of social initiatives. Social leaders act as intermediaries between stakeholders from the government, corporate, and civil society sectors, fostering synergistic cooperation that maximizes the effectiveness of social initiatives. Social leaders contribute to positive change in society by addressing critical issues, spreading awareness and inspiring people by leading by example, which ultimately has a long-term impact.

Thanks to various types of volunteering, a person can try themselves in different areas and gain different experiences that can be used in the future, for example, adding certificates or diplomas to the application to a higher education institution or to a resume. Among the promising ways to improve the organization of volunteer activities, the following can be distinguished: 1. Conducting PR campaigns to popularize the volunteer movement. 2. Organizing training activities for volunteers. 3. Forming an effective communication system for interaction between public authorities and volunteers. 4. Establishing a system of international exchanges of volunteers around the world to popularize the volunteer movement. 5. Increasing the level of motivation of volunteers and the effectiveness of their activities.

Thus, the volunteer movement is an influential platform for the formation of social leadership in a rapidly changing environment and distance learning. Volunteering is not just an act of service, it is - a catalyst for leadership development, improving one's own skills, and helping people transform from passive citizens to active leaders, creating a more just society.

СЕКЦІЯ 7
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Голова секції: доц. Лисенко І.В.

Секретар секції: доц.Гаряєва Г.М.

Baidakova A. E.
Scientific supervisor: Candidate of Pedagogic Sciences,
Associate Professor Kuzmenko O. V.
NTU “KhPI”

THE CONCEPT OF TERRITORY IN PUBLIC INTERNATIONAL LAW

The subject of territory regulation in international law is particularly relevant amid current global conflicts and territorial disputes. As the importance of territorial integrity and state sovereignty continues to grow, understanding the legal rules governing inter-state relations is essential. The conflict in Ukraine underscores the importance of territorial integrity as a core principle in international law. Russia’s annexation of Crimea in 2014, followed by incursions in Eastern Ukraine, has prompted a reassessment of territorial norms and enforcement mechanisms. This situation challenges principles of sovereignty and border inviolability and has led to international responses, such as sanctions and legal actions. In international law, territory encompasses natural spaces, including land, subsoil, seabed, waters, airspace, space, and artificial structures. The concept is a crucial element of statehood, since territory is essential for the very existence of a state and its people. Throughout history, the struggle for territory has often sparked conflicts, underscoring the need for international norms to regulate relations between states. The evolutionary nature of space exploration, deep-sea mining and environmental protection requires the adaptation of existing legal frameworks to new geopolitical and technological realities. The development of such norms is crucial to prevent potential disputes over the use of resources and ensure the peaceful development of these territories.

A territory possesses several important legal characteristics, including size, geographic location, climate, population density, and landscape and subsoil features. However, from the perspective of international law, its legal regime is the most significant, as it determines how a territory is governed and utilized. National territory refers to areas controlled by a specific state. Territories with an international regime are zones not under any state's jurisdiction, such as international waters and outer space. Mixed regime territories, like exclusive economic zones, apply both international and national laws. Territories with a special international regime include demilitarized and neutralized zones, where the stationing of military forces or the use of these territories for military purposes is prohibited. An example is Antarctica, which is completely demilitarized to ensure international security. Neutralized territories, such as the Svalbard archipelago or the Suez and Panama Canals, are generally prohibited from being used for military actions. While states may engage in military operations elsewhere, the neutralized territories must remain free from such activities. The principles of inviolability of borders and territorial integrity in modern international law prohibit the forcible alteration of territory. Legal methods include cession (contractual transfer with compensation), plebiscite (voting on territorial affiliation), and adjudication (decisions made by international courts or arbitration bodies). Illegitimate methods include debellation (conquest in conflict), annexation (forcible incorporation), intervention (interference in a state's internal affairs), and occupation (seizing territory by armed forces without obtaining sovereign rights to it). A territorial dispute arises when two or more states claim a specific territory. Only states can be subjects of such disputes, as issues between individuals and states or a nation's struggle for self-determination do not affect the state's ownership of territory. International organizations are also not subjecting of territorial disputes, as they do not possess territory. If a state claims part of another's territory, it argues the territory should belong to it, without disputing the latter's sovereignty. Thus, regulating territory is a crucial concern in international law, as it underpins state independence and sovereignty. Clear legal frameworks on territorial issues are essential for preventing conflicts and ensuring stability. Ongoing developments in

legal norms concerning territories beyond national jurisdiction and mixed-regime areas are vital for addressing emerging challenges and maintaining global order. Future research should focus on adapting legal principles to new geopolitical realities, developing effective dispute resolution mechanisms, and examining the role of international organizations in managing territorial disputes to enhance international law's effectiveness in safeguarding territorial integrity and promoting peaceful coexistence.

Bairamkulova D. V.
Scientific supervisor: Candidate of Pedagogic Sciences,
Associate Professor Kuzmenko O. V.
NTU "KhPI"

JEREMY BENTHAM AND HIS CONTRIBUTION TO INTERNATIONAL LAW

The relevance of studying Jeremy Bentham's contributions to international law lies in his foundational role in shaping principles that continue to guide contemporary legal frameworks governing interactions between states. As the first philosopher to coin the term "international law," Bentham advocated for legal principles that emphasized the rational and ethical governance of state relations, aiming to promote peace, justice, and collective welfare across borders. Bentham's ideas offered a pioneering perspective in a time when the relationships between nations lacked a unified legal structure, introducing a framework designed to prevent conflicts and ensure mutual benefit. His utilitarian philosophy, focused on maximizing the benefit for the largest number of people, framed law as a tool for promoting societal welfare, challenging established norms and redefining the concept of justice. By arguing against practices that disregarded human welfare, he set the stage for international legal systems that prioritize ethical considerations and humanitarian objectives. His advocacy for ethical governance, grounded in utilitarianism, remains a cornerstone in understanding the moral foundations of modern international law, especially in areas related to conflict prevention, state sovereignty, and the establishment of just international relations.

Bentham's contributions further extend to the principles of peaceful coexistence and respect for sovereignty, which have become essential elements in the mandates of global organizations such as the League of Nations and the United Nations. Bentham's belief in non-interference, which champions each nation's right to self-governance, continues to be relevant as a fundamental principle of international law that upholds the dignity and independence of states. This principle of self-determination, rooted in Bentham's theories, remains central to contemporary policies aimed at maintaining global peace and preventing foreign interventions within the domestic governance of sovereign nations. Furthermore, Bentham's commitment to humanitarian values influenced the evolution of human rights frameworks, which today seek to reduce human suffering through legal protections for civilians, particularly during conflicts. His ideas have thus informed the ethical structures within international law that advocate for civilian protection, humanitarian assistance, and the establishment of norms that discourage actions causing harm to populations. By advancing principles that prioritize justice and reduce suffering, Bentham's legacy in international law fosters a vision of global governance that remains committed to humanitarian ideals and ethical governance. Beyond his influence on sovereignty and humanitarian principles, Bentham's work paved the way for modern ethical standards in international governance, advocating for laws that serve the well-being of people worldwide. His rational approach to law-making—emphasizing the need for a systematic and just legal framework—has informed contemporary efforts to address global challenges, from conflict resolution to the enforcement of human rights. **Thus, studying Bentham's influence on international law not only deepens the understanding of his historical context but also opens new horizons for developing innovative solutions that align with ethical standards and contemporary demands, contributing to the formation of a more just and secure world order.** This legacy underscores the importance of continued research into how Bentham's principles can further enrich current international law systems. As new global challenges emerge, such as technological advancements and transnational threats, Bentham's foundational ideas on ethics,

peace, and mutual benefit provide valuable insights for evolving legal frameworks. Future studies might delve into the practical applications of Bentham's theories in areas like human rights protection, environmental governance, and international dispute resolution, assessing how his principles could shape ethical responses to contemporary global issues. Bentham's enduring influence on international law highlights the need for a continued commitment to moral integrity, reinforcing the role of legal frameworks in fostering a just and peaceful world order.

Dehtiar A. O.
Scientific supervisor: Candidate of Pedagogic Sciences,
Associate Professor Kuzmenko O. V.
NTU "KhPI"

INTERNATIONAL LAW ISSUES OF CITIZENSHIP

Nowadays the political situation is tense in the world, so there are more and more cases of people fleeing abroad for temporary shelter or leaving their home country forever. In such a situation, the issue of regulating citizenship by international law becomes very relevant.

The legal regulation of the procedure for granting citizenship in different states has its own peculiarities, since all issues related to this are regulated by the same states. This does not mean that they can arbitrarily establish the procedure for acquiring citizenship without regard to the generally recognised principles of international law and international customs. The main and most common way of acquiring nationality is by filiation, or acquisition of nationality by birth. Filiation can be carried out on the basis of two main principles: 'law of blood' (jus sanguinis) and "law of soil" (jus soli). Modern legislation in most countries, including Ukrainian, provides for a mixed system, in which the predominant importance of the law of blood is combined with a certain influence of the law of soil. The next most common way of acquiring citizenship is naturalisation. Earlier, naturalisation was referred to in the broad sense, covering all ways of acquiring citizenship after birth (marriage, adoption, residence, entry into the civil service). In the narrower sense, naturalisation means admission to citizenship upon application. Usually, naturalisation is carried

out on the basis of a person's free will, which results in the termination of his or her previous citizenship. However, this is not enough. Such a person must meet the requirements of the naturalisation legislation of a particular country. In the legislation of most countries, such requirements are: a) attainment of the age of majority; b) written application of the person; c) proficiency in the language of the country; d) the residency requirement, i.e. a certain minimum period of residence in the country. The granting of honorary citizenship, unlike naturalisation, is initiated by the competent state authorities and not at the request of the person concerned. This type of citizenship is usually granted for special services to the state. Finally, another way to acquire citizenship is through reintegration or restoration of citizenship. In some countries, the possibility of restoration of citizenship is provided for in general rather than special legislation on citizenship. Closely related to the issue of acquisition of citizenship is the question of the grounds and procedure for its termination. There are three forms of loss of citizenship: 1) automatic loss of citizenship; 2) renunciation of citizenship; 3) deprivation of citizenship. A person may also lose citizenship due to the provisions of an international treaty. The 1961 Convention on the Reduction of Statelessness sets out the general rule that a state should not deprive a person of his or her citizenship if this would result in his or her becoming stateless. At the same time, a state is entitled to make certain exceptions to this rule if it makes a reservation to this effect in the convention. The right of states to regulate their own citizenship independently cannot, of course, ensure complete consistency of the citizenship laws of different states with each other. In some cases, conflicts inevitably arise between them. The result of these conflicts is dual citizenship and statelessness. Sources of dual citizenship may include conflicts in the laws on acquisition of citizenship by birth, naturalisation, etc. Sources of statelessness are conflicts of laws on acquisition and loss of citizenship. Statelessness is the legal status of a person characterised by the absence of any citizenship. The term 'stateless person' is defined in different ways. For example, the Convention relating to the Status of Stateless Persons of 28 September 1954 defines a stateless person as a person 'who is not considered as a national by any state under the operation of its law'. Stateless persons should not be

without rights. In principle, their legal status is determined by the national legislation of the state in which they reside. Therefore, in the modern world, citizenship is an essential aspect of people's lives. National legislation and international law protect citizens both at home and abroad, and try to eliminate possible problems with dual citizenship and statelessness.

Deulenko U.
Scientific supervisor: Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor Perevalova. L.
NTU "KhPI"

THE ROLE OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN PROTECTING HUMAN RIGHTS AND THEIR IMPACT ON CITIZENS' ATTITUDES TOWARD STATE INSTITUTIONS

The activities of the state, particularly those of law enforcement agencies, are aimed at ensuring and realizing fundamental human rights and freedoms. The rights and freedoms of citizens constitute the highest social value, and the degree of civilization of a state is determined by how effectively its institutions guarantee these rights and freedoms. The Ukrainian Constitution and current legislation entrust the state, through its relevant bodies, with the responsibility to protect citizens' rights and freedoms. This includes granting every individual the right to seek protection for their legitimate rights and interests by appealing to competent authorities.

Law enforcement agencies occupy a central place in the state's legal protection framework. Their primary mission is not only to prevent offenses but also to safeguard individuals' honor and dignity and ensure their rights and freedoms. Judicial bodies, prosecutors, police, security services, and similar institutions are specifically tasked with protecting human rights and freedoms. The full functioning of a society that defends individual interests and safeguards human and citizen rights depends on the effective operations of all bodies that make up the law enforcement system.

The scope of issues handled by individual law enforcement agencies varies, as each agency has distinct competencies, functions, and methods. However, overall, the

activities of the law enforcement structure influence how citizens perceive state institutions. Trust or mistrust by every member of Ukrainian society determines the path toward establishing a rule-of-law state and a civil society in Ukraine. The effectiveness with which law enforcement agencies accomplish their tasks shapes public opinion. For instance, systematic surveys in Ukraine have revealed mixed attitudes toward law enforcement. Some citizens hold negative views due to personal experiences, while others regard the maintenance of public order and security by these agencies as quite effective.

Trust and support from citizens are fundamental principles of law enforcement operations. Distrust in law enforcement agencies and state institutions hinders the development of a rule-of-law state and a civil society in Ukraine. Consequently, reforming the law enforcement system, ensuring transparency, and protecting citizens' rights are key objectives that can help restore trust in the state as a whole.

Fedorova D.V.
Scientific supervisor: Candidate of Pedagogic Sciences,
Associate Professor Kuzmenko O. V.
NTU "KhPI"

INTERNATIONAL LAW FROM THE WESTPHALIAN CONGRESS TO THE FRENCH REVOLUTION

The Peace of Westphalia, signed in 1648, marked a pivotal moment in European and global history by formalizing principles that underpin the modern international system. Emerging from the devastation of the Thirty Years' War, this agreement established a framework for international relations that emphasized sovereignty and territorial integrity. The Westphalian treaties reshaped the balance of power in Europe and laid the foundations for international law, promoting cooperation among nations in pursuit of stability and shared norms. The Westphalian system's significance lies in its enduring impact on diplomacy and international law, allowing states to govern without external interference and focus on internal development. This stability fostered economic growth, cultural exchange, and the creation of a legal framework for conflict resolution, influencing centuries of legal

and diplomatic practices and establishing itself as a cornerstone of modern international relations.

The Westphalian system introduced a paradigm shift by promoting the concept of state sovereignty, directly challenging the authority of the Holy Roman Empire and limiting the power of emperors over autonomous nations. France and Sweden, both significant players in the peace negotiations, received territorial gains that strengthened their positions and allowed them to influence European politics. Meanwhile, the independence of Switzerland and the Netherlands shifted the European power dynamic, as these newly recognized nations contributed to a more diverse and multi-polar continent. During the following decades, a series of treaties continued to refine the European balance of power and the principles of Westphalia. The Treaty of Ryswick (1697), for instance, ended the Nine Years' War and restricted French territorial ambitions, ensuring that no single nation could easily dominate Europe. The Treaty of Utrecht (1713) further curbed French expansion, leading to a redefined geopolitical landscape that favored collaboration over conflict. These treaties reinforced the practice of using diplomacy and treaties to manage power relations, moving away from protracted wars that destabilized the continent. The French Revolution brought a dramatic transformation in the concepts underpinning international law. Revolutionary France advocated for ideas like popular sovereignty, non-intervention, and equality among nations, challenging the traditional monarchical systems and hierarchical structures. With the principle of popular sovereignty, the Revolution declared that power derived from the people rather than monarchs, influencing countries worldwide to reconsider their own systems of governance. Non-intervention reinforced the right of states to make decisions without external interference, setting a standard for respecting national autonomy that remains relevant in modern diplomacy. Moreover, the Revolution's introduction of the distinction between combatants and non-combatants marked a significant evolution in the conduct of war. It sought to protect civilian populations, framing wars as conflicts between armies rather than unrestricted violence affecting entire societies. This shift established early concepts of humanitarian law, where

civilians would be shielded from the direct impacts of war, a notion that would later become central in international conventions like the Geneva Conventions. The Westphalian system established a foundational diplomatic framework centered on "balance of power," national sovereignty, and regulated inter-state relations, setting a lasting precedent for modern international norms and diplomacy. By formalizing non-interference, it enabled states to prioritize stability and cooperation, allowing international law to flourish. However, the rise of Russia and Prussia began to exploit the system's limitations, leading to shifts in alliances and power dynamics. The French Revolution introduced the concept of popular sovereignty, reshaping diplomacy, governance, and warfare. Future research could explore the Westphalian principles' influence on modern institutions like the United Nations, as well as the Revolution's early humanitarian ideas and their impact on today's human rights and conflict laws.

Hontar A. O.
Scientific supervisor: Candidate of Pedagogic Sciences,
Associate Professor Kuzmenko O. V.
NTU "KhPI"

HUGO GROTIUS AND HIS CONTRIBUTION TO INTERNATIONAL LAW

The topic of Hugo Grotius's study is relevant due to his significant contribution to the theory of international law. Analyzing Grotius's works is essential for understanding the historical foundations of modern legal principles. During the early 17th century, Grotius pioneered ideas that shaped modern international law. His most important work, *On the Law of War and Peace* (1625), addressed key issues of natural law, the laws of nations, and public law. Grotius argued that natural law arises from human nature, making it binding and eternal. His concepts of justice, sovereign rights, and the principles of war and peace became foundational. For the first time, the intentional influence of philosophical reasoning was noted in the legal foundations of international relations. Grotius proposed that natural law included norms that transcend individual nations, which contributed to the emergence of sovereign equality, the concept of public territorial rights, and the principles of non-

interference in state affairs. The influence of natural law extended to humanizing international relations, especially regarding the conduct of war. Grotius outlined the notion of "just war" and differentiated between just and unjust wars, highlighting the necessity for moral limitations even in conflict. These views formed the basis for later efforts to regulate warfare and influenced the international recognition of humanitarian principles in conflict situations. Grotius's ideas on the social contract and the origin of the state from a mutual agreement among people helped develop modern notions of sovereignty and collective governance. His vision of the state as a "perfect union of free individuals" and his promotion of laws founded on reason laid the groundwork for a rational, cooperative international community. Grotius's principle of *pacta sunt servanda* (agreements must be kept) has become a cornerstone in international treaty law, reinforcing the idea that treaties and agreements between nations are legally binding and must be honored to uphold stability and trust within the international system. This principle laid the groundwork for the respect of treaties that is fundamental to modern diplomacy, emphasizing that consistent adherence to agreements is crucial not only for maintaining peace but also for building lasting cooperative relationships between states. Grotius's insistence on legal accountability in treaties has shaped expectations for contemporary international organizations, where respecting agreements is essential for the legitimacy and functionality of global institutions like the United Nations. His contributions underscore that a stable international order depends on nations honoring their commitments, making his principles as relevant today as they were in his time.Grotius introduced the idea that basic rights, such as self-defense and property protection, should be universally recognized, laying early groundwork for human rights, including the Universal Declaration of Human Rights. By linking universal rights to natural law, he shaped the emphasis on human dignity and individual freedoms in international law. His belief in the universality of law challenged the idea that sovereign states could ignore ethical standards. Grotius's "just war" doctrine advocated humane treatment of civilians and prisoners, foreshadowing humanitarian laws like the Geneva Conventions. He interwove legal and ethical responsibilities, creating a framework

that respects human dignity and limits state power. This advocacy for justice and humanitarian principles remains crucial in modern international norms that protect civilians and uphold ethical standards in conflicts. Grotius challenged rulers' absolute power, advocating for state accountability and a focus on public welfare, which helped shape democratic principles. By balancing state authority with individual rights, he established a tradition that emphasizes the state's role in protecting individuals. Beyond international law, Grotius influenced diplomacy and human rights, laying the foundation for ideals of justice in legal institutions. His vision of a rational and ethical global order supports doctrines that protect human rights and promote fairness, which are essential for addressing global issues like conflicts, environmental crises, and technological challenges. His legacy underscores the need for legal norms that uphold human rights, responsible sovereignty, and lasting peace.

Kaliuzhnyi D. L.
Scientific supervisor: Candidate of Pedagogic Sciences,
Associate Professor Kuzmenko O. V.
NTU "KhPI"

INTERNATIONAL LAW FROM THE GREAT FRENCH REVOLUTION TO THE VERSAILLES SYSTEM

The study of international law from the Great French Revolution to the Versailles system is critical today as Russia's ongoing violations in Ukraine expose gaps in current international frameworks. This period (1789-1919) saw the rise of revolutionary ideals that redefined sovereignty and set the stage for modern international relations. The era's documents and diplomatic efforts laid crucial foundations for contemporary law. The Great French Revolution (1789-1799) sparked ideas that transformed Europe. Concepts of liberty, equality, and popular sovereignty challenged monarchical rule, promoting a shift where authority derived from the people, not monarchs. This principle began influencing international relations, encouraging states to recognize the legitimacy of governance by the people. Additionally, the revolution introduced the idea of self-determination a principle now central to international law. France's endorsement of independence movements

marked one of the first instances of ideological intervention, though this approach stirred resistance from Europe's monarchies, leading to coalition wars. The Napoleonic Wars (1803-1815) saw France, under Napoleon, attempt to dominate Europe, prompting a need for a new order after his defeat. The Congress of Vienna (1815) aimed to restore balance, establishing the "Concert of Europe"—a collective security system wherein major powers jointly managed peace. This early model of multilateral diplomacy and collective security laid the groundwork for future cooperative frameworks in international law. During this time, the Napoleonic Code (1804) also made significant contributions by introducing legal equality and property rights, influencing many European legal systems and supporting the development of international civil law.

The post-Vienna Metternich Era (1815-1848), named after Austrian diplomat Prince Klemens von Metternich, sought to preserve monarchic stability and curb revolutionary ideas. European powers established a precedent of resolving disputes through international congresses, such as those in Aachen (1818), Troppau (1820), and Verona (1822). These gatherings promoted peaceful conflict resolution and introduced principles of neutrality that became integral to later international agreements. By the early 20th century, rising tensions among European powers culminated in World War I (1914-1918), revealing weaknesses in international law's ability to prevent conflict. At the time, international law lacked effective mechanisms to curb aggression and prevent conflicts of this magnitude. The war saw numerous violations of international norms, especially regarding the protection of civilians and conduct during warfare, and introduced new weaponry like gas, tanks, and aviation, which transformed the rules of conflict. New technologies (e.g., chemical weapons, tanks) changed warfare, and legal systems struggled to protect civilians or uphold conventions on combat, underscoring the need for strengthened international mechanisms. The Paris Peace Conference (1919) aimed to prevent further global conflicts, producing the Treaty of Versailles and the League of Nations. The treaty imposed reparations and demilitarization on Germany, while the League of Nations represented the first significant attempt at ensuring global peace through collective

security and diplomacy. Although the League failed to prevent future wars, it set the foundation for institutions like the United Nations (UN). Despite its mission, the UN has struggled to maintain peace in recent conflicts, such as Russia's invasion of Ukraine, exposing weaknesses in enforcement and governance. The enduring influence of these foundational developments in international law continues to resonate in contemporary discussions about the balance between state sovereignty and global accountability.

Lupaltsova. E.
Scientific supervisor: Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor Perevalova. L.
NTU "KhPI"

PROBLEMS OF CORRUPTION AND THE EFFECTIVENESS OF ANTI-CORRUPTION AUTHORITIES IN UKRAINE

Corruption is a negative social issue that takes the form of criminal and excessive use of rights and official capacity by public officials and political figures for personal gain. It affects all levels of society and is widely spread across all spheres of life. Most often, corruption occurs in the form of bribes or nepotism, namely the receiving payment for granting significant advantages and prioritizing or solving issues and problems on behalf of certain individuals, as well as granting positions or privileges to relatives or acquaintances despite their professionalism and competence. Corruption can be caused by a weak justice system and excessive control by an untransparent government, combined with business-political connections and a weak civil society.

Corruption is widespread not only in the highest echelons of politics, but also in almost everyday life of all people. During the period of war in Ukraine, corruption is particularly common in charitable foundations and human rights organizations. The most typical form is the misappropriation of money allocated for the development of these civic structures and donations from ordinary citizens. This is unacceptable because it significantly reduces the efficiency and quality of assistance, as part of the resources, instead of being directed to the actual needs, is used for the benefit of some individuals. Corruption is also visible in the areas of medicine, education, business,

and at the workplace. For example, in some schools, parents are forced to make "voluntary contributions" to admit their children to school, which can be characterized as bribery. Or people are used to giving doctors cash rewards for seeing them or for responding quickly out of line. Unfortunately, this has become a common practice, and most citizens do not perceive it as an act of corruption, but instead consider it a standard of society.

In order to solve the problem of corruption, many governmental and civic organizations have been established to control it, such as the National Anti-Corruption Bureau, the Anti-Corruption Prosecutor's Office and the National Agency for the Prevention of Corruption, the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office, the Human Rights NGO, and others. These organizations were established to transform Ukraine into a fully formed state governed by the rule of law and to help build a civil society based on the rule of law. The effectiveness of these organizations can be assessed as partial, because despite the assistance to citizens, arrests of corrupt officials and revealing of certain details, many cases remain unsolved. To increase their effectiveness, it is important to have sufficient funding, support from international partners and better communication with civil society.

In the context of the struggle against corruption in Ukraine, it is important to take into consideration that this problem is complex and requires a systematic approach. Society should play an active role in shaping an anti-corruption culture where citizens are aware of the negative consequences of corruption and do not spread it. Only joint efforts can achieve significant changes in this area, which will lead to a more honest and transparent society.

Kosenko R.
Scientific supervisor: Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor, Tkachov M.
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

THE EVOLUTION OF INTELLECTUAL PRORERTY LAW IN THE DIGITAL ERA

The digital revolution has transformed how we create, distribute, and consume content. While this transformation has unlocked unprecedented opportunities for

innovation and creativity, it has also posed significant challenges to intellectual property law. Traditional legal frameworks designed for tangible goods and physical media struggle to keep pace with the rapid changes brought about by digital technologies.

This article explores how intellectual property law has evolved in the digital era, addressing the challenges and proposing ways forward.

Historically, intellectual property law was crafted to protect tangible creations, such as books, music recordings, and patented inventions. In the digital age, however, creations are increasingly intangible, existing as digital files that can be copied and distributed effortlessly.

Key impacts of this shift include:

A) Ease of Duplication: Unlike physical goods, digital content can be replicated infinitely at minimal cost, complicating enforcement against copyright infringement.

B) Global Accessibility: The internet allows for instant, worldwide dissemination of content, making jurisdictional enforcement of intellectual property laws more challenging.

C) New Creative Models: Digital tools enable collaborative and user-generated content, blurring the lines between creators and consumers.

The digital era has exposed several limitations in traditional intellectual property law: *First* is unauthorized copying and distribution of music, films, and software have surged in the digital age. Peer-to-peer networks and torrent sites allow users to share copyrighted material without permission, undermining revenue streams for creators and industries. *Second* is patenting software innovations has proven controversial. Critics argue that overly broad patents stifle innovation, while others contend that strong protections are necessary to incentivize technological development. *Third* the global nature of the internet has led to increased cases of trademark dilution and cybersquatting, where bad actors register domain names or accounts using established trademarks for profit. *Fourth* the rise of remix culture and

content sharing has sparked debates about fair use. Creators often use existing works to make new content, challenging traditional notions of originality and ownership.

As technology continues to evolve, so will the challenges to intellectual property law. Artificial intelligence, for example, raises new questions about authorship and ownership when machines create art, music, or literature. Similarly, the metaverse and virtual reality may require entirely new legal frameworks to address intellectual property rights in immersive digital environments.

Education and awareness will also play a critical role. Consumers and creators must understand the importance of intellectual property rights and the consequences of infringement to foster a culture of respect for intellectual property.

In conclusion, while the digital era has disrupted traditional intellectual property law, it has also created opportunities for innovation and collaboration. By adapting to these changes thoughtfully, society can ensure that intellectual property rights continue to incentivize creativity and progress.

Kosenko S.
Scientific supervisor: Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor, Tkachov M.
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

DATA PROVACY AND SECURITY IN THE DIGITAL AGE.

In today's interconnected world, data has become one of the most valuable resources. Every second, individuals, businesses, and governments generate vast amounts of information, much of which is personal and sensitive. However, the same technologies that have made our lives more convenient also pose significant risks to data privacy and security. Addressing these challenges is essential for building trust in the digital ecosystem.

Data privacy is the individual's right to control how their personal information is collected, stored, and shared. In the digital age, almost every activity online shopping, social media, banking, or simply browsing leaves a data trail. Companies use this information for marketing, analytics, and business optimization. However,

the misuse of personal data, often without explicit consent, raises significant ethical and legal concerns.

The General Data Protection Regulation enacted by the European Union has set a global standard for safeguarding data privacy. It emphasizes: Informed Consent: Users must give explicit permission before their data is collected. Data Minimization: Only the data necessary for a specific purpose should be collected. The Right to Be Forgotten: Individuals can request the deletion of their personal data. While other regions, such as the United States and Asia, have also started implementing privacy laws, enforcement varies significantly, and a global consensus remains elusive.

Key challenges include Cybercrime:

A) Ransomware, phishing attacks, and data breaches target businesses and individuals alike. High-profile incidents, such as the Equifax data breach, have exposed millions of users' personal information.

B) Weak Infrastructure: Many organizations lack robust cybersecurity measures, making them vulnerable to exploitation.

C) Emerging Technologies: While innovations like Internet of Things and AI drive progress, they also create new security vulnerabilities. Internet of Things devices, in particular, often lack adequate encryption and can be hacked to access larger networks.

D) Cross-Border Data Flow: Global internet usage complicates data security. When data crosses jurisdictions, it becomes subject to varying regulations, making enforcement inconsistent.

Governments and private sectors must collaborate to develop laws and technologies that protect privacy while fostering innovation. For instance, privacy-preserving Artificial intelligence models allow businesses to analyze data trends without exposing individual information.

As technology continues to evolve, so will the challenges associated with data privacy and security. Quantum computing, for example, could undermine traditional encryption methods, necessitating the development of quantum-resistant algorithms.

Meanwhile, stricter laws and international cooperation will be essential to hold corporations and malicious actors accountable.

In conclusion, data privacy and security are no longer optional they are foundational to the trust that underpins the digital economy. Governments, businesses, and individuals must work together to ensure that the benefits of the digital age do not come at the expense of personal rights and freedoms.

Sydorenko. Y. A.
Scientific supervisor: Candidate of Pedagogic Sciences,
Associate Professor Kuzmenko O. V.
NTU "KhPI"

INTERNATIONAL LAW OF THE PERIOD OF CONFRONTATION BETWEEN TOTALITARIANISM AND DEMOCRACY

Understanding the evolution of international relations during the 1945-1980s is essential for grasping the foundations of today's global order. This period shaped not only the geopolitical landscape but also the legal frameworks that govern interactions among states. The bipolar tension between the West and USSR led to the development of international norms and legal principles designed to prevent military escalation and promote peaceful coexistence. These principles, codified in the United Nations Charter and other legal instruments, remain central to modern international relations, guiding how states interact and resolve conflicts. The significance of this period extends beyond its historical context, as the legal norms and institutions developed then continue to be relevant today, particularly in addressing issues of global security, sovereignty, and human rights. In an increasingly multipolar world, where emerging powers challenge the traditional hegemony of the West, understanding the impact of these period on international law helps policymakers, scholars, and diplomats navigate complex issues like territorial disputes, humanitarian crises, and international accountability. The legacy of Cold War-era legal frameworks underpins much of contemporary international law, demonstrating the ongoing importance of studying this period to ensure stability and cooperation in an ever-evolving world. International relations during the period of confrontation

between communism and capitalism were a unique phenomenon in the history of mankind. Never before has the world been forced to divide into two camps and search for ways of coexistence for almost a century. A bipolar world, in which all important international issues were coordinated in view of the interests of the centres of political confrontation, led to the emergence of a number of international legal norms that served these needs. After an unsuccessful attempt by the capitalist West and the USSR in the 20s and 30s of the twentieth century to consolidate their international positions by means of political and military confrontation, it became clear that the solution to the problem lay in the plane of the organisational and legal structure of the world. The experience of the League of Nations was unsuccessful, only partially, and mainly for political reasons. On the whole, however, it proved that the proposed organisational and legal model of the world organisation can be viable. Therefore, one of the main tasks of building the world order after the World War II was to adapt it to the fact that the world was divided into two socio-economic camps. This was done in the legal model of the United Nations. In international law, according to many experts, has become the character of a general democracy. In addition, the situation with the distribution of political forces after the World War II was used by the main winners in an attempt to finally universalise international law. According to many contemporary lawyers, current international law has become a general law - a significant number of its norms are universal, and their number is growing. It is with the UN Charter is associated with the contractual consolidation of the basic principles of international law: non-use of force or threat of force, peaceful settlement of international disputes, non-interference in the internal affairs of states, etc. This period saw a large-scale systematisation of international law. In particular, international maritime law, diplomatic law, consular law, the law of international treaties, international humanitarian law, rules on the succession of states. Work has begun on codification of the rules on international responsibility of states.

In conclusion, the Cold War era not only shaped the political and ideological landscape of the twentieth century but also played a pivotal role in formalizing and expanding international legal frameworks. Through the establishment of the United

Nations and the universalisation of core principles such as the non-use of force, peaceful dispute resolution, and respect for sovereignty, this period brought lasting changes to the legal structure governing international relations.

Андрєєв О.Д.
Науковий керівник: ст. викл. Вергун В.Г.
НТУ «ХПІ»

ЗМІНА ЗАКОНОДАВСТВА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Війна в Україні створила безпрецедентні виклики для підприємницької діяльності. Зміни в законодавстві, спрямовані на підтримку підприємств, зменшення регуляторного тиску та адаптацію економічної політики до умов війни, мають ключове значення для стабілізації національної економіки та забезпечення функціонування критичних секторів. Правові заходи під час війни стають одним із інструментів державного регулювання, спрямованих на захист підприємництва та відновлення економічного потенціалу в поствоєнний період.

Одним із важливих аспектів правових заходів є спрощення процедур реєстрації підприємств, а також тимчасові зміни в податковому законодавстві, які дозволяють підприємствам продовжувати роботу у складних умовах. Було запроваджено нові форми державної підтримки, такі як пільгові кредити, гранти та податкові відстрочки для малого та середнього бізнесу.

Наукова новизна полягає у впровадженні цифрових інструментів для підтримки бізнесу, що зменшують адміністративні бар’єри. В умовах війни держава також змінила підходи до правової регуляції праці, вводячи механізми спрощеного оформлення працівників та захисту підприємців, які вимушено призупиняють свою діяльність через бойові дії.

Зміни в законодавстві підприємницької діяльності під час війни продемонстрували свою ефективність у короткостроковій перспективі. Однак подальші дослідження мають бути спрямовані на аналіз довгострокових наслідків цих заходів та розробку стратегій для поствоєнного відновлення економіки. Особливої уваги потребує вивчення ефективності державних

програм підтримки підприємств та можливості їх трансформації для використання в умовах мирного часу.

Антонюк Є.О.
Науковий керівник: канд. юрид. наук, доцент Гаєвая О.В.
НТУ «ХПІ»

ЩОДО СМАКУ ШОКОЛАДУ

Купуючи шоколадку, не завжди ми замислюємося про те, звідки до неї потрапив шоколад, якою працею були зібрані какао-зерна і як вони прибули до України. Адже за цими зернами може ховатися важка праця — оплачувана або, що частіше сьогодні зустрічається, рабська.

Сучасна економіка побудована на експлуатації дешевої робочої сили в країнах, що розвиваються, що фактично є прихованою формою рабства. Така система суперечить принципам захисту прав людини, закріпленим у Конституції України, де у статті 3 проголошено, що людина, її права та свободи є найвищою соціальною цінністю, а держава зобов'язана гарантувати захист від експлуатації. У статті 43 Конституції також забороняється використання примусової праці, а стаття 24 затверджує рівність всіх громадян у своїх правах, включаючи рівні умови праці та оплати. Проте глобальна торгівля дозволяє українським споживачам та компаніям побічно підтримувати рабську працю, купуючи товари, вироблені у країнах із мінімальними стандартами прав.

Для багатьох великих корпорацій, таких як Apple або будь-які компанії з виробництва шоколаду, використання дешевої робочої сили стає економічно вигідним рішенням, оскільки це дозволяє знижувати собівартість. Наприклад, виробництво какао в Африці або техніки в Індії оплачується мінімально, що робить товар доступним масовому споживачеві. Однак, це суперечить статті 48 Конституції України, яка гарантує кожному громадянинові право на гідний рівень життя. Проблема у тому, що більшість споживачів схильні вибирати дешевші товари, ігноруючи етичні аспекти їх виробництва. Це створює замкнене коло: компанії змушені шукати шляхи здешевлення виробництва, щоб

залишатися конкурентоспроможними, а споживачі навіть усвідомлюючи проблему, продовжують підтримувати експлуатацію через прагнення економити. Відповідно до статті 68 Конституції України, кожен зобов'язаний дотримуватись законів і не порушувати права інших, що в даному контексті може трактуватися як моральна відповідальність за уникнення підтримки нерівності.

Для вирішення проблеми потрібні комплексні заходи. Необхідне глобальне регулювання, спрямована розробка стандартів, заборона експорту продукції, виробленої за допомогою рабської праці. Також важливим кроком є створення споживачів через інформаційні кампанії, які допоможуть усвідомити масштаби проблеми та їх роль у підтримці такої системи. Одним із інструментів може стати фіскальна політика, включаючи запровадження додаткових податків на товари, пов'язані з експлуатацією, та субсидії для компаній, які використовують справедливі методи виробництва.

Конституція України чітко забороняє експлуатацію, проте глобальна система ставить перед країною складну дилему: участь у міжнародній торгівлі та доступ до дешевих товарів суперечать проголошеним етичним принципам. Відмова від експлуатації підвищить вартість продукції, що ускладнить конкуренцію на ринку, але зробить світовий економічний уклад справедливішим і стійкішим.

Антонюк Є.О.
Науковий керівник: канд. юрид. наук, доцент Гаєвая О.В.
НТУ «ХПІ»

ЩОДО ЕЗОТЕРИЧНИХ ПОСЛУГ ТА ЇХ БЕЗКОНТРОЛЬНОСТІ

Сфера езотеричних послуг (ворожіння, передбачення, астрологічні консультації тощо) завжди привертала увагу суспільства, але залишалася поза увагою державного контролю. Відсутність правового регулювання дозволяє таким практикам безперешкодно функціонувати, часто використовуючи

законодавчі прогалини для уникнення відповідальності. Це створює правову незахищеність споживачів і призводить до браку прозорості в цій сфері.

Конституція України та низка законодавчих актів гарантують споживачам права на якісні послуги, прозорість інформації та захист від недобросовісної реклами. Зокрема, стаття 42 Конституції закріплює право на захист прав споживачів, забезпечуючи доступ до якісних послуг, а також інформацію про їх умови та вартість. Для звичайних послуг, таких як освіта, медицина чи побутові послуги, це означає, що у разі порушення прав споживач може отримати компенсацію або повернення коштів. Проте у випадку езотеричних послуг (ворожіння, передбачення, астрологічні консультації тощо) ці права стають формальністю, адже відсутні чіткі критерії оцінки якості таких послуг, що ускладнює доведення неналежного виконання та відповідальності виконавців.

Закон «Про захист прав споживачів» надає споживачам право на доступну інформацію про характеристики послуг. Це допомагає приймати обґрунтовані рішення під час їх вибору, але в езотеричному секторі такі характеристики залишаються абстрактними й невимірюваними. У звичайних послугах, наприклад, купуючи техніку або замовляючи медичні послуги, споживач може отримати інформацію про їхню функціональність або методи лікування. Езотеричні ж послуги не мають вимірюваних характеристик, тому обіцянки «бачити майбутнє» або «усувати прокляття» не відповідають вимогам прозорого інформування і є розмитими.

Закон «Про рекламу» також покликаний захищати споживачів, забороняючи недобросовісну рекламу, що вводить в оману щодо якості чи властивостей послуг. У рекламуванні ліків або фінансових продуктів такі положення вимагають правдивості та фактичних обґрунтувань. В езотеричних же послугах реклама часто базується на обіцянках, які неможливо перевірити або спростувати, таких як «гарантія успіху» чи «захист від негативної енергії». Це дає можливість маніпулювати очікуваннями клієнтів, адже їх неможливо контролювати або запобігти дезінформації. Виникає проблема: у випадку з

езотеричними послугами реклама базується на обіцянках, які не підлягають перевірці, наприклад, «передбачити успіх» чи «зняти прокляття». Це створює маніпуляцію, адже правдивість таких обіцянок неможливо підтвердити або спростувати. Стаття 14 Конституції України, яка гарантує кожному право на підприємницьку діяльність, що не заборонена законом, також сприяє розповсюдженню езотеричних послуг. Оскільки окультні практики не заборонені, виконавці вільно позиціонують свою діяльність як легітимну. Це додатково ускладнює можливість притягнення таких осіб до відповідальності як у судових справах, так і в інших випадках розгляду скарг від споживачів. Для ефективного контролю та правового регулювання сфери езотеричних послуг необхідно здійснити кілька змін у законодавстві України, щоб посилити захист прав споживачів та забезпечити державний нагляд над цією галуззю. Можна розширити ст. 42 Конституції України про захист прав споживачів. Проте через відсутність чітких критеріїв якості для нематеріальних послуг, таких як «передбачення чи зняття порчі», ця норма недостатньо захищає споживачів.

Пропонуємо змінити положення статті, щоб включити послуги з «непідтвердженим результатом» та встановити право споживачів на прозору інформацію щодо вартості, умов і передбачуваного результату таких послуг, внести зміни до Податкового кодексу України. У ст. 14 зобов'язати осіб, які надають езотеричні послуги, реєструватися як підприємці та сплачувати податки, незалежно від кількості клієнтів. Також слід заборонити оформлення платежів за езотеричні послуги у вигляді благодійних внесків, що унеможливить ухилення від відповідальності через «пожертви».

Ст. 4 Закону України «Про рекламу» забороняє недобросовісну рекламу, але складно перевірити правдивість обіцянок, які дають представники езотеричних послуг, як-от «зняття порчі» чи «залучення багатства».

Пропонується заборонити рекламу езотеричних послуг у загальнодоступних медіа, таких як телебачення, радіо та соцмережі. Дозволити її можна лише у спеціалізованих виданнях із обов'язковим попередженням про

відсутність наукового обґрунтування. Також варто впровадити обов'язкові договори з чіткими умовами для надання езотеричних послуг, де зазначені вартість, строки виконання та очікуваний результат.

Васютіна К.Г.
Науковий керівник: канд. юрид. наук, доцент Гаєвая О.В.
НТУ «ХПІ»

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В КОНТЕКСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Актуальність теми зумовлена фундаментальним значенням принципу верховенства права для забезпечення прав і свобод людини, що гарантуються другим розділом Конституції України. Проблема дотримання конституційних норм, закріплених у цьому розділі, є ключовою як для правової системи держави, так і для суспільного розвитку в цілому. Недосконаліть правозастосування та слабкі механізми забезпечення правових гарантій є суттєвими викликами на шляху до побудови правової держави. Зокрема, стаття 3 Конституції України наголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність є найвищими соціальними цінностями. Однак, незважаючи на цей високий статус, існують значні виклики щодо забезпечення рівного доступу до правосуддя, ефективного захисту прав і належного виконання державою її обов'язків перед громадянами. При цьому, питання соціально-економічних прав, закріплених у статтях 43–46 Конституції України, зіштовхуються з проблемами недостатнього бюджетного фінансування та слабкої реалізації державних програм.

Досліджуючи практику реалізації статей другого розділу Конституції, слід звернути увагу на такі аспекти. По-перше, закріплення рівності прав і свобод (стаття 24) створює юридичну основу для боротьби з дискримінацією, проте реальна імплементація цього положення часто стикається з прогалинами у правозастосуванні, зокрема в регіонах. По-друге, стаття 29, яка гарантує право на свободу та особисту недоторканність, на практиці потребує посилення механізмів контролю за діями правоохоронних органів. Крім того, реалізація

статті 40, що гарантує право на звернення до органів влади, залишається формальною через низьку якість розгляду звернень.

Необхідно виокремити проблеми виявлення ключових факторів, що перешкоджають ефективному застосуванню принципу верховенства права у сфері забезпечення конституційних прав, зокрема через відсутність ефективної судової системи, недоліки в роботі органів виконавчої влади та недостатню прозорість державного управління.

Таким чином, реалізація принципу верховенства права у сфері прав і свобод людини вимагає комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавства, реформування судової системи та підвищення рівня правосвідомості громадян. Особливо важливим є забезпечення доступності правосуддя, підвищення якості адміністративних послуг та впровадження цифрових технологій у сфері захисту прав людини. Подальші дослідження мають бути спрямовані на аналіз міжнародного досвіду, розробку практичних рекомендацій щодо імплементації ефективних механізмів правозахисту та адаптацію їх до українських реалій.

Гаєвая Е.Є.
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
Науковий керівник: доцент Гаряєва Г.М.
НТУ «ХПІ»

УКРАЇНСЬКА МОЛОДЬ СЬОГОДНІ, ЗОКРЕМА ПОКОЛІННЯ «Z»

Покоління «Z» або покоління «зумерів» народилося десь з середини 1990-х років і до початку 2010-х рр. Представники цього покоління більшість свого часу проводять за електронними пристроями, менше за читанням книжок, що відображається на їх уважності, словарному багажі, навчанні і майбутньому їх економічному вкладі в суспільство і його розвиток. Важливим при вступі молодих людей у доросле життя є настрій оптимізму чи песимізму, і це залежить від того, яка атмосфера була у родині. Сьогодні батьки мають все менше часу для дітей і свою присутність замінюють дорогими подарунками,

останніми моделями гаджетів тощо. То є найгірше розв'язування таких ситуацій. Найкращим засобом виховання і налагоджування стосунків з молоддю, підлітками, мусить бути час, який батьки проводять разом із своїми дітьми.

За оцінками дослідників на 2024р. глобальне населення покоління «Z» складає 2 млрд. осіб, біля 27 % населення планети. Ці діти «пройшли» через епідемію «короновірусу», яка закрила всі кордони і посадила всіх перед комп'ютерами у замкнутому просторі, і проходять через війну, яка торкнулась безжалісно кожної української родини. Покоління з молодості вже стикнулося з великою кількістю проблем психологічного характеру, великою кількістю депресій і самогубств.

В Україні нормативно-правова база захисту дітей регулюється міжнародними та національними документами. Україною ратифіковані наступні міжнародні акти: Конвенція ООН про права дитини, яка визначає основні права дитини; Європейська конвенція про здійснення прав дітей. До національних нормативно-правових актів належить: Конституція України; Сімейний кодекс України; Закон України «Про охорону дитинства» та інші.

Ст. 52 Конституції України наголошує, що «діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним». Цією статтею гарантовано захист дітей. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом, і держава бере на себе відповідальність в разі відсутності батьків, заохочує, і підтримує благодійну діяльність щодо дітей.

В серпні 2024 року були оприлюднені результати опитування «Українська молодь сьогодні-2024», яке буле проведено Центром аналізу та соціологічних досліджень (CISR) Міжнародного республіканського інституту (IRI) в межах програми USA ID у Польщі. Опитування висвітлило ключові питання, що стосуються участі молоді у громадському житті, міграційних настроїв, освіти, професійної зайнятості, бачення майбутнього та можливостей сприйняття соціальних груп та споживання медіа.

Обговорюючи проблеми зовнішньої та внутрішньої міграції експерт Центру Міжнародного співробітництва наголосив на важливості повернення і утримання українців, особливо молоді, в країну задля розвитку успішного підприємництва, а також на важливості створення додаткових можливостей, щоб зацікавити молодь залишитися в Україні.

Дуже важливо об'єднати зусилля батьків і держави. Українська молодь потребує неабиякої уваги. Це основа розвитку людського капіталу. Держава має зосередити свою увагу та об'єднувати зусилля заради створення можливостей для розвитку молоді та її квітучого життя в країні.

Гуляєв Я.О.
Науковий керівник: канд. філос. наук, професор Перевалова Л.В.
НТУ «ХПІ»

ВИБОРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕМОКРАТІЇ

Вибори є однією з найважливіших складових демократії. Саме через вибори громадяни реалізують своє право обирати владу, що представляє їхні інтереси на всіх рівнях — від місцевого самоврядування до національних органів. Демократія передбачає участь громадян у прийнятті важливих державних рішень, а вибори — це ключовий механізм, який дозволяє суспільству контролювати владу і періодично змінювати її мирним шляхом.

Вибори гарантують, що влада формується на основі волі більшості, з одночасним захистом прав меншин. Вони дозволяють народу обирати своїх представників серед різноманітних політичних сил, що робить політичну систему більш гнучкою та адаптивною до змінних потреб суспільства. Виборчий процес дає можливість не тільки вибору між різними кандидатами чи партіями, а й визначення курсу, який країна або регіон буде обирати на наступний період.

Вибори також виступають запобіжником від узурпації влади, адже вони забезпечують ротацію політичних еліт, не допускаючи їхнього тривалого одноосібного контролю над державними органами. Це особливо важливо для

попередження диктатури, оскільки регулярні вибори допомагають уникнути авторитаризму і сприяють відкритості та підзвітності влади.

Важливість виборів для участі громадян у політичному житті держави полягає й в тому, що не тільки забезпечує вибір представників, вибори є способом залучення громадян до активної участі в політичному житті. Вони надають кожному громадянину рівні можливості для впливу на політичний курс країни, що є ключовою ознакою демократичного суспільства. Саме через виборчий процес кожен громадянин має можливість не лише висловити свою думку щодо політики, але й відчути себе частиною системи управління державою. Участь у виборах стимулює політичну активність та підвищує рівень громадянської відповідальності. Вибори змушують громадян аналізувати політичні програми, порівнювати кандидатів, вивчати актуальні суспільно-політичні питання та обирати того, хто, на їхню думку, найкраще представлятиме їхні інтереси. Така діяльність сприяє підвищенню рівня політичної культури та освіченості населення.

Крім того, вибори є важливим етапом політичної соціалізації, тобто процесу формування політичних уподобань та переконань. Вони допомагають громадянам зрозуміти, як функціонує політична система, як працюють різні гілки влади, і як особиста участь може вплинути на загальний результат.

Участь у виборах — це також можливість впливати на процеси розвитку країни, сприяти змінам та реформам. Якщо громадяни активно беруть участь у виборах, це робить владу більш підзвітною, стимулює політиків враховувати думку виборців і зосереджуватися на вирішенні важливих суспільних проблем. Одна з основних демократичних функцій виборів — це контроль над владою. У демократичних суспільствах виборці не тільки обирають представників, але й здійснюють контроль за їхньою діяльністю. Вибори забезпечують регулярну оцінку роботи обраних посадовців та можливість замінити їх, якщо вони не виправдовують очікувань виборців. Регулярні вибори встановлюють рамки підзвітності влади перед громадянами. Контроль над владою через вибори має важливе значення для збереження демократичних принципів та запобігання

узурпації влади. Контроль над владою за допомогою виборів є фундаментом демократичного суспільства, оскільки саме через них влада стає підзвітною громадянам.

Отже, вибори виконують низку ключових функцій, що забезпечують стабільне та ефективне функціонування демократичної системи. Вони дозволяють формувати владу, легітимізувати її, мобілізувати громадян до активної участі у політичному житті, а також здійснювати контроль над владними структурами, забезпечуючи підзвітність та відповідальність перед суспільством.

Гусак О.В.
Науковий керівник: канд. юрид. наук, доцент Олійник О.М.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ: ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ

Злочини проти основ національної безпеки України в умовах повномасштабного вторгнення Росії стали серйозною загрозою для державності та цілісності країни. У даній роботі розглядаються ключові аспекти цих злочинів, їх законодавче регулювання, а також статистичні дані, що ілюструють динаміку злочинності в цій сфері.

Злочини проти основ національної безпеки визначаються як дії, що загрожують суверенітету, територіальній цілісності та конституційному ладу України. Вони охоплюють ряд кримінальних правопорушень, зокрема: державна зрада (ст. 111 КК України), колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України), пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України), несанкціоноване поширення інформації (ст. 114-2 КК України). Ці злочини є особливо небезпечними, оскільки вони підривають основи національної безпеки та можуть мати серйозні наслідки для держави.

В умовах війни з росією українське законодавство було суттєво оновлено, щоб адекватно реагувати на нові виклики. Зокрема, були внесені зміни до

Кримінального кодексу України, які передбачають криміналізацію дій, що раніше могли залишатися поза увагою правоохоронних органів. Ці нововведення дозволили більш ефективно притягувати до відповідальності осіб, які здійснюють дії проти національної безпеки.

Згідно з даними Офісу Генерального прокурора, у 2023 році було зареєстровано 6270 злочинів проти основ національної безпеки, що є значним зменшенням у порівнянні з 2022 роком (17422 злочини) та значним збільшенням у порівнянні з 2021 роком (520 злочинів). Така статистика свідчить про те, що в умовах активних бойових дій та військових загроз рівень злочинності проти національної безпеки спостерігає значні коливання.

Основні проблеми кваліфікації злочинів проти національної безпеки України виникають через кілька ключових аспектів. Перший аспект – неузгодженість норм. Відсутність чітких визначень і критеріїв для кваліфікації злочинів у Кримінальному кодексі України призводить до правових колізій. Це ускладнює процес притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють злочини проти національної безпеки.

Наступний аспект – неповнота та прогалини в законодавстві, бо багато складів злочинів не охоплюють всі можливі варіанти дій, що можуть загрожувати національній безпеці. Наприклад, нові форми колаборційної діяльності можуть залишатися поза увагою чинного законодавства.

Третім аспектом виділяють відсутність чіткої класифікації. У КК України не існує поділу злочинів проти національної безпеки на особливо небезпечні та інші, що ускладнює їх кваліфікацію та застосування відповідних санкцій.

Крім теоретичних проблемних аспектів, існують також деякі труднощі в практичному застосуванні даних норм. Наприклад, доведення наміру особи вчинити злочин проти національної безпеки може бути складним, оскільки часто необхідно встановити не лише фактичні дії, але й їх мету; різні судові інстанції можуть по-різному тлумачити одні й ті ж норми, що призводить до непослідовності у правозастосуванні. Це створює невизначеність для правозахисників і суддів.

Існує також проблема розмежування між різними складами злочинів, що стосуються національної безпеки. Наприклад, дії, які можуть підпадати під державну зраду, також можуть бути кваліфіковані як колабораційна діяльність.

Злочини проти основ національної безпеки України в умовах повномасштабного вторгнення Росії є серйозною загрозою для держави. Кваліфікація злочинів проти національної безпеки України є складним процесом, що стикається з численними законодавчими та практичними проблемами.

Даньшина А. О.
Науковий керівник: канд. юрид. наук, доцент Олійник О.М.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ДІТИ ДЕРЖАВИ

Новини періодично сколихуються історіями з дитячих будинків. Незадовільні умови проживання, порушення права власності та інші проблеми трапляються з вихованцями. В Україні нормативно-правова база захисту дітей в таких закладах регулюється національними та міжнародними документами. Україною ратифіковані такі міжнародні акти: Конвенція ООН про права дитини – це базовий документ, який визначає основні права дитини (право на життя, освіту тощо); Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво в питаннях міждержавного усиновлення; Європейська конвенція про здійснення прав дітей. До національних нормативно-правових актів належить: Конституція України (52 статтею гарантовано захист дітей); Сімейний кодекс України; Закон України «Про охорону дитинства»; Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». Контролем за дотриманням прав дітей у дитячих будинках займаються: органи опіки та піклування, Служби у справах дітей та Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Війна змінила життя кожного назавжди. В таких умовах, на жаль, кількість дітей-сиріт зростає. За даними Національної соціальної сервісної

служби України більше 1000 дітей залишились без батьківського піклування через повномасштабне вторгнення. В державі працює благодійний фонд «Діти Героїв», який опікується такими дітьми, надаючи фінансову, психологічну допомогу та тимчасове влаштування. В Україні з 2017 року діє реформа ДІ (реформа деінституціалізації), яка направлена на скорочення інтернатних закладів, а згодом і їх ліквідацією. Також уряд вже працює над спрощенням процедури усиновлення, аби якнайбільше дітей-сиріт пізнали любов родини.

Діти – наше майбутнє. Саме тому їх соціальне благополуччя та безпека є запорукою могутньої країни.

Желавський А.С.
Науковий керівник: ст. викл. Вергун В. Г.
НТУ «ХПІ»

ГОСПОДАРСЬКИЙ ТА ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКСИ УКРАЇНИ В РЕГУЛЮВАННІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. Зміцнення економіки України значною мірою залежить від ефективного правового регулювання підприємницької діяльності. Господарський та Цивільний кодекси виступають основними законодавчими актами, що визначають основи економічних відносин та захисту прав підприємців.

Господарський кодекс України визначає правовий статус суб'єктів господарювання, їхні права та обов'язки, встановлює основи договірних відносин і регламентує питання контролю та відповідальності в сфері підприємництва.

Цивільний кодекс регулює ширший спектр правовідносин, охоплюючи договірні та зобов'язальні аспекти, які застосовуються як у підприємницькій, так і в непідприємницькій діяльності, забезпечуючи більш гнучкий механізм для укладання угод та захисту прав сторін.

Порівняння сфер застосування кодексів. Господарський кодекс фокусується на регулюванні саме господарських відносин, а Цивільний кодекс

охоплює правовідносини загального характеру, що робить його універсальним, але менш адаптованим до специфічних потреб бізнесу.

Господарський кодекс забезпечує більш конкретне регулювання, але іноді обмежує гнучкість для малого та середнього бізнесу. Цивільний кодекс пропонує більшу свободу договірних відносин, що може бути вигідним для невеликих підприємств.

Рекомендації щодо вдосконалення законодавства для підтримки підприємництва, пропозиції щодо усунення дублювань і невизначеностей між господарським та цивільним кодексом, а також вдосконалення законодавчої бази для більшої підтримки малого та середнього бізнесу.

Висновки. Необхідність реформування законодавчої бази для досягнення ефективного, прозорого та стабільного правового середовища для підприємницької діяльності в Україні.

Кашанський Ю.В.
Науковий керівник: канд.юрид.наук, доцент Лисенко І. В.
НТУ «ХПІ»

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПАТЕНТНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ОЦІНКИ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ “РОЗУМНИХ МЕРЕЖ”

Патентна класифікація є одним із ключових інструментів захисту інтелектуальної власності у сфері «розумних мереж» та інших високотехнологічних галузей. Вона дає змогу структурувати патентні заявки за галузями та підгалузями, що істотно полегшує процеси пошуку аналогів, оцінки новизни і визначення рівня винахідницького кроку під час правової експертизи. Застосування системи Co-operative Patent Classification (CPC) є прикладом того, як узгоджена категоризація винаходів в різних юрисдикціях сприяє прозорості та єдності підходів до патентування. Для технологій smart grid Європейське патентне відомство (EPO) розробило спеціальний код Y04S, завдяки якому усі заявки на рішення для цифровізації електромереж об’єднуються у спільну групу.

З правової точки зору ця класифікація виконує кілька важливих функцій. По-перше, вона спрощує процедуру порівняння та аналізу вже зареєстрованих прав на винаходи. Якщо виникає можливий конфлікт (колізія) між двома патентами, експерти можуть швидко перевірити релевантні коди й провести експертизу новизни. По-друге, класифікація служить базою для визначення пріоритетних ринків: компанія-винахідник, зорієнтована на глобальну присутність, подає заявки до різних відомств і отримує «міжнародні патентні сімейства». Відповідно, правовласник може захищати виключні права на свої розробки в кількох ключових країнах одночасно.

Окрім формального віднесення до CPC/Y04S, для правової оцінки патентованих технологій використовуються специфічні якісні показники. Зокрема, розмір патентного сімейства (family size) демонструє, скільки відомств видали або розглядають патент на той самий винахід. Велика «сім'я» зазвичай свідчить про глобальну цінність та комерційну привабливість рішення, тоді як кількість пунктів формули (claims) вказує на ширину і глибину правової охорони. Що більше пунктів, то ширші повноваження правовласника забороняти або ліцензувати технологію.

Ще однією правовою метрикою слугує показник «originality», який відображає розмаїття посилань на попередні розробки з різних галузей. Висока «originality» означає, що заявка спирається на широкий спектр уже існуючих технологій, а отже, винахід може вважатися більш проривним. Водночас «backward citations» (посилання на попередні патенти) є вирішальними у розгляді патентоздатності та допомагають оцінити, наскільки нова технологія відрізняється від раніше запатентованих аналогів.

Таким чином, патентна класифікація, зокрема CPC і категорія Y04S, створює фундамент для правового регулювання та ефективної оцінки «розумних мереж», а показники сімей, claims, originality і backward citations дають змогу комплексно проаналізувати цінність та унікальність кожного винаходу, забезпечуючи винахідникам і компаніям чіткі орієнтири щодо конкурентної переваги й правового захисту на глобальному рівні.

Ковтуненко В. В.
Науковий керівник:ст. викл. Вергун В. Г.
НТУ «ХПІ»

ЗАХИСТ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ БАНКРУТСТВА

Захист прав суб'єктів господарювання у процесі банкрутства є надзвичайно важливим завданням, що вимагає уваги з боку законодавців, правозастосувачів та науковців. Зважаючи на сучасні економічні умови, постійні коливання ринків, а також внутрішні й зовнішні економічні кризи, проблема банкрутства стала актуальною для багатьох підприємств. Правове регулювання процесу банкрутства, особливо з урахуванням прав учасників господарських відносин, є вагомим елементом захисту підприємницького середовища. Це питання має значення як на практичному рівні для уникнення свавільного позбавлення суб'єктів їх активів і можливостей продовжувати діяльність, так і на науковому рівні для вдосконалення механізмів захисту в процесі правозастосування.

Процедура банкрутства, зазвичай, розпочинається у випадку, коли підприємство неспроможне виконувати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами. Проте, зловживання правами кредиторів, проблеми з реалізацією права на захист активів підприємства-боржника та недосконаліть інституту арбітражних керуючих створюють численні ризики для господарських суб'єктів, що опинилися в такій ситуації.

Основні аспекти правової новизни в цьому питанні включають наступне:

Розширення повноважень боржника в управлінні активами на ранніх стадіях банкрутства. Це дозволяє більш гнучко здійснювати антикризові заходи, залучати додаткові джерела фінансування та уникати значних фінансових втрат.

Підвищення ролі арбітражних керуючих. Сьогодні виникає потреба у посиленні контролю за діяльністю арбітражних керуючих, адже саме від їхніх дій залежить належне виконання заходів щодо реструктуризації чи ліквідації активів підприємства.

Вдосконалення механізмів захисту інтересів власників підприємства. Нерідко процеси банкрутства розпочинаються унаслідок дій кредиторів, спрямованих на отримання контролю над активами компанії. У зв'язку з цим, обмеження свавільних дій та забезпечення права на захист господарської діяльності можуть сприяти збереженню економічної активності.

Інтеграція цифрових технологій у процес банкрутства. Останнім часом активно обговорюється застосування цифрових платформ, що можуть забезпечити більш прозорий облік активів та відстеження фінансових транзакцій. Такий підхід дозволить знизити ризики шахрайства та прискорить процес банкрутства.

Для вдосконалення механізмів захисту прав суб'єктів господарювання в умовах банкрутства необхідно розробити нові законодавчі положення, які забезпечать баланс інтересів кредиторів і боржників та збережуть економічну стійкість суб'єктів господарювання.

Перспективними напрямками подальших досліджень є:

- аналіз зарубіжного досвіду щодо захисту прав суб'єктів господарювання в процесі банкрутства та адаптація найбільш ефективних механізмів для національної практики;
- розробка цифрових рішень, що сприятимуть прозорості процесу банкрутства та знизять ймовірність зловживань.

Таким чином, забезпечення ефективного захисту прав суб'єктів господарювання у процесі банкрутства не лише зменшить ризик економічних втрат, але й позитивно вплине на загальну економічну стабільність.

Краснопольський М. В.
Науковий керівник:ст. викл. Вергун В. Г.
НТУ «ХПІ»

ПРОБЛЕМА ВВЕДЕННЯ ПРОГРЕСИВНОГО ПОДАТКУ В УКРАЇНСЬКУ ПОДАТКОВУ СИСТЕМУ

Система прогресивних податків широко застосовується в багатьох розвинутих європейських країнах. Ця система дає можливість державі

розподіляти податкове навантаження: особи, які заробляють мало, сплачують невелику кількість податку, в той час як особи із великими доходами більшу частину віддають державі. Якість життя заходиться на достатньому рівні, не створюється класова нерівність, а держава отримує достатню кількість коштів.

Україна вже довгий час намагається досягти рівня розвинутих європейських країн і тому все частіше ведуться дискусії щодо зміни податкової системи. Скрутні часи найбільш всього спонукають до подібних радикальних змін, але Україна має багато проблем, які заважають введенню прогресивної податкової системи.

Головним фактором проти нової системи є ряд економічних проблем. Система прогресивних податків розроблена із метою перерозподілу податкового навантаження з «бідного» класу до «багатого», тому велика кількість людей із великим достатком є необхідною умовою для введення системи.

В Україні на момент 2019 року половина населення заробляла до 5 тис. грн. на місяць, коли понад 10 тис. грн. заробляла тільки 7%. Сучасна картина ще гірше через інфляційні чинники та виїзд великої частини населення за кордон. Відповідно до цих даних, в Україні велика частина населення має низький дохід і мала частина отримує великий дохід.

Якщо припустити, що за допомогою прогресивного оподаткування буде підвищено податкові проценти для населення, яке заробляє більше 10 тис. грн., то на скільки зменшиться навантаження з населення із низьким достатком? Впровадження системи, яка буде відбирати у «багатої» частини населення по декілька тис. грн., щоб збільшити дохід «бідної» частини на 50-100 грн., тільки спричинить багато спорів.

Іншою проблемою є проблема тіньової економіки. Проблема великої кількості тіньового бізнесу розповсюджена для України і будь яке погіршення податкової системи все більше заглиблює економіку країни в тіньовий сектор. Впровадження прогресивних податків не буде виключенням і збільшить кількість незаконних дій.

Причиною постійної тінізації економіки є достатньо низький рівень життя, порівняно із прогресивними країнами. Жителі європейських країн мають достатньо великі прибутки, які при їх зменшенні все ще дозволяють мати комфортні умови для життя. При зменшенні доходів громадян України їх якість життя зменшується, з чим більші не бажають миритися і починають шукати спосіб обійти закон.

Підсумовуючи сказане, можливо ствердити, що у введені прогресивного податку в Українську податкову систему є багато проблем. Для ефективного використання цієї системи Україні потрібно розвитися до рівня європейських прогресивних країн. Щодо ефективності використання системи прогресивних податків в наших реаліях, то потрібні додаткові дослідження.

Куценко С.О.
Науковий керівник: доцент Гаряєва Г.М.
НТУ «ХПІ»

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У ЄС

У сучасному світі авторське право є ключовим елементом правової системи, що охоплює питання інтелектуальної власності. Воно захищає результати творчої діяльності в найрізноманітніших галузях — від літератури та музики до науки й технологій. Права авторів визнані у багатьох країнах світу, проте з розвитком Інтернету та цифрових технологій питання міжнародного захисту авторських прав набуло ще більшої актуальності.

Завдяки глобалізації, поширення творів стало простішим, а це призводить до численних порушень прав інтелектуальної власності, таких як нелегальне копіювання, використання та поширення контенту без згоди автора. Втрата економічної вигоди для авторів, зниження мотивації до творчої праці та розвиток піратства — лише деякі з наслідків цих порушень. Таким чином, виникає необхідність у міжнародних правових механізмах, які забезпечать належний захист прав авторів у різних юрисдикціях.

Ефективний захист авторських прав у міжнародному контексті є важливим завданням для збереження інтересів авторів, стимулювання творчої діяльності та забезпечення справедливої винагороди в умовах глобальної цифрової економіки.

Незважаючи на розвиток міжнародних правових норм, виклики у сфері захисту авторських прав залишаються гострими. Зокрема, різниця в законодавчих підходах різних країн ускладнює досягнення ефективного захисту. Крім того, цифрові технології постійно еволюціонують, і це створює нові можливості для порушень авторського права, як-от нелегальне поширення цифрових копій музичних творів, фільмів та програмного забезпечення.

Особлива увага приділяється проблемам адаптації правових норм до нових умов цифрової ери, а також ролі міжнародного співробітництва у забезпеченні захисту інтелектуальної власності.

Усі твори, разом з графічними зображеннями, текстами чи музикою можна захистити як на території України, так і за кордоном. Міжнародна реєстрація авторського права дає автору: підтвердження авторства; збільшення цінності об’єкта; право дозволяти/забороняти використання об’єкта; підтвердження права використання; захищати права в разі їх порушення третіми особами.

Закордонна реєстрація авторського права в ЄС підпорядковується низці директив, які регулюють відносини в галузі інтелектуальної власності. Завдяки їм можна ефективно захистити такі складні об’єкти, як комп’ютерні програми та бази даних. Також деякі з директив спрямовані на боротьбу з поширенням контрафактних копій та піратства.

Зареєструвати авторське право в Європі можна в приватних депозитаріях. Один з найвідоміших – онлайн-сервіс Copyright House. Він видає сертифікат з датою, яка підтверджує авторство. Сертифікат може стати важливим доказом у разі порушення авторських прав або в разі надходження претензій від третіх осіб. Охорона інтелектуальної власності в Євросоюзі прагне до уніфікації. Вона регулюється кількома директивами ЄС про авторське право. В Європі йде

серйозна боротьба за інтереси правовласників і за те, щоб посилити покарання за інтернет-піратство. Завдяки одній з директив у правовласників з'явилася можливість вимагати видалення контенту з сайтів. Основою для багатьох правових актів ЄС став закон Німеччини про авторське право 2003 року. Прогресивне німецьке законодавство швидко реагує на порушення.

Вся міжнародна система охорони інтелектуальної власності прагне до формування й функціонування єдиних підходів до забезпечення її прав. В зв'язку з цим необхідні подальший розвиток і вдосконалення міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту інтелектуальної власності.

Неповинних О.
Науковий керівник: канд. філос. наук, професор Перевалова Л.В.
НТУ «ХПІ»

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Розвиток демократії напряму залежить від участі громадян в управлінні державою. Одним з інститутів народовладдя є вибори. Вибори – це практична реалізація виборчого права громадянами, ефективний засіб перебудови сучасного суспільства.

Демократичні суспільства, як правило, мають чітко збалансовані системи державного управління, зокрема у виборчих системах. Існуюча система політико-управлінських відносин в Україні характеризується значними недоліками у функціонуванні.

Однією з найбільших проблем виборчої системи України є підкуп виборців, коли політичні партії або кандидати пропонують виборцям матеріальні блага в обмін на голоси. Це спотворює результати виборів і підриває довіру громадян до виборчого процесу. Незважаючи на спроби боротьби з цим явищем, проблема підкупу залишається актуальною, особливо на місцевих виборах.

Політики, які мають доступ до владних важелів, нерідко використовують державні ресурси для власної політичної вигоди. Це може включати використання державних засобів масової інформації для просування своїх

кандидатур, вплив на виборчі комісії або тиск на працівників державних установ з метою підтримки «потрібних» кандидатів.

Недостатня прозорість у фінансуванні виборчих кампаній є ще однією суттєвою проблемою. Політичні партії та кандидати нерідко не вказують справжні джерела фінансування своїх кампаній або використовують тіньові фонди. Це створює нерівні умови для учасників виборів, підриває довіру до виборчого процесу та дає змогу олігархам або іншим зацікавленим особам впливати на політичні процеси через фінансування.

Ще однією проблемою є встановлення 5% виборчого бар'єру, який необхідно подолати партіям для проходження до парламенту, що може стати перешкодою для нових або малих політичних сил, які не мають значних фінансових або адміністративних ресурсів. У результаті голоси виборців, які підтримують ці партії, не враховуються в розподілі мандатів, що може призвести до того, що частина суспільства не буде представлена в парламенті.

Українське виборче законодавство часто змінюється, що призводить до плутанини серед виборців та навіть серед кандидатів. Постійні зміни в правилах можуть ускладнювати організацію виборів і створювати правову невизначеність. Зокрема, відсутність чіткої системи для врегулювання виборчих спорів може призвести до затягування процесу підрахунку голосів та оголошення результатів. Існують випадки фальсифікації результатів виборів або маніпуляцій під час підрахунку голосів. Хоча в останні роки було досягнуто значного прогресу в боротьбі з цими явищами, проблема прозорості виборів залишається важливою.

Частина населення України ще не усвідомлює важливості свого вибору і може голосувати без чіткого розуміння політичних програм або під впливом емоцій та популістських обіцянок. Це створює можливості для маніпуляцій з боку політичних сил, які користуються низьким рівнем політичної обізнаності виборців.

Мільйони українців живуть і працюють за межами країни, однак організація голосування за кордоном стикається з технічними і логістичними

проблемами. Участь у виборах обмежується через труднощі з доступом до виборчих дільниць, що створює дисбаланс у представленні інтересів закордонної української діаспори.

Виборча система України постійно вдосконалюється для забезпечення більшої прозорості, справедливості та врахування інтересів громадян. Однак, існуючи виклики, такі як корупція, складність виборчих процедур та необхідність реформ, які потребують подальшої уваги для підвищення ефективності демократичних процесів у країні.

Олос О. В.
Науковий керівник: канд.юрид.наук, доцент Лисенко І. В.
НТУ «ХПІ»

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням (ст.1 КК України). Кримінальний кодекс України є фундаментальним документом у системі національного права, який забезпечує правопорядок та охорону основних прав людини. З огляду на соціально-економічні та політичні зміни в державі, особливо важливо переглянути положення КК України з метою відповідності сучасним суспільним викликам, дотримання міжнародних стандартів і впровадження європейських принципів у правозастосуванні. Вдосконалення кримінального законодавства є ключовим для ефективного функціонування правової системи, запобігання злочинам та захисту суспільних інтересів.

Аналізуючи положення Кримінального кодексу України, слід звернути увагу на новітні зміни, пов’язані з реформами правосуддя, включенням норм щодо запобігання корупції та посиленням відповідальності за воєнні злочини. Окремий інтерес викликає дискусія щодо гуманізації покарань, зокрема,

введення альтернативних заходів, що можуть бути ефективнішими за тюремне ув'язнення. Також важливим є питання точного формулювання статей КК України, що дозволить зменшити правову невизначеність та уникнути подвійного тлумачення норм закону.

Наукові дослідження у сфері кримінального права мають бути спрямовані на вдосконалення кримінального кодексу з урахуванням найкращих міжнародних практик. Подальші дослідження можуть охоплювати питання адаптації кримінального права до умов гібридних загроз, реформування системи покарань і застосування технологій для запобігання злочинності. Це сприятиме формуванню більш справедливої, ефективної та сучасної системи кримінального права в Україні.

Орлов А.Д.
Науковий керівник: ст. викл. Вергун В. Г.
НТУ «ХПІ»

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРІВ ПОСТАВКИ, ПОЗИКИ ТА ОРЕНДИ

Актуальність теми. Договірні відносини є основою підприємницької діяльності та забезпечують правове регулювання бізнес-процесів. Договори поставки, позики та оренди є ключовими для українського бізнесу, оскільки вони забезпечують стабільне постачання товарів, фінансування та доступ до необхідних ресурсів. Тому важливо розуміти особливості цих договорів для запобігання правовим ризикам.

Договір поставки. Регулює відносини щодо передачі товару від постачальника до покупця для використання у підприємницькій діяльності або для подальшого перепродажу. Цей договір є комерційною угодою з чітко визначеними умовами щодо кількості, якості та строків поставки товару. Регулюється статтями 712–729 Цивільного кодексу України.

Договір позики. Передбачає передачу однією стороною іншій сторони у власність грошових коштів або інших речей з обов'язком повернення такої ж суми або аналогічної кількості речей. Права та обов'язки сторін встановлюються згідно статей 1046–1053 Цивільного кодексу України.

Договір оренди (найму). Надає можливість одній стороні (орендодавцю) передати іншій стороні (орендарю) право тимчасового користування майном за плату. Розрізняють договори оренди нерухомості, обладнання, транспортних засобів тощо. Регулюються Цивільним кодексом України, статтями 759–786, а також спеціальними законами (наприклад, Закон України «Про оренду державного та комунального майна»).

Порівняльний аналіз договорів поставки, позики та оренди. Ці типи договорів мають спільні риси. Усі договори базуються на зобов'язальних відносинах між сторонами та регулюються Цивільним кодексом України. Вони всі спрямовані на забезпечення правової стабільності у сфері підприємництва.

Але також є деякі відмінності. Кожен договір має свої специфічні риси, які зумовлені характером об'єкта договору, такими як товар, грошові кошти або майно, а також умовами щодо строків, форм оплати та обов'язків сторін.

Висновки. Договори поставки, позики та оренди є ключовими інструментами, що забезпечують стабільне функціонування та розвиток підприємств. Правильне укладення та виконання договорів сприяє уникненню конфліктів між сторонами та підвищенню ефективності підприємницької діяльності.

Павленко Р.В.
Науковий керівник: канд. юрид. наук, доцент Гаєвая О.В.
НТУ «ХПІ»

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми є однією з найгостріших проблем як в Україні, так і у світі. Це серйозний злочин, який порушує основні права людини і часто пов'язаний з насильством, експлуатацією, (особливо сексуальною), та примусовою працею.

В Законі України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 № 3739-VI (із змінами від 16.05.2013р.) говориться, що торгівля людьми – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою

експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визначаються злочином.

Статті 149 та 303 Кримінального Кодексу України зазначають, що до внутрішніх чинників належить: соціальна нерівність та низький рівень життя населення, насильство в сім'ї та інші прояви гендерної нерівності, девіантна поведінка членів сім'ї, викривлення моральних цінностей та відсутність духовних принципів певної частини населення, привабливість кращого життя за кордоном та погана обізнаність громадян щодо можливостей працевлаштування і перебування за кордоном та їх наслідки тощо. До зовнішніх чинників належить: спрощення можливостей для подорожування, лояльність законодавства до ескорту в багатьох країнах світу, попит на низькооплачувану працю та комерційну сексуальну експлуатацію, особливо дітей, попит на працю в галузях, де основна частина населення не бажає працювати через низку причин, зокрема небезпечні умови праці. З вище сказаного зрозуміло, що основними факторам, що сприяють розвитку торгівлі людьми є: бідність та безробіття, конфлікти та війни та слабка правова база.

Виходячи з цього, стає зрозуміло, що для боротьби з цим злочином важливі: покращення законодавства, підвищення обізнаності громадян та співпраця з міжнародними організаціями.

Статистика про торгівлю людьми надає нам такі дані: з початку 2024 року статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми встановлено 119 громадянам, з них 44 – жінки, 65 – чоловіків та 10 дітей (5 хлопців та 5 дівчат).

Відповідно до видової статистики треба сказати наступне: 13 людей постраждали від сексуальної експлуатації, 8 – трудової експлуатації, 7 – втягнення у жебрацтво, 3 – втягнення осіб у злочинну діяльність, 1 – продаж дитини, 17 – використання у збройних конфліктах, 70 – інші види. Водночас –

за видами торгівлі людьми – 72 особи постраждали від внутрішньої торгівлі, 45 - від торгівлі людьми в інших країнах та ще 2 – інші види.

На сьогоднішній день, основні країни, з якими Україна проводить торгівлю людьми є: Російська Федерація, Республіка Польща, Словаччина, Чехія, Італія, Республіка Туреччина , ОАЄ.

Отже, торгівля людьми є серйозним викликом, що потребує комплексного підходу. Це питання є не лише питанням Кримінального та Цивільного Законодавств, а й захисту прав людини, соціальної справедливості та стабільності суспільства.

Полтавцева М.
Науковий керівник: канд. філос. наук, професор Перевалова Л.В.
НТУ «ХПІ»

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Конституція України (ст.1) декларує правовий характер нашої держави. Розвиваючи ці програмні положення, ст. 3 Основного Закону проголошує людину та її права найвищою соціальною цінністю в Україні. При цьому права людини виступають детермінуючим критерієм, що визначає зміст і спрямованість діяльності держави. Закріплюється принцип відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, а утвердження забезпечення прав та свобод людини визначається головним обов’язком держави.

Конституція України розрізняє права людини та її свободи. Свобода людини, загалом, є первинним поняттям у системі прав людини й громадянина.

У широкому розумінні свобода характеризує загальний стан людини, її соціальний статус.

У вужчому, правовому тлумаченні, свобода є можливістю людини вчиняти ті чи інші конкретні дії в межах, встановлених правом. Можливості такого роду, що надаються нормами чинного права, мають назву суб’єктивних прав людини.

Свободу людини характеризують такі основні риси: люди вільні від свого народження, ніхто не має права порушувати їхні природні права, держава у демократичному суспільстві є головним гарантом свободи людини; людина вільна робити все, за винятком того, що прямо заборонено чинним законодавством; люди мають рівні можливості, що закріплені правом.

Конституція України розрізняє поняття «права людини» і «права громадянина». У першому випадку йдеться про права, пов'язані з самою людською істотою, її існуванням та розвитком. Людина (як суб'єкт прав і свобод) у цьому розумінні виступає переважно як фізична особа. До цього виду прав належать: право на життя (ст. 27); право на повагу до гідності людини (ст. 28); право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29); право на недоторканість житла (ст. 30); право на невтручання в особисте та сімейне життя (ст. 32) тощо.

Щодо прав громадянина, то вони пов'язані з сферою відносин людини з суспільством, державою, їх інституціями. Основу цього виду прав становить належність людини до держави, громадянином якої вона є. Прикладом прав громадянина, встановлених у Конституції України, є право громадян нашої держави на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації (ст. 36), право брати участь в управлінні державними справами (ст. 38), право на участь у проведенні мітингів, походів, демонстрацій (ст. 39), право на соціальний захист (ст. 46) тощо.

Права людини мають порівняно з правами громадянина домінантне значення. Адже права людини поширюються на всіх людей, які проживають у тій або іншій державі, а права громадянина – лише на тих осіб, які є громадянами певної країни.

Отже, відповідно до Конституції України основне право громадян – це його можливість здійснювати певні дії для задоволення своїх життєво важливих матеріальних і духовних інтересів, які встановлені державою і закріплені в Конституції та інших нормативно-правових актах.

Наразі в Україні запроваджено воєнний стан, у зв'язку з яким на території країни діє низка обмежень та заборон. Згідно з 64 статтею II розділу Конституції «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина конституційні права і свободи людини та громадянина під часу воєнного стану не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень.

Серед прав, що можуть бути обмежені: право на вільне пересування, право на вільний вибір праці, право на участь в управлінні державними справами.

Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України.

Прасол А.Т.
Науковий керівник: канд. юрид. наук, доцент Гаєвая О.В.
НТУ «ХПІ»

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ

Корупція в Україні – це системна проблема, яка гальмує розвиток країни, підриває довіру громадян до державних інституцій та негативно впливає на всі сфери життя. Протягом багатьох років корупція була одним з найгостріших соціальних та економічних питань, що потребують негайного вирішення.

В Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 №1700-VII (зі змінами від 08.11.2024р.) говориться, що корупція - використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Статті 354, 368, 368^3, 368^4, 368^5 та 369 Кримінального Кодексу України формують основу кримінально-правової боротьби з корупцією в Україні. У статті 354 йдеться мова про підкуп працівника підприємства, установи чи організації. Ця норма права передбачає кримінальну відповідальність за дії, спрямовані на спонукання службової особи до вчинення певних дій (або бездіяльності) шляхом обіцянки чи надання неправомірної вигоди. Статті 368, 368^3, 368^4 детально розкривають поняття хабара, його форми (пропозиція, обіцянка, надання), а також передбачають посилену відповідальність за хабарництво у великих розмірах, систематичне хабарництво та хабарництво, вчинене за попередньою змовою групою осіб. Стаття 368^5 прямо вказує на те, що неможливість обґрунтувати законними доходами значне майно або кошти, набуті особою, яка обіймає відповідальну посаду, є кримінальним правопорушенням. Це означає, що особа повинна довести законність походження свого майна. Стаття 369 КК України передбачає відповідальність за використання службовим особою своїх повноважень всупереч інтересам служби в особистих цілях або в інтересах третіх осіб. Це може проявлятися у вигляді прийняття незаконних рішень, ухилення від виконання службових обов'язків тощо.

Можна сказати, що основними формами прояву корупції являються: хабарництво, зловживання владою або службовим становищем та незаконне збагачення.

Перша поява України в Індексі сприйняття корупції була у 1998 році. На той момент Україна отримала 2,8 балів з 10 можливих і посіла 69 сходинку з 85 країн.

У 2006 році про Україну казали, що вона була надто корумпованою країною на міжнародному рівні, про що свідчить її незмінно низький рейтинг за рівнем доброчесності, визначений за результатами досліджень, у 2005 році – 2,6 бали, у 2004 – 2,2 бали, у 2003 – 2,3 бали, а у 2002 році – 2,4 бали (до держав з небезпечним рівнем доброчесності належать ті, в яких значення індексу менше ніж 3).

Починаючи з «часів Януковича» і до сьогодення показники в Індексі сприйняття корупції зросли на 8 балів, у 2013 році з 25 балами ми посідали 144 місце зі 177 країн, у 2020 країна посідала 117 місце з 180 країн та мала 33 бали, і лише у 2019 році Україна втратила два пункти. 2023 рік – Україна отримує 36 балів зі 100 можливих (104 позиція поміж 180 країн).

Таким чином, з попередніх даних Україна значно просунулася у рейтингу сприйняття корупції, але все ще залишається однією з найгостріших проблем, що гальмує розвиток держави та негативно впливає на суспільство громадян країни. Щоб вирішити цю проблему потрібен глобальний підхід до цієї справи, насамперед потрібно змінити менталітет суспільства та потрібна активна участь громадськості.

Пруць Д. П.
Науковий керівник: канд. іст. наук, доцент Солошенко О. М.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ПРАВОСВІДОМІСТЬ І ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується інтенсивними процесами демократизації та глобалізації, що висувають нові вимоги до формування правосвідомості й правової культури громадян. Незважаючи на значні досягнення в побудові правової держави в Україні, низький рівень правової культури та правосвідомості все ще залишається проблемою в багатьох країнах. У цьому контексті виникає необхідність у ґрунтовному дослідженні їх ролі в розвитку громадянського суспільства, а також визначенні механізмів підвищення ефективності правового виховання.

Правосвідомість формується як результат правового виховання та соціалізації особистості, які залежать від багатьох факторів, включаючи систему освіти, медіа-середовище та громадську думку. Сучасні технології створюють нові можливості для підвищення правосвідомості через інтерактивні методи навчання та доступ до інформації. Наприклад, вебінари, онлайн-курси, воркшопи, тематичні платформи з правових питань можуть значно збільшити

рівень правової обізнаності населення. Наприклад, платформа дистанційного навчання системи безоплатної правничої допомоги (https://academy.legalaid.gov.ua/), основи правових знань (https://pravo-kpl.com.ua/index.php) та інші. Наукова новизна дослідження полягає в розгляді сучасного феномену цифрових платформ як інструменту формування правової культури, що відкриває нові можливості для правового виховання. Виділення взаємозв'язку між використанням цифрових платформ і підвищенням правової культури дозволяє звернути увагу на декілька ключових аспектів, зокрема:

1) цифрові платформи стають новим середовищем для поширення правових знань, роблячи їх доступними для широких верств населення, особливо молоді. Це сприяє підвищенню рівня обізнаності щодо прав і свобод громадян, а також зобов'язань перед суспільством.

2) соціальні мережі, які є інтерактивним інструментом комунікації, мають потенціал для формування правових орієнтацій через можливість обговорення, обміну досвідом і участі в суспільних ініціативах. Їхня унікальна особливість — це швидкість поширення інформації та здатність створювати середовище для обговорення актуальних правових питань.

3) відповідні технології забезпечують новий формат взаємодії громадян із правовою системою, у якому головний акцент робиться на прозорість і доступність. Це відкриває перспективи для більш глибокого залучення громадян до правових процесів, підвищення їхньої відповідальності та активності в громадянському житті.

Отже, проблема розбудови громадянського суспільства в Україні безпосередньо пов'язана з розвитком правової культури та правосвідомості кожної людини та суспільства загалом. Саме правова культура та правове виховання населення є соціальною гарантією дії верховенства правового закону в суспільстві.

Варто наголосити про необхідність інтеграції новітніх технологій у правове виховання, а також активізації участі громадських організацій у популяризації правових знань. Подальші дослідження мають бути спрямовані

на розробку комплексних програм правового виховання з урахуванням сучасних викликів.

Ткач Д. О.
Науковий керівник: канд.юрид.наук, доцент Лисенко І. В.
НТУ «ХПІ»

РОБОЧИЙ ЧАС І ЙОГО ТРИВАЛІСТЬ

Робочий час є важливим аспектом трудових відносин, тому що саме він визначає баланс між продуктивністю та особистим життям працівників. Тривалість робочого часу має прямий вплив на фізичне та психічне здоров'я, емоційний та моральний стан працівників і економічні показники підприємства. Актуальність питання зросла через нові дилеми на ринку праці, а саме дистанційна робота та зміни в її режимі, які стали особливо помітними в умовах пандемії, а після воєнного стану. Регулювання робочого часу необхідно переглянути в контексті гнучких графіків робітників і нових правових норм. Робочим прийнято вважати час, протягом якого виконуються трудові обов'язки та розпорядження роботодавця відповідно до трудового (колективного) договору і правил внутрішнього розпорядку. З поняттям «робочий час» нерозривно пов'язане поняття «норма тривалості робочого часу». Цей показник є ключовим при визначенні й обліку відпрацьованого часу і, відповідно, при оплаті праці. На підприємствах, як правило, встановлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями. На тих підприємствах, де такий режим є недоцільним з огляду на специфіку виробництва й інших умов, може бути встановлено шестиденний робочий тиждень з одним вихідним (ст. 52 КЗпП). Напередодні святкових і неробочих днів – як при п'ятиденному, так і при шестиденному робочому тижні – тривалість робочого часу скорочується на одну годину. Ця норма не поширюється на працівників, для яких установлено скорочену тривалість робочого часу (ст. 53 КЗпП). Напередодні вихідних днів при шестиденному робочому тижні тривалість роботи не може перевищувати 5 годин (ст. 53 КЗпП). Нормальною вважається тривалість робочого часу в межах

установленої норми. Нормальна тривалість робочого часу законодавчо визначена як така, що не перевищує 40 годин на тиждень.

Наукова новизна полягає у визначенні нових тенденцій у регулюванні робочого часу на міжнародному рівні. Багато розвинених країн перейшли до запровадження скороченого робочого тижня та більш гнучких графіків. Це сприяє зменшенню професійного вигорання та підвищує загальну продуктивність. Новели законодавства України враховують сучасні прагнення в регулюванні трудових відносин. Наприклад, з жовтня 2024 року були внесені зміни до законів, що стосуються годин роботи, які дозволяють впроваджувати скорочений робочий тиждень на підприємствах.

Дослідження мають зосередитися на впливі різних режимах робочого часу на соціальний стан працівників та економічні показники для фірм та країни в цілому. Насамперед, варто сфокусуватись, в напрямку аналізування впливу інноваційних технології на ефективність та організацію роботи в різних секціях економіки.

Трейтяк М. О.
Науковий керівник:ст.викл. Сємко М.О.
НТУ «ХПІ»

НЕДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Правова культура громадян є основою функціонування демократичного суспільства і формування правової держави. Вона визначає обізнаність людей про свої права, обов’язки та механізми їх захисту, а також рівень готовності брати активну участь у суспільно-політичному житті. В Україні питання правової культури набуває особливого значення в умовах трансформаційних процесів, спрямованих на розбудову демократичних інститутів.

Однак, реалії показують, що значна частина населення стикається з проблемою правової неграмотності, яка перешкоджає їхньому ефективному впливу на прийняття рішень і контроль за діями влади. Це сприяє правовому нігілізму, зменшенню громадянської активності та створює серйозні виклики для розвитку громадянського суспільства і забезпечення верховенства права.

Саме тому питання підвищення рівня правової культури громадян набуває критичного значення для формування ефективної правової держави в Україні.

Недостатній рівень правової культури громадян в Україні значною мірою обумовлений слабкою системою правової освіти та недостатньою інформаційною підтримкою населення. Більшість громадян не знають своїх основних прав, що закріплені Конституцією України, не розуміють механізмів їх захисту і часто зіштовхуються з юридичними проблемами без належної підготовки.

Відсутність правових знань призводить до пасивності громадян у суспільному житті, що виражається у низькій участі у виборах, громадських ініціативах та акціях впливу на політичні процеси. Ця ситуація посилюється браком доступу до безоплатної юридичної допомоги, особливо в сільській місцевості, де люди часто залишаються сам на сам із правовими проблемами.

Також проблема правової культури пов’язана з низьким рівнем довіри до судової та правоохоронної систем, які сприймаються громадянами як корумповані й неефективні. Це сприяє поширенню правового нігілізму та небажанню відстоювати свої права через існуючі механізми.

Для подолання цієї проблеми необхідно створити ефективну систему правової освіти, яка починатиметься зі шкільного віку і продовжуватиметься в рамках громадських та державних ініціатив. Не менш важливим є розвиток мережі безоплатної правової допомоги, проведення інформаційно-просвітницьких кампаній та впровадження інтерактивних програм, які сприяють підвищенню правової свідомості населення.

Недостатній рівень правової культури громадян є серйозною перешкодою на шляху до формування правової держави та розвиненого громадянського суспільства в Україні. Ця проблема спричиняє пасивність громадян у відстоюванні своїх прав, знижує рівень довіри до державних інституцій та створює сприятливе середовище для корупції й безвідповідальності влади.

Для вирішення цієї проблеми необхідний комплексний підхід, який включає реформу системи правової освіти, підвищення доступності юридичних послуг, розвиток просвітницьких програм та зміцнення довіри до судової і правоохоронної систем. Залучення громадськості до правових ініціатив, створення платформ для поширення правових знань і підтримка місцевих освітніх проектів можуть значно сприяти підвищенню правової культури населення.

Підвищення рівня правової культури громадян сприятиме формуванню свідомого, активного та відповідального суспільства, здатного ефективно контролювати дії влади, захищати свої права та брати участь у розбудові правової держави. Це важливий крок до стабільності, процвітання та сталого розвитку України.

Трейтяк М. О.
Науковий керівник:ст.викл. Сємко М. О.
НТУ «ХПІ»

КОРУПЦІЯ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕШКОДА

Корупція є одним із найбільших викликів для сучасних держав, і її вплив на розвиток суспільства важко переоцінити. Це явище не лише заважає ефективному функціонуванню економіки, але й підриває довіру громадян до влади та гальмує впровадження необхідних реформ. У країнах, де корупція процвітає, важливі соціальні, економічні та політичні процеси часто відбуваються не за законом чи здоровим глуздом, а через особисті чи групові інтереси, що призводить до неефективного розподілу ресурсів, неякісних послуг та відсутності розвитку.

Корупція в економіці – це серйозна проблема, яка обмежує інвестиційну привабливість країни, послаблює конкуренцію та сприяє розвитку тіньових ринків. Коли чиновники зловживають своїм становищем, проводячи тендери чи приймаючи рішення про розподіл фінансових ресурсів, це призводить до того, що гроші не потрапляють до тих сфер, де вони дійсно необхідні, а

зосереджуються в руках обраних осіб. Приватні інтереси беруть верх над суспільними, що в результаті позначається на всій економічній системі. Інвестори, розуміючи, що система не є прозорою і є великий ризик зловживань, уникають вкладень, що ще більше затримує розвиток інфраструктури та бізнес-середовища.

Соціальний вплив корупції не менш серйозний. Вона сприяє росту соціальної нерівності, оскільки доступ до державних послуг, таких як освіта, медицина чи соціальна допомога, нерідко залежить від того, скільки грошей людина готова заплатити чи до кого звертається. Це створює відчуття несправедливості серед громадян, знижує їхню мотивацію до чесної праці і, зрештою, деморалізує суспільство. Як наслідок, не лише знижується рівень життя, але й виникає відчуття безвиході, коли люди не бачать сенсу боротися з корупцією через її настільки глибоке вкорінення.

Що стосується політичного аспекту, то корупція може стати однією з головних загроз для демократичних процесів. Коли політики займаються незаконними угодами або використовують державні ресурси для власних інтересів, це відсуває на другий план потреби громадян. Оскільки у таких умовах вибори і політичні процеси можуть бути маніпульовані, громадяни можуть відчувати, що їхні голоси не мають значення. Це веде до політичної апатії та нестабільності, що ще більше ускладнює розвиток країни.

Особисто я переконана, що корупція — це не лише проблема окремих осіб, але й системна хвороба, яка вкорінюється в культурі держави. Вона виникає там, де слабка правова система, де відсутня відповідальність за порушення закону, а також де немає культури громадського контролю. І хоча багато країн вже роблять кроки до боротьби з корупцією, не можна сподіватися на швидкий результат, якщо не буде проведено комплексну реформу всіх державних інститутів.

Тому вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу, включаючи реформу судової системи, підвищення прозорості в державних органах та залучення громадян до активної участі у контролі за діяльністю

влади. Важливо розуміти, що боротьба з корупцією — це не лише справа держави, а й кожного громадянина, бо корупція починається не лише в офісі чиновника, але й у буденних справах, коли люди готові порушити закон для особистої вигоди. Тому зміни повинні починатися з кожного з нас, а тільки тоді можна буде побудувати справедливу та прозору державу.

Фролова В. Є.
Науковий керівник: ст. викл. Вергун В. Г.
НТУ «ХПІ»

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИСТВА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Малий бізнес є важливим елементом економічного зростання та соціальної стабільності, забезпечуючи робочі місця і сприяючи інноваціям. Однак під час військового стану мале підприємництво в Україні стикається з безпрецедентними труднощами. Втрата активів, обмеження доступу до ринків і фінансування, зниження купівельної спроможності та логістичні ускладнення стали критичними перешкодами для збереження та розвитку цього сектору. Вирішення цих проблем є актуальним як для відновлення економіки під час війни, так і для забезпечення її стійкості в довгостроковій перспективі.

Основні проблеми малого підприємництва в Україні під час війни включають:

Ризикована ситуація для інвестування: Нестабільність і небезпека ведення бізнесу через постійні військові дії, що знижує інтерес іноземних та вітчизняних інвесторів.

Втрата ресурсів: Численні підприємства втратили майно, персонал або були вимушені змінити локацію, що обмежує їх продуктивність.

Труднощі з логістикою та постачанням: Знищення інфраструктури та блокування шляхів ускладнюють транспортування товарів, зокрема на експорт, що впливає на обсяги продажів.

Фінансові обмеження: У зв’язку з високими ризиками банки обережно ставляться до видачі кредитів, а зниження платоспроможності населення зменшує попит на продукцію.

Елементи наукової новизни полягають у вивченні нових адаптаційних стратегій, які використовують малі підприємства під час війни, таких як цифровізація, орієнтація на внутрішній ринок, співпраця з міжнародними партнерами та розвиток релокації бізнесу в безпечніші регіони України.

Вирішення проблем малого підприємництва в умовах військового стану потребує комплексного підходу, що включає державну підтримку, забезпечення стабільного доступу до фінансування та розробку програм для релокації бізнесу. Подальші дослідження мають бути спрямовані на вивчення ефективності державних ініціатив, адаптаційних моделей ведення бізнесу та оцінку економічного впливу війни на мале підприємництво в Україні.

Хрущов Д.Ю.
Науковий керівник: канд. юрид. наук, доцент Лисенко І. В.
НТУ «ХПІ»

ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В НАФТОГАЗОВІЙ ГАЛУЗІ

Актуальність теми визначається зростаючим значенням інтелектуальної власності у нафтогазовій галузі, яка активно розвивається завдяки впровадженню сучасних технологій та інноваційних рішень. В умовах інтеграції українських компаній у світовий ринок та посилення глобальної конкуренції, ефективний захист інтелектуальної власності є необхідним фактором сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі.

Інтелектуальна власність у нафтогазовій галузі включає винаходи, корисні моделі, спеціалізоване програмне забезпечення, цифрові моделі родовищ, бази даних, технічну документацію, а також інноваційні технології, такі як методи горизонтального буріння, інтенсифікації видобутку, 3D-моделювання покладів та інші передові розробки.

На сьогодні в Україні існують певні прогалини у законодавстві, зокрема, щодо регулювання службових винаходів і творів, створених працівниками в процесі виконання службових обов’язків. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» нечітко визначає порядок та умови передачі майнових прав роботодавцю, що створює передумови для конфліктних ситуацій, гальмує процеси комерціалізації та негативно впливає на мотивацію працівників розробляти інноваційні продукти.

Окрім цього, актуальною залишається проблема недостатнього правового захисту програмного забезпечення та цифрових моделей родовищ, яка проявляється у відсутності спеціалізованих норм законодавства, що враховували б специфіку використання та охорони таких об'єктів, особливо у транскордонних умовах. Це створює ризики несанкціонованого використання авторських розробок та негативно впливає на інвестиційну привабливість інноваційних проектів українських підприємств.

Згідно з інформацією Верховного Суду України, у 2022 році кількість судових справ, пов’язаних із захистом прав інтелектуальної власності, зменшилась порівняно з попередніми роками і становила 235 справ. Водночас у 2023 році спостерігалось суттєве зростання таких спорів (на 53% більше, ніж у 2022 році), що свідчить про підвищення актуальності та значення питань захисту інтелектуальної власності.

Для вирішення вказаних проблем необхідно впровадити наступні заходи:

- внесення змін до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» з чітким визначенням процедури передачі майнових прав на службові винаходи роботодавцям;
- гармонізація українського законодавства з міжнародними стандартами, зокрема імплементація положень Угоди TRIPS, а також директив ЄС, які регулюють захист комп'ютерних програм, цифрових моделей та баз даних;

- посилення адміністративного контролю за дотриманням прав на об'єкти інтелектуальної власності, розширення співпраці з міжнародними організаціями (WIPO, WIPO GREEN);
- активізація судової практики із захисту прав інтелектуальної власності шляхом розробки чітких методичних рекомендацій для судових органів;
- проведення спеціалізованих тренінгів та семінарів для співробітників підприємств нафтогазової галузі з метою підвищення правової грамотності у сфері захисту інтелектуальної власності.

Отже, удосконалення правового регулювання захисту прав інтелектуальної власності в нафтогазовій галузі України є необхідною умовою інноваційного розвитку, що дозволить значно підвищити конкурентоспроможність національних підприємств на міжнародному ринку та забезпечити стабільний розвиток галузі.

Цицхвая В.М.
Науковий керівник: канд. юрид. наук, доцент Олійник О.М.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Вивчення питання правового регулювання освітньої діяльності під час воєнних дій на території України має важливе суспільне значення, оскільки у 2014 році, після Революції Гідності, анексії Криму та початку збройної агресії Російської Федерації у східних регіонах нашої держави, система освіти стикнулася з новою проблемою: необхідністю забезпечити навчанням більш як 145 тисяч дітей-переселенців. Виникла необхідність реформування правового регулювання освітньої діяльності, і воно відбулося: з’явилися нові спеціальні умови навчання для вимушено переміщених осіб. Цього ж року відбулися значні реформи у вищій освіті: скасування освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст; якість освіти вперше починає контролювати незалежний орган - Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; заклади вищої освіти отримали можливість вільного розпорядження власними доходами.

У 2020 році для абітурієнтів з ОРДЛО та Криму відкривається можливість вступу без ЗНО до будь-якого закладу вищої освіти, а не обмеженого, як це було раніше.

Із початком повномасштабної російсько-української війни 24 лютого 2022 року велика кількість суб'єктів освітньої діяльності вимушені переміститися за кордон або у більш безпечні регіони України. Система освіти стикається з неможливістю продовження навчання на територіях закладів освіти. Знову виникла необхідність нових змін правового регулювання освітньої діяльності. І вони відбулися.

Відтак, згідно статті 3 частини другої Закону України «Про освіту» № 2145-VIII кожен має право здобувати освіту незалежно від фактичного місця перебування. Державні гарантії в умовах воєнного стану затверджені у статті 57-1 цього ж Закону, відповідно до яких учасникам освітнього процесу, установам освіти та науковим установам, у тому числі тим, які в умовах були змушені залишити робоче місце, а також змінити місце свого проживання, перебування, навчання на час особливого періоду гарантується: організація освітнього процесу у формі, що є найбільш безпечною для його учасників; здійснення виплати стипендій та інших виплат, що передбачені законом, збереження місця роботи; місце проживання та забезпечення харчуванням (у разі потреби).

Основними проблемами правового регулювання є: неможливість повного поновлення очного навчання у багатьох регіонах, переселення населення, недоступність освіти на деяких окупованих територіях. Україна здійснює кроки щодо розв'язання цих проблем, включаючи забезпечення безпеки закладів освіти та надання допомоги переселенцям у здобутті освіти, проте, ці проблеми продовжують існувати.

Тож сучасні проблеми правового регулювання в умовах воєнних дій на території України є досить складними та потребують багатогранного підходу для вирішення. Для врегулювання конфлікту та відновлення правопорядку в

зоні конфлікту потрібна ефективна робота цілісної системи, а також налагодження міжнародного діалогу та співпраці.

Уряд України робить зусилля для розв'язання цих проблем, включаючи забезпечення безпеки освітніх закладів та збільшення фінансування освіти. Однак, ці проблеми й досі залишаються актуальними і потребують подальшої уваги та дій з боку уряду та суспільства.

Цуркін Д. І.
Науковий керівник: ст. викл. Вергун В.Г.
НТУ «ХПІ»

РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ

1. Актуальність і значення проблеми для вирішення важливих наукових і практичних завдань

Господарські товариства є основою розвитку підприємницької діяльності та економіки України, забезпечуючи більшу частину внутрішнього валового продукту та робочих місць. Проте чинне законодавство про господарські товариства потребує реформування для адаптації до сучасних економічних умов, євроінтеграційних зобов'язань та викликів глобалізації. Відсутність чітких норм, застарілі процедури, неефективність корпоративного управління та регулювання корпоративних конфліктів негативно впливають на конкурентоспроможність бізнесу в Україні. Реформування законодавства є необхідним для створення сприятливого бізнес-середовища, що дозволить підвищити рівень інвестиційної привабливості та забезпечити ефективну діяльність господарських товариств.

Основні проблеми чинного законодавства щодо господарських товариств включають:

- недостатньо чітке регулювання корпоративного управління;
- відсутність механізмів захисту прав міноритарних акціонерів;
- складність процедур ліквідації та реорганізації товариств;
- відсутність механізмів запобігання корпоративним конфліктам;

- застарілі інструменти захисту інтересів кредиторів.

Нові підходи до реформування законодавства повинні базуватися на кращих міжнародних практиках, таких як:

Впровадження принципів належного корпоративного управління та прозорості діяльності товариств, що сприятиме покращенню корпоративної культури.

Створення механізмів швидкого та ефективного вирішення корпоративних спорів, зокрема через спеціалізовані арбітражні суди.

Спрощення процедур реєстрації, ліквідації та реорганізації господарських товариств з метою підвищення гнучкості підприємств.

Захист прав інвесторів та міноритарних акціонерів через законодавчі зміни, що встановлять чіткі правила розподілу повноважень між органами управління.

Гармонізація національного законодавства з європейськими нормами у сфері корпоративного права для покращення інвестиційного клімату в Україні.

Реформування законодавства щодо діяльності господарських товариств є ключовим чинником для економічного зростання України та підвищення її конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Важливими напрямками подальших досліджень є:

- аналіз міжнародного досвіду та його адаптація до українських реалій;
- розробка ефективних механізмів захисту прав акціонерів та кредиторів;
- дослідження впливу змін у законодавстві на розвиток малого та середнього бізнесу;
- моніторинг імплементації нових законодавчих норм та оцінка їхньої ефективності.

Такі зміни сприятимуть створенню сприятливих умов для діяльності господарських товариств та покращенню загального бізнес-клімату в Україні.

Таким чином, реформа законодавства про господарські товариства має стати ключовим кроком для розвитку бізнес-середовища в Україні та забезпечення його стабільного розвитку у майбутньому.

Шульга М. В.
Науковий керівник: канд. юрид. наук, доцент Олійник О.М.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

СВОБОДА СЛОВА ТА ІНФОРМАЦІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Актуальність питання свободи слова та інформації в Україні є надзвичайно високою, особливо в умовах війни та глобальних інформаційних викликів. У сучасному світі інформація грає ключову роль у формуванні суспільної думки, забезпечення її доступності та достовірності є фундаментальним чинником розвитку демократичного суспільства. В Україні, яка протистоїть російській агресії, свобода слова стає не лише питанням прав людини, а й інструментом боротьби за незалежність та збереження нації.

Свобода слова та інформації є наріжним камінцем демократичного суспільства та правової держави. Вона забезпечує можливість кожному громадянину висловлювати власну думку, про необхідне та поширювати інформацію без обґрунтованих обмежень діяльності, що є місцем для формування громадської думки, контролю влади та забезпечення прозорості суспільних процесів. Демократія неможлива без вільного обміну ідеями, хоча саме через дискусію, дебати та плюралізм поглядів народжує істину, а громадяни можуть брати активну участь у політичному житті своєї країни.

Свобода слова дозволяє відкрито висловлювати своє переконання, критикувати або підтримувати дії влади, обговорювати важливі суспільні проблеми та сприяти соціальним змінам. Вона є одним із ключових прав людини, закріплених у міжнародних документах, зокрема у Загальній декларації прав людини та Європейській конвенції з прав людини. У правовій державі свобода слова гарантується конституційно та законодавчо, а будь-яке її обмеження дозволяє лише у випадках, коли це необхідно для захисту інших основних прав та інтересів суспільства. Протест у недемократичних суспільствах цей принцип часто порушується через цензуру, переслідування незалежних журналістів або пропаганду державної пропаганди, що веде до

маніпуляцій громадською думкою та обмеження доступу до правдивої інформації.

Свобода інформації тісно пов'язана зі вільним словом, однак без доступу до достовірної інформації громадяни не можуть прийняти обґрунтоване рішення та ефективно брати участь у житті суспільства. Відкритість інформації сприяє зниженню рівня корупції, оскільки дозволяє громадянам і журналістам контролювати дії влади. Крім того, вільний доступ до інформації дає можливість кожному отримувати знання, що є основою для розвитку особистості та суспільства загалом. У сучасному світі де інформаційні технології змінюють ключову роль, що важливо, щоб громадяни мали можливість перевіряти джерела та підтримувати різні точки зору, що дозволяють уникати маніпуляцій та дезінформації.

Проте варто пам'ятати, що свобода слова не є абсолютною і потребує відповідальності. Вона не повинна перетворюватися на право безкарно поширювати наклеп, розпалювати ворожнечу чи пропагувати насильство. Саме тому в демократичних країнах правові механізми, які обмежують мову ненависті, закликають до насильства та інших форм зловживання цим правом. Важливо дотримуватися балансу між свободою слова та недостатністю захисту суспільних інтересів, оскільки обмеження цього права може стати загрозою для демократії, а його безконтрольність — призвести до хаосу та соціальної нестабільності.

Сучасний стан свободи слова в Україні є складним і неоднозначним, особливо в контексті повномасштабного вторгнення Росії у 2022 р. Важливо зазначити, що українська влада не запровадила воєнної цензури, що дозволяє журналістам продовжувати свою роботу без прямого втручання держави.

Українські журналісти оцінюють стан свободи слова у 2023 році на 6,4 бала за 10-бальною шкалою, де «1» означає дуже погано, а «10» – дуже добре. Це свідчить про певний оптимізм серед медіаспільноти, незважаючи на виклики воєнного часу. Однак, не всі поділяють цей оптимізм. Згідно з

опитуваннями IMI, 43% журналістів вважають, що стан свободи слова в Україні у 2022 році погіршився. Головними причинами цього стає російська агресія та проблеми з доступом до інформації. Попри ці виклики, Україна піднялася на 18 позицію у світовому рейтингу свободи слова, посівши 61-ше місце зі 180 країн. Це практика про міжнародне визнання зусиль країни у забезпеченні свободи медіа навіть в умовах війни.

Свобода слова та інформації є фундаментальними цінностями демократичного суспільства та правової держави, які забезпечують відкритий доступ громадян до інформації, їхню можливість висловлювати власну думку та брати активну участь у суспільно-політичному житті. Сучасний стан свободи слова в Україні є складним та неоднозначним. З одного боку, країна демонструє високий рівень відкритості, що підтверджується міжнародними рейтингами та оцінками журналістської спільноти. Українські медіа прогресують важливу роль у протидії російської пропаганди, забезпечують правдиве висвітлення подій та зміцнення демократичних процесів. З іншого боку, війна внесла свої корективи: впроваджені обмеження у зв’язку з військовими діями, посилений контроль за інформаційним простором, а також значні загрози для журналістів, особливо в зонах бойових дій та на тимчасово окупованих територіях.

Попри складні умови, Україна продовжує рухатися шляхом зміцнення демократичних принципів, і свобода слова залишається одним із ключових аспектів цього процесу. Важливо, щоб держава забезпечувала баланс між національною безпекою та правом громадян на доступ до інформації, не допускаючи надзвичайного контролю чи цензури.

СЕКЦІЯ 8
ІСТОРІЯ НАУКИ ТА ТЕХНІКИ

Голова секції: проф. Тверитникова О.Є.

Секретар секції: канд. філос. наук Гайдамачук О. В.

Авдєєв А. О.
Науковий керівник: док. іст. н., проф. Тверитникова О. Є.
НТУ «ХПІ»

ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК КІБЕРНЕТИКИ ЯК НАУКИ ПРО УПРАВЛІННЯ

Кібернетика, сформована Норбертом Вінером у середині XX століття, стала відповіддю на зростаючу складність технічних і соціальних систем. Її принципи, такі як зворотний зв’язок, самоорганізація та інформаційні процеси, заклали основу для автоматизації, штучного інтелекту й когнітивних технологій.

У сучасних умовах кібернетика є ключовим інструментом для вирішення глобальних завдань: оптимізації управління, підвищення ефективності виробництва, розробки автономних систем і забезпечення екологічної стійкості.

Передумови для виникнення кібернетики накопичувалися протягом століть. У XVIII столітті принцип зворотного зв’язку був упроваджений у механізмах Джеймса Ватта (регулятор парової машини). XIX століття ознаменувалося розвитком термодинаміки, електротехніки й ідей системного підходу. У XX столітті потреба у високотехнологічних системах управління під час Другої світової війни сприяла створенню електронних обчислювальних машин, які стали основою для формування кібернетики.

Кібернетика пропонує універсальні методи дослідження систем різної природи. Її основні принципи:

1. Зворотний зв’язок. Дозволяє системам коригувати свої дії на основі результатів.

2. Передача інформації. Потоки даних у системах розглядаються як ключовий чинник функціонування.

3. Самоорганізація. Системи здатні адаптуватися до змін без зовнішнього втручання.

Вплив кібернетики проявляється у таких сферах:

· Автоматизація: впровадження автоматизованих ліній і перших промислових роботів.

· Штучний інтелект: створення алгоритмів самонавчання та нейронних мереж.

· Медицина: розробка біокібернетичних пристроїв, таких як протези, керовані сигналами мозку.

· Економіка й управління: моделювання процесів і оптимізація ресурсів на основі кібернетичних моделей.

Новизна дослідження полягає у висвітленні нових аспектів кібернетики:

· Її ролі як міждисциплінарного інструмента, здатного поєднувати технічні, природничі й соціальні науки.

· Застосування кібернетичних принципів у соціально-економічних і екологічних системах.

· Аналізі впливу кібернетики на сучасні цифрові технології, включно з великими даними, блокчейном та інтелектуальними системами прогнозування.

Кібернетика є основою сучасного науково-технічного прогресу. Її історичний розвиток доводить здатність адаптуватися до нових викликів, зокрема в умовах цифровізації. Подальші дослідження мають фокусуватися на аналізі кібернетики як міждисциплінарного інструмента для вирішення завдань автоматизації, прогнозування та управління ресурсами. Її принципи мають потенціал для створення нових технологій, які визначатимуть майбутнє науки та техніки.

Алімов Г. О., Косарім О. О.
Науковий керівник: канд. іст. н., доц. Кабачек В. В.
НТУ «ХПІ»

ВІКЕНТІЙ ХОМИЧ ГЕРБУРТ-ГЕЙБОВИЧ ТА ЙОГО ВНЕСОК В РОЗВИТОК ХТІ

Після закінчення Першої світової війни Україна стала країною, яка не відрізнялась стабільністю, в якій «влада змінювалась частіше, ніж пори року», але в ній існували люди, які всупереч усяким негараздам, війнам та соціальним потрясінням робили свою справу. Це були люди, які публічно не оголошували себе патріотами, але для яких поняття «честь», «Батьківщина», «обов'язок» не були лише словами.

Одним з них був Вікентій Хомич Гербурт-Гейбович. Він походив з титульних полтавських дворян і приїхав до Харкова для продовження освіти. Стіни Харківського Технологічного інституту пам'ятають двох братів – Володимира та Вікентія Гербурт-Гейбовичів. Молодший брат народився в 1881 р., старший – в 1872 р. Звичайно, молодший брат йшов по стопам старшого – Полтавське реальне училище - Харківський Технологічний інститут.

Після отримання диплому інженера, Вікентія Хомича залишили в Інституті для підготовки до професорського звання. Він спеціалізувався на млинах та парових турбінах. В 1894 р. він взяв шлюб з Людмилою Григорівною Правєдниковою. В шлюбі народилися чотири дівчинки – Людмила, Алла, Наталія, Ірина. З 1903 р. Вікентій Хомич отримав посаду ад'юнкт-професора, а в 1917 р. – професора, отримав чин статського радника.

Здавалось, що це був звичайний викладач, яких було чимало в ХТІ. Але, Вікентій Хомич проявив себе повною мірою в часи Гетьманату. Саме завдяки його наполегливості та твердості ХТІ зберігся, як виш, не був зачинений, а його співробітники отримували зарплатню, розмір якої швидко зростав: результатом війн в більшості випадків є шалена інфляція. Вікентія Хомича Гербурт-Гейбовича було обрано першим в історії вишу проректором ХТІ. За нього було подано 18 голосів, за Павла Копняєва та Володимира Тира – по три, за Єгора Орлова – дві, за Георгія Проскуру та Володимира Серебровського – по одному

голосу. Всі професори, крім Гербурт-Гейбовича зняли свою кандидатуру, а Вікентій Хомич був 8 червня 1918 р. одностайно обраний проректором ХТІ.

Саме йому довелось вирішувати чимало складних проблем внаслідок хвороби ректора Івана Осипова та суміщення наступним ректором, Іваном Красуським своєї посади з роботою в Міністерстві освіти. Завдяки Вікентію Хомичу в ХТІ з'явились перші доценти – Василь Моніч, Олександр Молокін та Олексій Панченко. Під його керівництвом було розроблено Статут ХТІ, саме він вів нескінчені листування з Міністерством Народної освіти з виплатою належних сум викладачам та співробітникам. Його підпис є на листі щодо подовження відрядження ад'юнкт-професора Олександра Соломко, який керував виготовленням предметів військового спорядження для військових.

Щодо виплати належних сум, Вікентію Хомичу доводилося маневрувати, щоб мати змогу виплатити гроші співробітникам. На той час, крім звичайних грошей та кредитів Міністерства мали ходження так звані відсоткові папери, наприклад, «Займи свободи», «Зобов'язання Міністерства» та інші. Міністерство хронічно не встигало виплачувати нові оклади, які змінювались, чи не щомісяця. Звичайно, не вистачало грошей на ремонт будівель, утримання лабораторій, майстерень, кабінетів, бібліотеки. Навіть, на опалення не було виділено грошей. І керівництво ХТІ вимушене було скасувати підтримку музею, відрядження, оплату практики студентів та перенаправити ці кошти для закупівлі вугілля та дров на опалення навчальних і житлових корпусів.

З зміною влади, Вікентій Хомич Гербурт-Гейбович поїхав з міста разом з військами Антона Денікіна. Де він захворів на тиф разом з жінкою – невідомо. Невідомо і місце поховання його з жінкою. Донька Алла стала художницею, скульптором і письменницею та пішла з життя у віці 91 року в Мюнхені.

На жаль, в сучасному НТУ «ХПІ» мало хто згадує діяльність першого проректора вишу та його зусилля щодо збереження вишу.

Баришнікова Л. І., Сичова М. В.
Науковий керівник: канд. іст. н., доц. Кабачек В. В.
НТУ «ХПІ»

ПРО ПОЧЕСНОГО ЧЛЕНА ВЕТЕРИНАРНОГО ІНСТИТУТУ – ПЕТРА АРКАДІЙОВИЧА СТОЛИПІНА

Інститут почесних членів різних товариств, університетів вищих навчальних закладів, начебто з'явився, порівняно нещодавно. Однак можна констатувати, що подібна традиція існувала ще до революції. Наприклад, у Харківському технологічному інституті почесним професором був Дмитро Іванович Менделєєв та батько вітчизняної авіації Микола Єгорович Жуковський.

Не відстав від колег і Ветеринарний інститут: у 1910 році його почесним членом було обрано «Гофмейстера, Статс-секретаря Петра Аркадійовича Столипіна», на той час голову уряду і міністра внутрішніх справ. Як і за які заслуги в галузі ветеринарії міністра внутрішніх справ Петра Столипіна обрали почесним членом Харківського наукового ветеринарного інституту?

Справа була в тому, що Столипін був найвідомішим реформатором того часу. Серед реформ першого десятиліття XX століття в Російській імперії найважливішою стала аграрна. Вона надала селянам рівні права з іншими станами населення, гарантувала свободу пересування та вибору місця проживання, право на здобуття освіти та державну службу без дозволу громади чи інших інституцій. Депутатів від сільських громад стали обирати безпосередньо селяни, без підтвердження губернаторами. Було скасовано юридичні обмеження для старообрядців. Хлібороби отримали право власності на свої ділянки і змогли купувати державні землі.

Уряд продовжив курс реформ, зокрема запровадив загальне початкове навчання для дітей обох статей на чотири роки. До 1917 року більшість хлопчиків та половина дівчаток в європейській частині країни отримали початкову освіту. Вдалося суттєво збільшити бюджет народної освіти, до 1914 року було відкрито 50 тисяч нових навчальних закладів.

Окрім того, для тих, хто бажав переселитися на незаселені землі Сибіру та Далекого Сходу, надавали пільги та спеціальні вагони для перевезення людей і їх майна, у тому числі худоби. При цьому, на відміну від європейської частини Росії, земля передавалася селянинові не в особисту власність, а в постійне спадкове користування. За період з 1906 по 1914 рік за Урал переселилося понад 3,7 мільйона осіб, що вдвічі перевищує кількість мігрантів за попередні два десятиліття. В результаті в Сибіру та на Далекому Сході з'явилося більше десяти тисяч нових сіл та селищ.

Незважаючи на критику з боку політичних опонентів, які назвали ці вагони «столипінськими», навіть комуністи вимушені були визнати прогресивність реформ Столипіна. Під час візиту до Росії перед Першою світовою війною німецька урядова комісія на чолі з економістом професором Отто Аухагеном дійшла висновку, що після успішного завершення аграрної реформи Росія стане непереможною.

Розуміючи цінність селянської худоби, саме Петро Столипін вимагав субсидій в 15000 рублів протягом двох років для кожного з Ветеринарних інститутів. Він зобов’язав Заступника Начальника Ветеринарного управління подати відповідні документи до Міністерства Народної освіти. Свої дії Петро Аркадійович пояснював «підтвердженням значення ветеринарії в економічному житті народу».

27 листопада 1910 р. йому було відправлено телеграму подяки: «Рада Харківського Ветеринарного інституту значно просить Вашого Високопревосходительства прийняти звання Почесного Члена Інституту на знак вдячної подяки за ваше заступництво Просвіті та Вітчизняній ветеринарії».

Її підписали Керуючий навчальним округом Арбеков та директор інституту Ветеринарного Гумілевський.

Сам Столипін неодноразово зазначав, що для успішного завершення реформ державі потрібно двадцять років внутрішнього та зовнішнього спокою, без воєн та революцій, і значний час на «чорну роботу», на яку в Західних країнах пішли десятиліття.

Гончаров В. І., Кравцов О. М.
Науковий керівник: канд. техн. н., доц. Журило Д. Ю.
НТУ «ХПІ»

ВНЕСОК АКАДЕМІКА ВАСИЛЯ АТРОЩЕНКА В РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЇ ОТРИМАННЯ НИТРАТНОЇ КИСЛОТИ

Академік АН УРСР, доктор технічних наук, професор Василь Іванович Атрощенко присвятив своє життя дослідженню технології неорганічних речовин, виробництва азотної кислоти, аміаку, промислового каталізу та екології, зокрема виробництва мінеральних добрив. Його наукова діяльність сприяла створенню наукової школи з кінетики та каталізу технології зв'язаного азоту, яка виховала сотні висококваліфікованих хіміків-технологів, які працюють по всьому світу. В. І. Атрощенко є одним із засновників хімічної технології як науки, його праці лягли в основу теоретичних основ цієї галузі. Він брав безпосередню участь у створенні складного хімічного комплексу України, що відіграє не лише важливу роль у сучасній науково-технічній революції, ай дозволило вирішити проблему мінеральних добрив та забезпечення населення продуктами харчування.

Перші наукові публікації В. І. Атрощенка з’явилися в 1933 році і були присвячені результатам досліджень, виконаних під керівництвом професора І.Є.Ададурова. З 1931 року він зосередився на двох важливих проблемах – виробництву азотної та сірчаної кислот, опублікувавши в період з 1933 по 1941 рік 20 наукових праць на цю тему.

Наукові дослідження В. І. Атрощенка були спрямовані на розроблення технології виробництва азотної кислоти в Україні. Сучасне виробництво азотної кислоти складається з кількох стадій: контактного окиснення аміаку киснем повітря на платиновому каталізаторі; окиснення NO до NO2; поглинання оксиду азоту водою з утворенням азотної кислоти; каталітичного очищення викидних газів від оксидів азоту. На початку своєї наукової діяльності В. І. Атрощенко зосередився на дослідженні перших трьох стадій, які є ключовими в процесі виробництва азотної кислоти.

З метою обміну досвідом та координації зусиль у сфері розробки та освоєння великих установок для виробництва азотної кислоти, в м. Харкові регулярно проводилися Всесоюзні наукові семінари у 1969, 1971, 1973, 1977, 1981, 1984, 1988 та 1991 роках на базі Харківського політехнічного інституту.

Організаторами семінарів виступали Харківський політехнічний інститут, Державний інститут азотної промисловості (ДІАП), Комісія з хімії та технології неорганічних речовин Науково-технічної ради Міністерства вищої та середньої освіти СРСР, Наукова рада АН УРСР із проблеми «Теоретичні основи хімічної технології», секція хімії та хімічної технології Науково-технічної ради Міністерства вищої та середньої освіти УРСР. З 1971 року до організаторів приєдналося Всесоюзне хімічне товариство ім. Д. І. Менделєєва, Союзазот Міністерства хімічної промисловості СРСР та інші організації.

В. І. Атрощенко є співавтором десяти нових методів виробництва нітратної кислоти, більшість з яких знайшли своє застосування у промисловості. Його дослідження завжди здійснювалися у тісній співпраці з провідними науково-дослідними інститутами та підприємствами, що сприяло швидкому впровадженню отриманих результатів.

Кафедра технології неорганічних речовин (ТНР), яку очолював В. І. Атрощенко, підтримувала тісні зв'язки з Сєвєродонецьким виробничим підприємством «Об’єднання Азот», беручи участь у розробці нових технологій та вдосконаленні вже існуючих.

Довгі роки Василь Іванович був проректором ХПІ з наукової роботи. За плідну наукову діяльність В. І. Атрощенко був в 1964 році обраний членом-кореспондентом Академії наук Української РСР з неорганічної хімії, а в 1972 році - академіком за спеціальністю «хімічна технологія».

Наукова спадщина В. І. Атрощенка тісно пов’язана з розвитком технічної хімії, технології неорганічних речовин, виробництвом нітратної кислоти та аміаку, промислового каталізу та екології виробництва мінеральних добрив. Під його керівництвом була створена наукова школа з кінетики та

каталізу технології зв’язаного азоту, яка підготувала сотні фахівців у галузі хімічної технології.

Данилевич В. Ю.
Науковий керівник: док. іст. н., доцент Аннєнкова Н. Г.
Національна наукова сільськогосподарська бібліотека
Національної академії аграрних наук України

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОБОТИ НАУКОВО-ДОСЛІДЧОЇ КАФЕДРИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИЦТВ (1921-1927)

Сучасний світ зіштовхується з низкою масштабних викликів – енергетичних, продовольчих, організаційних, екологічних. Вирішення даних проблем неможливе без наукових досліджень, які сприяють розробці нових технологій, підвищенню ефективності виробництва та збереженню екологічної рівноваги. Важливим аспектом наукового розвитку є аналіз історії аграрної науки, що дозволяє не лише враховувати попередній досвід, а й визначати перспективні напрями досліджень, що особливо важливо для України, де сільське господарство завжди відігравало ключову роль у формуванні економіки.

Значний вплив на розвиток вітчизняної науки мав період соціалістичних перетворень на теренах України у 1920–1930-х роках минулого століття. Його можна охарактеризувати значними організаційними експериментами, широким фронтом наукового пошуку і деякою хаотичністю прийнятих політичних рішень. Яскраво ілюструє цей період ідея створення науково-дослідних (дослідчих) кафедр, згідно якої уся дослідна робота мала б проводитись на навіпавтономних кафедрах, які були спрямовані на максимальне практичне впровадження результатів науково-технічного прогресу в виробництво, та наближення науки до широких народних мас.

Саме представником такої організації науково-дослідної роботи стала кафедра сільськогосподарських виробництв, що була створена на базі КПІ в 1921 році. Її працівниками стали відомі спеціалісти в галузі органічної хімії та цукроваріння, інженери – Ісай Борисович Мінц (1879–??) та Генріх Соломонович Лиховіцер (1867 – 1925). Очолив кафедру інженер-технолог,

ректор КПІ (з 03.1921 по 12.1921), Іван Антонович Кухаренко (1880-1938). Від самого заснування кафедра активно залучала до наукової роботи інженерів цукрових заводів, що стало можливим, зокрема, завдяки виданню власного наукового часопису – «Записки научно-исследовательской кафедры технологий сельско-хозяйственного производства». Це видання стало платформою для публікації результатів досліджень ентузіастів аграрної науки. Оскільки кафедра фінансувалася Цукротрестом, її діяльність була зосереджена переважно на питаннях цукроваріння та технології виробництва цукру. Особливу увагу приділяли роботі І.А. Кухаренка, який досліджував процеси кристалізації сахарози. Водночас Іван Антонович також займався вивченням властивостей вапняку, що використовувався для очищення дифузійного соку. Інженери-цукровики, в свою чергу, активно працювали над удосконаленням виробничих процесів, приділяючи особливу увагу обліку та оптимізації витрат на цукрових заводах. Вони впроваджували більш точну апаратуру для контролю виробничих параметрів, що сприяло підвищенню ефективності виробництва. Наприклад, Л.Б. Каган розробив «Приспособление для точного определения уровня патоки в баке», яке дозволяло значно точніше контролювати рівень патоки, зменшуючи її втрати та покращуючи якість кінцевого продукту. Крім того, інженери активно займалися розробкою економічно вигідних технологій, спрямованих на зниження собівартості виробництва. Зокрема, М. Василенко у своїй роботі «Роль уварювання і кришталізації та механізація уварювання» детально проаналізував вплив механізованих методів уварювання на якість і швидкість кристалізації сахарози. Його дослідження стало важливим кроком до механізації цього процесу, що дозволило значно підвищити ефективність роботи цукрових заводів.

Отже, науково-дослідна кафедра сільськогосподарських виробництв стала яскравим прикладом нової моделі організації науки. Її діяльність надала можливість десяткам інженерів займатися науковими дослідженнями, сприяючи розвитку та вдосконаленню як аграрних, так і промислових технологій. Аналіз результатів роботи кафедри може слугувати цінним

орієнтиром для подальшого розвитку вітчизняного агровиробництва та переробної сфери, забезпечуючи науковий підхід до вирішення сучасних викликів у цьому напрямі економіки країни.

Довбій Д. Ю.
Науковий керівник: док. іст. н., проф. Тверитникова О. Є.
НТУ «ХПІ»

ВНЕСОК ННЦ ХФТІ У РОЗВИТОК НАУКИ І ТЕХНІКИ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ

Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут» (ННЦ ХФТІ) є одним із провідних наукових закладів України, чия діяльність значно вплинула на формування сучасної гуманітарно-технічної еліти. Історичні аспекти його розвитку дозволяють зрозуміти, як через поєднання фундаментальних досліджень, прикладних розробок і освітніх ініціатив закладалися основи науково-технічного прогресу. Аналіз цього досвіду є вкрай актуальним для вирішення сучасних завдань у галузях енергетики, матеріалознавства, інформаційних технологій та національної безпеки, а також для підготовки нового покоління висококваліфікованих спеціалістів.

ННЦ ХФТІ заснований у 1928 році й відтоді став центром інновацій і наукових проривів. Одним із найбільш значущих досягнень стало створення першого у світі фізичного циклотрона під керівництвом Лева Ландау та Ігоря Курчатова. У подальші роки інститут став базою для розробки ключових напрямків ядерної фізики, плазмових технологій та новітніх матеріалів.

Історія ННЦ ХФТІ свідчить про його унікальну роль у поєднанні науково-дослідної діяльності з освітніми програмами. У різні періоди розвитку інститут активно співпрацював із провідними університетами, сприяючи формуванню гуманітарно-технічної еліти.

Новизна дослідження полягає у висвітленні маловідомих фактів співпраці ННЦ ХФТІ з міжнародними організаціями, а також в аналізі його впливу на формування інноваційної культури в Україні. Зокрема, впровадження наукових

розробок інституту в промисловість стало каталізатором розвитку таких галузей, як машинобудування, авіація та енергетика.

Внесок ННЦ ХФТІ у розвиток науки і техніки України є визначним, адже він заклав основи для інтеграції фундаментальних досліджень у прикладну сферу, а також сприяв формуванню інноваційного мислення серед технічної еліти. У подальшому дослідження варто зосередити на таких аспектах: 1.Аналіз впливу ННЦ ХФТІ на сучасну освітню систему України. 2.Вивчення механізмів інтеграції гуманітарного компоненту в технічну освіту. 3.Дослідження нових моделей співпраці між науковими установами та промисловими підприємствами в умовах цифрової трансформації.

Вивчення історичних аспектів діяльності ННЦ ХФТІ не лише збагачує науково-історичний контекст, але й сприяє визначенню стратегій для подальшого розвитку науки й освіти в Україні

Єна А. В.
Науковий керівник: канд. іст. н., доц., Гутник М. В.
НТУ «ХПІ»

ІСТОРІЯ МУРАНСЬКОГО СКЛА

Муранське скло – видатний приклад італійського ремесла. Воно набуло свого розквіту на острові Мурано, поряд із Венецією. Вироби з італійського скла є символом витонченості, майстерності та розкоші.

У наш час муранське скло все ще зберігає свою актуальність, цінність, є важливою складовою італійської спадщини. Це мистецтво є цікавою темою для дослідження, бо воно має не лише культурну, але й економічну значимість.

Тему було досліджено за допомогою методів аналізу та порівняння. Це дозволило визначити головні етапи в історії муранського мистецтва: зародження у Венеції, розквіт на острові Мурано, занепад, відродження та теперішній час.

Історія відомого італійського скла бере свій початок з 8 століття. У цей період до Венеції з Близького Сходу прибули перші фахівці з вироблення скла.

Апогей розвитку муранського скла стався у 13 столітті, коли уряд Венеції перемістив майстерні на острів Мурано. Це було зроблено з двох причин: попередження пожеж та збереження таємниці технології виробництва. У цей час вироби вже стали вагомим джерелом доходу серед італійської економіки, тому влада вважала за потрібне ізолювати приміщення майстерень.

За основу мурана було взято особливе художнє скло, що було привезене з Константинополя, а також методика його виготовлення.

У 17–18 столітті розпочався занепад мистецтва. Він відбувся через велику конкуренцію товарів інших європейських країн, зокрема з більш дешевими виробами з Богемії.

Відродження муранського мистецтва відбулося завдяки ентузіастам, які намагалися зберегти унікальну технологію й, звичайно, були захоплені своєю справою.

У наш час муранське скло все ще залишається незмінним взірцем майстерності та предметом розкоші. Теперішні митці не припиняють справу минулих поколінь та продовжують створювати унікальні вироби. При виробництві сучасного італійського скла вони поєднують традиційні підходи з інноваційними методами. Муранське мистецтво залишається вагомим джерелом доходу для країни, через увагу туристів та колекціонерів з усього світу. З іншого боку, виникає питання збереження автентичності виробів через потокове виробництво.

Історія муранського скла демонструє унікальність італійської культурної спадщини. Вироби з італійського скла і на сьогоднішній день мають потужний економічний потенціал. Однак існує ризик втратити початкову оригінальність через масове виробництво та надмірне використання сучасних технологій.

Зайчиков В. В.
Науковий керівник: канд. іст. н. Булгакова О. В.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ ЩОДО РОБОТИ В КИЄВІ М. О. ДРАЙ-ХМАРИ

Сьогодні повертаються забуті імена видатних українців. Серед таких імен чинне місце займає ім'я Михайла Опанасовича Драй-Хмари, патріота України, поета, викладача, науковця. Про нього відомо, що він народився 28 вересня 1889 р. в селі Малі Канівці на Полтавщині (зараз Черкаська обл.). Після опанування вищої освіти, яку він здобув на Історико-філологічному факультеті Київського університету Святого Володимира, вступивши до нього у 1910 р. і закінчивши навчання з золотою медаллю, він був залишений для отримання професорського звання. Питаннями слов'янської філології найбільш активно в той час займалися в Петроградському університеті, куди і поїхав молодий філолог. Але, в 1917 р. на тлі Лютневої революції відбулося повернення українців на Батьківщину. Серед них був і Михайло Опанасович.

М.О. Драй-Хмара присвячує себе викладацькій справі, і з 1918 р. по 1923 р. він викладає в новоствореному Кам'янець-Подільському університеті. Основна посада Михайла Опанасовича – професор славістики. Також, він короткий час був деканом факультету гуманітарних наук (1920–1921 рр.).

А далі відомості про подальшу долю М.О. Драй-Хмари спираються лише виключно на спогади його доньки Оксани. В них, на жаль, міститься чимало не підтвердженої документально інформації. Наприклад, за спогадами його доньки, він обіймав посаду доцента кафедри загального слов'янознавства, очолював кафедру українознавства в Київському медичному інституті і його було звільнено 30 вересня 1929 р. при скасуванні цієї кафедри.

На перший погляд, все логічно: на початку вересня 1921 року уряд УРСР прийняв чимало нововведень. Запроваджувались посади професорів, які вели самостійні курси чи заняття, або завідували однією з науково-навчальних установ вищого навчального закладу та викладачів, які вели допоміжні курси або заняття, або ж працювали самостійно, під керівництвом одного з

професорів. Важко не погодитись, що навчальний предмет «Українознавство», явно в медичному інституті не відносився до основних предметів. Тому, професором Михайло Опанасович Драй-Хмара міг бути, якщо б він завідував кафедрою. Але з власноруч заповненої анкети слідує, що він працював на кафедрі українознавства Київського медичного інституту на посаді викладача.

Зі спогадів доньки, він займав посаду в Інституті мовознавства при ВУАН, де очолював Слов'янський відділ і вів семінари з аспірантами з слов'янських мов і літератур – польської, чеської, болгарської. В 1929 р. за постановою конкурсної комісії його було обрано на посаду штатного співробітника Комісії для дослідження української наукової мови в Науково-Дослідному інституті Мовознавства при ВУАН. Крім того він очолював кафедру загального слов'янознавства в Інституті Лінгвістичної освіти, керував кафедрою загального мовознавства в Польському Педагогічному Інституті, був головою кафедри українознавства в Київському Сільськогосподарському Інституті (розташованому в Голосіїві). Слід відзначити, що інформація, яка наведена у «Спогадах» про М.О. Драй-Хмару, має певні розбіжності з інформацією, що наведена в архівних документах. Він дійсно працював у Київському сільськогосподарському інституті (в складі інших 5 викладачів), за сумісництвом працював в різних установах. Був багатогранною особистістю. Займався літературною, перекладацькою (за спогадами володів 20-ма мовами), викладацькою, просвітницькою діяльністю.

Вперше його заарештували у 3.02.1933 р., але через 3 місяці звільнили. Після першого арешту його було звільнено з усіх посад. 4 вересня 1935 р. його було знову заарештовано. Він нікого не оговорив, але про жодне працевлаштування з 1933 р. мови йти не могло. З життя він пішов 1939 р.

Отже, викладацька діяльність М. О. Драй-Хмари у Київському сільськогосподарському інституті «на посаді професора» відповідала роботі звичайного позаштатного викладача. Не знецінюючи внесок Михайла Опанасовича в теорію українознавства та культури України, треба визнати що, його праця на посаді професора документально не підтверджена.

Іванов М. В.
Науковий керівник: канд. іст. н. Маліков В. В.
НТУ «ХПІ»

ЕВОЛЮЦІЯ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сучасний світ стрімко змінюється під впливом технологічних інновацій, і успішний розвиток національної економіки залежить від наявності кваліфікованих фахівців технічного профілю. Інженерна освіта в Україні повинна відповідати сучасним викликам, таким як цифровізація, глобалізація та інтеграція науки і виробництва. Дослідження історичного розвитку цієї галузі дозволяє оцінити її спадщину, врахувати попередні досягнення й помилки, а також визначити пріоритети на майбутнє.

Передісторія технічної культури на території України сягає середньовіччя. Ремісничі цехи та братства можна вважати першими осередками технічних знань. У козацьку добу з'являлися перші військово-технічні знання, що закладали основи систематичної підготовки спеціалістів у сфері будівництва укріплень, виготовлення зброї тощо.

XIX століття – становлення системи технічної освіти. У цей період під впливом індустріалізації в Європі в Україні було засновано перші технічні навчальні заклади. Львівська політехніка (1844 р.) стала першою технічною школою, яка забезпечувала підготовку інженерів у різних сферах. Заснування Київського політехнічного інституту в 1898 році стало ще одним важливим кроком у розвитку інженерної освіти.

Радянський період – масова технічна освіта. У XX столітті інженерна освіта стала важливим елементом радянської індустріалізації. Було створено мережу технічних університетів і інститутів, які спеціалізувалися на різних галузях промисловості, від машинобудування до радіоелектроніки. Українські вчені зробили вагомий внесок у розвиток науки: Сергій Корольов став одним із творців космічної галузі, а Володимир Вернадський – засновником геохімії. Одним із ключових освітніх осередків став НТУ «ХПІ»«Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ»), заснований у 1885 році. Цей університет

відіграв важливу роль у підготовці фахівців длястратегічних галузей промисловості, зокрема машинобудування, електротехніки та хімічної інженерії. Протягом своєї історії НТУ «ХПІ» став науковим і освітнім центром світового рівня, відомим своїми науковими школами та видатними випускниками.

З 1991 року українська інженерна освіта пройшла період реформ. Впровадження Болонської системи сприяло гармонізації навчальних програм із європейськими стандартами. Проте залишаються виклики: недостатнє фінансування, застаріла матеріально-технічна база, нестача інноваційних підходів у викладанні. Попри це, університети, такі як НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського» та НТУ «ХПІ», активно розвивають міжнародну співпрацю, створюють стартап-інкубатори, впроваджують міждисциплінарні підходи.

Дослідження показало, що інтеграція цифрових технологій у навчальний процес, створення онлайн-курсів і розвиток дистанційного навчання відкривають нові можливості для інженерної освіти. Крім того, міждисциплінарний підхід, який поєднує технічні науки з економікою, дизайном та соціальними науками, є важливим фактором для формування конкурентоспроможних фахівців.

Еволюція інженерної освіти в Україні демонструє її здатність адаптуватися до змін, проте потребує глибокої модернізації. Основні напрями розвитку включають: розробку моделей інтеграції освіти, науки й бізнесу для підготовки інноваційних кадрів; удосконалення матеріально-технічної бази, зокрема створення лабораторій із сучасним обладнанням; розширення міжнародної співпраці через програми обміну, гранти та спільні проекти.

Національні технічні університети, такі як НТУ «ХПІ», продовжують бути фундаментом технічної освіти, сприяючи збереженню й розвитку наукового потенціалу України.

\

Кирилова Є. В.
Науковий керівник: док. іст. н., проф. Тверитникова О. Є.
НТУ «ХПІ»

МІЖНАРОДНА СИСТЕМА ОДИНИЦЬ. ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ

Міжнародна система одиниць (СІ) є основою наукових і технічних розрахунків, забезпечуючи універсальність і стандартизацію у вимірюваннях. Її впровадження стало фундаментом для розвитку точних наук і сучасної техніки.

СІ — це міжнародно узгоджена система одиниць, що включає основні (метр, кілограм, секунда, ампер, градус Кельвіна, кандела) та похідні одиниці, які використовують в науці, інженерії та економіці.

Дослідження зосереджуються на адаптації СІ до новітніх технологій та вимірювань на субатомному рівні. Уніфікована система вимірювань необхідна для міжнародної співпраці в науці, торгівлі та промисловості, адже без єдиних стандартів можливі розбіжності в інтерпретації результатів.

До впровадження СІ існувала плутанина через використання локальних систем вимірювань, що ускладнювало торгівлю та наукові дослідження. СІ вирішує цю проблему завдяки глобальному застосуванню. Стандартизація вимірювань залишається ключовою для глобалізації науки та економіки.

Історія СІ показує, як еволюція вимірювань впливала на розвиток цивілізації. Початок стандартизації припадає на XVIII століття, коли у Франції було створено метричну систему. У 1875 році підписали Метричну конвенцію, яка заклала основи сучасної системи. СІ офіційно затверджена у 1960 році на 11-й Генеральній конференції з мір та ваг.

Подальші дослідження історії сприяють розумінню еволюції науки та техніки. Постійна актуалізація СІ необхідна для відповідності сучасним технологічним викликам.

СІ розвивається шляхом уточнення визначень основних одиниць через природні константи. Наприклад, у 2018 році переглянули визначення кілограма, що тепер базується на сталій Планка.

Сьогодні розвиток міжнародної системи одиниць не стоїть на місці. СІ є невід'ємною частиною глобальної економіки, науки, медицини та техніки. Завдяки міжнародній системі одиниць забезпечується сумісність між країнами, що сприяє міжнародній торгівлі та співпраці в науці. Наприклад, стандартизація у фармацевтиці та авіації базується на СІ. Система одиниць (СІ) розширюється на нові галузі, зокрема штучний інтелект і робототехніку.

Переваги СІ сприяють її домінуванню серед інших систем. Основні переваги: універсальність, точність, зручність у конверсії між одиницями, відповідність природним константам. Це робить її зручною як для наукових, так і для практичних завдань. Переваги СІ забезпечують її незамінність, а подальші розробки дозволяють підвищити точність і застосовність у різних галузях.

Кондратьєв В. Ю.
Науковий керівник: канд. іст. н., доц. Гутник М. В.
НТУ «ХПІ»

ВНЕСОК ОЛЕКСАНДРА ВОЛОДИМИРОВИЧА ПОТІЯ У ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ

Розвиток інформаційних технологій та цифрової інфраструктури веде до зростання кіберзагроз, які потребують ефективних інструментів протидії. Одним із ключових елементів національної інформаційної безпеки є система стандартизації у сфері кібербезпеки. Її формування та вдосконалення є важливим фактором забезпечення захищеності державних, корпоративних та приватних інформаційних ресурсів. Особливий внесок у формування національних стандартів України у сфері кібербезпеки зробив науковець і практик Олександр Володимирович Потій (1971 р. н.).

Випускник Харківського вищого військового командно-інженерного училища ракетних військ розпочав свою наукову діяльність у цій сфері ще на початку 1990-х рр. Після здобуття незалежності країна зіткнулася з

необхідністю створення власної нормативно-правової бази та інфраструктури захисту інформації. О.В. Потій одразу ж зосередив свою роботу на розробці концептуальних засад національної системи технічного захисту інформації, спрямованої на протидію сучасним викликам.

Одним із найважливіших досягнень О.В. Потія стало вдосконалення стандартів криптографічного захисту інформації. Його дослідницька діяльність дала поштовх розробці ДСТУ 4145-2002 «Інформаційні технології. Криптографічний захист інформації. Цифровий підпис, що ґрунтується на еліптичних кривих». Цей стандарт став фундаментом для створення національних алгоритмів криптографічного захисту, підтримуючи безпеку обміну інформацією в урядовому, банківському та комерційному секторах.

Важливим аспектом діяльності науковця є його внесок у розвиток нормативно-правової бази у сфері кібербезпеки. Завдяки експертним рекомендаціям вченого було вдосконалено низку законодавчих актів, що зараз регулюють питання технічного захисту інформації в країні. Це дозволило забезпечити стандартизацію робіт у сфері криптографії, інформаційного захисту та оперативного реагування на загрози.

У своїй діяльності Олександр Потій завжди приділяє увагу не лише теоретичним аспектам, але й практичному впровадженню своїх розробок. Він надає консультації державним структурам, таким як Державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації України, а також впроваджує результати своєї діяльності у великих компаніях приватного сектора. Це у підсумку забезпечило комплексний розвиток кібербезпеки в Україні.

Не менш значущою є і педагогічна діяльність О.В. Потія. Під його керівництвом підготовлено цілу генерацію висококваліфікованих фахівців у галузі кібербезпеки, які сьогодні займаються вдосконаленням систем державного та комерційного захисту інформації. Його знання й досвід стали основою для формування нових навчальних програм у цій галузі.

У підсумку, Олександр Потій робить вагомий внесок у становлення системи кібербезпеки України, сприючи розробці стратегічних стандартів,

освіті майбутніх фахівців та зміцненню державної безпеки в інформаційному просторі. Його робота не лише зміцнює обороноздатність України, але й вносить суттєвий внесок у глобальний розвиток цієї галузі.

Макаренко П. О.
Науковий керівник: док. іст. н., проф. Тверитникова О. Є.
НТУ «ХПІ»

СТАНОВЛЕННЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ: ВІД ЕЛЕКТРОННИХ РОЗРАХУНКІВ ДО БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЙ

Актуальність дослідження розвитку цифрових платіжних систем зумовлена стрімкою цифровізацією фінансового сектору України та необхідністю вивчення історичного досвіду впровадження платіжних інновацій. В умовах євроінтеграції та розвитку цифрової економіки важливим є розуміння еволюції вітчизняних платіжних технологій та їх інтеграції у світову фінансову систему.

Формування цифрових платіжних систем в Україні має глибоке історичне підґрунтя, пов'язане з розвитком обчислювальної техніки та автоматизацією банківської сфери. Ще у 1960-х роках в УРСР під керівництвом академіка В.М. Лушкова було розроблено проєкт загальнодержавної автоматизованої системи управління економікою (ЗДАС), що передбачав створення електронної платіжної системи. Важливим етапом стало впровадження у 1970-х роках автоматизованих систем управління "Банк" у Держбанку УРСР, що заклало технологічні основи майбутніх електронних платежів.

Після здобуття незалежності України постала потреба створення власної платіжної системи. Під керівництвом першого голови НБУ В.П. Матвієнка та його заступника В.І. Кравця у 1993 році було запроваджено Систему електронних платежів (СЕП). Розробку системи здійснювала команда українських фахівців на чолі з А.С. Савченком провідним спеціалістом в галузі інформаційних технологій та банківської справи та Б.В. Пальчуком провідним експертом у галузі банківських платіжних систем, використовуючи вітчизняні

технологічні рішення. У перший рік роботи СЕП обробляла близько 40 тисяч платежів щодня, а вже до 1995 року цей показник зріс до 200 тисяч операцій.

Значний внесок у розвиток електронних платежів зробив директор Банкнотно-монетного двору НБУ Р.М. Арешкович, під керівництвом якого у 2004 році було створено Національну систему масових електронних платежів (НСМЕП). Технологічну базу системи розробила група науковців Інституту кібернетики НАН України під керівництвом академіка І.В. Сергієнка. НСМЕП стала першою в Україні системою роздрібних платежів, що використовувала смарт-картки з мікропроцесором вітчизняного виробництва.

Період 2010-2015 років відзначився впровадженням інноваційних технологій. Команда ПриватБанку на чолі з О.В. Дубілетом запровадила перші в Україні сервіси мобільного банкінгу та QR-платежів. Розробка системи LiqPay під керівництвом М.В. Рогальського створила підґрунтя для розвитку фінтех-галузі. Важливим досягненням стало впровадження технології безконтактних платежів - у 2011 році в Україні з'явилися перші NFC-термінали, а до 2015 року їх кількість перевищила 100 тисяч одиниць.

Сучасний етап розвитку характеризується впровадженням технології розподіленого реєстру (DLT) та криптоактивів. У 2021 році команда Міністерства цифрової трансформації на чолі з М.М. Федоровим розпочала пілотний проєкт е-гривні на блокчейні. Паралельно розвивається інфраструктура віртуальних активів – створено біржі криптовалют (Kuna, WhiteBIT), системи криптоплатежів (Profit, CryptoHramota). За даними НБУ, у 2022 році Україна увійшла до топ-10 країн світу за рівнем впровадження криптовалют.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі етапів розвитку цифрових платіжних систем України та виявленні ключових технологічних інновацій, що вплинули на формування сучасної платіжної інфраструктури. Отже, вперше систематизовано внесок українських науковців та практиків у розвиток платіжних технологій, а також досліджено еволюцію нормативно-правового забезпечення цифрових платежів.

Макарова Є. О., Рогатюк Є. О.
Науковий керівник: канд. техн. н. доц. Журило Д. Ю.
НТУ «ХПІ»

КОЗАЦТВО В ІСТОРІЇ ХАРКІВСЬКОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ

Терміни «козаки» і «козацтво» в сучасній свідомості асоціюються з національними символами, воєнними традиціями та захистом України, зокрема славетним військом Запорізьким. Проте, козак був ще й представником певного стану. В межах Російської імперії населення поділялося на стани, і козацтво посідало особливе місце в цій структурі. Нащадки козаків у мирний час займалися не тільки сільським господарством.

В історії Харкова козацтво відіграє визначальну роль. Згідно з офіційною історіографією, козаки на чолі з осавулом Іваном Каркачом оселилися в 1652 - 1654 роках біля злиття річок Харків та Лопань. Ці переселенці були зараховані до Білгородського розряду і отримали назву «Слобідські українські козацькі полки», а територія, яку вони заселили, стала відома як «Слобідська Україна». У 1670 році Харків отримав статус козацького полкового міста.

Відомо, що наприкінці XIX – початку XX століття кожна кавалерійська дивізія, крім трьох полків регулярної кавалерії включала один козачий полк. Більшість кавалерійських з'єднань розташовувалися вздовж західного кордону Російської Імперії. Але були і винятки: 10-та кавалерійська дивізія, на відміну від інших, була розташована на Лівобережній Україні – у Харкові та Харківській губернії. У 1885 році в Харкові було засновано Технологічний інститут, що привернув увагу офіцерів козацьких полків з військовою освітою, які бажали отримати цивільну спеціальність.

Історія Харківського технологічного інституту зберегла, як мінімум, імена двох офіцерів, пов'язаних з 10-тою кавалерійською дивізією: генерал-лейтенанта Олександра Іллича Дутова, відомого отамана Оренбурзького козацтва, та осавула Андрія Миколайовича Михайлова, командира 3-ї сотні 1-го Оренбурзького козачого полку. Обоє офіцерів, перебуваючи на службі в Харкові, скористалися можливістю здобути інженерну освіту в ХТІ. Генерал

Дутов, як сторонній слухач, відвідував лекції з електротехніки, які читали в ХТІ професори О. К. Погорелко і П. П. Копняєв. Надалі Дутов продовжив технічну освіту у Миколаївському інженерному училищі та протягом усієї своєї кар'єри був пов'язаний з інженерними військовими підрозділами. Андрій Михайлов отримав ступінь інженера-технолога після закінчення механічного відділення ХТІ.

З відкриттям Харківського технологічного інституту козацькі спільноти з різних областей активно підтримували освіту своїх представників. Для талановитих юнаків створювалися стипендіальні програми, що значно полегшували навчання. Наприклад, Область Війська Донського надавала значну річну фінансову допомогу студентам ХТІ - 420 руб. Громадськість Харкова також виявляла турботу про студентів-козаків, організовуючи благодійні заходи на їхню підтримку. У 1897 р. пройшов концерт в оперному театрі на користь студентів-донців. Брали участь артисти, уродженці Дону - С.В. Брикін, С. Г. Власов, Є. А. Гальцина, Е. Ф. Дніпрова, А. П. Смирнов та інші.

У дореволюційний період Харківський технологічний інститут завдяки своєму географічному розташуванні був популярним місцем навчання для нащадків різних козацьких полків. Найбільш значну кількість студентів становили козаки Області Війська Донського, за ними йшли козаки Полтавського війська. Також серед студентів були представники Чернігівського, Терського та Астраханського військ. Випускники-козаки інституту працювали в різних галузях промисловості, займаючи відповідальні посади у сфері залізничного транспорту, металургії, будівництва та освіти.

Спадщина козацького духу продовжується й нині. Нащадки козаків отримують вищу освіту у НТУ «ХПІ». Одним із яскравих прикладів є Радислава Капніст, випускниця хімічного факультету ХПІ, нащадок кошового отамана Запорізької Січі І.Д. Сірка, донька відомої української актриси Марії Капніст.

День українського козацтва, який відзначається щорічно 14 жовтня, є символом визнання історичної ролі та заслуг козацтва в становленні України.

Меньшиков С. О.
Науковий керівник: канд. іст. н., доц. Гутник М. В.
НТУ «ХПІ»

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЕНЕРГЕТИЧНИХ МАШИН І СИСТЕМ ІМ. А. М. ПІДГОРНОГО НАН УКРАЇНИ

Обстріли енергетичної інфраструктури України під час російської агресії та пошкодження ключових елементів енергетичної мережі призводили до перебоїв у постачанні електроенергії, а також води й опалення, що впливало на життєдіяльність міста, регіони або інколи навіть всієї країни. Це яскравий приклад залежності людства від електроенергії. Тому вивчення розвитку енергетики та енергомашинобудування у минулому може дати уявлення про шляхи уникнення подібних наслідків у майбутньому.

Велику роль у вивченні нагальних проблем енергомашинобудування відіграла Лабораторія проблем швидкісних машин і механізмів (згодом – Інститут проблем машинобудування (ІПМАШ), а зараз – Інститут енергетичних машин і систем ім. А. М. Підгорного НАН України (ІЕМС НАН України)) в Харкові.

Інститут веде свій історичний відлік з 1939 р., коли в Харкові за ініціативи академіків АН УРСР, які одночасно були і викладачами у Харківському політехнічному інституту В. М. Хрущова та Г. Ф. Проскури був створений Інститут енергетики АН УРСР. Через низьку географічних реорганізацій Інститут опинився у Києві, там же і було за рішенням Президії АН УРСР від 07 липня 1944р. та постанови РНК УРСР від 17 липня 1944 р. створено Лабораторію проблем швидкісних машин і механізмів. У травні 1947 р. рішенням Ради Міністрів Української РСР Інститут енергетики АН УРСР було реорганізовано в два самостійних інститути: Інститут електротехніки та Інститут теплоенергетики АН УРСР. Через відсутність власної експериментально-технічної бази було прийняте рішення про переведення

частини науковців до Харкова. Першим очільником Лабораторії став академік Г. Ф. Проскура, який очолював її до 1954 р. Далі лабораторію очолив його учень – академік АН УРСР.

А. П. Філіппов. У 1955 р. назву лабораторії було змінено на Лабораторію гідравлічних машин, в 1964 р. реорганізовано у філіал Інституту механіки АН УРСР. Основним напрямком роботи Лабораторії в перші роки після заснування було вивчення проблеми підвищення потужності, економічності та надійності машин, механізмів і збільшення терміну їхньої експлуатації.

Важливою проблемою повоєнного періоду було відновлення пошкоджених турбін і створення нових. Під час випробувань моделей турбомашин важливо отримати повну універсальну характеристику випробуваної моделі, а саме залежність ККД і тиску від витрати для різних частот обертання. Аналіз цих характеристик дозволяє оцінити ефективність обраного типу ступеня та визначити можливість його застосування в багатоступеневій машині, що розробляється. Однією з перших робіт, яку проводила Лабораторія став проєкт робочої частини для випробувань моделей турбомашин у газодинамічній трубі.

У 1948 р. Лабораторія зробила звіт за результатами проведених робіт за темою: «Дослідження напруг та деформацій у лопатках газових турбін». У роботі вивчався вплив на міцність лопаток газових турбін, що працюють в умовах високих температур основних факторів (повзучість, концентрація напруги). Ці роботи перегукувалися з розробками кафедри турібнобудування НТУ «ХПІ» (яку очолював професор Я.І. Шнеє), що у цей час також займалась газотрубінними двигунами.

Таким чином, дослідження історії розвитку енергомашинобудівних кафедр та лабораторій може стати важливим джерелом інформації про розвиток співпраці між науковими установами та виробничим сектором. Такий аналіз допоможе виявити ключові тенденції та досягнення у взаємодії, що дозволить мінімізувати ризики у разі повторних атак на енергосистему. Результати цього вивчення сприятимуть більш ефективному відновленню та захисту

енергетичних мереж, забезпечуючи новий, більш високий рівень співпраці між наукою та промисловістю.

Москальчук О. О.
Науковий керівник: док. іст. н., проф. Тверитникова О. Є.
НТУ «ХПІ»

НАУКОВА СПАДЩИНА П. П. КОПНЯЄВА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ІНЖЕНЕРНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ

Наукова спадщина Павла Павловича Копняєва є важливим внеском у становлення і розвиток технічної освіти в Україні, що сприяло формуванню національної інженерної школи. Дослідження його праць має не лише історичне, але й практичне значення для розв'язання сучасних завдань у сфері технічної освіти та інноваційної діяльності. У контексті сучасних викликів, зокрема швидкої цифровізації та глобалізації, вивчення наукових ідей П.П. Копняєва дозволяє знайти нові підходи до інтеграції фундаментальних знань із практичними навичками, необхідними для підготовки конкурентоспроможних фахівців. Наукова діяльність П.П. Копняєва охоплює широкий спектр питань, пов'язаних із розвитком технічної освіти, інженерних методів і педагогічних підходів. Зокрема, він займався розробкою: 1. Системного підходу до інженерної освіти. Копняєв уперше запропонував інтеграцію теоретичних і практичних занять, що стало основою для створення сучасних програм підготовки інженерів. 2. Науково-педагогічних принципів. Він розробив методики викладання технічних дисциплін, які поєднують академічну фундаментальність і прикладну спрямованість. 3. Розвитку технічної творчості студентів. Копняєв ініціював створення лабораторій і студентських проєктних груп, що сприяло розвитку інженерного мислення. Елементом наукової новизни є аналіз впливу ідей П.П. Копняєва на сучасні тенденції в технічній освіті. Зокрема, його підходи до міждисциплінарного навчання та стимулювання творчості знаходять відображення у впровадженні STEM-освіти. Крім того, Копняєв наголошував на важливості співпраці між наукою й промисловістю. Його ідеї стали основою для створення кластерів, де

університети працюють у тісному зв'язку з підприємствами, що зараз є стандартом у світовій практиці. Наукова спадщина П.П. Копняєва має велике значення для розвитку технічної освіти та формування інженерної культури в Україні. Вивчення його праць дозволяє: 1. Визначити ефективні підходи до модернізації навчальних програм для інженерів із урахуванням сучасних технологій. 2. Використовувати принципи міждисциплінарного навчання для формування інноваційного мислення у студентів. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на порівняльний аналіз спадщини Копняєва з ідеями інших визначних педагогів і науковців у світовому контексті. Крім того, актуальним є вивчення можливостей впровадження його методів у сучасну систему дистанційної та змішаної освіти.

Побук Ю. І.
Науковий керівник: канд. іст. н. Булгакова О. В.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

ДЕЯКІ НОВАЦІЇ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В 20 РОКИ XX СТОРІЧЧЯ

В 1920 роки народне господарство України, яке було виснажене Першою світовою війною, переділом влади, вимагало відновлення та модернізації. Не була винятком і галузь освіти. Відсутність шибок в вікнах, опалення та зруйновані дахи; хронічна нестача підручників, будівельних матеріалів для ремонту аудиторій, некомплект викладачів та студентів – це була щоденна дійсність того часу. Країна була в занепаді і терміново вимагала відбудови (і, відповідно, керівників неї – випускників вишів у різноманітних галузях – від сільського господарства та загальної хімії до медицини та важкої промисловості), тому влада вимушена була шукати новації в освіті.

Декретом від 1 жовтня 1918 року було скасовано «вчені ступеня доктора, магістра, а також звання ад'юнкту та всі пов'язані з цими ступенями та званнями права та переваги». Усі особи, які самостійно вели викладання у вищих навчальних закладах, ставали професорами.

2 вересня 1920 р. було встановлено, що «Студентами вишу можуть бути громадяни обох статей, які досягли 16 років і задовольняють правилам прийому. Навчання у вищих навчальних закладах безкоштовне. Так само не стягувалось жодної плати за користування допоміжними навчально-науковими установами вищого навчального закладу (бібліотеки, лабораторії, музеї, клініки тощо)». «Особи, зайняті у вищих навчальних закладах науковою роботою будь-якого роду, є науковцями і поділяються на професорів, які ведуть самостійні курси чи заняття, або завідують однією з науково-навчальних установ вищого навчального закладу та обираються Державною Вченою Радою; викладачів, які ведуть допоміжні курси або заняття, або ж працюють самостійно, під керівництвом одного з професорів та обираються Правлінням вищого навчального закладу; наукових співробітників, які допомагають професорам та викладачам, або ж готуються до самостійної навчальної чи навчально-вченої діяльності та обираються Правлінням вищого навчального закладу». Замість відділень вводились факультети з обов'язковим робочим факультетом, який «мав метою підготовку осіб з лав пролетаріату та трудового селянства до наукових занять у вищих школах». А керувати факультетами повинні були не завідувачі відділеннями, а декани.

27 жовтня 1921 року було заборонено «обов'язкове стягнення плати у будь-якій формі у всіх радянських навчальних закладах (нижчих, середніх та вищих, у тому числі спеціальних)». Але дуже скоро, декретом від 22 березня 1923 року було встановлено: «Тимчасово дозволяється губернським виконавчим комітетам вводити плату за навчання у навчальних закладах у містах та поселеннях міського типу на нижченаведених підставах. Плата за навчання допускається у школах I та II ступенів, у технікумах, практичних інститутах та вищих навчальних закладах». Безкоштовними декрет залишав лише 25% місць. Запроваджувалися і пільгові категорії населення, які звільнялися від плати за навчання своїх дітей, наприклад, червоноармійці та круглі сироти.

2 жовтня 1940 року виходить постанова «Про встановлення платності навчання у старших класах середніх шкіл та у вищих навчальних закладах СРСР та про зміну порядку призначення стипендій». Було введено плату за навчання у старших класах середньої школи та у вищих навчальних закладах (для них мова йшла про підвищення тарифів). Плата за навчання у старших класах та вищих навчальних закладах була скасована лише 6 червня 1956 року. Слід зазначити, що відмінники також звільнялись від сплати за навчання. Але лише тоді, коли він народився в сім'ї пролетаріату та трудового селянства. Дворян, взагалі, виключали з вишів. 6 грудня 1921 року для 7000 науковців встановлювали особливе додаткове академічне забезпечення, яке включало їжу, взуття, одяг: купити все це за зарплатню було неможливо.

Таким чином, навіть невелике перерахування новацій того часу в освітній діяльності дозволяє оцінити пошук владою виходу з скрутного становища, яке склалося на початку 1920-х років в Україні в галузі вищої освіти.

Саприкін Г. О.
Науковий керівник: канд. іст. н., доц. Дворкін І. В.
НТУ «ХПІ»

ЧАСОПИС «ПОЛІТЕХНІК» ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ НАУКОВОГО ПОСТУПУ ДОСЛІДНИКІВ НТУ «ХПІ» У ГАЛУЗІ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ

Газета «Політехнік» вже давно стала традиційним часописом НТУ «ХПІ», що видається з далекого 1951 року. Зараз, в добу інтернету і наявності розгалуженої мережі веб-ресурсів університету та кафедр, газета може виглядати як одне з джерел інформації. Але в умовах доінтернетної епохи вона виконувала роль головного інструмента збереження пам'яті про події університетського життя. Тож публікації в цій університетській газеті є надзвичайно цінним джерелом для історичних досліджень, зокрема вивчення історії розвитку університету, кафедр та внеску видатних науковців у галузь електротехніки. Газета охоплює широкий спектр тем, включаючи історичні нариси, спогади сучасників, біографічні замітки та хроніку важливих подій. Ці

матеріали дозволяють простежити не лише технічний прогрес, а й соціокультурний контекст, у якому він відбувався.

Таким чином газета є виключним джерелом повсякденної історії університету. Публікації газети мають значення і в більш тематичних дослідженнях, таких як історіографічний галузевий аналіз з історії науки і техніки. Публікації про історичні постаті, такі як О. К. Погорєлко, П. П. Копняєв, М. П. Клобуков, В. Л. Кирпичов, а особливо корифеїв сучасності як то В. Т. Долбня, Б. В. Клименко, відображають важливі аспекти організації наукової діяльності та підготовки фахівців.

Так, наприклад, гортаючи архів часопису у пошуках інформації про Павла Петровича Копняєва, ми можемо знайти як суто біографічні публікації по типу «Внесок професора П.П. Копняєва у створення електротехнічної школи в Україні» (№16 від 12.09.2017 р.). У цій статті висвітлюється ключова роль вченого у створенні електротехнічної школи в Україні та підготовці фахівців для промисловості. Зокрема вказано, що під його керівництвом у ХТІ були засновані перші електротехнічні кафедри, організовані спеціалізовані лабораторії, а також створена власна електростанція. Завдяки його викладацькій та науковій діяльності сформувалась потужна база для розвитку електротехніки, метрології та електроприводу. Окрему увагу приділено внеску Копняєва в навчальний процес: він поєднував лекції з лабораторними демонстраціями, забезпечував практичний зв’язок із промисловими потребами.

Разом з тим, наскільки рельєфно відрізняються публікації виступів Л.Л. Товажнянського та професора В. Б. Клепікова (№2-3 від 15.02.2011 р.). Ці публікації відрізняється високою емоційністю та глибоко персоніфікованим підходом до опису особистості П. П. Копняєва. Так В.Б. Клепіков акцентує увагу на людських якостях Копняєва: його неймовірному трудолюбстві, сміливості у постановці великих цілей і непохитній цілеспрямованості. Публікація багата важливими деталями, такими як згадки про захоплення вченого фотографією, музикою і літературою, цитатами спогадів сучасників тощо. Вражає опис того, як Копняєв навіть після втрати зору щодня приходив

на будівництво електрокорпусу, особисто перевіряючи роботу. Це не лише технічна історія, а й особиста трагедія і тріумф.

Окрім того, газета «Політехнік» виконує важливу функцію хроніки розвитку університету та його наукових шкіл. На відміну від суто наукових публікацій, вона зберігає спогади сучасників, що дозволяє реконструювати важливі етапи становлення таких напрямів, як електротехніка.

Таким чином, газета «Політехнік» є джерелом даних не лише про конкретні події чи досягнення, але й про еволюцію університету як наукової та освітньої інституції. Часопис відкриває можливості для глибоко «персоніфікованих» історичних розвідок і дає змогу побачити, як технічні ідеї впливали на розвиток промисловості та суспільства.

Свічкар О. С.
Науковий керівник: док. іст. н., проф. Робак І. Ю.
НТУ «ХПІ»

АКАДЕМІК АНТОН ВАЛЬТЕР ЯК ЛЮДИНА(ПО СТОРІНКАХ ХАРКІВСЬКИХ ГАЗЕТ)

Антон Вальтер був особистістю, в якій поєднувалися риси серйозного вдумливого фізика-дослідника та неординарної, чудакуватої людини. Його особистим життям жваво цікавились харківські журналісти. Проте рівень його засекреченості не дозволяв «акулам пера» вільно спілкуватися з вченим. І все ж деякі цікавинки про життя Антона Карловича можна знайти в тодішній харківській пресі, особливо молодіжній. Так, дізнаємося, що він був людиною веселою, і просто не міг обходитися без жартів. Володів англійською, німецькою, французькою мовами, знав латину. Це давало йому можливість читати наукову літературу практично будь-якою європейською мовою. Займав активну громадянську позицію, декілька років обирався депутатом міської Ради. Прикметною рисою вдачі академіка А. Вальтера була прямота. Він завжди відкрито висловлював свою думку. Спокійно ставився до всіляких вшанувань, але на образу або недооцінку його зусиль реагував пристрасно та безкомпромісно. Не зважаючи на щільний графік роботи, цінував свій час та

нікому не пробачав запізнень на заздалегідь домовлені зустрічі («Красное знамя», 15.07.1965).

Дослідницьку діяльність пов'язував з викладанням у Харківському державному університеті та на інженерно-фізичному факультеті політехнічного інституту м. Харкова. Підготував сотні спеціалістів, багато з яких надалі працювали в УФТІ та стали відомими вченими. Любов до молоді була особливою рисою Антона Вальтера. У своєму щільному графіку він завжди знаходив час на виховання молодого покоління. За його участі у палаці культури залізничників було проведено перше засідання клубу юних фізиків, і Антона Вальтера обрали почесним членом клубу («Ленінська зміна», 24.01.1964). А. Вальтер вважав клуб своїм дітищем та надавав йому велике значення. Слугував для учасників клубу взірцем скромності, працьовитості, прагнення до нових знань. Таким чином, клуб юних фізиків цікаво та з користю заповнював вільний час понад 120 підлітків. Антон Карлович полюбляв зустрічатися з молоддю, виступати перед нею, давати батьківські поради, особливо з приводу обрання життєвого шляху. Завдяки таким порадам харківська молодь обирала шлях науки та вступала на фізтех («Красное знамя», 09.02.1966).

Академік був спортивною людиною та захоплювався багатьма видами спорту, але особливо полюбляв прогулянки на лижах. Кожного ранку, не зважаючи на погоду, починав з пробіжки в одних плавках. Такий спосіб життя зробив його одним з перших спортсменів УФТІ. Після його смерті спортсмени-фізики присвятили його пам'яті щорічні змагання з лижного спорту («Красное знамя», 29.02.1968; 21.03.1970; «Вечірній Харків», 17.03.1969).

Тимофєєв А. В.
Науковий керівник: канд. іст. н., доц. Радогуз С. А.
НТУ «ХПІ»

ПІВДЕННОРОСІЙСЬКЕ ТОВАРИСТВО ТЕХНОЛОГІВ (М. ХАРКІВ): ПРИЧИНИ СТВОРЕННЯ ТА ПОЧАТОК ДІЯЛЬНОСТІ

Наприкінці XIX століття Харків був одним із провідних наукових центрів країни. У місті активно функціонували наукові товариства, що охоплювали

різні сфери знань, зокрема Харківське медичне товариство, Товариство наукової медицини і гігієни при Харківському університеті та Харківське математичне товариство. Однак науково-технічні об’єднання залишалися мало представленими.

Заснування у 1885 році Харківського практичного технологічного інституту (ХПТІ) стало вирішальним кроком у формуванні регіонального науково-технічного середовища. Вже за кілька років серед спільноти інституту виникла ідея створення власного науково-технічного товариства.

Ініціатива формування товариства мала глибоке обґрунтування. Випускники інституту потребували допомоги в працевлаштуванні, оскільки брак належної системи розподілу кадрів гальмував розвиток промислових підприємств та впровадження інновацій у виробництво. Директор інституту В.Л. Кирпичов зазначав, що подібні об’єднання могли б значно спростити пошук робочих місць для технологів, надаючи централізовану базу даних вакансій та кандидатів. На його думку, такий механізм був особливо важливим для країни з великими територіями, де доступ до інформації про вакансії був обмеженим.

Основною метою створення товариства було не лише забезпечення працевлаштування випускників, а й організація ефективної платформи для обміну знаннями між науковцями та інженерами. Така взаємодія дозволяла забезпечити доступ до сучасних технічних розробок і сприяти їх впровадженню в промисловість.

Процес створення товариства тривав понад два роки та супроводжувався тривалими обговореннями з Міністерством внутрішніх справ, та іншими державними установами, які повинні були надати дозвіл. Урочисте відкриття відбулося 14 вересня 1895 року, приурочене до десятої річниці ХПТІ.

До першого складу правління товариства увійшли відомі діячі: директор ХПТІ В.Л. Кирпичов став головою та почесним членом товариства, його заступником був Ю.Л. Зубашев, скарбничим — І.Є. Трєскін, секретарем із науково-технічної діяльності — Ю.О. Наткін, секретарем з інших питань —

В.Е. Тір, бібліотекарем — Г.О. Латишев, а також В.С. Кнаббе. За перший рік діяльності до товариства приєдналося 199 осіб, з яких 179 були випускниками ХПТІ.

Відразу по відкритті було вирішено заснувати власний журнал. Вже під час засідання 29 вересня 1895 року було визначено його структуру, а 24 серпня 1896 року – отримано дозвіл на публікацію журналу. Перший номер "Вісника Південноросійського товариства технологів" вийшов того ж року і згодом став ключовим науково-технічним виданням регіону. Журнал швидко здобув популярність серед інженерної спільноти. Починаючи з 1903 року, його почали випускати щомісяця, а тиражі поступово зростали. Популярність видання пояснювалася тим, що на його сторінках публікували не лише наукові статті, а й переклади зарубіжних технічних праць, огляди новинок літератури та інформацію про вакансії для інженерів. Особливо цінними були креслення і схеми, що доповнювали більшість матеріалів, полегшуючи фахівцям впровадження нових технологій.

Товариство активно працювало над розв’язанням проблеми працевлаштування та наданням матеріальної допомоги для своїх членів, підтримки нужденних студентів ХПТІ тощо.

Таким чином, з моменту свого заснування Південноросійське товариство технологів стало важливим центром науково-технічної комунікації та взаємодопомоги серед інженерів і технологів, переважно випускників ХПТІ.

Цаплюк О. С., Запорожець В. М.
Науковий керівник: проф., канд. техн. н., Ларін А. О.
НТУ «ХПІ»

ПРО ВНЕСОК ГІРНИЧОПРОМИСЛОВЦІВ У ВИЩУ ОСВІТУ ХАРКОВА

Так само як і інші великі міста, Харків завдячує своїм розвитком підприємцям та меценатам. Відомо, що на розвиток Києва та Сум вирішальний вплив мали цукропромисловці. А для Харкова вирішальну роль відіграли гірничопромисловці.

І сьогодні на стіні будинку №18 по вулиці Сумської можна прочитати назву впливової колись громадської організації, яка об’єднувала підприємців величезного регіону: Донецького кряжу, Війська Донського, Херсонської, Харківської, Катеринославської та Царицинської губерній, промисловців Уралу, Слов'яно-сербського повіту – З’їзд гірничопромисловців Півдня Росії. Це була не просто громадська організація, а потужний трест, справжній інструмент політики, що мав у своєму розпорядженні величезні кошти, забезпечував роботою до мільйона людей і таким чином мав значний вплив на економіку та політику країни.

Найвідомішою заслугою гірничопромисловців було сприяння швидкому відкриттю у Харкові Технологічного інституту. Гірничопромисловці також брали участь у відкритті інших навчальних закладів, зокрема Харківського комерційного інституту. Спочатку в місті було створено Вищі комерційні курси у 1912 році. Через чотири роки ці курси було реорганізовано в інститут, який до 1916 року нараховував понад 1200 студентів. Видатний вчений і педагог Петро Іванович Фомін відіграв важливу роль у розвитку цього інституту. Свою кар’єру він почав з посади приват-доцента, а згодом професора, очолював відділ статистики та був секретарем Ради З'їзду гірничопромисловців Півдня Росії. Саме завдяки його діяльності зберігся статистичний матеріал про видобуток корисних копалин та виробництво металу в той період. Поєднуючи роботу в З'їзді з викладацькою діяльністю в Імператорському Харківському університеті, Петро Іванович також читав курси політичної економії та економічної географії в Комерційному інституті. У 1914 році він заснував в ньому Кабінет економічного вивчення Росії, що мало серйозний вплив на економічний аналіз країни.

Монографія професора Фоміна «Гірнича і гірничозаводська промисловість Півдня Росії», опублікована у 1916 році, стала класичною працею і залишається актуальною досі. На основі цієї монографії Петро Іванович отримав ступінь магістра політичної економії і в 1919 році очолив

Комерційний інститут, який пізніше був перейменований в Інститут народного господарства.

Протягом усього життя Петро Іванович Фомін продовжував сумлінно працювати на ниві освіти. Він керував економічним факультетом Інституту народного господарства, очолював науково-дослідну кафедру світового господарства Всеукраїнської Академії наук. Наукові інтереси професора Фоміна зосереджувалися на проблемах створення і функціонування великих фінансово-промислових об'єднань, можливостях і методах економічного планування на основі дослідження економічної кон'юнктури, зниження накладних витрат. Навички, отримані ще у час роботи в З'їздах гірничопромисловців, він переносів і на подальшу свою діяльність, на їх основі навчав студентів.

Петро Іванович Фомін активно публікував свої праці в періодичних виданнях, присвячуючи їх аналізу економічної кон'юнктури, зниження виробничих витрат, проблемам економічного планування. Саме він був одним з перших, хто зрозумів важливість математичного моделювання в економіці. Вчений сприяв широкому використанню математичних і статистичних методів в економічному аналізі. Незважаючи на відсутність в той час комп'ютерів, йому вдалося створити досить складні математичні моделі, використовуючи лише примітивні інструменти – арифмометри та логарифмічні лінійки.

У 1936 році Петро Іванович Фомін пішов з життя, залишивши після себе величезну спадщину в галузі економічної науки та освіти.

Шевченко А. В.
Науковий керівник: док. іст. н., проф. Тверитникова О. Є.
НТУ «ХПІ»

МІРИ, ЇХ ПОХОДЖЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ. ВИДИ ВИМІРЮВАНЬ

Системи мір і вимірювань є фундаментальною складовою розвитку науки, техніки та суспільства в цілому. Здатність точно вимірювати фізичні величини впливає на всі сфери життя: від будівництва та медицини до освоєння

космосу. Вимірювання лежать в основі контролю якості, стандартизації продукції, розробки новітніх матеріалів та технологій.

Еволюція мір відображає історичний прогрес людства: від примітивних вимірювальних інструментів до надточних приладів, здатних фіксувати зміни на рівні атомів і молекул. Сьогодні виклики часу, пов’язані зі стрімким розвитком цифрових технологій та інтеграції систем у рамках Індустрії 4.0, зумовлюють потребу у вдосконаленні методів вимірювань та їх уніфікації.

Перші міри з’явилися в стародавніх цивілізаціях, таких як Єгипет, Вавилон, Індія та Китай, де використовували антропометричні стандарти, наприклад, довжину руки, ступні або ліктя. Ці міри мали обмежену точність, але слугували основою для будівництва пірамід, зрошувальних систем та інших інженерних споруд.

У Месопотамії були створені перші системи ваги, засновані на масі зерна. Єгиптяни використовували "лікоть фараона" для побудови архітектурних об’єктів, який згодом став еталоном для інших культур. Зі збільшенням обсягів міжнародної торгівлі виникла необхідність у стандартизації мір для уникнення суперечок між сторонами.

У Середньовіччі існували численні локальні системи мір, що суттєво ускладнювали торгівлю та взаємодію між регіонами. Наприклад, у Європі довжина ярда чи фути могла суттєво відрізнятися в сусідніх країнах. Це спонукало до поступової уніфікації, яка стала можливою з розвитком централізованих держав.

Кардинальні зміни відбулися в епоху Просвітництва, коли у Франції було впроваджено метричну систему (1791 рік). Метрична система базувалася на природних константах: метр як 1/10 000 000 частина меридіана Землі, а кілограм – маса одного літра води. Ця система стала основою для сучасної Міжнародної системи одиниць (SI), яка була прийнята в 1960 році.

У сучасному світі виділяють такі основні види вимірювань:

1. Фізичні вимірювання: визначення параметрів матеріальних об’єктів, таких як довжина, маса, час, температура.

2. Технічні вимірювання: контроль характеристик машин, механізмів та пристроїв (наприклад, вимірювання тиску, сили, електричних величин).

3. Наукові вимірювання: застосовуються у фундаментальних дослідженнях, зокрема у квантовій фізиці та нанотехнологіях.

4. Соціальні вимірювання: опитування, аналіз статистичних даних, оцінка суспільних процесів.

Сьогодні вимірювання дедалі частіше базуються на використанні цифрових приладів. Лазерні інтерферометри, атомні годинники, квантові сенсори дозволяють досягти небаченої раніше точності. Інтеграція цих інструментів у системи моніторингу дозволяє автоматизувати вимірювальні процеси в реальному часі.

Еволюція мір є невід’ємною частиною наукового й технологічного прогресу. Від первісних методів до сучасних квантових технологій – вимірювання залишаються основою розвитку нових технологій та інновацій.

Подальші дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на:

· Розвиток квантових стандартів: забезпечення ще більшої точності вимірювань у науці та техніці.

· Мініатюризацію вимірювальних приладів: створення портативних, але точних пристроїв для використання в польових умовах.

· Автоматизацію процесів: інтеграція вимірювань у "розумні" системи та мережі IoT (Інтернет речей).

· Використання штучного інтелекту: для аналізу великих масивів даних, отриманих під час вимірювань, і побудови прогнозів.

Розвиток вимірювань сприятиме подальшій інтеграції науки та техніки у всі сфери життя, забезпечуючи прогрес суспільства та вдосконалення його технологічної бази.

Широков А. В., Скиртач О. Ю.
Науковий керівник: канд. техн. н., проф. Ларін А. О.
НТУ «ХПІ»

ПРО ВІДКРИТТЯ ЖІНОЧОГО ПОЛІТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ ПІВДЕННО-РОСІЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА ТЕХНОЛОГІВ

Понад сто п’ятдесят років тому здобуття освіти жінками було значною проблемою. Проте, завдяки наполегливості співробітників Харківського технологічного інституту було зроблено вагомий крок у напрямку відкриття Жіночого політехнічного інституту, історія якого часто залишається поза увагою при згадці про вищі навчальні заклади того часу. Варто підкреслити, що це був повноцінний інститут з усіма пільгами, що надавалися особам з вищою освітою.

25 вересня 1916 року ректор Харківського Технологічного інституту Іван Павлович Осипов з проектом Статуту Харківського Жіночого політехнічного інституту Південноросійського товариства технологів (саме так було визначено назву нового навчального закладу) вирушив до Петрограду для обговорення питання про відкриття жіночих курсів з представниками урядових структур. Завдяки його зусиллям, вже 27 вересня було схвалено рішення про відкриття нового вишу та про набор студентів. Повідомлення про це в харківській газеті «Південний край» викликало ефект бомби, що розірвалася. Менше, ніж за тиждень, плату за навчання внесли 275 слухачок.

Вже 14 жовтня 1916 року Жіночий політехнічний інститут розпочав свою діяльність. Виступаючи на цьому заході, І. П. Осипов сказав: «Я абсолютно сміливо дивлюся на майбутнє вашого Політехнікуму, я не маю сумніву в успіху, так як знаю, якими працьовитими, коректними, акуратними і відданими науці є жінки». Набір до інституту тривав протягом усього навчального року, і вже до 1 січня 1917 року кількість слухачок досягла 465 чол. Незначну частину студентів, зарахованих до нового інституту, представляли і чоловіки, яким було дозволено вступати до цього інституту вільними слухачами. Найбільш відомим з них був майбутній академік Веніамін Михайлович Майзель. Таким чином, новий виш був повноцінним вищим навчальним закладом. Всього ж за час

існування Жіночого Політехнічного інституту, до нього вступило близько 1750 осіб.

Як свідчать архівні документи, якісна успішність дівчат з Жіночого Політехнічного інституту була вищою, ніж у старожилів вишу – юнаків. Причини визначити важко. Можливо, це результат Першої світової війни, на яку пішли добровольцями чимало студентів, а, можливо, дівчата просто дуже бажали навчатися і використали свій шанс опанувати освіту.

Відкриття цього інституту стало справжньою перемогою для жінок, надавши їм рівні можливості отримати вищу освіту та реалізувати свій потенціал. Варто відзначити, що більшість студенток Жіночого політехнічного інституту були представницями єврейської громади, оскільки саме для них здобуття вищої освіти було ключем до подолання дискримінації та отримання права вільно проживати на території Російської імперії.

Завдяки відкриттю цього вишу, слова «інженер», «лікар», «педагог», «перекладач», «програміст» та аналогічні інші, назавжди втратили виключно чоловіче значення і все частіше застосовується та будуть застосовуватися для характеристики прекрасної статі – випускниць вишів. Тим більш, що у сучасній українській мові все частіше з’являються неологізми, які описують професіональну діяльність жінки.

Важливим є той факт, що завдяки Жіночому політехнічному інституту професії, раніше вважалися виключно чоловічими, стали доступними і для жінок. Це стало важливим кроком на шляху до гендерної рівності в суспільстві, його спадщина продовжує жити в успіхах випускниць вищих навчальних закладів сьогодні. Але те, що завдяки Івану Павловичу Осипову і його співробітникам і однодумцям, сьогодні в будь якому виші легко почути стукіт жіночих каблучків, що чимала кількість випускниць вишів прославили свою Alma mater, що прекрасна половина людства не просто прикрашає університети та академії, а успішно засвоює найскладніші навчальні предмети і вміло застосовує їх на практиці.

СЕКЦІЯ 9
МІЖНАРОДНА ОСВІТА, МОВА ТА НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ СВІТУ

Голова секції: проф. Горовий Д.А.

Секретар секції: доц. Ларченко В.В.

Безцінний В.Т.
Науковий керівник: ст. викл. Шокуров О.В.
НТУ «ХПІ»

ПОЧАТОК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Проблема походження української мови віддавна хвилювала мовознавців, літературознавців, письменників, філософів, істориків, археологів. Про походження нашої мови, час і місце виникнення існує значна кількість гіпотез. Співіснування різних версій щодо походження української мови пояснюється насамперед тим, які (мовні, економічні, археологічні історичні тощо) наукові факти зіставляються.

Усі сучасні версії щодо походження української мови можна поділити на дві групи: традиційні (О. Шахматов, Л. Булаховський, О. Горбач та ін.) і нетрадиційні (Ю. Шевельов, В. Німчук, Г. Півторак та ін.). За традиційною версією до XIV ст. був єдиний народ (православні слов'яни), який мав спільне надбання – мову, традиції та культуру. Основним твердженням нетрадиційних версій походження української мови, як і інших слов'янських мов, є те, що українська мова бере свій початок із спільнослов'янської мови (VII ст.) або ж її витоки слід шукати в XI ст. Донедавна панувала традиційна гіпотеза О. Шахматова, яка нібито раз і назавжди вирішила питання походження української мови за допомогою теорії спільної колиски – Київської Русі і давньоруської мови, з якої вели свій початок російська, українська і білоруська мови. Відома традиційна схема щодо походження української мови (індоєвропейська – праслов'янська – східнослов'янська (або давньоруська) – українська). Політична легенда про походження трьох східнослов'янських

народностей і їхніх мов із спільної колиски – Київської Русі – перетворилася на штамп, своєрідний міф, що не вимагав наукових доказів. А під назвою «давньоруська мова» стояла нібито далека, якась інша, а не наша мова в ті давні княжі часи. Формула «спільна колиска трьох східнослов'янських мов» спричинила викривлення наукової історії української мови, походження українського народу, його самобутньої культури. Міф про «колиску» стримував вивчення української мови у її порівнянні із південно-, західнослов'янськими та іншими мовами, що належать до індоєвропейської мовної сім'ї.

Г. Півторак дотримується теорії, що спільної давньоруської мови як живої мови східних слов'ян не існувало, що українська мова, як і інші слов'янські, витворилася із праслов'янської мови. Вона зазнавала впродовж історії впливу різних мов, але її слов'янська, ширше – індоєвропейська, основа незаперечна. Абсолютно новітню теорію висунув О. Царук. Він стверджував, що українська та російська мови належать до різних мовних підгруп (відповідно – до антської й словенської).

Важко докопатися до історичної істини не лише в питаннях, що стосуються походження української мови, а й – назви українського народу і його держави. Антропологія, генетика довели, що українці, росіяни і поляки є окремими народами, кожен з яких має свою самостійну мову. А найстаріша назва українського народу і його держави – Русь. Ця назва прийшла із шведським плем'ям (варяги), яке захопило в IX ст. владу над східними слов'янами. За іншою версією слово «Русь» слов'янського походження, оскільки греки звали наших предків русами, полянами. Напевно, слово Русь означало спочатку назву самих полян, а пізніше – всієї наддніпрянської держави (Руська земля).

На сьогодні можна сказати з впевненістю, що дискусія з походження української мови не закінчена, вона набуває нових наукових обертів. Ще потрібен час і терпіння для того, щоб порівняльно-історичне мовознавство, археологія, текстологія сказали своє вагоме слово.

Бєлоброва А.О.
Науковий керівник: ст. викл. Немерцова О.Е.
НТУ «ХПІ»

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ КРИТЕРІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УПРАВЛІНЦЯ

Культура мовлення управлінця, окрім основних мовних знань, також охоплює глибше розуміння соціокультурних норм, що дозволяє керівникові ефективно взаємодіяти з колегами та партнерами. Оскільки управлінська діяльність нерозривно пов'язана з міжособистісними стосунками та прийняттям рішень у різних соціокультурних контекстах, управлінцям важливо володіти не лише досконалим мовленням, але й здатністю підлаштовувати його під очікування конкретної аудиторії. Зокрема, це включає адаптацію стилю та тону висловлювань, що особливо важливо в умовах мультикультурного середовища, де різниця в культурних нормах може впливати на сприйняття повідомлень.

Значний науковий інтерес становить також вивчення способів, у яких культура мовлення впливає на лідерські якості управлінця. Наприклад, здатність переконливо та ясно висловлюватися допомагає керівникові не лише донести свою точку зору, але й надихнути команду, підвищити рівень мотивації та згуртованості колективу. На думку дослідників, культура мовлення - це дотримання сталих мовних норм усної і писемної літературної мови, а також свідоме, невимушене, цілеспрямоване, майстерне вживання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування. Мовлення людини, - це своєрідна візитна картка, це свідчення рівня освіченості людини, її культури. Зокрема, мовна культура, на думку Дідківського В.П, - це надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, у вихованні діяльного, справжнього патріотизму. Адже культура мови передбачає вироблення етичних норм міжнаціонального спілкування, які характеризують загальну культуру нашого сучасника. На думку Марусич Н. культура мовлення - це ще й загальноприйнятий мовний етикет: типові формули вітання, прощання, побажання, запрошення тощо. Вони змінюються

залежно від ситуацій спілкування, від соціального стану, освітнього, вікового рівня тих, хто спілкується.

Крім того, важливою складовою культури мовлення є здатність активно слухати та сприймати інформацію, що є не менш важливою для управлінської майстерності, ніж уміння висловлюватися. Розвинені навички слухання допомагають управлінцю точніше розуміти потреби та очікування колективу, уникати непорозумінь і знаходити оптимальні рішення.

Таким чином, культура мовлення є комплексним поняттям, що охоплює не лише базові мовні навички, але й уміння взаємодіяти в різних соціокультурних умовах, впливати на співробітників за допомогою харизматичного мовлення, а також слухати та сприймати інформацію з повагою до інших. Подальші дослідження можуть зосередитися на розробці більш структурованих програм навчання мовленнєвої культури для управлінців, аналізі ефективності різних стилів комунікації в конкретних управлінських ситуаціях, а також на визначенні методів оцінки впливу мовної культури на досягнення стратегічних цілей організації.

Білик Є.Ю.

Науковий керівник: ст. викл. Сабадир Г.І.
НТУ «ХПІ»

УКРАЇНСЬКА МОВА: ПОЧАТОК ФОРМУВАННЯ

Найціннішим скарбом кожного народу є його мова. Українська мова – це унікальне явище, яке відображає душу нації та її історичний шлях. Вона формувалася та відточувалася протягом тисячоліть із покоління в покоління, водночас із тим розвивалася й духовна сутність народу. Часто мову сприймають лише як засіб спілкування. Однак її значення закладено набагато глибше. У мові нація зберігає свою історію, багатовіковий досвід, культурні досягнення та духовну самобутність.

Згідно з даними, зафіксованими в пам’ятках писемності, історія східних слов’ян бере свій початок у VI столітті. Вона розпочалася на північно-східних

схилах і передгір'ях Карпат, на самому краю рівнини. У цьому регіоні виник військовий союз слов'янських племен, очолюваний дулібським князем. Подібні форми політичної організації були характерними й для інших слов'янських племен. Але, як вважав М. Грушевський: «За поріг історичних часів для українського народу можна прийняти IV століття нашої ери, коли ми маємо вже відомості, котрі можна прикласти спеціально до нього. До цього часу ми можемо говорити про нього, як про частину слов'янської групи племен». Етнос під взаємодією племінних об'єднань, а можливо й інших неслов'янських племен, на початку XI століття створив державу під назвою Київська Русь.

Авторитетні вчені такі, як Ф. Міклошич, А. Шляйхер, О. Бодянський, дотримувалися думки, що українська мова походить від спільнослов'янської мови. Академік А. Кримський зазначав, що вже в XI столітті українська мова існувала як самостійна, чітко визначена й виразно індивідуальна мовна система.

«Тоді як шкідлива і непотрібна гіпотеза про праруську мову, яка тільки заплутує історію української мови», – говорив Є. Тимченко. Українська, білоруська та російська мови розвивалися незалежно одна від одної, кожна, як окрема самобутня мовна система, і ніякої спільної «праруської» мови не існувало. Цю позицію підтримував І. Огієнко.

З прийняттям християнства на Київську Русь поширилася старослов'янська (церковнослов'янська) мова, створена на основі давньоболгарських діалектів. Її укладниками були Кирило і Мефодій, одні з перших видатних діячів слов'янської культури. Роздвоєна мовна ситуація була розповсюджена також і на всій тогочасній Європі. Але різниця була в тому, що давньоболгарська і руська мови були близькоспорідненими, що сприяло більшим масштабом поширенню освіти, ніж в латиномовній Західній Європі.

1798 рік, коли було опубліковано три перші частини «Енеїди» Івана Котляревського, умовно вважають початком нової української літературної мови. Хоча дійсним основоположником став Тарас Шевченко, котрий майстерно використав багатство народної мови, збагатив її лексико-

фразеологічними ресурсами, удосконалив орфоепічні та граматичні норми, а також гармонійно поєднав різні стильові засоби.

Останнім часом з'являються праці, автори яких шукають початки української мови в індоєвропейській прамові, що відновлює інтерес до праць учених минулого століття, а саме: Є. Классен, М. Красуський, котрі стверджували, що українці є одними із найдавніших державотворчих етносів. Зокрема активно досліджується спорідненість української мови із санскритом – літературною мовою індійських аріїв, які протягом кількох тисячоліть мешкали на території північного Причорномор'я.

Гіпотези такого роду спонукають до глибшого вивчення історичних витоків народу, сприяють відновленню історичної пам'яті та заохочують наукові дослідження, відіграють важливу роль у подоланні комплексу меншовартості й зміцненні національної гідності. Не дивно, що такі ідеї викликають спротив і обурення з боку тих, хто заперечує українській мові та її носіям не лише право на власну історію, а й на існування загалом.

Бондаренко В.С.

Науковий керівник: ст. викл. Сабадир Г.І.
НТУ «ХПІ»

СУЧАСНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

З огляду на роль мови у формуванні української національної ідентичності та культурної самобутності надзвичайно важливим є дослідження сучасного стану української мови. Оскільки українська мова все більше проникає в усі сфери життя, такі питання, як мовна політика, функції мови в різних суспільних сферах та виклики, пов'язані з впливом інших мов, зокрема англійської та російської, набувають сьогодні особливого значення. Велика увага до мови як чинника національної інтеграції та збереження національної ідентичності також лежить в основі її актуальності.

На мою думку, сучасний стан української мови свідчить про позитивні зрушення в її утвердженні як державної мови, однак вказує на численні

виклики, що потребують подальшого наукового аналізу. Зокрема необхідно продовжувати вивчення процесів адаптації української мови до нових цифрових і технологічних сфер, питання мовної культури серед молоді, а також впливу глобалізації на мовне середовище.

Відзначимо, що, використовуючи мову, людина не тільки розмовляє, утворює думки та висловлює їх, однак й демонструє власний внутрішній світ. Тому мова як засіб комунікації та утворення й вираження думок дає можливість спілкуватися з іншими членами суспільства, поділяти свої погляди та позиції інших людей, поєднувати набутий спільний досвід в одне ціле усього українського народу.

Подальші дослідження можуть зосередитися на пошуку ефективних методів підтримки та розвитку української мови, а також на створенні умов для її повноцінного функціонування як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Гой Д.Є.
Науковий керівник: ст. викл. Снігурова І.І.
НТУ «ХПІ»

ВИВЧЕННЯ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ ТЕРМІНІВ І ТЕРМІНОЛОГІЙ ГАЛУЗІ «ОХОРОНА ПРАЦІ» НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Сучасне суспільство постійно стикається з техногенними, екологічними та соціальними ризиками, які можуть загрожувати життю та здоров’ю людей. Саме тому сфера цивільної безпеки є важливою для будь-якої країни, тому що забезпечує надійний захист населення від природних і техногенних катастроф, підвищує рівень безпеки на виробництві та сприяє збереженню навколишнього середовища.

Одним із ключових напрямків цієї сфери є галузь охорони праці, яка включає систему правових, соціально-економічних, організаційних, технічних і санітарно-гігієнічних заходів, спрямованих на збереження життя та здоров'я

працівників. Завдяки цьому роботодавці зобов’язані створювати безпечні умови праці, а це знижує кількість виробничих травм і професійних захворювань.

Щоб глибше усвідомити та розкрити для себе значення цієї галузі, майбутнім фахівцям з охорони праці потрібно знати, розуміти і правильно вживати основні терміни, термінології, дефініції, які визначатимуть їх роботу: наприклад, інструктаж з охорони праці – це навчальний процес, спрямований на ознайомлення працівників із правилами безпеки та засобами захисту на робочому місці; небезпечний виробничий фактор – будь-який фактор, що може спричинити травму, професійне захворювання або погіршення стану здоров'я працівника, до таких факторів належать фізичні (високі та низькі температури, радіаційне випромінювання, електромагнітні поля), хімічні (отруйні речовини, гази), біологічні (віруси); цивільний захист – комплекс заходів, спрямованих на запобігання, реагування та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій; техногенна безпека – це комплекс заходів, що спрямований на запобігання аваріям на виробничих, транспортних, енергетичних та інших об'єктах і у який входить аналіз ризиків, технічне обслуговування обладнання, дотримання стандартів безпеки та навчання персоналу (від ефективності техногенної безпеки залежить не лише стан промисловості, а й життя людей, які можуть стати жертвами аварій чи катастроф); промислова безпека – це система норм, стандартів і заходів, спрямованих на безпечну експлуатацію промислових підприємств, яка включає контроль за потенційно небезпечними виробничими процесами, запобігання аваріям, мінімізацію ризиків для працівників і навколишнього середовища; пожежна безпека – система заходів, що запобігає виникненню пожеж, а також мінімізує їх наслідки, включає встановлення пожежної сигналізації, проведення навчань з евакуації, використання вогнестійких матеріалів у будівництві, забезпечення доступу до засобів пожежогасіння (вогнегасників) та інші.

Основні терміни, термінології та визначення галузі охорони праці наведені в ДСТУ 2293:2014, тому майбутні фахівці цієї галузі обов’язково опановують цей документ, а також звертаються до термінологічних словників,

довідників, підручників. На заняттях з української мови професійного спрямування студенти виконують різні види робіт, спрямовані на запам’ятовування та правопис термінів свого фаху, виробленню навичок правильної їх вимови, працюють із фаховими текстами, навчаються перекладати терміни фаху та вживати їх в усному монологічному та діалогічному мовленні під час виступів із доповідями і презентаціями.

Ретельне опрацювання термінів і термінологій фаху на заняттях з української мови за професійним спрямуванням допомагає усвідомити майбутнім фахівцям, що галузь охорони праці є надзвичайно важливою для забезпечення життєдіяльності людини та стабільності суспільства. Кожен термін є частиною більш широкої системи, яка спрямована на забезпечення існування нашого суспільства. Від правильно організованих заходів залежить ефективне запобігання загрозам і мінімізація ризиків, що робить цю галузь надзвичайно важливою.

Григоренко Є.В.

Науковий керівник: ст. викл. Лухіна М.Ю.
НТУ «ХПІ»

ЯКІСТЬ ТА ТОЧНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНИХ ОНЛАЙН-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Розвиток цифрових технологій призвів до зростання попиту на швидкі і зручні засоби міжмовної комунікації, одними з найпопулярніших засобів досягнення якої є онлайн-перекладачі Google, DeepL та інші. Вони можуть надавати переклади в режимі реального часу та можуть використовуватися широким колом читачів, але часто такі переклади викликають питання про точність і якість перекладу. Актуальність даного дослідження полягає в тому, що воно дозволяє оцінити можливості й обмеження реалізації різних завдань. Мета цього дослідження – проаналізувати переваги та недоліки перелічених онлайн- перекладачів та визначити критерії, за якими вони можуть оцінити свою точність.

Google-перекладач який працює на основі машинного перекладу. Машинний переклад - це процедура, яка використовується для перекладу тексту з однієї мови на іншу без втручання людини за допомогою комп'ютера. Він добре справляється з перекладами з популярних мов, як англійська, іспанська чи китайська. Проте можуть виникнути проблеми з більш рідкісними мовами. Google – перекладач має часто проблеми з перекладом багатозначних слів. Наприклад, слово «train» може означати потяг або тренування, залежно від контексту тексту. Це особливо важливо під час перекладу художніх текстів. Якщо значення слова неправильне, емоційний колір і стиль тексту можуть бути втрачені. Ще одна велика перевага Google-перекладача –швидкість і доступність. Він може забезпечити передачу в будь-який час за лічені секунди. Найбільш серйозними наслідки можуть мати переклади професійних текстів, таких як медичні, технічні та юридичні тексти.

Перекладач DeepL відрізняється від Google-перекладача тим, що працює на основі штучного інтелекту. Штучний інтелект (ШІ) – це галузь інформатики, яка розробляє інтелектуальні машини, здатні виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського інтелекту. Це дозволяє перекладати тексти більш точно, ефективно та якісно. DeepL забезпечує більш природний переклад, схожий на переклад досвідченого фахівця. Також з однією з його переваг є можливість завантажувати файли або документи для перекладу. Але на відміну від Google-перекладача він безкоштовно надає можливості перекладу обмеженої кількості та розмір файлів або документів.

Порівняння Google та DeepL онлайн-перекладачів дозволяє зробити висновок, що Google є більш доступнім, а DeepL – більш якісним перекладачем, бо працює на основі ШІ. Але оскільки сучасні онлайн-перекладачі активно розвиваються, постійно з'являються різні технології для поліпшення перекладу, розробники приділяють більше уваги семантичному аналізу та адаптації до культурних особливостей різних мов, у майбутньому ми можемо очікувати, що більше онлайн-перекладачів працюватимуть на основі штучного інтелекту, що робить такі послуги більш точними.

Подальше дослідження проблеми полягає в аналізі новітніх технологій, які використовуватимуть різні онлайн-перекладачі. У майбутньому можна буде вивчити розробку методів навчання нейронної мережі для покращення якості перекладу спеціалізованих текстів та створення інструментів для автоматичної оцінки якості машинного перекладу.

Гринь В.В.
Науковий керівник: ст. викл. Сабадир Г.І.
НТУ «ХПІ»

ВИНИКНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ПИСЕМНОСТІ

Українська мова належить до східнослов'янської групи та має давнє коріння, що сягає часів праслов'янської спільноти (V – VI століття). Розпад Київської Русі та перебування українських земель під владою інших держав (Литви, Польщі, Речі Посполитої) сприяли формуванню унікальної української мови. У XIV–XVI століттях українська мова чітко виокремлюється у письмових джерелах.

Прийняття християнства (988 р.) сприяло поширенню кириличного письма, що використовувалося в церковних текстах. З XI століття з'являються письмові пам'ятки, зокрема «Остромирове Євангеліє», в яких поступово проявляються елементи місцевих діалектів. У XVI столітті українська мова стає помітною в юридичних та адміністративних документах і літературі. У XVII–XVIII століттях козацький рух і Гетьманщина посилили роль української мови, попри польський і російський вплив. У XIX столітті завдяки Івану Котляревському, Тарасу Шевченку, Івану Франку та Лесі Українці українська літературна мова отримала значний розвиток, незважаючи на утиснення з боку імперської влади.

У XX столітті українська мова зазнала негативного впливу під час русифікації, однак завдяки зусиллям громадськості збереглися існування і суверенітет. З 1991 року українська мова має статус державної та активно розвивається в усіх сферах життя.

Українська мова є важливою частиною національної ідентичності, культури та державності. Її розвиток і захист сприяють зміцненню єдності українського народу та передачі культурних цінностей майбутнім поколінням.

Гуйван Є.О.
Науковий керівник: ст. викл. Сабадир Г.І.
НТУ «ХПІ»

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Українська мова як державна мова нашої країни відіграє суттєву роль у формуванні національної ідентичності, культури та суспільного життя. За останні десятиліття її статус і сфера використання дуже змінилися, що стало результатом історичних, політичних і соціальних факторів.

Українська мова є єдиною державною мовою, що закріплено у статті 10 Конституції України та підтверджено законом «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Цей закон спрямовано на розширене використання мови в усіх сферах суспільного життя кожної людини: освіта, наука, культура та медіа, державне управління, судочинство, офіційні документи, сфера обслуговування та бізнесу.

Українська мова посилює свої позиції в публічному просторі завдяки впровадженню мовних квот на телебаченні та радіо, а також обов'язковому обслуговуванню клієнтів державною мовою. Сучасний стан української мови визначається декількома факторами. По-перше, історичні наслідки русифікації залишили глибокий слід. У багатьох регіонах, особливо на сході та півдні України, російська мова досі переважає у побуті. Багато українців використовують суржик – змішану форму української та російської мов, що свідчить про слабке мовне середовище. А також на заході України переважає змішана українська мова з угорською і польською мовами. По-друге, глобалізація та перевага англійської мови ставлять нові виклики щодо розвитку і функціонування української мови. Підлітки, особливо у сферах ІТ, науки та бізнесу, часто використовують англіцизми, які поступово витісняють українські

слова. Це явище є типовим для багатьох мов, але в умовах України, де мова тільки відновлює свої позиції, такі процеси потребують особливої уваги. Українська мова має всі шанси стати домінантною в усіх ланках життєдіяльності людини, якщо її авторитет буде й надалі розповсюджуватися. Головними завданнями залишаються популяризація мови серед молоді, створення якісного контенту та зміцнення мовного середовища. Підтримка культури, літератури й освіти є ключовими елементами цього процесу.

Українська мова зараз вступає у важливий етап свого відродження і ствердження. Вона поступово долає певні труднощі, пов'язані з історією, і сучасністю, але в той же час демонструє відмінну здатність до розвитку та адаптації. Наше майбутнє залежить не тільки від законодавчих зусиль і політики уряду, а й від повсякденних зусиль кожного з нас. Підтримуючи мову в повсякденному житті, культурі, освіті та цифровому просторі, ми не тільки зміцнюємо наші позиції, але й створюємо основу для сильної й унікальної національної ідентичності. Українська мова – це символ нашої єдності та сили, а її розвиток – це відповідальність, яка лежить на кожному, хто любить свою країну.

Керімов Мурад
Науковий керівник: к.філос.н., доц. Северин Н.В.
НТУ «ХПІ»

ФРАЗЕОЛОГІЯ ТА ПАРЕМІОЛОГІЯ ЯК ШЛЯХ ДО ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Я азербайджанський студент Керімов Мурад. Я навчаюся у престижному технічному закладі освіти – Національному технічному університеті «ХПІ», однак, крім точних наук, дуже цікавлюся вивченням різних мов. Я досконало володію азербайджанською, англійською, російською мовами; на середньому рівні володію японською, корейською, іспанською та продовжую вдосконалювати їх, а зараз із задоволенням вивчаю українську мову, тому що це мова країни, яку я поважаю і підтримую, співчуваю українському народу у сьогоднішній важкій ситуації. На мою думку, знання різних мов духовно

збагачує людину, сприяє всебічному розвитку особистості, а знайомство з культурами різних країн розширює кругозір, сприяє налаштуванню культурних мостів між народами. Мені цікаво заглиблюватися у тонкощі різних мов, проводити паралелі, це полегшує розуміння граматичних правил, сприяє швидкому запам'ятовуванню і розвитку пам'яті загалом. Я хочу завдяки заняттям з української мови освоїти її на високому рівні, щоб мої друзі, знайомі й інші люди захоплювалися мною і називали мене поліглотом.

Велику цікавість викликали у мене фразеологія, пареміологія, які розкривають багатство мови та є поширеними в європейській культурі. Фразеологія – це розділ мовознавства, що вивчає усталені звороти мови; сукупність словосполучень певної мови (запас, фонд фразеологічних одиниць, їх ознаки, поділ на групи, утворення, походження). Фразеологізми – це специфічні мовні формули, картини світу, що містять інформацію про минуле, про предків, про їхній спосіб сприйняття світу. Вони часто пов'язуються з народними традиціями, звичаями. За значенням вони можуть дорівнювати одному слову, наприклад: «намотати на вус» – запам'ятати, «ні пари з вуст» – мовчати, «дати хропака» – заснути, «замилювати очі» – обманювати, «робити з мухи слона» – перебільшувати, «жити як кішка з собакою» – ворогувати, «тримати камінь за пазухою» – перешкоджати, «золоті руки» – вмілий, «ні слуху ні духу» – нічого й ін. Фразеологізми передають поняття через його прикметні ознаки або метафору, додають виразності, яскравості. Фразеологізми сприяють збагаченню словникового запасу, засвоєнню лексики, граматики, вони надають висловлюванню образності, емоційності, експресивності.

Пареміологія є розділом фразеології та фольклористики, присвяченим мовному і структурному вивченню паремій – прислів'їв, приказок, загадок, примовок, казкових формул тощо. Вживання паремій свідчить не лише про багатство мови, знання національної культури, фольклору, історії, а й про обізнаність у галузі інших культур. Вивчення паремій підвищує інтерес та мотивує до процесу навчання, наприклад, приказки та прислів'я: Вік живи, вік учись; На помилках вчаться; Вченому – світ, а невченому – пітьма; Знання за

плечима не носити; Мудрим ніхто не родився, а навчився. До теми „Робота й відпочинок” цікамими є наступні: Зробив діло – гуляй сміло; Хто не працює, той не їсть. До теми „Зовнішність і характер людини”: Не суди по одежі, а суди по розуму; Шануй одежу вдома, а вона тебе в людях; Не краса красить, а розум. Прислів’я та приказки також можуть бути ілюстративним матеріалом під час вивчення граматичних тем і слугувати для відпрацювання навичок та вмінь уживати певні форми. На мою думку, ніщо так не підкреслює самобутність і не прикрашає мову, як вживання фразеологізмів та паремій, які розкривають фонетичні та граматичні риси мови. Вони активізують розвиток мовлення у іноземних студентів, поглиблюють знання про народ. А вільне володіння іноземною мовою передбачає розуміння її національно-культурної специфіки, що є основою успішної комунікації між представниками різних мов і культур.

Лєвіна Ю.М.
Науковий керівник: доц. Гомон А.М.
НТУ «ХПІ»

ЕТИМОЛОГІЯ НАЗВ ПТАХІВ-ТОТЕМІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ

Пізнання душі народу, особливостей його характеру, історії, культури, мови – проблеми, які завжди були важливими й актуальними, в останні роки набули особливого значення у зв’язку з новими політичними умовами в Україні і тими змінами, які спостерігаються в суспільному житті та свідомості українського народу. На ранніх стадіях нашої історії саме фольклор відігравав особливо важливу роль у формуванні української ментальності. Тоді він був ідеологією народу, його мораллю, вираженням почуттів і мислення, віддзеркаленням усієї системи світобачення й світовідчуття. Наші предки в далекому минулому жили в нерозривній єдності з природою, обожнювали її і вірили, що вони походять від різних рослин, тварин, птахів. Тотемізм, тобто тотемічні назви рослин, тварин і птахів – це священні істоти, яких не можна було рвати і вбивати, їм потрібно було годити, доглядати за ними, щоб вони не нашкодили людям.

Серед важливих птахів-тотемів українців є родина журавлиних (журавель, лелека). Журавель дуже часто виступає в українському фольклорі (казка «Лисичка і Журавель», дитяча гра «Занадився журавель, журавель», пісня «Ой журавко, журавко, да чого плачеш так жалко?» тощо). Насамперед журавель у народній творчості пов'язується із журбою, тугою (звідси, можливо, і його назва). Є цікава легенда про журавля, якого відьма перетворила на криницю за те, що той захистив від неї хлопчика. Із того часу і стоїть, за цією легендою, журавель біля криниці (жердина в образі журавля) і тужливо дивиться в небо. Так народ пояснює походження криниці. Можна знайти семантичні паралелі між словами «криниця» й «журавель», спираючись на те, що в давньоіндоєвропейській мові корінь «кран» означав «журавель» (він зберігся в сучасній німецькій та вірменській мовах), а в слові «криниця» етимологічний корінь той же «крн». Отже, «журавель» і «криниця» є двома фонетичними відтінками єдиного міфологічного образу. Це підтверджує і зворотний аналіз семантичної пари «журавель-криниця» – «джерело-журавель», адже в останніх двох словах є теж споріднені корені. У народній свідомості образи, які вважалися священними, відповідали міфологічній схемі сприйняття всесвіту в космічному просторі. Якщо криничний журавель покликаний дістати воду з криниці, аби втамувати спрагу, то журавель як символ покликаний був втамувати духовну спрагу людини. Журавлиний ключ, журавлине «кру», відмикає та замикає небесне шатро (шатро небесних вод). Ключ криничного журавля, черпаючи цебром воду, відмикає і замикає шатро криниці (шатро земних вод). Отже, смисловий зв'язок існує і між такими, на перший погляд, віддаленими за змістом словами: «цебро», «шатро», «кру» (від журавлиного звуконаслідування, очевидно, і виникла первісна назва цього птаха давньоіндоєвропейців – «кран»). Дехто з мовознавців виводить і назву «Україна» від цього старовинного кореня «крн», пов'язуючи її з назвою племені «укри», «украни», які могли мати своїм тотемом журавля.

Не менш загадковим є також птах лелека, який в Україні вважається священним. Існує легенда, як Бог за непослух колись перетворив людину на

лелеку. Лелека виступає символом миру, щастя, добробуту, материнства, сімейного благополуччя. Цей птах має багато народних назв: бусол, бузько, гайстер, чорногуз, білий птах із чорною ознакою. Назву «лелека» виводять від звуконаслідування (лек-лек), яке можна почути від цієї птиці. Цікаво, що в період трипільської культури на території сучасної України жило плем'я «пелазги» (лелеги), яке своїм тотемом мало цю священну птицю.

Таким чином, подальше вивчення назв українських птахів-тотемів допомагає нам глибше зрозуміти походження нашого народу, його побут і звичаї, стародавні вірування.

Lievina Yulia
Scientific advisor: Kompaniiets I.V.
NTU "KhPI"

THE USAGE OF CHATGPT IN THE TOURISM AND HOSPITALITY INDUSTRY

Today, we observe a generational shift in the hotel industry. Generation Z (the Zoomers) are increasingly using hotel services and their expectations differ significantly from the habits of previous generations. They prefer minimal human contact and choose digital solutions - programs, apps, computers - to perform various activities in the hotel. This is due to the fact that members of this generation have grown up in a digital environment from birth, facilitated by the pandemic and distance learning, which in turn has shaped a completely different approach to communication and daily life.

Currently, the use of ChatGPT and similar generative neural networks in hospitality is at an early stage. Many hoteliers are still hesitant to implement new technologies, as not all customer segments are ready to interact with robotic services and prefer a classical approach. However, the potential of ChatGPT is great. It can improve the quality of customer service and increase the productivity of employees in the tourism and hospitality industry. Quick and detailed answers to typical queries, assistance in solving common tourist problems are actions which help to improve the general image of the hotel enterprise where such technology is implemented.

Artificial intelligence tools can bring significant benefits not only to customers and organisations, but also to regulators and educational institutions working in hospitality and tourism. ChatGPT is able to help the user choose a destination for a holiday, organize leisure activities or find the best route around a chosen location. In the future, generative AI will become a useful platform for customers: it can provide virtual tours of local attractions, allowing them to get a more complete picture of a holiday destination than just photos posted on a hotel website.

While AI can automate a number of repetitive tasks and potentially reduce the number of jobs, there are many new opportunities for creating high-quality jobs in the industry. By adopting technologies such as ChatGPT, hospitality businesses will grow and there will be a demand for additional skilled labourers.

There are discussions about how the composition of hotel employees will change with the development of artificial intelligence. Most experts agree that people will remain an important component of the hotel business. However, the requirements for positions, for example, for administrators, will change significantly: if earlier the ability to work with reports and documents was the main requirement, in future the ability to create a cosy and caring atmosphere will be the key skill. Employees will continue to be indispensable in providing live interactions that are impossible to fully replaced by robots. It is believed that staff capable of providing a high level of service will be the hallmark of the most expensive hotels, while mid- and low-price segment businesses will rely more on AI.

The main challenge for optimising the operation of hotel companies in Ukraine is the development of systems that allow the integration of artificial intelligence technologies into existing resource allocation systems. At the same time, it is important to note that such implementation may cause ethical issues related to the use and detailed analysis of personal data of customers, as well as other information bases. The regulation of AI technologies' access to data such as users’ location, consumer preferences and online footprints will require the development of government protocols to govern their activities. In addition, the consent of the

development company will be required to fully optimise performance and establish fair value for services provided through AI.

The introduction of such technologies will allow hotel employees to move from monotonous work to more responsible duties related to direct contact with customers. In the long term, this will improve service levels and employee well-being.

We think, the usage of artificial intelligence tools such as ChatGPT will have a positive transformational impact on hospitality businesses. Today, employees need to develop the right skills in order to realise the full potential of the latest technologies for improving the effectiveness of the service industry.

Маммадов Фуад
Науковий керівник: к.філос.н., доц. Северин Н.В.
НТУ «ХПІ»

ОСВІТНІ, КУЛЬТУРНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ МІЖ УКРАЇНОЮ І АЗЕРБАЙДЖАНОМ

Україна та Азербайджан мають давню історію дружби і співробітництва, яка відображається у різних сферах – від культури й освіти до економіки та бізнесу. Ці зв'язки відіграють важливу роль у зміцненні дружби між нашими народами та у розвитку економічних можливостей для обох країн. Останнім часом серед азербайджанської молоді спостерігається зростання інтересу до української освіти. Українські заклади вищої освіти пропонують широкий спектр освітніх програм, особливо в технічних, медичних та гуманітарних науках, що заохочує азербайджанських студентів. Наприклад, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, НТУ «ХПІ» «Харківський політехнічний інститут», Харківський національний медичний університет та інші відомі ЗВО щороку приймають сотні студентів із Азербайджану. В Україні азербайджанським студентам легко адаптуватися завдяки існуванню азербайджанської діаспори. Наприклад, у Харкові, де жив і працював відомий скульптор, народний художник України Гурбанов Сейфаддін Алі огли, де зараз працює професором Харківської державної академії дизайну і мистецтв і

створює скульптури та міські пам’ятники, які прикрашають місто і Сад Шевченка, видатний скульптор сучасності, народний художник України Мамедов Катіб Сафар огли, студенти комфортно відчувають себе у культурно-освітньому середовищі. Активно розвиваються і програми обміну, що дає можливість українським та азербайджанським студентам навчатися в іншій країні, отримуючи міжнародний досвід і засновуючи професійні зв’язки.

Україна та Азербайджан ведуть активний обмін культурними проєктами, які сприяють взаєморозумінню та повазі культурних традицій обох країн. Регулярно проходять дні культури України в Азербайджані і навпаки, де відбуваються виставки, концерти, покази національних фільмів, літературні вечори.

Важливу роль у розвитку культурних відносин відіграє співробітництво між Азербайджанським культурним центром імені Гейдара Алієва та українськими культурними організаціями, що сприяє популяризації азербайджанської культури в Україні. Також українська діаспора в Азербайджані та азербайджанська діаспора в Україні відіграють важливу роль у підтримці і збереженні культурної спадщини своїх країн, що ще більше зміцнює дружбу між нашими народами.

Постійно розширюються й економічні зв’язки між Україною та Азербайджаном, обидві країни активно працюють над розвитком спільних проєктів. Азербайджан є одним із ключових експортерів нафти й газу в Україну. У свою чергу, Україна експортує в Азербайджан продукцію машинобудування, сільського господарства, харчової промисловості, металопрокату. Особлива увага приділяється розвитку транспортної інфраструктури та спільним логістичним проєктам. Азербайджан і Україна відіграють важливу роль у створенні та підтримці транспортного коридору «ТРАСЕКА», який поєднує країни Європи й Азії через Кавказ і Чорне море. Це зміцнює міжнародні торгові зв’язки. Обидві країни зацікавлені у подальшому розвитку відносин та розширенні співпраці в різних сферах. А цифровізація та високі технології стають перспективними напрямами, в яких Україна і

Азербайджан можуть обмінюватися досвідом та створювати спільні проєкти. Співробітництво в області енергетики, екології й інноваційних рішень також може стати важливим етапом у відносинах між країнами, враховуючи світові тренди і потреби у переході на екологічно чисті технології.

Отже, освітні, культурні та економічні зв'язки між Україною і Азербайджаном продовжують зміцнюватися, що свідчить про глибоку взаємоповагу та готовність до конструктивного діалогу. Ці відносини допомагають обом країнам розвиватися, обмінюватися досвідом і ресурсами, сприяють стабільності у відносинах.

Михасюк Є.Є.
Науковий керівник: ст. викл. Сабадир Г.І.
НТУ «ХПІ»

ЗМІНИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОПИСІ (2019)

Життя не стоїть на місці. Із розвитком суспільних відносин живе, змінюється і оновлюється мова. А складні бюрократичні процеси частіше сповільнюють хід поступу унормованої писемної мови, правила письма залишаються упродовж тривалого часу сталими. І саме це стало наріжним каменем та зумовило необхідність внесення змін до українського правопису.

Розглядаючи мовний аспект формування національної ідентичності українців з позиції становлення коду нації, мовна спільнота активно продукувала думку про зміни до правопису. Адже мовний код – невід'ємна частина життєствердження української культури.

З метою забезпечення конституційних положень про державний статус української мови та уніфікації вживання правописних норм відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 року № 437 «Питання українського правопису» погоджено пропозицію Міністерства освіти і науки України та Національної академії наук щодо схвалення Українського правопису в новій редакції, розробленій Українською національною комісією з питань правопису та запропоновано сприяти використанню в новій редакції

Українського правопису в діловодстві, освіті, видавничій справі, сфері телебачення і радіомовлення, інших сферах суспільного життя.

Варто зауважити, що правопис складається з трьох підсистем: графіки (літер, якими позначають найтиповіші звуки); орфографії (закономірностей поєднання букв для передавання на письмі звукового образу української мови); пунктуації (розділових знаків, за допомогою яких позначають змістове й інтонаційне членування висловленої думки).

У наукових джерелах висвітлюються різні підходи до класифікації змін і доповнень в Українському правописі 2019 року. Суголосною є думка про дві умовні групи варіантів написання: пишемо тільки по-новому; пишемо або по-новому, або по-старому.

Без варіантів пишемо разом складноскорочені слова з іншомовними компонентами (*авто-, агро-, євро-, гео, веб-* тощо): автоматичний, вебсайт, геологічний, артдиректор, економклас, пресконференція, ексміністр, гіпермаркет. Окремо пишемо *пів* з наступним іменником у значенні «половина» (пів аркуша, пів Києва, пів яблука).

З великої літери пишемо назви марок технічних виробів (автомобіль «Нісан», «Вольво»), але назви самих виробів беремо в лапки й пишемо з малої букви («нісан», «вольво»). Назви сайтів з родовим словом пишемо з великої літери і в лапках (мережа «Фейсбук»), а назва сайтів без родового слова – з малої (фейсбук, ютуб). З великої букви пишемо загальні назви, коли їм надається особливий зміст (Батьківщина, Честь, Мати), назви свят (День Незалежності України, День Соборності України).

Написання слів іншомовного походження з буквами **є, ї, ю, я**: передаємо звук [j] відповідно до вимови іншомовного слова буквою **й,** а у складі звукосполучень [je], [ji], [ju], [ja] буквами *є, ї, ю, я* (конвеєр, проєкт, проєкція, фоє).

Відбувається подвоєння, якщо збігаються однакові приголосні (священник, письменник). Буквосполучення **ck,** що в англійській, німецькій,

шведській та інших мовах передає звук [k], відтворюємо українською буквою **к,** без подвоєння -*кк*- (Дікенс, Текерей).

Варіанти написання слів: аудиторія і авдиторія; кафедра і катедра; ірій і ирій; радості і радости.

Отже, зміни норм в Українському правописі, що набув чинності у 2019 році, вплинули як на розвиток мовної системи взагалі, так і на формування орфографічного, словотвірного, граматичного та лексичного аспектів.

Мільшина А.В.
Науковий керівник: ст. викл. Заверющенко М.П.
НТУ «ХПІ»

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС: ЗМІНИ 2019 РОКУ

Мова кожного народу – це неповторне явище, що передається з покоління в покоління. Вона не тільки зберігає культурні традиції та історію, але й змінюється з метою відкриття нових можливостей для вираження думок.

На перший погляд може здатися, що орфографічні норми потрібні тільки для філологів, однак все значно глибше. Фахівці стверджують, що передумов для нової редакції правопису було більш ніж достатньо, а обговорювати їх почали ще у 2015 році.

Актуальність змін в українському правописі, безумовно, пов’язана з історією нашої держави. У 20-х роках минулого століття відбувся розквіт українського мовознавства, а в 1928 році було видано правопис, що вперше став офіційним та уніфікованим для всієї України. Проте вже у 30-х роках Радянський Союз розпочав хвилю зросійщення України: з абетки було вилучено літеру «ґ», докорінно змінено правопис іншомовних слів, внесено зміни щодо парадигм відмінювання та багато іншого. Усе це робили з метою викорінення питомих рис української мови та «зближення» її з російською.

Останній український правопис не змінювався з 1989 року, але за цей час відбулося безліч важливих подій: розпад Радянського Союзу, проголошення незалежності України, а також стрімкий науково-технічний прогрес. Слова, такі

як *інтернет*, *соцмережі*, *коворкінг* – стали невід'ємною частиною нашого щоденного спілкування. Однак правил, що регулюють те, як писати слова, пов'язані з усіма цими явищами, не було.

У 2019 році настав час оновити український правопис, щоб він відповідав сучасним реаліям і відображав нові явища в житті суспільства. Змін насправді небагато – їх можна умовно поділити на дві категорії. Перша містить слова, які слід писати по-новому, тоді як звичне написання вважається неправильним. Друга охоплює паралельні форми: старе написання зберігається, але додається ще один правильний варіант.

Розгляньмо конкретні зміни в орфографії. Тепер ми пишемо *проєкт* і *проєкція* з буквою *«є»* – так само, як *об'єкт* чи *ін'єкція*, оскільки це відповідає латинському кореню *-ject-*. У термінах на зразок *конвеєр* і *феєрверк* уже давно не вживали *«йє»*, а зараз це правило поширене і на власні назви, як-от: *Соєр* та *Феєрбах*. Імена й прізвища з оригінальним сполученням *-ck-* тепер пишуться з однією *«к»*: *Бекі, Дікенс, Текерей*. Слово *священник* завжди пишемо з двома *«н»* (як і *письменник*). Іноземні префікси *міні-*, *топ-*, *преміум-*, *віце-*, *екс-*, *веб-* та інші пишуться разом: *мінісукня, віцепрезидент, вебсайт*. Конструкції з *«пів»* незалежно від значення пишуться тільки окремо: *пів хвилини, пів Києва*.

Серед доповнень до чинної норми входить офіційне використання фемінітивів за допомогою суфіксів: *перекладачка, редакторка, вчителька*. Окрім цього, правопис зберігає варіативність, дозволяючи вибір між традиційними й новими формами, як-от: *кафедра – катедра, аудієнція – авдієнція*.

Отже, сьогодні, попри всі заборони, українці пишаються своєю мовою, як ніколи раніше. Правопис 2019 року можна вважати перехідним етапом, оскільки він містить чимало альтернативності, і, ймовірно, з часом зазнає подальших змін. Доктор філологічних наук Микола Степаненко наголосив: «Ми говоримо про те, що найпослідовніше українську традицію віддзеркалював правопис 1928 року – «скрипниківський» або «харківський» правопис, то деякі норми 28 року повернено сюди. Зрозуміло, що не всі, хоч

були сподівання на більше входження того, що колись було, повернення цих традицій». Цей вислів ще раз підкреслює важливість оновлення орфографії задля збереження автентичності української мови та національних традицій.

Москаленко К.І.
Науковий керівник: ст. викл. Сабадир Г.І.
НТУ «ХПІ»

РОЗВИТОК ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ

Офіційно-діловий стиль відіграє важливу роль у суспільному, громадському, економічному та політичному житті кожної країни. Цей стиль є не тільки засобом комунікації у сферах управління, права та бізнесу, але також є носієм культурних цінностей і традицій.

За деякими джерелами розвиток офіційно-ділового стилю розпочинає свій шлях із часів Київської Русі. Уривки таких історичних пам'яток як «Руська правда» та «Повість минулих літ» свідчать про початок формування цього стилю і відображають юридичні норми X–XI ст.

Невдовзі з'являється мова літописів та грамот, їхні норми дуже яскраво зображено у Литовських статутах.

У період з кінця XVI – І пол. XVII ст. починають формуватися публіцистичний, науковий та художній стилі української мови, разом із тим вдосконалюється і офіційно-діловий. Документи цього періоду, на відміну від ранішніх екземплярів, мають чітку структуру: заголовок, протокол документа, основну частину та закінчення. Формується особлива термінологія, набувають поширення актові книги міських урядів та листування гетьманських, полкових і сотенних канцелярій.

Скасування гетьманства поклало край українській державності та позбавило можливостей розвивати науковий, публіцистичний та офіційно-діловий стилі української мови.

Після майже двохсотрічної перерви у XX ст. українську мову знову починають використовувати для офіційно-ділових паперів. Переважно орієнтуючись на ранішні здобутки за часів Гетьманщини.

Після проголошення незалежності відбувається потужний розвиток офіційно-ділового стилю, також друкується багато словників, посібників та довідників. У вищих навчальних закладах проваджується курс «Українська ділова мова».

Отже, офіційно-діловий стиль є невід'ємною складовою мовної культури суспільства, який протягом свого розвитку змінювався та адаптувався до історичних, політичних і соціальних умов. Нині, незважаючи на численність праць, що стосуються офіційно-ділового стилю, ця галузь науки перебуває в стані розвитку.

Нафєєва З.Р.
Науковий керівник: ст. викл. Сабадир Г.І.
НТУ «ХПІ»

ФРАЗЕОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Фразеологія української мови становить один із найважливіших аспектів мовної реальності українців, адже саме відображає найдавніші народні мудрості, побут і історії. Фразеологічні вирази не тільки збагачують мову образними висловами, але й дозволяють краще розуміти менталітет, традиції, гумор і цінності українського народу. Навчання і збереження фразеологізмів особливо важливо в умовах глобалізованого світу, адже існує загроза втрати унікальних лінгвістичних властивостей.

Фразеологія української мови включає велику кількість словосполучень із узагальненим або образним значенням, яке неможливо зрозуміти з прямих дій слів, що їх утворюють: «накласти на вуса», «заварити кашу» або «віддати кінці» – ці вислови, підкреслюють яскравість образних порівнянь і метафор української мови. Такі фразеологізми є результатом багатовікової історії. В її розвернутому змісті видно усе, що виступало джерелом запозичень – специфіку життя, природну спадщину та звичаї українців. А ще один момент, який варто відзначити – українські фразеологізми можуть бути еквівалентами фразеологізмів інших мов. Це говорить про те, що культурні впливи

здійснювались, і в обох випадках вони виявилися плідними. Та незважаючи на те, українці мають велику кількість своїх унікальних фразеологізмів, що підтверджує наявність власної мовної культури. Стосовно ж історичного аспекту фразеології, слід зазначити, що він полягає в умовах збереження мовної ідеології. Можна зрозуміти, як ставились українці до понять, а саме «праця», «сім'я», «освіта», «природа» тощо. Наприклад, фразеологізм «гнути спину» означав важку працю, а «забити баки» – кмітливість людини.

Таким чином, фразеологія української мови є цінним елементом мовної культури, який виражає історичні, соціальні та культурні унікальність у народі. Вона робить мову більш образною та глибшою, допомагаючи зрозуміти характер українців. Збереження та вивчення фразеологічного фонду української мови є важливим завданням для всіх, хто прагне підтримувати українську культуру та спадщину.

Орлов О.С.
Науковий керівник: ст. викл. Сабадир Г.І.
НТУ «ХПІ»

ОНЛАЙН ПЕРЕКЛАДАЧІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

З розвитком цифрових технологій онлайн-перекладачі стали невід'ємною частиною повсякденного життя, а також особливо корисними під час подорожей. Вони широко використовуються як для особистих, так і спеціалізованих робочих потреб, надаючи можливість комунікувати з людьми, котрі роз'єднані лінгвістичним бар'єром, або ж розуміти іноземні тексти. Однак, попри зручність і швидкість роботи, онлайн-перекладачі мають значні недоліки, що можуть призвести до неправильного розуміння суті написаного або сказаного – так звані «неточності перекладу», які особливо стосуються багатозначних слів або крилатих висловів, що залежать від контексту. Ці помилки можуть мати значний вплив на сфери, де точність перекладу є дуже важливою, наприклад, у юридичній, медичній або технічній документації.

Основною проблемою онлайн-перекладачів є їхня обмежена здатність передавати точне значення слів відповідно до змісту, що призводить до відхилень при перекладі багатозначних слів та фраз. Велика кількість слів або словосполучень змінюють своє значення залежно від ситуації, стилістичних особливостей або культурного підґрунтя. Наприклад, слово «character» англійською може означати як «персонаж» (в літературному чи кінематографічному контексті), так і «характер» (у значенні – «риса особистості»). Якщо перекладати текст без урахування контексту, онлайн-перекладач може обрати значення «характер». Хоча обидва варіанти перекладу технічно правильні, вони суттєво змінюють сенс тексту, що може ввести читача в оману. Такі неточності особливо критичні у випадках, коли потрібно перекласти спеціалізовані терміни або багатозначні вислови у вищезазначених сферах. Якщо онлайн-перекладач некоректно визначить, яке значення застосувати, це може змінити зміст документа або викликати непорозуміння між людьми.

Обмеження онлайн-перекладачів також стосуються синтаксичних особливостей мов, коли переклад довгих речень або складних структур часто виходить нелогічним або невідповідним до правил. Перекладачі автоматично розставляють частини речення, проте не завжди враховують зв’язки між ними, що може порушити логіку та цілісність тексту, а також розділові знаки, які можуть бути виставлені не за правилами, що вплине на зміст речення. Ще одна проблема – це дослівний переклад крилатих виразів (ідіом), які часто мають переносне значення. У технічних текстах є вислів «burn-in period», що означає тестування обладнання протягом певного часу, щоб виявити можливі дефекти. Дослівний переклад, як «період вигоряння», може бути сприйнятий неправильно і не передати початкової ідеї, що заплутає користувача.

Отже, можна стверджувати, що сучасні онлайн-перекладачі, незважаючи на свою зручність і доступність, не завжди здатні забезпечити точність та відповідність перекладу до змісту, особливо у випадках багатозначних слів та складних конструкцій. Це вимагає обережності від користувачів та розуміння,

що автоматизований переклад може бути лише попереднім варіантом, який варто ставити під сумнів та перевіряти. Рішенням цієї проблеми може бути впровадження моделей глибокого навчання, що зараз дуже популярні та зможуть враховувати не лише слова, а й ширший контекст тексту, та зможуть значно підвищити якість перекладу.

Pavlenko R.V.
Supervisor: Podolska Y.A.
NTU “KhPI”

PLASTICS AND THE PROBLEM OF THEIR PROCESSING

Plastics is artificial material, on the basis of polymer, which is in a viscous or highly elastic state during the formation of the product, and which is glassy or crystalline during operation.

In the manufacture of plastics, various modifying additives (flame retardants, plasticizers) are used, which significantly improve the properties of plastics and its resistance to various environmental factors and aggressive environments.

Thanks to various modifying additives, plastics does not sink, do not burn, it has delayed aging, and as a result we get a big environmental problem. Due to the above mentioned properties of plastics, it becomes almost impossible to recycle because its composition is so modified that in the end the plastics simply ages and recycling becomes impossible due to the deteriorated properties of the plastics. Summing up, it becomes clear that basically approximately 80-90% cannot be recycled (plastic dishes, food packaging) but there is also something that can be recycled (garden watering cans).

In addition, it will be important to recall that when recycling plastics, various toxic substances are released into the atmosphere, water and soil, which negatively affect the body and subsequently increase the risk of autoimmune diseases.

According to statistics, only 9-12% of plastics is recycled annually. These figures give us an understanding that about 90% of plastics ends up in landfills, floats

in the oceans and seas and is buried in the ground, and as a result, the release of an huge amount of toxic substances into the environment is already well-known.

To sum up, it should be noted that complete eradicating plastics from the planet is a very difficult task, but we can control the amount of plastics we consume and understand that sooner or later we will feel the consequences of this pollution on ourselves.

Пилипенко П.О.
Науковий керівник: ст. викл. Лухіна М.Ю.
НТУ «ХПІ»

МОВА - ІНСТРУМЕНТ МИСЛЕННЯ, ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ТА ГЛОБАЛЬГИХ ЗМІН У СУСПІЛЬСТВІ

Мова та мислення нерозривно пов’язані між собою. Існує багато досліджень, які розглядають мову не просто як засіб спілкування та обміну інформацією, а як інструмент, який поліпшує наше життя, стан здоров’я, розвиває когнітивні здібності. Мову розглядають не лише як засіб передавання культури, а й важливий маркер національної ідентичності та політичних поглядів. Актуальність даного дослідження полягає в тому, що воно дозволяє узагальнити різні точки зору щодо впливу мови та полілінгвізму на мислення, здоров’я, сприйняття світу та національну ідентичність.

Мова змінює людей, висуваючи на перший план різні аспекти їхньої особистості, вмикаючи різні ідентичності. Знання різних мов є неоціненною супер силою, яка знадобиться людству, щоб подолати незгоди в різноманітних сферах суспільного життя і навіть розв’язати глобальні проблеми що назрівають. Ми використовуємо мову кожен день, але мало хто розуміє її силу. Знання кількох мов може відкрити для людини нові способи мислення, чого в інший спосіб досягти нереально.

Сьогодні у світі розмовляють більш як сімома тисячами мов. Володіння кількома мовами є для людства радше нормою, ніж винятком. Більшість людей є білінгвами або полілінгвами. Мова - один із найпотужніших інструментів, які

є в нашому житті для обробки та організації інформації, отриманої з навколишнього світу.

Існує гіпотеза Сапіра-Уорфа, яка передбачає, що мова, якою користується людина, формує її мислення та сприйняття реальності, а не навпаки. Наше сприйняття реальності фільтрується через мову, якою ми володіємо, тож вивчення іноземної мови дає змогу подолати обмеження, які накладає на наше сприйняття одномовність. Полілінгви здатні багатогранніше сприймати дійсність, адже можуть вийти за межі картини світу однієї мови. Оскільки мова й культура тісно пов’язані, коли полілінгви переходять з однієї мови на іншу, вони дістають доступ до різних культурних кодів і картин світу. Науковці виявили, що двомовні дорослі та діти інакше виконують різноманітні завдання на прояв креативності та нестандартного мислення, ніж одномовні.

За останні роки нейронаука значно просунулася в зв’язуванні того, як мова обробляється нейронами, як працює людський мозок та як вивчення нових мов його перебудовує. Нині численні дослідження переконливо доводять, що мова охоплює багато ділянок мозку, які активно взаємодіють, зокрема лобову, скроневу, тім’яну та потиличну частки та стовбур.

Одне з найважливіших нещодавніх відкриттів у галузі нейронауки, яке стосується багатомовності, полягає в тому, що знання кількох мов відтерміновує розвиток хвороби Альцгеймера та інших видів деменції. Мова, якою людина розмовляє, впливає на пам'ять через коактивацію мов під час кодування, через залежність пам’яті від мови, через «маячки» використовувані для запам’ятовування.

Можна зробити висновок, шо мови, якими ми володіємо змінюють не лише наш мозок, наше тіло, наш розум і наші почуття, а й впливають на структуру та діяльність суспільства, переходячи з однієї мови на іншу ми стаємо дещо різними версіями себе. Сила мови помітна всюди – і в політиці, і в історичних процесах, і в галузі наукових досягнень та відкриттів.

Подальші розвідки можуть бути пов’язані з розвитком нейронауки, культури та вивченням когнітивних можливостей носіїв різних мов, в тому числі української мови, яка зараз впливає на життя багатьох людей у світі.

Подопригора З.В.
Науковий керівник: ст. викл. Лухіна М.Ю.
НТУ «ХПІ»

ВПЛИВ МОВИ НА СПРИЙНЯТТЯ РЕАЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ СЕМЕНТИЧНИХ ТА ГРАМАТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РІЗНИХ МОВ

Нерозривний зв’язок мови та мислення традиційно є об’єктом вивчення багатьох наук: психології, мовознавства, філософії, соціології, етнографії, а на сучасному етапі до цього процесу приєднуються фахівці, що працюють зі штучним інтелектом. Робота присвячена демонстрації того, як за допомогою мовних категорій у певних народів створюється власна картина світу, без розуміння якої неможлива міжкультурна комунікація, що є найактуальнішим предметом вивчення лінгвістики, філософії, семіотики, риторики тощо та однією з головних ознак сучасного світу та.

Мова — це не просто інструмент комунікації або мислетворення, це також спосіб інтерпретувати світ і навіть формувати наші думки. Кожна мова створює власну «карту світу». Наприклад, у деяких народів, які живуть серед вічних снігів, є десятки слів для опису різних видів снігу. Для них сніг — це не просто білий покрив узимку, а щось значно багатогранніше. А у носіїв мов із граматичними категоріями роду (наприклад, української чи німецької) навіть неживі предмети мають "стать". Це впливає на їхнє сприйняття світу. У німецькій мові «місяць» (der Mond) чоловічого роду, а «сонце» (die Sonne) жіночого.

Дослідження підтверджують, що мова може змінювати навіть поведінку людей. Існує гіпотеза лінгвіста Кіта Чена (2013), яка стверджує, що мови, які чітко розділяють часи (наприклад, англійська чи французька, де є виражене майбутнє: "I will go"), можуть сприяти прокрастинації. У мовах із менш вираженим майбутнім часом (наприклад, китайська чи фінська, де фрази на

кшталт "я йду завтра" не потребують спеціальної граматичної конструкції), люди, за цією теорією, частіше діють негайно. Тобто здатність відкладати важливі справи на потім може залежати не тільки від національних особливостей та культурних стереотипів, але й від того, як структурована мова.

Теорії взаємозв'язку мови та мислення розвиваються вже століттями. Гумбольдт, а згодом Сепір і Уорф, висунули ідею, що мова не просто відображає наш світогляд, а формує його. Так сприйняття життя деяких народів може бути пов'язано з категоріями простору та часу в їхніх мовах. Наприклад, у племен, які не використовують слова «праворуч» чи «ліворуч», орієнтація в просторі базується на сторонах світу: «північ», «південь». Це означає, що їхнє мислення про простір зовсім інше, ніж у більшості народів. У деяких мовах немає суворого розподілу між минулим і майбутнім. Наприклад, у китайській мові немає такої часової граматики, як в слов'янських мовах. Це означає, що носії східних мов часто сприймають час як щось більш плавне, орієнтуючись більше на теперішнє.

Можна зробити висновок, що мова — це не просто засіб, а спосіб мислення. Це те, що формує нас як особистостей. Розуміння зв'язку між мовою та мисленням відкриває нам двері до глибшого усвідомлення культури, нашої поведінки і навіть природи. Мова - це не просто слова, це спосіб відчути світ так, як його бачать інші.

Перспективними можна вважати дослідження конкретних мовних та мовленнєвих категорій маловивчених мов на стику лінгвістики, психології та етнографії за допомогою можливостей штучного інтелекту з метою більш глибокого та свідомого вивчення сприйняття реальності їх носіями.

Прокопенко А. П.
Науковий керівник: ст. викл. Немерцова О.Е.
НТУ «ХПІ»

ПОЧАТОК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Актуальність теми обумовлена важливістю дослідження витоків української мови для розуміння її ролі в етнокультурному становленні

українського народу. Мова є не лише засобом спілкування, а й ключовим елементом ідентичності, що відображає історичні, культурні й соціальні процеси.

Основу сучасної української мови заклали народні діалекти, які поступово сформували фонетичні, граматичні та лексичні риси, характерні для української мови. Науково підтверджено, що процес формування мови тривав століттями, починаючи з VI століття, що збігається з періодом відокремлення українського етносу.

Етапи формування української мови:

1. Праслов'янська доба (до VI ст.): Мовний фундамент української мови закладається у складі праслов'янської спільноти.

2. Давньокиївська писемна мова (IX–XIII ст.): Формування літературної традиції за часів Київської Русі. Створюються визначні пам'ятки, як-от "Повість минулих літ", "Слово про Ігорів похід", "Руська Правда".

3. Староукраїнська писемно-літературна мова (XIV–XVIII ст.): Розвиток мови під впливом народної розмовної мови та інших мов (польської, латини, тюркських мов). Ця мова була основною для державного управління, літератури та освіти.

4. Виникнення сучасної української літературної мови (XIX ст.): Початок літературного стандарту на основі середньонаддніпрянських говорів завдяки творам Івана Котляревського ("Енеїда", "Наталка Полтавка") та Тараса Шевченка.

Українська мова увібрала в себе різноманітні елементи:

• Фонетичні особливості, як-от м'якість приголосних і вживання "і" замість "ы".

• Лексичне збагачення через вплив інших мов: церковнослов'янської, польської, латини, тюркських мов.

• Граматичні особливості, як-от поширення форм з суфіксами (-енк-, -оньк-).

Кириличний алфавіт, адаптований для передачі фонетичних особливостей української мови, став важливим інструментом письмової культури. Його впровадження було пов’язане з прийняттям християнства й культурними впливами болгарських традицій.

Дослідження історії української мови дає змогу простежити генетичний зв’язок між мовними етапами та показує, як народні діалекти сформували базу для сучасної літературної мови. Аналіз археологічних матеріалів підтверджує неперервність етнокультурного розвитку протягом останніх 1500 років.

Історія української мови свідчить про її глибоке коріння й складний шлях розвитку. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз впливу місцевих діалектів на літературний стандарт, а також на вивчення впливу інших мов і культур на її формування.

Можемо зробити висновок, що українська мова є унікальним явищем, що несе в собі наслідки історичного, етнічного та культурного розвитку українського народу.

Ребрик І.
Науковий керівник: ст. викл. Лухіна М.Ю.
НТУ «ХПІ»

НЕДОЛІКИ ПЕРЕКЛАДАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ CHATGPT

На даний момент використання ChatGPT як інструмента для перекладу стає все більш популярним, адже він дозволяє швидко отримувати переклад великих обсягів інформації. Проте, ChatGPT має свої недоліки. Актуальність цієї роботи полягає в аналізі недоліків, які можуть впливати на точність і адекватність перекладу, особливо у складних або вузькоспеціалізованих текстах, та визначенні шляхів, за допомогою яких можна покращити ChatGPT переклад.

Для з’ясування ефективності ChatGPT науковцями було проведено дослідження. Наприклад, проводилася оцінка якості перекладу моделей GPT, включаючи ChatGPT, у порівнянні з сучасними системами перекладу.

Результати показали, що GPT-моделі демонструють конкурентоспроможну якість перекладу для мов з великою кількістю ресурсів, але мають обмежені можливості для мов з обмеженими ресурсами. Ще одним напрямком дослідження було порівняння якості перекладу GPT-4 з перекладачами різного рівня досвіду. Виявлено, що GPT-4 показує результати, порівнянні з молодшими перекладачами, але поступається більш досвідченим фахівцям, особливо при перекладі між мовами з обмеженими ресурсами.

Тож одразу можна зазначити, що значною проблемою для ChatGPT є обмеженість ресурсів певних мов або діалектів. Оскільки ці ресурси необхідні для правильного навчання ChatGPT, то їх недостача вплине на якість перекладу непопулярної термінології. Наприклад, якщо запитати англійський переклад гуцульського слова «бульбона», то він не зможе його надати.

Інші проблеми, які можуть виникнути при використанні ChatGPT як перекладача, - це брак контексту та культурних нюансів: ChatGPT може не враховувати культурні особливості та контекст, що призводить до неточностей у перекладі. Наприклад, український вислів “тягти кота за хвіст” може бути перекладений дослівно англійською як “drag a cat by the tail”, якщо є незрозумілим контекст.

Проблемою є й переклад імен та власних назв: з особистого досвіду можу відмітити, що ChatGPT часто невірно перекладає назви історичних подій або записує імена досить відомих людей. Наприклад, ім’я англійського письменника Олдоса Гакслі він записав як «Альдус Хакслі», а «Віленське перемир’я» переклав як «Vilnius Truce».

Це однією проблемною зоною є професійна лексика: ChatGPT може помилятися з перекладом вузькоспеціалізованих термінів або професійного жаргону, особливо якщо це стосується галузей, де потрібні глибокі знання, як-от медицина чи право. Наприклад, він може неправильно перекласти юридичний термін “consideration”, що може означати «зустрічне задоволення», а не «розгляд».

Загалом, ChatGPT має значний потенціал у сфері машинного перекладу. Проте, він все ще має суттєві недоліки, пов'язані з обмеженістю ресурсів, культурними нюансами, контекстом та специфічною лексикою.

Перспективними є подальші дослідження у галузі вдосконалення аналізу контексту, культурних особливостей та використання сталої термінології замість дослівного перекладу. Також необхідно забезпечити ChatGPT більшою кількістю ресурсів для маловживаних мов. Усе це допоможе покращити функцію перекладання ChatGPT, що позитивно вплине на ефективність його використання у різних сферах.

Романюк Ю.
Науковий керівник: ст. викл. Лухіна М.Ю.
НТУ «ХПІ»

ФОНЕТИЧНІ ЗМІНИ У СХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ДІАЛЕКТАХ

Діалекти, поширені на території східних областей України, зберігають численні унікальні риси. Актуальність розгляду цієї проблеми полягає в аналізі фонетичних змін, які відбулися в цих діалектах, їхніх причин, що є результатом тривалого розвитку мови, зумовленого історичним контекстом, соціокультурними чинниками і контактами з іншими мовами. Це сприяє збереженню самобутності східноукраїнських діалектів у контексті мовної картини України.

Одна з помітних ознак фонетичних змін – це особливості вокалізму. У діалектах, що формуються в зонах з високою щільністю населення, можна почути зміни звукового складу слів. Слова такі як «день» часто вимовляються в спрощеному варіанті - «дінь», або голосний “и” у словах на приклад «жити» може перетворюватися у “є” («жєти»). Це явище можна прослідкувати в мові декількох поколінь, бо молодь часто вживає ці форми, а старше покоління ще зберігає традиційні варіації. Олександр Пономарьов зазначає, що «редукція голосних є однією з характерних рис, що визначає діалектну приналежність носія». Ця редукція робить мовлення східноукраїнських людей більш

лаконічним, проте й менш виразним в порівнянні з заходом країни, де голосні зберігають свою повну форму.

Приголосні також зазнали змін. Однією з таких змін є асиміляція приголосних у близьких звуках. Наприклад, у словах типу «зим'я» можуть спостерігатися варіації на кшталт «зімі». Це відображає адаптаційні процеси, що відбуваються у мовленні, коли подібні звуки впливають один на одного. Ще один аспект фонетичних змін – це особливості вимови губних приголосних. У східноукраїнських діалектах спостерігається тенденція до зникнення звука "г". Її часто замінюють на "в" або "б". Наприклад, слово "гриб" може звучати як «бриб». Також можна простежити таку зміну, як зменшення чіткості артикуляції. Вимова слів, як-от «грати» чи «мати», часто спростилася до форм, де первинне "г" може бути непомітним або трансформуватися в "х".

Не можна обійти мовленнєві особливості, які виникають під впливом сусідніх мов. Наприклад, у деяких східних регіонах фіксується «мягкість» (палкість) приголосних, що може свідчити про запозичення певних елементів з інших мов або діалектів. Серед дослідників цієї теми виділяється думка Людмили Гаркуші, яка стверджує, що «аутохтонні зміни у вимові часто служать своєрідним маркером для даної території, відзначаючи її культурну специфіку».

Попри фонетичні зміни, у східноукраїнських діалектах збереження автентичності відбувається через фольклор, за допомогою місцевих традицій, пісень та казок. Наприклад, пісенна традиція, що наслідує народні мелодії, часто відтворює архаїчні фонетичні структури, які можна було б вважати «чистими» з точки зору сучасної української мови.

Можна зробити висновок, що фонетичні зміни у східноукраїнських діалектах є складними і багатогранними, викликаними зовнішніми впливами та внутрішніми мовними трансформаціями. Від редукції голосних до асиміляції приголосних, ці зміни формують унікальні особливості діалектів.

Хоча ці зміни можуть викликати занепокоєння серед лінгвістичних дослідників, подальші дослідження проблеми відкривають нові перспективи для розуміння складної мовної картини в Україні.

Роменський М.
Науковий керівник: ст. викл. Лухіна М.Ю.
НТУ «ХПІ»

МЕТАФОРИ: ВЗАЄМОДІЯ МОВЛЕННЯ ТА МИСЛЕННЯ

У мовленнєвій діяльності особливу роль відіграють метафори та образні вислови, оскільки вони безпосередньо пов’язані з процесами мислення. Вплив метафор на мовлення можна досліджувати у контексті їх здатності не лише передавати поняття, а й формувати самі мисленні структури, сприяти пізнанню складних, абстрактних явищ. Актуальність дослідження полягає у вивченні особливостей української мови для подальшого порівняння отриманих даних з результатами подібних досліджень інших мов, це може дати змогу виявити неочевидні тенденції і, аналізуючи їх, покращити наше уявлення про роль метафор у формуванні мислення.

Метафори у мові часто виступають як інструменти, які допомагають людям впорядковувати складні, абстрактні концепти, роблячи їх доступними для розуміння. Це стосується як конкретних, так і абстрактних явищ. Відповідно, метафора стає ключем до пізнання таких аспектів реальності, які не можуть бути досліджені безпосередньо, через емпіричний досвід, але доступні через образне мислення. Тобто мислення через метафори дає можливість розуміти складні концепти, що можуть бути «невидимими» або важкими для сприйняття через пряме спостереження. Метафора дозволяє перейти від абстракції до конкретики, виявляючи природні зв’язки, які інтуїтивно сприймаються носіями мови. Це дає змогу не лише утримувати, а й структурувати знання про такі концепти, як «час», «простір», «емоції», «суспільство» через порівняння їх з конкретними об'єктами чи явищами.

Прикладом може бути метафора «час — річка», що є поширеною в українському середовищі. Уявлення про час, який тече як річка, дає змогу людям сприймати цей абстрактний феномен через конкретне зображення, таким чином створюючи образ часу як щось, що має початок і кінець, може бути спокійним чи бурливим, і в результаті це спрощує розуміння його течії. Особливо важливо зазначити, що поширення такого сприйняття часу можливе за умови, що дана метафора поширена в суспільстві.

Для вивчення впливу метафор на формування мислення можна провести дослідження, що включатиме аналіз різних метафор в українській мові та їх вплив на розуміння абстрактних понять, аналіз метафор у письмових та усних зразках, експерименти зі створенням нових метафор, порівняльний аналіз метафор в українській мові та інших мовах. Інноваційні підходи в такому дослідженні можуть включати використання сучасних технологій для збору та аналізу лексичних даних та методів когнітивної лінгвістики, що дозволяють дослідити не лише самі метафори, а й когнітивні процеси, які вони ініціюють.

Можна зробити висновок, що метафори та образні вислови є потужним інструментом, що не тільки передає інформацію, а й формує саме мислення. Для розвитку мовлення й мислення в освіті важливо застосовувати цей механізм для кращого розуміння абстрактних і складних понять. Розвиток програми з метафоричного мислення може стати важливою складовою в навчальних процесах. Також отримані висновки можуть бути застосовані і в таких галузях, як штучний інтелект, психологія, філософія, когнітивна лінгвістика та інші.

Подальші розвідки у галузі вивчення метафоризації дозволять глибше зрозуміти механізми, за допомогою яких мова формує наше мислення, і визначити можливі шляхи впровадження отриманих знань у практику, наприклад, для покращення програм навчання для дітей дошкільного та шкільного віку.

Скабук В. І.
Науковий керівник: ст. викл. Снігурова І.І.
НТУ «ХПІ»

ОСОБЛИВОСТІ ГОВОРІВ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Дослідження діалектів Волинської області має велике значення для вивчення мовного різноманіття України. Волинь, розташована на заході України, є унікальним мовним регіоном, де переплітаються різні історичні та культурні впливи.

Вивчення діалектів цього регіону допомагає краще зрозуміти еволюцію української мови, її взаємодію з іншими мовами та культурні процеси, що відбувалися на цій території. Завдяки аналізу говорів Волинської області, дослідники можуть виявити унікальні мовні явища, що збереглися від давніх часів до наших днів.

Це дослідження не лише розширює наші знання про українську мову, але й сприяє збереженню культурної спадщини регіону, підвищуючи мовну свідомість серед населення.

Фонетичні риси:

Спостерігаємо акання, тобто ненаголошені голосні [о] та [а] вимовляються як [а]. Наприклад: *головний - [галовний], гора - [гара]* тощо.

Також спостерігаємо цекання та дзекання, а саме заміну звуків [ч] на [ц], [дж] на [дз]. Наприклад: *"цемний"* замість *«чемний», "дзерело"* замість *«джерело»* та інші.

Глухі приголосні вимовляють замість дзвінких у кінці слів або складів. Наприклад: *"хліб"* вимовляється як *"хліп", "шапка"* як *"шабка"* тощо.

Лексичні особливості:

Наявна запозичення лексика внаслідок впливу польської та білоруської мов. Наприклад: *«Зорка» (зірка), «вельми» (дуже)* – з білоруської мови; *«образ» (іконка),«канапка» (бутерброд)* – з польської мови та інші.

Широко представлена унікальна місцева лексика (діалекти). Наприклад: *«хороми» – багатий будинок, «молотка» – м'яка булочка, «кочет» – півень, «мацак» – міцний, сильний чоловік* тощо.

Граматичні особливості:

Використовуються підсилювальні частки "ж", "то". Наприклад: *«Ну ж бо (ідем, принесем, поїмо тощо)», «то я казав (зробив, зайшов тощо)».*

Синтаксис: Характерне нестандартне розташування слів у реченні. Наприклад: *"Я до міста пішов"* замість *"Пішов я до міста".*

Дію виражають особливі дієслівні форми та конструкції. Наприклад: *"Давай йдемо"* замість *"Підемо".*

Отже, вивчення волинських говорів є надзвичайно важливим для збереження мовної та культурної спадщини України. Ці говори не лише відображають багатовікові традиції та історичну взаємодію з сусідніми народами, а й надають унікального колориту сучасній українській мові:

– фонетичні особливості, такі як акання, цекання та дзекання, роблять волинські говірки мелодійними та особливими;

– лексичні запозичення з польської та білоруської мов демонструють тісні культурні зв'язки, а використання діалектних слів зберігає автентичність і самобутність регіону;

– граматичні особливості, а саме різні відмінкові закінчення та синтаксичні риси надають мовленню оригінальності й виразності. Інтонація та мелодика волинських говорів роблять їх неповторними, додаючи співучості й музикальності мовленню.

Але сучасні зміни, спричинені урбанізацією та впливом масової культури, можуть призводити до поступового зникнення діалектів. Однак зусилля місцевих громад і науковців щодо збереження та популяризації волинських говорів дають надію на їхнє подальше існування.

Сластіхіна О.Є.
Науковий керівник: к.філол.н., доц. Кримець О.М.
НТУ «ХПІ»

МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ: ПОХОЖДЕННЯ, ПРИЗНАЧЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Досліджується актуальна проблема молодіжного сленгу як специфічної форми мови, що використовується підлітками та молодими людьми для вираження своїх думок, почуттів і ставлення до світу. Це явище відображає культурні, соціальні та технологічні зміни, що відбуваються в суспільстві. Однією з головних причин появи молодіжного сленгу є бажання підлітків та молоді відокремити себе від старшого покоління.

Інтернет та соціальні мережі значно прискорили поширення сучасного молодіжного сленгу. Це пов'язано з тим, що молоді люди є активними користувачами онлайн-спілкування, де постійно створюються нові слова та вирази. Крім того, розвиток популярної культури, особливо в кіно, музиці та відеоіграх, постійно генерує нові слова у мовному вжитку молоді.

Молодіжний сленг можна поділити на кілька категорій відповідно до його походження та призначення.

Інтернет-сленг – це слова та вирази, що виникли в середовищах онлайн-спілкування, таких як чати, соціальні мережі та форуми: англійські абревіатури *LOL (Laughing Out Loud), OMG (Oh My God)*, а також популярні останнім часом вирази *крінж* (незручна ситуація) та *чілити* (розслаблятися).

Геймерський сленг – це набір специфічних слів і виразів, що використовуються у спільноті відеоігор: такі слова, як *апгрейд* (покращення персонажа або зброї), *лаг* (затримка в грі), *кемпер* (гравець, що сидить на одному місці) зрозумілі всім геймерам і поступово проникають у повсякденне спілкування.

Музичний та кіносленг – це слова, які виникають завдяки популярним фільмам, серіалам та музичним стилям: *гопник* (шахрай), *фанбой* (палкий шанувальник артиста або бренду).

Сленг, пов'язаний із соціальними трендами — слова, що відображають актуальні теми і явища, як-от: екологія, толерантність, фемінізм. Сленгізми *екофрендлі* (ті, що не шкодять природі), *бодіпозитив* (прийняття власного тіла) набувають популярності серед молоді як відображення їхнього світогляду.

Молодіжний сленг призначений відігравати важливу роль у культурному та соціальному житті молодих людей, бути частиною їхньої особистої ідентичності та культурного простору, дозволяти виразити свої емоції і погляди на світ більш яскраво та нестандартно. Це своєрідна культурна норма, яка об'єднує молодь, сприяє формуванню власної «мовної території», що створює певний розрив між поколіннями, але водночас допомагає молодим людям мати простір, в якому вони можуть бути самими собою, без впливу і критики старших.

З розвитком технологій і глобалізацією можна очікувати на ще більшу кількість запозичень і швидше поширення нових сленгізмів. Крім того, зростатиме вплив штучного інтелекту та цифрових платформ, які можуть генерувати нові форми спілкування. Водночас важливо знаходити баланс між використанням сленгу та збереженням грамотності, адже мова є ключовим засобом комунікації між різними поколіннями.

Отже, молодіжний сленг є динамічним, багатогранним явищем та відіграє важливу роль у сучасному суспільстві, оскільки не лише сприяє ефективній комунікації між молодими людьми, але й відображає мінливу культуру, світогляд та стиль життя нового покоління. Джерелами походження молодіжного сленгу є зокрема середовище онлайн-спілкування, спільнота відеоігор, музика, кіно та соціальні тренди. Перспективою подальшого дослідження вбачаємо вивчення інших джерел походження сленгізмів та їхню етимологію.

Степанчук А.С.
Науковий керівник: викл. Дяченко О.В.
НТУ «ХПІ»

НЕДОЛІКИ ОНЛАЙН-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

У сучасному світі люди часто подорожують до інших країн, а також багато спілкуються з іноземними громадянами, зокрема й за допомогою мережі Інтернет. Науковці використовують праці вчених з інших країн, перекладаючи їх рідною мовою. Через недостатнє знання інших мов чимало людей регулярно використовують онлайн-перекладачі, бо це швидко й зручно. На жаль, онлайн-перекладачі мають недоліки, головним з яких є неточність перекладу. Особливо актуальним це питання є зараз для українців, що опинилися за кордоном через війну.

На сьогоднішній день існує велика кількість різних онлайн-перекладачів, серед яких можна виділити найпопулярніші: «Google Translate», «Reverso Context», «Deepl Translate», «Collins Dictionary Translator», «Im Translator» та інші. Люди обирають зручну для себе платформу в залежності від цілей використання: чи то звичайний діалог з іноземцем, чи професійне використання по роботі, чи наукова діяльність в галузі перекладу. Всі онлайн-перекладачі різні та мають свої переваги. Наприклад, «Google Translate» дає можливість перекладати як окремі слова, так і тексти, надруковані й рукописні, а також фотографії, а «Collins Dictionary Translator» містить багато слів технічної лексики і добре підходить саме для технічного перекладу за необхідною спеціальністю. Але ідеальної програми поки що не існує. «Перекладач не налаштований на переклад афоризмів, стійких виразів тощо. В англійській мові, наприклад, значну ланку займають поєднання слів із відкриттям нового сенсу». [Давиденко, О. Використання онлайн-перекладачів під час вивчення іноземної мови на технічних спеціальностях = Use of online translators during learning a foreign language in technical specialties / О. Давиденко // Acta Paedagogica Volynienses. – Луцьк : ВНУ ім. Л. Українки, 2022. – Вип. 6. – С. 75–79.].

Науковці-лінгвісти розуміють важливість використання онлайн-перекладачів і намагаються дослідити недоліки перекладу з метою подальшого вдосконалення платформ. «Лінгвістичні феномени, що викликали найбільшу кількість неперекладених елементів, або якщо помилки суттєво впливали на розуміння тексту були наступні: терміносистема науково-технічного напрямку, префіксальні терміни, складні терміни, багаточленні атрибутивні словосполучення, інфінітивні звороти, складнопідрядні речення, часові форми дієслова, контекстуальні значення означеного та неозначеного артиклів, двокомпонентні атрибутивні групи». [Юхимець С. Аналіз переваг та недоліків он-лайн перекладачів / Світлана Юхимець // Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал. – Випуск 3. – Харбін: Харбінський інженерний університет, 2020 – С. 102-105.].

Крім неправильного або неточного перекладу ще одним суттєвим недоліком є використання онлайн-перекладачів лише тоді, коли є інтернет-з'єднання. Але цю проблему вирішила, наприклад, платформа «Google Translate», в якої є функція завантаження вибраної мови. Тобто, коли людина завантажила англійську мову, вона може використовувати переклад з англійської офлайн.

Отже, онлайн-перекладачі усувають мовні бар'єри між людьми та допомагають спеціалістам багатьох галузей в їхній професійній діяльності. Але не зважаючи на те, що онлайн-платформи перекладів постійно удосконалюють і покращують, не варто очікувати від них стовідсотково правильний результат. Якщо людина може уникнути людського фактору, що призводить до неточного перекладу, правильною орфографією, написанням усіх розділових знаків, то проблеми нерозуміння онлайн-перекладачем складних висловів, специфічної термінології та інфінітивних зворотів поки що не можна уникнути. Але постійно розвивається науково-технічний прогрес, з'являються програми штучного інтелекту, які з часом теоретично зможуть замінити сучасні онлайн-перекладачі та будуть давати точний і правильний переклад.

Турка І.
Науковий керівник: ст.викл. Шапошникова О.Л.
НТУ «ХПІ»

THE POTENTIAL OF RUNAWAY AI DEVELOPMENTS, INCLUDING DISRUPTIVE APPLICATIONS IN THE MILITARY DOMAIN

Artificial intelligence (AI) is now influencing every area of human life. The past decade has seen a drastic increase in the use of AI, including facial recognition software, self-driving vehicles, search engines, and translation software. These accepted uses of AI in modern society have also coincided with an increased presence of AI in modern warfare. The escalating weaponization of AI parallels the nuclear arms race of the Cold War, with nuclear weapons being replaced with automated weapons systems. However, the international community, the United Nations, and international law have been struggling to adapt to and regulate the use of automated weapons, which are rapidly changing the landscape of modern warfare. Its rapid advancement poses unique opportunities and significant risks in various fields, including the military. AI applications in the military can range from surveillance to autonomous weapon systems, transforming the nature of warfare. Major powers, such as the United States and China, are locked in a high-stakes competition for military technology. China's 2019 white paper on national defense championed the theory of "intelligentized warfare," in which leveraging AI is vital to the modernization plans of the People's Liberation Army. For this reason, China has committed 150 billion dollars to become the world leader in AI technology, compared to, for example, Russian spending of 181 million dollars from 2021 to 2023 and U.S. spending of 4.6 billion dollars. AI weapon systems have the potential to autonomously decide to acquire, identify, engage, destroy and carry out a battle damage assessment of the intended targets in real time. Thus, autonomous AI-based weapon systems challenge the notion of meaningful human control in the decision-making process and raise questions regarding the extent of delegation of decision-making authority to machines in warfare. Autonomous drones, for instance, could potentially make independent decisions on targets, raising ethical concerns about

accountability. Without adequate regulations, AI in the military could lead to an arms race, with nations vying for supremacy in autonomous weapons technology. Runaway AI scenarios could result in machines that act unpredictably, which is particularly dangerous in military contexts. Experts argue that AI-enabled systems might decide to engage in combat autonomously, creating risks for unintended escalation. Open AI, a global leader in AI research, has called for an AI oversight body similar to the International Atomic Energy Agency, which monitors nuclear activities. A global multilateral treaty, similar to the Nuclear Nonproliferation Treaty, that stigmatizes governments that seek strategic advantages from perilous military AI developments, also holds theoretical merit. But unlike nuclear arms, AI technologies are highly fluid, raising critical questions about the suggestion of a research and development program for AI safety akin to the Manhattan Project undertaken during World War II to produce the first nuclear weapons. The rapidly evolving nature of AI calls into question the adaptability of nuclear nonproliferation frameworks more generally. Furthermore, as AI is a general-use technology category, distinguishing between its civilian and military uses is far harder than governing physical items like nuclear weapons. But militarized AI anyway could lead to collateral damage on a scale previously unimaginable due to rapid and potentially faulty decision-making. The lack of an international governance framework for military AI poses risks to global security. The EU should spearhead an inclusive initiative to set global standards and ensure the responsible use of AI in warfare. The absence of a comprehensive global governance framework for military artificial intelligence (AI) presents a perilous regulatory void. This gap leaves a powerful technology category unchecked, heightening risks to international peace and security, escalating arms proliferation, and challenging international law. Governments worldwide are competing for leadership in emerging and disruptive technologies (EDTs) and grappling with the profound and transformative implications of AI. Meanwhile, corporate tech players have joined a trillion-dollar arms race in generative AI, jockeying for venture capital investment in foundation models. In the battle for economic supremacy and the competition over ethical standards, the global balance of power is

precarious and the stakes are high. The geopolitical landscape is rife with tensions, as states and corporate giants vie for dominance in AI. There is therefore a sense of urgency among international organizations, scientists, and researchers, prompted by the potential of runaway AI developments, including disruptive applications in the military domain. If indeed AI poses an extinction-level existential threat to the future of humankind akin to the atomic bomb, as many in the field claim, the absence of a universally accepted global governance framework for military AI is a crucial concern. While this future Oppenheimer moment is worrying, the present risk of mission creep is more troubling because AI systems initially designed for specific civilian tasks can be repurposed to serve military objectives. These scenarios underscore why it is important for the EU to better position itself with clear normative and strategic options to respond to changes in the AI ecosystem and the geopolitical landscape. These options include enhanced governance of military AI, as the EU has an essential role to play in shaping safeguards for high-risk uses of AI and thereby promoting global norms and ethical standards. Standing at the confluence of EDT advancements and rising great-power competition in AI, the EU faces the daunting challenge of navigating a geopolitical minefield. That is why the union should take a leading role in supporting the building of a coalition for the global governance of military AI. Humankind is on the verge of witnessing a revolutionary transformation in strategic and military affairs in the form of Artificial Intelligence (AI) based weapon systems, which have the potential to fundamentally transform the character of warfare. AI weapon systems have the potential to autonomously decide to acquire, identify, engage, destroy and carry out a battle damage assessment of the intended targets in real time. Thus, autonomous AI-based weapon systems challenge the notion of meaningful human control in the decision-making process and raise questions regarding the extent of delegation of decision-making authority to machines in warfare. Artificial intelligence (AI) is now impacting all areas of human life, with rapid advancements creating both opportunities and significant risks, particularly in the military sector. AI applications in the military could transform warfare, including through autonomous weapon systems that challenge human control over decision-

making. Major powers like the United States and China are competing intensely in military AI, with China investing heavily to lead globally. Autonomous systems, such as drones, have the potential to make independent decisions, raising ethical concerns. Without proper regulation, AI in the military could spark an arms race, with potentially unpredictable and dangerous outcomes. A proposal from OpenAI, supported by UN Secretary-General António Guterres, suggests an international oversight body similar to the International Atomic Energy Agency to monitor AI developments, given the unique challenges posed by AI.

Філіпенко Д.П.
Науковий керівник: викл. Дяченко О.В.
НТУ «ХПІ»

ЯВИЩЕ МОВНОГО ПУРИЗМУ

Пуризм – це прагнення зберегти унікальність та самобутність національної мови шляхом усунення запозичених слів та упровадження власних відповідників. Для української мови, яка століттями перебувала під впливом інших мов і культур, мовний пуризм є не просто мовною практикою, а й важливою складовою національної ідентичності та самовизначення.

Є безліч прикладів мовного пуризму в українській мові, які ми всі знаємо: «пост» – «допис» і «лайк» – «вподобайка». Але я хочу взяти за приклад найменування українських місяців. Вони є яскравим зразком збереження питомих назв. Вивчаючи європейські мови, а саме – французьку та латиську, я помітила, що більшість мов має приблизно однакове написання назв місяців. Наприклад, французькою вересень – це septembre, а жовтень – oktobre. Латиською вересень – septembris, жовтень – oktobris. Українські назви місяців мають давнє походження і відображають природні явища, традиції та спостереження наших предків, які надають мові глибоку культурну та історичну значущість.

Нині українці почали масово використовувати іншомовні слова в українській мові. І це є великою загрозою для збереження унікальності

української мови. Але якщо вирішувати проблему комплексно, можна не тільки зберегти унікальність мови, а й підвищити її престиж.

Слід також зазначити, що велика кількість мовців як активних користувачів Інтернету, витрачають занадто багато часу на різні соціальні мережі, зокрема – Tik Tok і YouTube. Ці платформи надають безліч можливостей для розповсюдження українських відповідників та питомих слів замість іншомовних. Українські ЗМІ та блогери можуть використовувати власне українські слова під час етерів або у відеороликах, часте звучання цих слів вводить їхнє використання у звичку.

Українські марки також розміщують рекламу в подібних соціальних мережах. Використання українських слів замість іноземних підкреслює унікальність реклами, робить її вишуканішою і водночас підвищує авторитет рідної мови. Це можуть бути рекламні кампанії, які популяризують вживання українських слів, наприклад, кампанія «Мова єднає». Підтримка літературних, музичних, кіно- та інших проектів, що використовують специфічні українські мови, може допомогти підвищити їхню впізнаваність та популярність.

Доволі незвичним та складним може бути варіант із популяризацією вживання питомих слів під час створення нових додатків або змінення старих. У перекладачах додавання декількох варіантів перекладів із власне українськими словами, які користувач може обирати сам. Відбувається створення мов для застосунків, що використовують тільки українські відповідники до іншомовних слів, або створення та пропаганда нових застосунків з подібною концепцією.

На сьогоднішній день сучасна українська літературна мова насичена іншомовними словами, і носії рідної мови ще не знають багато їхніх українських відповідників. Тому носіям нашої мови завдяки медіа можна доволі швидко розказати про мовний пуризм, а також показати його причини та наслідки, як уникати запозичених слів та які слова застосовувати замість них. Українська мова завжди була під тиском та спробами знищення, тому саме ми,

справжні українці, особливо зараз, маємо зміцнювати мову та поширювати її в європейському просторі.

Циган Я.О.
Науковий керівник: к.філол.н., доц. Кримець О.М.
НТУ «ХПІ»

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

У роботі розглядаються актуальні проблеми дослідження української фразеології: визначення ключових понять та переклад фразеологізмів. Для більшої експресивності, емоційності, забарвленості в українській мові використовуються фразеологізми. Під поняттям «фразеологізм» розуміють сталий вираз, який складається з декількох слів та пояснює якусь подію або явище. Фразеологізми вважають окрасою, перлиною української мови та культури. Крім поповнення словникового запасу, фразеологізми надають українській мові мальовничості, вишуканості, насичують дотепними та цікавими виразами. До основних джерел фразеології належать: усна народна творчість, Біблія, антична міфологія, крилаті вислови відомих людей, наукові терміни, запозичення з інших мов.

Визначення поняття фразеологізму є однією з найважливіших та найскладніших проблем фразеології. Чимало має їх сучасна лінгвістика. Визначення різних авторів суттєво відрізняються, але є багато чого спільного. Зокрема думки дослідників співпадають на тому, що фразеологія є особливою мовною одиницею з унікальними характеристиками.

Однією з проблем дослідження фразеології є визначення її обсягу. Мовознавці, що вивчають фразеологію української мови, поділяються на представників «широкого» та «вузького» розуміння виміру цієї категорії. Представники «вузького» розуміння вважають фразеологізмами лише ті словосполучення, що виконують у мові номінативну функцію, яка рівнозначна слову. На відміну від них, представники «широкого» розуміння досліджують у

межах фразеології не тільки усі стійкі словосполучення, а й художні цитати, лозунги та навіть окремі метафорично вжиті слова.

Поширеною помилкою під час використання фразеологізмів є некоректний переклад з інших мов (калька). Такі фразеологізми потребують редагування та переосмислення в українській мові. Це пов'язано з тим, що стійкі вирази відображають культурні та історичні особливості носіїв мови. У багатьох випадках дослівний переклад не передає зміст, тому доводиться шукати аналоги виразів або змінювати формулювання, щоб зберегти сенс. Наприклад, англійський фразеологізм *Hit the nail on the head*, що означає «точно визначити суть», еквівалентний українському *влучити в ціль*, а вислів *Cost an arm and a leg*, що означає «дуже дорого», в українській мові відповідає вислову *вилізе в копієчку*.

Таким чином, проблеми перекладання іншомовних фразеологізмів українською зумовлені складністю семантичної структури, метафоричністю, національно-культурною специфікою значення окремих одиниць. Оптимальним рішенням під час перекладання іншомовних фразеологізмів вважається пошук україномовних еквівалентів. Перспективним вважаємо подальше дослідження проблем визначення фразеологізмів у «широкому» та «вузькому» розумінні та їх перекладання іншими мовами.

Чорна Я.А.
Науковий керівник: ст. викл. Снігурова І.І.
НТУ «ХПІ»

ФЕМІНІТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Існує гендерна дискримінація жінки як особистості. Перед українською спільнотою постав виклик – це формування толерантності в гендерних взаєминах.

Сьогодні є природним й гармонійним збільшення кількості новотворів на позначення осіб жіночої статі в українській мові. Це демонструє зростання фахової та суспільної активності жінок.

Фемінітиви в українській мові є важливими засобами для відображення гендерної рівності: вони допомагають визнавати жінок у різних професіях, ролях і соціальних сферах. Це не лише лінгвістичне явище, а й соціальний процес, який дозволяє жінкам бути визнаними в політиці, у науці, в культурі, в бізнесі. Це також демонстрація шанобливого ставлення до жінок та їхнього внеску в розвиток суспільства. Завдяки фемінітивам суспільство починає відчувати необхідність визнання й підтримки професіоналізму жінок у різних сферах.

У новій редакції Українського правопису, схваленого Кабінетом Міністрів 22 травня 2019 року, подано як продуктивні для творення фемінітивів суфікси к-, -иц(я), -ин(я), -ес-.

Серед професійних назв найпоширенішими стали утворення із суфіксом -к(а). Цей суфікс невимушено приєднується до повних основ професійних назв чоловічого роду. За допомогою цього суфікса утворюються такі фемінітиви: *аптекарка, інструкторка, редакторка, авторка, журналістка, консультантка, завідувачка, співачка, діячка, тележурналістка, фельдшерка, фермерка* та ін.

Суфікс -ш(а) в українській мові має розмовний відтінок, і його поступово витісняє з обігу стилістично нейтральний суфікс -к(а), наприклад: *рестораторша – ресторатoрка, директорша – директорка* тощо.

Другим за продуктивністю є суфікс -иц(я) / –ниц(я), наприклад: *піарниця, виконавиця, засновниця, очільниця, підприємиця, речниця, натхненниця, відмінниця, урядовиця, чиновниця* та ін.

Суфікс -*ин(я)* додається до основ на приголосний, які раніше вважались непродуктивними, наприклад: *членкиня, виборчиня, фахівчиня, філологиня, продавчиня, майстриня, філософиня, видавчиня, плавчиня, психологиня* та ін.

Останнім часом спостерігається тенденція витіснення іншомовних суфіксів -ес(а), -ис(а) більш продуктивним суфіксом -к(а), наприклад: *поетеса - поетка, директриса - директорка* тощо. Хоча ці суфікси також беруть участь у

творенні професійних назв жіночого роду: *редактриса, агентеса, критикеса, адвокатеса* та інші.

Поширення фемінітивів є віддзеркаленням змін у суспільстві. Це не лише мовна проблема, а й частина більш широкої культурної трансформації, що стосується жінок, їхньої участі в суспільному житті та визнання їх рівності з чоловіками в різних сферах діяльності.

В Україні, як і в багатьох інших країнах, існують законодавчі ініціативи, що стосуються мовного питання фемінітивів. Це можуть бути рекомендації щодо їх використання в офіційних документах, в освітніх і державних установах, а також ініціативи щодо забезпечення гендерно-чутливої комунікації, де вживання фемінітивів має сприяти позитивному образу жінки в суспільстві.

Використання фемінітивів у літературі та ЗМІ є важливою частиною мовної реформи в Україні. У літературному середовищі з'являються нові слова, що відображають зміну соціальних ролей жінок. Особливо після 2010-х років, коли в Україні почали активно обговорювати питання гендерної рівності, використання фемінітивів стає більш поширеним. Вони активно використовуються як у журналістиці, так і в художній літературі, що відображає нові соціальні реалії, де жінки займають важливе місце в різних сферах.

Попри це, не всі літературні критики або публіцисти приймають фемінітиви, бо вважають їх мовними нововведеннями, які не відповідають традиціям мови, або вважають їх неприродними.

Шипунова А.В.
Науковий керівник: викл. Дяченко О.В.
НТУ «ХПІ»

ЯКІСТЬ ОНЛАЙН-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Зі стрімким розвитком технологій та інтеграцією інтернет-ресурсів у повсякденне життя онлайн-перекладачі стали важливим інструментом для

перекладу текстів з однієї мови іншою. У сьогоденні нам важко уявити своє життя без цифрового помічника поруч. Однак, попри свої доступність та зручність, такі сервіси мають низку суттєвих недоліків, що можуть значно знизити якість перекладу та призвести до спотворення змісту.

Актуальним є питання сьогодні, чи здатна машина передати ті емоційні барви, що були закладені автором у свій текст?

Якість перекладу, що здійснює штучний інтелект без будь-яких складнощів, насправді дуже висока, проте й тут є свої нюанси. Більшість онлайн-перекладачів «зосереджені» на розповсюджених у світі мовах, а саме: англійській, французькій, іспанській, німецькій, італійській тощо. Але переклад мов, якими користується відносно невелика кількість людей, змушує бажати кращого. Одними з найбільших проблем є значна втрата оригінального змісту і звучання тексту після перекладу. Онлайн-перекладачі зазвичай застосовують дослівний переклад. Ідіоми, фразеологізми, гумор або метафори часто перекладаються буквально, що призводить до значних спотворень. Наприклад, поширений англійський вираз «break the ice», що в перекладі означає «почати розмову, припинити мовчання», машинний переклад часто перетворює на звичайне «ламати лід», що повністю позбавляє фразу сенсу та призводить до непорозуміння. Текст, який мав би бути легким і виразним, після перекладу виглядає важким і «нерідним», втрачаючи емоційне забарвлення, унікальний авторський стиль та свою привабливість.

З активним розвитком штучного інтелекту та нейромереж сучасні науковці активно намагаються покращити можливості онлайн-перекладачів, застосовуючи технологію «deep learning» – глибокого навчання. Це значно покращує переклад творів, наближаючи їх зміст до мови оригіналу, і допомагає зменшити кількість грубих помилок, проте і цей метод поки що не позбавлений обмежень.

Ідеальний переклад потребує не тільки відмінних знань мови, але також глибокого розуміння контексту та його відчуття на найвищому рівні.

Зараз онлайн-перекладачі ще не близькі до того, щоб замінити своїх людських «колег», проте дослідники впевнено працюють над досягненням кращого результату. Однак, навіть зі значним прогресом у галузі штучного інтелекту, створити перекладач, який би повністю, стовідсотково, відтворював зміст, емоційну атмосферу та культурні цінності оригіналу, залишається надзвичайно складним завданням. Тому, незважаючи на колосальний потенціал технологій у нашому житті, роль досвідченого перекладача, котрий здатен інтерпретувати не лише слова, але й їхню суть, залишається незамінною.

Шульцева Є. В.
Науковий керівник: ст. викл. Немерцова О.Е.
НТУ «ХПІ»

ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ ОНЛАЙН-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Онлайн-перекладачі стали невід’ємною частиною життя, надаючи можливість користувачам краще розуміти зміст текстів, статей, пісень та сприяючи покращенню комунікації з людьми з різних куточків світу. Завдяки онлайн-перекладачам зникає потреба часто звертатися до словників задля пошуку значення незнайомих слів.

Більшість онлайн-перекладачів мають інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, що робить їх використання доступним, без потреби додаткового опанування спеціальних навичок. Користувачі можуть отримувати переклади миттєво, без затримок, що значно спрощує процес пошуку та обробки необхідної інформації.

Однак, не зважаючи на численні переваги, онлайн-перекладачі мають суттєві недоліки, які можуть негативно впливати на якість роботи та повсякденне життя. Одним з основних недоліків є неточність перекладу. Онлайн-перекладачі не здатні до глибокого аналізу тексту: вони сприймають його як набір слів. На відміну від людей, у цих програмах використовуються заздалегідь закладені алгоритми. Це призводить до неправильного перекладу слів у специфічному контексті і, як наслідок, відбувається процес спотворення

тексту. Аналогічні проблеми виникають і з фразеологізмами та сталими виразами: дослівний переклад призводить до втрати сенсу та труднощів у розумінні тексту.

Іншим суттєвим недоліком онлайн-перекладачів є відсутність перевірки граматичної правильності перекладу. Кожна мова має свої граматичні особливості, наприклад, певний порядок слів у реченнях. Онлайн-перекладачі часто не здатні перекладати повноцінні речення не допускаючи помилок. Також багато подібних програм не пропонують функції, такі як «запропонувати свій переклад» або «поскаржитися на цей переклад». Це призводить до того, що користувачі, які не володіють мовою на рівні, що дозволяє оцінювати правильність перекладу, сприймають помилкові переклади як правильні.

Онлайн-перекладач – це інструмент, що значно полегшує переклад інформації з іноземних мов. Він має як переваги, так і недоліки. Для покращення якості перекладів розробникам варто звернути увагу на вдосконалення алгоритмів роботи онлайн-перекладачів: розширення програмної бази за рахунок додавання граматичних правил, надання користувачам можливості корегувати переклад під час його перевірки, змінюючи окремі слова або речення.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

Перелік закладів вищої освіти та наукових установ

1. Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління» (ДННУ «Академія фінансового управління») — м. Київ, Україна
2. Державне некомерційне підприємство "Державний університет "Київський авіаційний інститут" (КАІ) — м. Київ, Україна
3. Державний податковий університет (ДПУ) — м. Ірпінь , Україна
4. Державний торговельно-економічний університет (ДТЕУ) — м. Київ, Україна
5. Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара (ДНУ) — м. Дніпро, Україна
6. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського Національної академії наук України (ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України) — м. Київ, Україна
7. Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (КНЕУ ім.В. Гетьмана)— м. Київ, Україна
8. Національна академія внутрішніх справ (НАВС) — м. Київ , Україна
9. Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України (ННСГБ НААН) — м. Київ , Україна
10. НТУ «ХПІ»«Дніпровська політехніка» (НТУ "ДП"; Dnipro University of Technology) — м. Дніпро, Україна
11. НТУ «ХПІ»«Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ»; NTU «KhPI») — м. Харків, Україна
12. Національний університет «Одеська політехніка» (Одеська політехніка) — м. Одеса, Україна
13. Національний університет біоресурсів і природокористування України (НУБіП України) — м. Київ, Україна
14. Національний університет цивільного захисту України (НУЦЗ України) — м. Черкаси, Україна

15. Національний університет цивільного захисту України (НУЦЗУ України) — м. Харків, Україна

16. Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет» (ПВНЗ «Європейський університет») — м. Київ, Україна

17. Товариство з обмеженою відповідальністю Технічний Університет «Метінвест Політехніка» (ТОВ «Технічний Університет «Метінвест Політехніка»)— м. Запоріжжя, Україна

18. Харківський національний автомобільно-дорожній університет (ХНАДУ) — м. Харків, Україна

19. Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (ХНЕУ ім. С. Кузнеця) — м. Харків, Україна

20. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (ХНПУ ім. Г. С. Сковороди) — м. Харків, Україна

21. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (ХНУ ім. В.Н. Каразіна) — м. Харків, Україна

22. Харківський національний університет радіоелектроніки (ХНУРЕ) — м. Харків, Україна

23. Харківський соціально-економічний фаховий коледж (ХСЕФК) — м. Харків, Україна

24. European Humanities University — м. Вільнюс, Литва

25. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre — м. Нітра, Словаччина

Наукове видання

«УКРАЇНА І СВІТ: ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНА ЕЛІТА ТА СОЦІАЛЬНИЙ ПРОГРЕС»

МАТЕРІАЛИ

ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ТА АСПІРАНТІВ

18 – 19 квітня 2025 р.

Відповідальний за випуск проф. Кіпенський А.В.

Підп. до друк .2025 р. Друк цифровий. Гарнітура Таймс.

Ум. друк. арк. 34,7. Безкоштовно.

Видавничий центр НТУ “ХПІ”. Свідоцтво про реєстрацію ДК №116 від

10.07.2000р. 61002, Харків, вул. Кірпічова 2.

Самостійне електронне видання